

АЛЬМАНАХ

"ГОМОНУ УКРАЇНИ" 1992

1942-1992
50
ЛІТТЯ

УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ

**А Л Ь М А Н А Х
„ГОМОНУ УКРАЇНИ”
1 9 9 2**

UKRAINIAN INFORMATION SERVICE

БІБЛІОТЕКА ВИДАВНИЦТВА „ГОМІН УКРАЇНИ”

Ч. 74

LIBRARY OF “HOMIN UKRAINY” PUBLISHING CO. LTD.

№ 74

Зредагувала Софія Сосняк

Edited by Sofia Sosniak

Обкладинка мистця

Володимира Беднарського

Cover by

Wolodymyr Bednarskyj

ПО Д Я К А

„Альманах” ГОМОНУ УКРАЇНИ на 1992 рік появився за фінансовою підтримкою Фундації ЮБА і Дослідного Інституту „Україніка” в Торонті.

A C K N O W L E D G E M E N T

This edition of the Ukrainian Echo “Almanac” 1992 has been made possible through the financial assistance of UBA Trading Foundation and Ucrainica Research Institute.

Published and printed by
“Homin Ukrainy” (Ukrainian Echo) Publishing Co. Ltd.
140 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada M5V 2R3

АЛЬМАНАХ

»ГОМОНУ УКРАЇНИ«

на рік

1992

У 50-РІЧЧЯ ПОСТАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Накладом і друком Видавничої Співки „Гомін України”
140 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada M5V 2R3

A L M A N A C

OF

„HOMIN UKRAINY“

1992

**COMMEMORATING
THE 50th ANNIVERSARY
OF THE
UKRAINIAN INSURGET ARMY (UPA)**

ПРИСЯГА ВОЇНА УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Затверджена УГВР і введена наказом ГВШ ч. 7. з 19. VII. 1944.

Я, воїн Української Повстанської Армії, взявши в руки зброю, урочисто клянусь своєю честю і совістю перед Великим Народом Українським, перед Святою Землею Українською, перед пролитою кров'ю усіх Найкращих Синів України та перед Найвищим Політичним Проводом Народу Українського:

боротись за повне визволення всіх українських земель і українського народу від загарбників та здобути Українську Самостійну Соборну Державу. В цій боротьбі не пожалю ні крови, ні життя і буду битись до останнього віддиху і остаточної перемоги над усіма ворогами України.

Буду мужним, відважним і хоробрим у бою та нещадним до ворогів землі української.

Буду чесним, дисциплінованим і революційно-пильним воїном.

Буду виконувати всі накази зверхників.

Суворо зберігатиму військову і державну таємницю.

Буду гідним побратимом у бою та в бойовому житті всім своїм товаришам по зброї.

Коли я порушу, або відступлю від цієї присяги, то хай мене покарає суворий закон Української Національної Революції і спадє на мене зневага Українського Народу.

Степан Бандера
1. 1. 1909 15. 10. 1959

„Концепція власної боротьби, власних змагань, власними силами — це єдина реальна вільна концепція. Тільки вона може бути змістом української самостійницької політики і провідною настановою всієї політичної дії”.

(„Слово до українських націоналістів революціонерів за кордоном”)

Ген. Роман Шухевич — Тарас Чупринка
17. 7. 1907 **5. 3. 1950**

„...з ворогом, що загрожує існуванню нації, треба боротися на життя і смерть.”

**(Із Відозви до бійців і командирів Української
Повстанської Армії)**

Счень - January

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар		Григоріанський Календар
1	19 С Боніфатія мч.	Н. Рік. Обр. ГНІХ. Вас. Вел.
2	20 Ч Ігнатія Богоносця сщмч.	Сильвестра папи
3	21 П Юліанії мч.	Малахії прор.
4	22 С Анастасії вчч.	Собор 70 Апостолів
5	23 Н Пер. Різд. 10 мч. у Криті	Пер. Просв. Теопемпта
6	24 П Євгенії препмч.	Богоявлення Господнє
7	25 В Різдво Христове	Собор Івана Хрестителя
8	26 С Собор Прєсв. Богородиці	Юрія Хозевита преп.
9	27 Ч Стефана первмч.	Полієвкта мч.
10	28 П 20,000 мч. у Никомидії	Григорія Нис. св.
11	29 С Дітей, уб. у Вифлєємі	† Теодосія мч.
12	30 Н По Різд. Анисії	По Просв. Татіяни
13	31 П Меланії преп.	Єрмила і Стратоніка мч.
14	1 В Н. Рік. Обр. ГНІХ. Вас. Вел.	Отців у Синаї преп.
15	2 С Сильвестра папи	Павла і Івана преп.
16	3 Ч Малахії прор.	Поклін оковам Ап. Петра
17	4 П Собор 70 Апостолів	Антонія Великого преп.
18	5 С Теопемпта мч.	Атанасія і Кирила св.
19	6 Н Богоявлення Господнє	30 по Сош. Макарія
20	7 П Собор Івана Хрестителя	Євтимія Великого преп.
21	8 В Юрія Хозевита преп.	Максима ісп.
22	9 С Полієвкта мч.	Тимотея ап.
23	10 Ч Григорія Нис. св.	Климентя сщмч.
24	11 П † Теодосія преп.	Ксені Р. преп.
25	12 С Татіяни мч.	† Григорія Богослова св.
26	13 Н По Просв. Єрмила	31 по Сош. Ксенофонта
27	14 П Отців у Синаї преп.	† Перен. м. Івана Золот.
28	15 В Павла і Івана преп.	Єфрема преп.
29	16 С Поклін оковам Ап. Петра	Перен. м. Ігнатія Богон.
30	17 Ч Антонія Великого преп.	Трьох Святителів
31	18 П Атанасія і Кирила св.	Кира і Івана безср.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1909 * Степан Бандера, голова Проводу ОУН 1940-1959
1. 1919 Закон УНР про Автокефалію УПЦеркви
1. 1938 * поет Василь Стус
3. 1918 Договір про з'єднання ЗУНР із УНРеспублікою у Києві
5. 1585 У Львові закладено Ставропігійське Братство
6. 1846 У Києві засновано Кирило-Методіївське Братство
6. 1918 Засновано Держ. Банк УНР, перші укр. гроші (гривні)
7. 1864 * поет Степан Руданський
7. 1918 У Києві почався Всеукр. Правосл. Церковний Собор
8. 1953 † актор і режисер Володимир Блавацький
10. 1946 Російська армія розпочала „Велику бльокаду УПА”
11. 1647 † митр. Петро Могила, ректор Київської Академії
13. 1906 Перший укр. щоденник у Києві „Громадська Думка”
14. 1649 Тріумфальний в'їзд гетьм. Б. Хмельницького до Києва
15. 1941 Большевицький суд над 59 членами ОУН у Львові
17. 1869 * маляр Іван Труш
17. 1921 відкриття Українського Вільного Університету у Відні
18. 1957 † археолог, антрополог, етнолог Вадим Щербаківський
19. 1912 * Ярослав Стецько, голова УДП у 1941 р. і голова Проводу ОУН
20. 1897 * поет і есеїст Євген Маланюк
21. 1803 † останній гетьман України Кирило Розумовський
21. 1919 Закарпатські українці рішили приєднатися до УНР
22. 1918 Прогол. самостійности України IV-им Універсалом
22. 1919 Проголошення соборности України і початок Конгресу Трудового Народу України
23. 1921 Большевики вбили композитора М. Леонтовича
23. 1667 Андрусівським договором Польща і Москва поділили між собою Україну (Правобережжя і Лівобережжя)
25. 1942 † мово- і сходознавець Агатангел Кримський
27. 1860 вийшов перший повний „Кобзар” Тараса Шевченка
28. 1919 Труд. Конгрес прийняв Тимчасову конституцію УНР
- 28-3. 2. 1929 I. Конгрес Українських Націоналістів у Відні, на якому створено ОУН під пров. полк. Є. Коновальця
29. 1633 † архiep., вчений, публіцист Мелетій Смотрицький
29. 1918 бій під Крутами
31. 1918 † світової слави рентгенолог проф. І. Пулюй
- 1949 загинув полк. О. Гасин-„Лицар”, шеф Гол. Штабу УПА

Лютий - February

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліянський Календар	Григоріанський Календар
1 19 С Макарія преп.	Трифона мч.
2 20 Н 31 по Сош. Євтимія В.	32 по Сош. Стрітєння Гос.
3 21 П Максима ісп.	Симеона і Анни прор.
4 22 В Тимотея ап.	Ісидора преп.
5 23 С Климента сщмч.	Агафії мч.
6 24 Ч Ксені Р. преп.	Вукола преп.
7 25 П †Григорія Богослова св.	Партенія преп.
8 26 С Ксенофонта преп.	Теодора Тирона вмч.
9 27 Н 32 по Сош. Івана Золот.	Мит. і Фар. Никифора
10 28 П Єфрема преп.	Харалампія мч.
11 29 В Перен. м. Ігнатія Богон.	Власія сщмч.
12 30 С Трьох Святителів	Мелетія св.
13 31 Ч Кира і Івана безср.	Мартиніяна преп.
14 1 П Лютий. Трифона мч.	†Перес. Кирила преп.
15 2 С Стрітєння Господнє	Онисима ап.
16 3 Н Мит. і Фар. Симеона і Анни	Блуд. Сина. Памфила
17 4 П Ісидора преп.	Теодора Тирона вмч.
18 5 В Агафії мч.	Лева папи
19 6 С Вукола преп.	Архи́па ап.
20 7 Ч Партенія преп.	Лева Катан. преп.
21 8 П Теодора Тирона вмч.	Тимотея преп.
22 9 С Никифора мч.	Найд. м. мч. в Євгенії
23 10 Н Блуд. Сина. Харалампія	М'ясопусна. Полікарпа
24 11 П Власія сщмч.	†1 і 2 н. г. Івана Хрест.
25 12 В Мелетія св.	Тарасія св.
26 13 С Мартиніяна преп.	Порфірія св.
27 14 Ч †Перес. Кирила преп.	Прокопія преп.
28 15 П Онисима ап.	Василія преп.
29 16 С Памфила мч.	Касіяна преп.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 2. 1919 Симон Петлюра став головою Директорії УНР
- 2. 1936 на Соловках загинув поет Євген Плужник
- 3. 1067 † кн. Ростислав (внук Яр. Мудрого), основник галицької династії Ростиславичів
- 3. 1864 * письменник Володимир Самійленко
- 7. 1933 † актор і режисер Микола Садовський (Тобілевич)
- 7. 1942 Собор єпископів УАПЦ у Пинську
- 9. 1918 у Бересті Центральні держави визнали укр. державу
- 9. 1918 большевики вимордували в Києві 5000 осіб
- 9. 1963 Прибув до Риму із заслання патріарх Йосиф Сліпий
- 10. 1900 в Харкові засновано Революційну Українську Партію
- 10. 1940 покликано Револуц. Провід ОУН під пров. С. Бандери
- 10. 1946 бойкот виборів до Верх. ради СРСР на заклик УГВР
- 11. 1908 † письм., диригент і композитор Анатоль Вахнянин
- 12. 1924 поляки замучили Ольгу Басараб, члена УВО
- 12. 1939 вибори до першого Сейму Карпатської України
- 12. 1945 в бою з большевиками згинув полк. Дм. Клячківський (Клим, Савур), Командир УПА-Північ
- 12. 1871 * письменник Лесь Мартович
- 13. 1795 † письменник Григорій Кониський
- 15. 1968 † поет і есеїст Євген Маланок
- 16. 1918 проголошення самостійности Кубані
- 17. 1892 * патріарх і кардинал Йосиф Сліпий
- 19. 1900 М. Міхновський промовляв н. т. „Самостійна Україна”
- 20. 1054 † вел. кн. Ярослав Мудрий
- 21. 1942 німці розстріляли в Києві поетесу Олену Телігу
- 23. 1921 Ліга Націй визнала, що Польща окупувала ЗУНР
- 24. 1865 * письменник Іван Липа
- 24. 1574 перша видрукувана у Львові книжка „Апостол”
- 25. 1738 загинув у бою з татарами літописець Гр. Граб'янка
- 25. 1764 Катерина II зліквідувала українські монастирі
- 25. 1871 * поетеса Леся Українка
- 25. 1946 загинув у бою полк. Грегін-Різун (Василь Андрусак)
- 25. 1964 † скульптор світової слави Олександр Архипенко
- 26. 1886 * графік Юрій Нарбут, † 23. 5. 1920
- 26. 1942 † письменник Микола Чирський
- 27. 1664 поляки розстріляли п. Новгородом-Сів. полк. І. Богуна
- 28. 1772 москалі замучили митр. Арсенія Мацієвича

Березень — March

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар		Григоріянський Календар	
1	17 Н	М'ясопусна. Теодора Тир.	Сиропусна. Євдокії
2	18 П	Лева папи	Теодота сщмч.
3	19 В	Архипа ап.	Євтропія мч.
4	20 С	Лева Катан. преп.	Герасима преп.
5	21 Ч	Тимотея преп.	Конона мч.
6	22 П	Найд. м. мч. в Євгенії	42 мч. в Аморії
7	23 С	Полікарпа сщмч.	Василія сщмч.
8	24 Н	Сиропусна. 1 і 2 н. г. Ів. Хр.	1 Посту. Теофілакта
9	25 П	Тарасія св.	†40 мч. у Севастії
10	26 В	Порфірія св.	Кондрата мч.
11	27 С	Прокопія преп.	Софронія св.
12	28 Ч	Василія преп.	Теофана преп.
13	29 П	Касіяна преп.	Перен. м. Никифора
14	1 С	Березень. Євдокії препмч.	Венедикта преп.
15	2 Н	1 Посту. Теодота	2 Посту. Агапія
16	3 П	Євтропія мч.	Савина мч.
17	4 В	Герасима преп.	Олексія преп.
18	5 С	Конона мч.	Кирила Єрусал. св.
19	6 Ч	42 мч. в Аморії	Хризанта мч.
20	7 П	Василія сщмч.	Отців, уб. в об. Сави
21	8 С	Теофілакта преп.	Якова преп.
22	9 Н	2 Посту. 40 мч. Севас.	3 Посту Хрест. Василія
23	10 П	Кондрата мч.	Никона препмч.
24	11 В	Софронія св.	Захарії преп.
25	12 С	Теофана преп.	Благов. Пресв. Богор.
26	13 Ч	Перен. м. Никифора	Собор Арх. Гавриїла
27	14 П	Венедикта преп.	Матрони мч.
28	15 С	Агапія мч.	Іларіона преп.
29	16 Н	3 Посту Хрестоп. Савина	4 Посту. Марка
30	17 П	Олексія преп.	Івана Ліст. преп.
31	18 В	Кирила Єрусал. св.	Іпатія преп.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1922 ССРСР визнав: в Україні 38% нас. голодує, пом. ½ млн.
2. 1861 скасовано кріпацтво в Україні (під царською Росією)
3. 1947 † композитор і музикознавець Філарет Колесса
5. 1827 * видатний байкар Леонід Глібів
5. 1950 загинув у бою ген. Роман Шухевич — Чупринка, голова Проводу ОУН в Україні, Головний Командир УПА, голова Генерального Секретаріату УГВР
6. 1939 Відкрито в Києві пам'ятник Т. Шевченкові
6. 1967 † маляр Борис Крюків
8. 1169 Суздальський кн. Андрій здобув і зруйнував Київ
- 8-10. 1946 росіяни формально зліквідували УКЦ у Львові
9. 1814 * Тарас Шевченко, геніяльний поет
- 9.3.-19.4.1930 судилище над 45 членами СВУ і СУМ у Харкові
10. 1861 † Тарас Шевченко
14. 1923 Рада амбасадорів визнала окупацію Зах. України Польщею
15. 1672 Іван Самойлович обраний гетьманом Лівобережжя
15. 1939 проголошення самостійности Карпатської України
16. 1664 поляки розстріляли гетьм. Івана Виговського
17. 1874 * Августин Волошин, президент Карпатської України
17. 1917 утворено в Києві Українську Центральну Раду
19. 1864 * Василь Липківський, митрополит УАПЦ
19. 1930 * поетеса Ліна Костенко
19. 1939 в бою з мадярами загинули полк. Михайло Колодзінський-Гузар, Шеф Штабу Карп. України, і його заст. пор. Зенон Тарнавський — З. Коссак, член КП ОУН
20. 1632 * Іван Мазепа, гетьман України
20. 1921 † Адріян Кащенко, автор історичних повістей
20. 1944 УПА зліквідувала нім. генерала „СА” Віктора Люце
20. 1945 розпочалася друга російська офензива проти УПА
21. 1888 * Василь Іванис, голова уряду Кубанського Краю
21. 1908 † історик, археолог і етнограф Володимир Антонович
21. 1942 † письменниця Ольга Кобилянська
23. 1842 * композитор Микола Лисенко
25. 1651 полк. І. Богун переміг поляків під Вінницею
26. 1909 † історик, автор опери „Катерина” М. Аркас
28. 1947 УПА зліквідувала ген. „Вальтера”-Сверчевського
29. 1972 † митр. УГПЦ в Канаді Іларіон (Іван Огієнко)
30. 1973 † Дмитро Донцов, ідеолог і публіцист

Квітень - April

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар Григоріанський Календар

1 19 С	Хризанта і Дарії мч.	Марії Єгипетської преп.
2 20 Ч	Отців, уб. в об. Сави	Тита преп.
3 21 П	Якова преп.	Никити ісп.
4 22 С	Василія сщмч.	Йосифа преп.
5 23 Н	4 Посту. Никона	5 Посту. Теодула
6 24 П	Захарії преп.	†Перес. Методія, уч. сл.
7 25 В	Благовіщення Пресв. Богор.	Юрія Міт. преп.
8 26 С	Собор Арх. Гавриїла	Іродіона ап.
9 27 Ч	Матрони мч.	Євсихія мч.
10 28 П	Іларіона преп.	Терентія мч.
11 29 С	Марка преп.	Антипи сщмч.
12 30 Н	5 Посту. Івана Ліств.	Квітна. Василія
13 31 П	Іпатія преп.	Артемона сщмч.
14 1 В	Квітень. Марії Єгипет. преп.	Мартина папи
15 2 С	Тита преп.	Аристарха ап.
16 3 Ч	Никити ісп.	Агапії мч.
17 4 П	Йосифа преп.	Велика П'ятниця
18 5 С	Теодула мч.	Івана преп.
19 6 Н	Квітна. Методія	Воскресіння ГНІХ.
20 7 П	Юрія Міт. преп.	Світлий Понеділок
21 8 В	Іродіона ап.	Світлий Вівторок
22 9 С	Євсихія мч.	Теодора Сикеота преп.
23 10 Ч	Терентія мч.	Юрія вч.
24 11 П	Велика П'ятниця	Сави Стратилата мч.
25 12 С	Василія преп.	†Марка ап. і єв.
26 13 Н	Воскресіння ГНІХ.	Томина. Василія
27 14 П	Світлий Понеділок	Стефана преп.
28 15 В	Світлий Вівторок	Ясона ап.
29 16 С	Агапії мч.	9 мч. в Кизиці
30 17 Ч	Симеона преп.	†Якова ап.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 1-3. 1941 ІІ Великий Збір ОУН
- 2. 1944 Москва кинула проти УПА 10 дивізій ЧА і НКВД
- 5. 1710 в Бендерах обрано гетьманом Пилипа Орлика
- 5. 1882 * історик Вячеслав Липинський, ідеолог гетьманців
- 7. 1340 † останній галицький князь Болеслав-Юрій ІІ
- 7. 1918 у Владивостоці ств. Далеко-Сх. Укр. Крайову Раду
- 8. 1929 Москва проголосила заборону УАПЦ і її ліквідацію
- 10. 1931 поляки замучили Ст. Охримовича, голову КЕ ОУН
- 11. 1945 росіяни вивезли на Сибір 7 єпископів УКЦ
- 12. 1596 перемога Наливайка і Лободи над поляками
- 12. 1653 союз гетьм. Б. Хмельницького з султ. Магометом ІV
- 12. 1908 М. Січинський убив ціс. намісника Потоцького
- 15. 1918 † письменник і публіцист Іван Нечуй-Левицький
- 15. 1944 † генерал Ватутін, поран. упівцями командира Енея
- 16. 1946 І Конгрес АБН
- 17. 1873 † композитор С. Гулак-Артемівський
- 17-21. 1917 Всеукраїнський національний конгрес у Києві
- 17. 1949 загинув полк. Василь Шелест-Сидор, команд. УПА-Захід
- 19. 1885 † історик, письм. і етнограф Микола Костомаров
- 20. 1622 † гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний
- 20. 1891 * ген. Юрко Тютюнник, командир ІІ. Зимового походу
- 20. 1918 полк. П. Болбочан розпочав визволення Криму
- 20. 1922 † композитор Кирило Стеценко
- 22. 1910 † Марко Кропивницький, батько модерного укр. театру
- 22-25. 1944 5000 воїнів УПА звели битву з 30,000 військ НКВД
- 23. 1185 похід проти половців кн. Ігоря Святославича
- 25. 971 битва вел. кн. Святослава проти Візантії за Доростол
- 25. 1913 † письменник Михайло Коцюбинський
- 26. 1890 * Микола Зеров, неокласик-поет і літературознавець
- 26. 1945 † гетьман Павло Скоропадський
- 27. 1979 † КГБ вбив композитора Володимира Івасюка
- 28. 1132 † тмутороканський кн. Мстислав, брат Яр. Мудрого
- 28. 1915 бої УСС на Маківці проти москалів
- 28. 1922 В Подєбрадах на Чехії засн. Укр. Госп. Академію
- 28. 1932 Поляки повісили членів ОУН — Голояда і Пришляка
- 28. 1938 † на засланні митрополит Василь Липківський
- 29. 1648 Богдана Хмельницького обрано гетьманом України
- 29. 1928 Українізація чорноморської фльоти. Свято моря
- 30. 1918 Павла Скоропадського проголошено гетьм. України

Травень - Мау

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні	Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 18 П	Івана преп.	Єремії прор.
2 19 С	Івана Староп. преп.	Атанасія Великого св.
3 20 Н	Томина. Теодора Тріх.	Мироносиць. Теодосія Печ.
4 21 П	Януарія сщмч.	Пелагії мч.
5 22 В	Теодора Сикеота преп.	Ірини мч.
6 23 С	Юрія вмч.	Йова многострадального
7 24 Ч	Сави Стратилата мч.	Акакія мч.
8 25 П	† Марка ап. і єв.	Івана Богослова
9 26 С	Василія сщмч.	† Перен. м. Миколая св.
10 27 Н	Мироносиць. Стефана	Розслаб. Симона Зилота
11 28 П	Ясона ап.	Кирила і Методія, уч. сл.
12 29 В	9 мч. в Кизиці	Єпіфанія св.
13 30 С	† Якова ап.	Гликерії мч.
14 1 Ч	Травень. Єремії прор.	Ісидора мч.
15 2 П	Атанасія Великого св.	Пахомія Великого преп.
16 3 С	† Теодосія Печерського преп.	Теодора Освящ. преп.
17 4 Н	Розслаб. Пелагії	Самарянки. Андроніка
18 5 П	Ірини мч.	Теодота мч.
19 6 В	Йова многострадального	Патрікія сщмч.
20 7 С	Акакія мч.	Талелєя мч.
21 8 Ч	Івана Богослова	† Константина і Олени
22 9 П	† Перен. м. Миколая	Василіска мч.
23 10 С	† Симона Зилота ап.	Євфросинії Полоц. преп.
24 11 Н	Самарянки. Кирила і Мет.	Сліпородж. Никити П.
25 12 П	Єпіфанія св.	† 3 найд. гол. Івана Хрест.
26 13 В	Гликерії мч.	Карпа ап.
27 14 С	Ісидора мч.	Терапонта сщмч.
28 15 Ч	Пахомія Великого преп.	Вознесення ГНІХ.
29 16 П	Теодора Освящ. преп.	Теодосії препмч.
30 17 С	Андроніка ап.	Ісаакія преп.
31 18 Н	Сліпородж. Теодота	Св. Отців. Єрмія

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1922 відновлено Літ. Наук. Вістник за ред. Д. Донцова
1. 1949 Створено Лігу Визволення України в Торонті
2. 1848 у Львові створено Головну Руську Раду
3. 1074 † Преподобний Теодосій Печерський
3. 1924 москалі замордували Миколу Міхновського
3. 1946 відділ УПА зліквідував ген.-полк. НКВД Москаленка
4. 1733 † запорозький кошовий от. Кость Гордієнко
6. 1910 † письменник і громадський діяч Борис Грінченко
6. 1947 СРСР, Польща і ЧССР підписали договір проти УПА
7. 1840 * драматург Марко Кропивницький
10. 1879 * Гол. От. Симон Петлюра, голова Директорії УНР
12. 1943 Битва УПА з нім. військ. з'єднаннями в м. Колки
13. 1849 * письменник Панас Мирний
14. 1871 * Василь Стефаник
16. 1648 Перемога Хмельницького н. поляками п. Жовт. Водами
16. 1954 вибухло повстання політв'язнів у Кінгірі
- 18-25. 1917 I Український Військовий З'їзд у Києві
20. 1949 відділ УПА зліквідував полк. НКВД Колодяжного
- 20-26. 1961 суд над членами Укр. Робітничо-Селянської Спілки (Л. Лук'яненко, І. Кандиба, С. Вірун, О. Лібович, В. Луцьків, І. Кіпиш, Ю. Босовницький)
22. 1861 з Росії перевезено тіло Т. Шевченка до Канева
22. 1920 поляки замучили композитора Остапа Нижанківського
23. 1938 загинув полк. Є. Коновалець, засновник УВО і ОУН
24. 1125 † вел. кн. Володимир Мономах
24. 1742 † гетьман Пилип Орлик в Яссах під Туреччиною
24. 1964 росіяни спалили бібліотеку Української Акад. Наук
25. 1926 у Парижі загинув Гол. От. Симон Петлюра
25. 1936 розпочався львівський „процес Бандери”
26. 1909 † композитор Денис Січинський
26. 1944 загинув М. Палідович-Карпатський, ред. „Ідеї і Чину”
27. 1946 відділи УПА атакували з польською ВіН м. Грубешів
28. 1634 † гравер, поет і друкар Степан Беринда
28. 1916 † великий письменник Іван Франко
28. 1918 переговори в Києві з Кубанню про об'єднання
29. 1952 † ген.-полк. М. Омелянович-Павленко, нач. вождь УГА
30. 1887 * скульптор Олександр Архипенко
30. 1876 цар видав Емський указ про заборону укр. мови
31. 1223 битва княжих військ з татарами над Калкою
- 1922 на Кубані розстріляно десятки тисяч українців

Червень - June

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 19 П Патрикія сщмч.	Юстина мч.
2 20 В Талелея мч.	Никифора св.
3 21 С †Константина і Олени	Лукиліяна мч.
4 22 Ч Вознесіння ГНІХ.	Митрофана св.
5 23 П Евфросинії Полоц. преп.	Доротія сщмч.
6 24 С Симеона преп.	Висаріона преп.
7 25 Н Св. Отців. 3 найд. г. Ів. Хр.	Сош. Святого Духа
8 26 П Карпа ап.	Понеділок Святого Духа
9 27 В Терапонта сщмч.	Кирила Олександ. св.
10 28 С Никити преп.	Тимотея сщмч.
11 29 Ч Теодосії препмч.	†Вартоломея і Варнави ап.
12 30 П Ісаакія преп.	Онуфрія Великого преп.
13 31 С Ермія ап.	Акилини мч.
14 1 Н Сош. Святого Духа	Всіх Святих. Єлисея
15 2 П Понеділок Святого Духа	Амоса прор.
16 3 В Лукиліяна мч.	Тихона преп.
17 4 С Митрофана св.	Мануїла мч.
18 5 Ч Доротія сщмч.	Покл. Пр. Т. Т. і Крови Хр.
19 6 П Висаріона преп.	†Юди Тадея ап.
20 7 С Теодота сщмч.	Методія сщмч.
21 8 Н Всіх Святих. Теодора Тир.	2 по Сош. Юліана
22 9 П Кирила Олександ. св.	Євсевія сщмч.
23 10 В Тимотея сщмч.	Агрипіни мч.
24 11 С †Вартоломея і Варнави ап.	Різдво Івана Хрестителя
25 12 Ч Покл. Пр. Т. Т. і Крови Хр.	Февронії препмч.
26 13 П Акилини мч.	Праз. Христа Чоловіколюбця
27 14 С Єлисея прор.	Состр. Пресв. Богородиці
28 15 Н 2 по Сош. Амоса	3 по Сош. Кира і Івана
29 16 П Тихона преп.	Петра і Павла ап.
30 17 В Мануїла мч.	†Собор 12 Апостолів

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1630 Тарас Трясило розгромив поляків біля Переяслава
1. 1891 † Василь Мова (Лиманський), укр. поет. і письм. Кубані
- 1-15. 1944 УПА знищила рос. партизанів Кулагіна-Артаманова
1. 1933 День пам'яті замучених голодом 7 млн. укр. в УРСР
2. 1935 † автор історичних повістей Андрій Чайковський
5. 1708 союз І. Мазепи з шведським королем Карлом XII
5. 1775 рос. цариця Катерина II знищила Запорізьку Січ
6. 1937 † поет Богдан Ігор Антонич
7. 1843 † письменник і педагог Маркіян Шашкевич
7. 1930 † маляр Петро Холодний
7. 1942 † Вячеслав Прокопович, голова Ради міністрів УНР
8. 1668 Петра Дорошенка обрано гетьманом України
8. 1855 * письменниця Наталя Кобринська
8. 1919 початок офензиви УГА проти поляків під Чортковом
9. 1919 Євген Петрушевич став диктатором ЗУНР
9. 1944 німці закатували поета Олега Ольжича-Кандибу
- 10-16. 1917 І Всеукраїнський селянський з'їзд у Києві
10. 1944 загинув полк. Грабець „Батько”, команд. УПА-Південь
11. 1931 † історик Вячеслав Липинський, теоретик гетьманату
13. 1918 росіяни замордували в Ростові М. Рябовола, голову Законодавчої Крайової Ради Кубані
14. 1569 Люблинська унія
14. 1891 * полк. Євген Коновалець
15. 1934 Г. Мацейко, чл. ОУН, убив польськ. мін. Б. Перацького
- 17-23. 1917 ІІ Всеукраїнський військовий з'їзд у Києві
- 18-22. 1919 битва УГА з поляками під Бережанами
19. 1205 в бою з поляками під Завихостом загинув кн. Роман
20. 1929 † Євген Чикаленко, письменник, меценат, гром. діяч
23. 1917 І-м універсалом проголошено автономію України
- 23-27. 1934 Світ. конгрес українського жіноцтва в Станіславові
26. 1954 500 українських жінок загинуло в Кінгірі
27. 1709 битва під Полтавою
27. 1964 Відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні
29. 1918 † Федір Вовк, археолог, антрополог і етнограф
29. 1938 † ген. Мирон Тарнавський, нач. вождь УГА
30. 1704 гетьм. І. Мазепа об'єднав Право- і Лівобережну Україну
30. 1941 Акт відновлення укр. держави; прем'єр — Я. Стецько
- 1955 Націоналісти поч. визв. повст. на Воркуті, табір ч. 3

Липень - July

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар		Григоріанський Календар
1 18 С	Леонтія мч.	Косми і Дам'яна безср.
2 19 Ч	†Юди Тадея ап.	†Полож. ризи Пр. Богор.
3 20 П	Праз. Христа Чоловік.	Якinta мч.
4 21 С	Состр. Пресв. Богородиці	Андрія Критського св.
5 22 Н	3 по Сош. Євсевія	4 по Сош. Атанасія Атон.
6 23 П	Агрипіни мч.	Сісоє Великого преп.
7 24 В	Різдво Івана Хрестителя	Томи преп.
8 25 С	Февронії препмч.	Прокопія вмч.
9 26 Ч	Давида преп.	Панкратія сщмч.
10 27 П	Самсона преп.	†Антонія Печерського преп.
11 28 С	Перен. м. Кира і Івана	Євфимії і Ольги
12 29 Н	4 по Сош. Петра і Павла	5 по Сош. Прокла
13 30 П	†Собор 12 Апостолів	Собор Арх. Гавриїла
14 1 В	Липень. Косми і Дам'яна	Акила ап.
15 2 С	†Полож. ризи Пресв. Богор.	Володимира Великого
16 3 Ч	Якinta мч.	Антиногена сщмч.
17 4 П	Андрія Критського св.	Марини вмч.
18 5 С	†Атанасія Атонського преп.	Якinta мч.
19 6 Н	5 по Сош. Сісоє В.	6 по Сош. Макрини
20 7 П	Томи преп.	Іллі прор.
21 8 В	Прокопія вмч.	Симеона преп.
22 9 С	Панкратія сщмч.	Марії Магдалини
23 10 Ч	†Антонія Печерського преп.	Трофима мч.
24 11 П	Євфимії і Ольги	†Бориса і Гліба мч.
25 12 С	Прокла мч.	†Успення Анни
26 13 Н	6 по Сош. Гавриїла	7 по Сош. Ермолая
27 14 П	Акили ап.	†Пантелеймона вмч.
28 15 В	Володимира Великого	Прохора ап.
29 16 С	Антиногена сщмч.	Калиніка мч.
30 17 Ч	Марини вмч.	Сили ап.
31 18 П	Якinta мч.	Євдокима преп.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1910 поляки вбили студента Адама Коцка у Львові
1. 1918 засновано Український Унів. у Кам'янці Подільському
1. 1966 † письменниця Наталена Королева
2. 1943 німці спалили кількасот людей в с. Губків (Рівенщина)
- 5.1986 † Голова УДП і голова Проводу ОУН, Я. Стецько
6. 1961 Відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вінніпегу
8. 1659 гетьм. І. Виговський розгромив москалів п. Конотопом
8. 1919 у літунській катастрофі загинув полк. Д. Вітовський
8. 1919 большевики розстріляли літературозн. Вол. Науменка
9. 1920 † ген.-хор. Євген Мешковський, нач. штабу Армії УНР
- 9-14. 1943 перемога УПА над нім. військ. з'єднаннями
10. 1866 † останній кошовий от. Задунайської Січі О. Гладкий
11. 969 † вел. кн. св. Ольга
11. 1944 створення Української Головної Визвольної Ради
- 13-14. 1943 Міжнародня комісія розкрила Вінницький злочин:
НКВД вимордувало в 1937-41 рр. 9500 українців
15. 1944 І Вел. Збір УГВР обрав гол. ген. секр. Р. Шухевича
17. 1849 * письменниця Олена Пчілка
17. 1907 * Роман Шухевич (ген. Тарас Чупринка)
- 17-22. 1944 битва І УД УНА з москалями під Бродами
17. 1959 закон Конгр. ЗСА про „Тиждень Поневолених Націй”
18. 1863 „Валуєвський указ” про заборону української мови
18. 1871 † Анатоль Свидницький
18. 1917 у Києві повстання проти російської окупації
21. 1941 † письменник Богдан Лепкий
22. 1944 † поет Олександр Олесь у Празі
25. 1687 Івана Мазепу обрано гетьманом України
25. 1942 у Києві німці розстріляли Дмитра Мирона-Орлика, Кр.
пров. ОУН на СУЗ, 2-го пров. Пох. Групи „Північ”
27. 1147 Клима Смолятича обрано митрополитом Русі-України
27. 1657 † гетьман Богдан Хмельницький
27. 1672 гетьм. П. Дорошенко розбив поляків б. Четвертинівки
27. 1834 відкриття у Києві університету ім. св. Володимира
29. 1015 † вел. кн. св. Володимир Великий
30. 1947 † маляр Федір Кричевський
30. 1899 *адвокат Володимир Горбовий
30. 1944 загинув у бою з москалями ген. Гончаренко (Л. Ступ-
ницький), полк. УНР, шеф штабу УПА-Північ
- 1920 засновано УВО під проводом Є. Коновальця
- 1967 судилище у Львові над 9 членами Укр. Нац. Фронту

Серпень - August

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 19 С Макрини преп.	Проіс. Чесного Хреста
2 20 Н 7 по Сош. Іллі	8 по Сош. Стефана
3 21 П Симеона преп.	Ісаакія преп.
4 22 В Марії Магдалини	7 молодців в Єфесі
5 23 С Трофима мч.	Євсигнія мч.
6 24 Ч †Бориса і Гліба мч.	Переоображення Господне
7 25 П †Успення Анни	Дометія препмч.
8 26 С Єрмолая сщмч.	Єміліяна ісп.
9 27 Н 8 по Сош. Пантелеймона	9 по Сош. Матія
10 28 П Прохора ап.	Лаврентія мч.
11 29 В Калиніка мч.	Євпла мч.
12 30 С Сили ап.	Фотія мч.
13 31 Ч Євдокима преп.	Максима ісп.
14 1 П Серпень . Проіс. Чесн. Хреста	†Перен. м. Теодосія Печер.
15 2 С Перен. м. Стефана	Успення Пресв. Богородиці
16 3 Н 9 по Сош. Ісаакія	10 по Сош. Діюмида
17 4 П 7 молод в Єфесі	Мирона мч.
18 5 В Євсигнія мч.	Флора мч.
19 6 С Переоображення Господне	Андрія Стратилата мч.
20 7 Ч Дометія препмч.	Самуїла прор.
21 8 П Єміліяна ісп.	Тадея ап.
22 9 С †Матія ап.	Агатоніка мч.
23 10 Н 10 по Сош. Лаврентія	11 по Сош. Лупа
24 11 П Євпла мч.	Євтиха сщмч.
25 12 В Фотія мч.	Поверн. м. Вартоломея ап.
26 13 С Максима ісп.	Адріяна мч.
27 14 Ч †Перен. м. Теодосія Печер.	Пімена преп.
28 15 П Успення Пресв. Богородиці	Августина св.
29 16 С Діюмида мч.	Усік. гол. Івана Хрестителя
30 17 Н 11 по Сош. Мирона	12 по Сош. Олександра
31 18 П Флора мч.	†Пол. пояса Пр. Богор.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1876 * Володимир Чехівський, голова Ради міністрів УНР
1. 1913 † Леся Українка
1. 1914 у Львові утворено Головну Українську Раду
1. 1931 † ген.-полк. Микола Юнаків, Нач. Штабу Укр. Армій
1. 1953 Масакара укр. політв'язнів у Воркуті, табір ч. 29
4. 1899 * письменник Борис Антоненко-Давидович
4. 1914 у Львові засн. Союз Визволення України
5. 1940 † археолог, етнограф, історик Дмитро Яворницький
8. 1919 * Пантелеймон Куліш, письменник, чл. Кир. Мет. Бр.
10. 1907 † письменниця Марко Вовчок
13. 1953 москалі змасакували укр. політв'язнів Норильська
14. 988 Вел. кн. Володимир встановив християнство в Україні
15. 1965 † світової слави економіст Володимир Тимошенко
16. 1945 СССР приділив Лемківщину Польщі
17. 1245 перемога короля Данила над мадярами
17. 1883 * Дмитро Донцов, ідеолог українського націоналізму
18. 1836 * Олександр Кониський
20. 1649 договір Хмельницького з польськ. королем у Зборові
20. 1843 † письменник Григорій Квітка-Основ'яненко
20. 1891 * поет-неоклясик Павло Филипович
- 21-25. 1943 III Надзвичайний Великий Збір ОУН
22. 1932 Москва розпочала народобивчий голод в Україні
22. 1944 загинув Рост. Волошин-Павленко, голова Збору УГВР
22. 1944 загинув Клемпущ-Лопата, Провідн. ОУН на Закарпатті
24. 1991 Верховна Рада України проголосила Акт незалежності
25. 1698 в московській неволі загинув гетьм. Петро Дорошенко
25. 1792 на Тамань прибула фльота козаків полк. Сави Білого, що дала початок українського заселення Кубані
26. 1657 в Чигирині обрано гетьманом Івана Вмговського
27. 1856 * Іван Франко, учений, письменник, поет
28. 1921 большевики розстріляли повстанського провідника і поета Гр. Чупринку, сотн. Андруха, ком. УВО, сотн. Опоку і 36 членів Центр. Повстанського Комітету
29. 1868 * письменниця Л. Старицька-Черняхівська, член СВУ
29. 1940 † у Берліні Євген Петрушевич, президент ЗУНР
31. 1919 Армії УНР і УГА визволили Київ від москалів
31. 1944 загинув Юрій Липа, лікар УПА, публіцист, поет
- 1919 у Москві розстріляли ген.-чет. Осипа Микитку

Вересень – September

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар		Григоріанський Календар
1	19 В Андрія Страт. мч.	†Поч. ц. р. Симеона
2	20 С Самуїла прор.	Маманта мч.
3	21 Ч Тадея ап.	Антима сщмч.
4	22 П Агатоніка мч.	Вавили сщмч.
5	23 С Лупа мч.	Захарії прор.
6	24 Н 12 по Сош. Євтиха	13 по Сош. Архипа
7	25 П Поверн. м. Вартоломея ап.	Созонта мч.
8	26 В Адріана мч.	Різдво Пресв. Богородиці
9	27 С Пімена преп.	Іоакима і Анни
10	28 Ч Августина св.	Минодори мч.
11	29 П Усік. гол. Івана Хрестителя	Теодори преп.
12	30 С Олександра св.	Автонома сщмч.
13	31 Н 13 по Сош. Пол. п.Пр.Богор.	14 по Сош. Корнилія
14	1 П Вересень. †Поч.ц.р.Симеона	Воздвиження Чес. Хреста
15	2 В Маманта мч.	Никити вмч.
16	3 С Антима сщмч.	Євфимії вмч.
17	4 Ч Вавили сщмч.	Софії мч.
18	5 П Захарії прор.	Євменія преп.
19	6 С Архипа преп.	Трофима мч.
20	7 Н 14 по Сош. Созонта	15 по Сош. Михаїла Ч.
21	8 П Різдво Пресв. Богородиці	Кондрата ап.
22	9 В Йоакима і Анни	Фоки сщмч.
23	10 С Минодори мч.	Зачаття Івана Хрестителя
24	11 Ч Теодори преп.	Теклі первмч.
25	12 П Автонома сщмч.	Євфросинії преп.
26	13 С Корнилія сщмч.	Перес. Івана Богослова
27	14 Н 15 по Сош. Воз. Чесн. Хр.	16 по Сош. Калістрата
28	15 П Никити вмч.	†Харитона преп.
29	16 В Євфимії вмч.	Киріяка преп.
30	17 С Софії мч.	Григорія В. сщмч.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1722 * філософ Григорій Сковорода
1. 1939 Початок Другої світової війни
1. 1947 загинув владика Теодор Ромжа, єпископ закарпатців
2. 1938 в Ужгороді засновано Українську Націон. Оборону
3. 1941 в Дніпропетровську закінчився марш Похідної Групи „Південь” під пров. З. Матли; розпочав діяти Провід ОУН Південного Краю під пров. Святослава Вовка
5. 911 договір кн. Олега Віщого з греками у Царгороді
6. 1672 гетьм. Петро Дорошенко здобув Кам’янець Подільський
7. 1984 † патріарх УКЦ Йосиф Сліпий
7. 1656 „Трактат вічної приязні” Хмельницьк. з Ю. II Ракочі
7. 1921 загинули Віра Бабенко і 62 повстанці
7. 1962 † письменник і поет Тодось Осьмачка
9. 957 відвідини вел. кн. Ольги в Царгороді
9. 1769 * Іван Котляревський, письменник і поет
9. 1944 польсько-російський договір про виселення лемків
12. 1903 Відкриття в Полтаві пам’ятника І. Котляревському
12. 1947 прихід першого відділу УПА в Зах. Німеччину
12. 1887 * Лесь Курбас, творець модерного театру
15. 1907 † драматург Карпенко-Карий (Іван Тобілевич)
15. 1941 Гестапо виарештувало тисячі націоналістів
16. 1658 договір з Польщею у Гадячі
17. 1864 * видатний письменник Михайло Коцюбинський
17. 1945 загинув Олександр Бусел, член Проводу ОУН
19. 1676 Москва заслала гетьм. П. Дорошенка на Сибір
19. 1929 * літ. критик і поет Іван Світличний
20. 1655 гетьм. Б. Хмельницький розбив поляків під Городком
20. 1947 загинув у бою з поляками Ярослав Старух, чл. Пр. ОУН
21. 1944 † диригент і композитор Олександр Кошиць
22. 1709 у Бендерах помер гетьман Іван Мазепа
22. 1918 у Києві відкрито український університет
23. 1648 Б. Хмельницький розгромив поляків під Пилявцями
23. 1872 * Соломія Крушельницька
25. 1921 Невдалий атентат С. Федака на Підсудського у Львові
29. 1866 * історик Мих. Грушевський, голова Укр. Центр. Ради
30. 1930 поляки замордували сотн. Ю. Головінського, КК УВО
30. 1930 польська „пацифікація”, багато забитих і ранених
30. 1945 перемога УПА ком. Яструба над больш. під Угневом
30. 1949 загинув Степан Хрін, команд. відтинку УПА „Маківка”

Жовтень ~ October

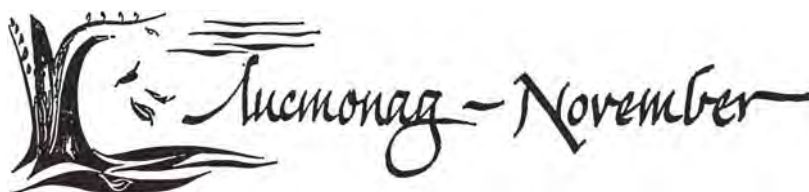

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар			Григоріанський Календар
1	18	Ч	Євменія преп.
2	19	П	Трофима мч.
3	20	С	Михайла Ч. мч.
4	21	Н	16 по Сош. Кондрата
5	22	П	Фоки сщмч.
6	23	В	Зачаття Івана Хрестителя
7	24	С	Теклі первмч.
8	25	Ч	Євфросинії преп.
9	26	П	Перес. Івана Богослова
10	27	С	Калістрата мч.
11	28	Н	17 по Сош. Харитона
12	29	П	Киріяка преп.
13	30	В	Григорія В. сщмч.
14	1	С	Жовтень. Покр. Пресв. Богор.
15	2	Ч	Кипріяна сщмч.
16	3	П	Діонісія А. сщмч.
17	4	С	Єротея сщмч.
18	5	Н	18 по Сош. Харитини
19	6	П	†Томи ап.
20	7	В	Сергія і Вакха мч.
21	8	С	Пелагії преп.
22	9	Ч	†Якова А. ап.
23	10	П	Євлампія мч.
24	11	С	Филипа ап.
25	12	Н	19 по Сош. Прова
26	13	П	Карпа мч.
27	14	В	Параскеви Терн. преп.
28	15	С	Євтимія преп.
29	16	Ч	Лонгина мч.
30	17	П	Осії прор.
31	18	С	†Луки ап.
			20 по Сош. Маркіяна
			Димитрія вмч.
			Нестора мч.
			Параскеви Ікон. преп.
			Анастасії препмч.
			Зиновія і Зиновії мч.
			Стахія ап.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1187 † кн. Ярослав Осмомисл, поширив державу по Дунай
1. 1665 Петра Дорошенка обрано гетьманом Правоб. України
1. 1727 Данила Апостола обрано на гетьм. Лівобер. України
1. 1929 масові арешти членів і симпатиків СВУ
3. 1078 на Нежатій Ниві б. Чернігова загинув вел. кн. Ізяслав
3. 1953 † публіцист Юліян Вассиян
4. 1891 * поет Юрій Клен
5. 1909 * поет Богдан Ігор Антонич
7. 1253 коронація кн. Данила в Дорогичині
8. 1862 † кубанський письменник і отаман Яків Кухаренко
8. 1938 загинув в ґулаґу Гнат Хоткевич
10. 1621 перемога П. Сагайдачного над турками під Хотиним
10. 1893 † видатний байкар Леонід Глібів
11. 1968 † маляр Никифор із Криниці
13. 1948 † поет, письменник і публіцист Леонід Мосендз
14. 1942 за наказом ОУН оформлено 1-ий відділ УПА під ком. Сергія Качинського-„Остапа”; Свято УПА
- 14-22. 1921 в Києві відбувся Всеукраїнський Собор УАПЦ
15. 1959 больш. агент Б. Сташинський вбив голову Пров. ОУН Степана Бандеру, а 12. 10. 1957, він вбив д-р Л. Ребета
15. 1942 Лесь Курбас убитий в конц. таборі
- 16-20. 1596 на Соборі у Бересті проголошено церковну унію
16. 1876 * Сергій Єфремов, голова СВУ, загинув 1937 р.
- 16-20. 1917 Всеукр. з'їзд Вільного Козацтва в Чигирині
19. 1918 Створено Українську Нац. Рад у Львові
- 19-21. 1947 москалі вивезли 150,000 українців на Сибір
19. 1962 суд у Карльсруе засудив Б. Сташинського за вбивство С. Бандери і Л. Ребета з наказу Москви
21. 1921 В. Липківський висвячений на митрополита УАПЦ
22. 1933 М. Лемик вик. атентат у російськ. консуляті у Львові
22. 1953 † митрополит УАПЦ Полікарп
24. 1955 договір АБН (Я. Стецько) з Китаєм (Ку Ченг канґ)
29. 1794 † філософ Григорій Сковорода
30. 1947 † поет і літературозн. Юрій Клен (Освальд Бурггардт)
- 1949 Звернення Воюючої України до української еміграції

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар		Григоріанський Календар
1 19 Н	20 по Сош. Йоїла	21 по Сош. Косми і Дам'яна
2 20 П	Артемія вмч.	Акиндина мч.
3 21 В	Іларіона Великого преп.	Акепсими мч.
4 22 С	Аверкія св.	Йоаникія Великого преп.
5 23 Ч	Якова ап.	Галактіона мч.
6 24 П	Арети мч.	Павла св.
7 25 С	Маркіяна і Мартирія мч.	33 мч. у Мелетині
8 26 Н	21 по Сош. Дмитрія	22 по Сош. Соб. Арх. Михаїла
9 27 П	Нестора мч.	Матрони преп.
10 28 В	Параскеви Ікон. преп.	Єраста ап.
11 29 С	Анастасії препмч.	Мини мч.
12 30 Ч	Зиновія і Зиновії мч.	Йосафата щмч.
13 31 П	Стахія ап.	Івана Золотоустого св.
14 1 С	Листопад. Косми і Дам'яна	† Филипа ап.
15 2 Н	22 по Сош. Акиндина	23 по Сош. Гурія
16 3 П	Акепсими мч.	† Матєя ап. і єв.
17 4 В	Йоаникія Великого преп.	Григорія Н. св.
18 5 С	Галактіона мч.	Платона і Романа мч.
19 6 Ч	Павла св.	Авдія прор.
20 7 П	33 мч. у Мелетині	Григорія Декаполіта преп.
21 8 С	Собор Архистратига Михаїла	Вхід у храм Прєсв. Богородиці
22 9 Н	23 по Сош. Матрони	24 по Сош. Филिमона
23 10 П	Єраста ап.	Амфілохія св.
24 11 В	Мини мч.	Катєрини вмч.
25 12 С	Йосафата щмч.	Климента папи
26 13 Ч	Івана Золотоустого св.	Алипія преп.
27 14 П	† Филипа ап.	Якова Перс. мч.
28 15 С	Гурія мч.	Стефана препмч.
29 16 Н	24 по Сош. Матєя	25 по Сош. Парамона
30 17 П	Григорія Н. св.	† Андрія ап.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1918 Листопадовий чин. Українські війська зайняли Львів
1. 1889 * письменник гуморист Остап Вишня
1. 1944 Хрущовська офенз. пр. УПА, згинув ген. ЧА Федоров
1. 1944 † у Львові митрополит Андрій Шептицький
1. 1964 † полк. Андрій Мельник
2. 1917 розпочався в Києві Всеукраїнський Військовий З'їзд
- 3-7. 1927 Конференція Українських Націоналістів покликала
Провід Укр. Націоналістів очолений Є. Коновальцем
3. 1941 москалі зруйнув. Успенську церкву Печерської Лаври
4. 1921 розпочався II Зимовий похід під ком. Ю. Тютюнника
5. 1968 в Києві самоспалився Василь Макух
6. 1912 † композитор Микола Лисенко
6. 1918 Кр. Ком. ЗУНР на Буковину перебр. владу в Чернівцях
9. 1918 встановлено Державний Секретаріят ЗУНР
10. 1709 москалі зруйнували гетьманську столицю Батурин
13. 1923 † одеський діяч Іван Липа
14. 1918 створено Директорію УНР
14. 1918 у Києві засновано Українську Академію Наук
15. 1879 * поет Григорій Чупринка
16. 1917 договір України з Кубанню (торг., консул., морськ.)
- 16-19. 1967 I Світовий Конгрес Вільних Українців у Нью-Йорку
18. 1918 бій під Мотовилівкою
19. 1698 † гетьман Петро Дорошенко
20. 1917 III Універсал УЦРади; створення УНРеспубліки
20. 1918 розпочалася друга большевицька інвазія України
20. 1919 денік. повіс. кубанського політ. о. Олексу Кулабұхова
- 21-23. 1943 I Конференція поневол. Росією народів дала поча-
ток Антибольшевицькому Бльоку Народів (АБН)
23. 1873 † історик Мих. Максимович, ректор Київськ. унів.
23. 1921 большев. розстріляли 359 укр. полон. вояків п. Базаром
24. 1934 † на засланні історик Михайло Грушевський
25. 1838 * Іван Нечуй-Левицький
27. 1943 вел. битва УПА з 2 нім. дивізіями в Чорному лісі
28. 1950 загинув О. Дяків-Горновий, пров. ОУН на Львівщині
28. 1970 у Києві москалі замордували Аллу Горську
- 1932 росіяни вивезли на Сибір 30,000 українців із Полтавсь-
кої Станиці на Кубані
30. 1932 загинули бойовики ОУН Старик і Березинський

Грудень - December

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар		Григоріанський Календар
1	18 В	Платона і Романа мч.
2	19 С	Авдія прор.
3	20 Ч	Григорія Декаполіта преп.
4	21 П	Вхід у храм Пресв. Богор.
5	22 С	Филимона ап.
6	23 Н	25 по Сош. Амфілохія
7	24 П	Катерини вч.
8	25 В	Климент папи
9	26 С	Алипія преп.
10	27 Ч	Якова Персянина мч.
11	28 П	Стефана препмч.
12	29 С	Парамона мч.
13	30 Н	26 по Сош. Андрія
14	1 П	Грудень. Наума прор.
15	2 В	Авакума прор.
16	3 С	Софонії прор.
17	4 Ч	Варвари вч.
18	5 П	Сави Осв. преп.
19	6 С	Миколая чудотворця св.
20	7 Н	27 по Сош. Амвросія
21	8 П	Патапія преп.
22	9 В	Непорочне Зач. Пр. Богор.
23	10 С	Мини мч.
24	11 Ч	Даниїла преп.
25	12 П	Спиридона преп.
26	13 С	†Євстратія преп.
27	14 Н	Праотців. Тирса
28	15 П	Єлєвтерія сщмч.
29	16 В	Аггея прор.
30	17 С	Даниїла прор.
31	18 Ч	Севастіяна мч.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 2. 1919 Поч. І Зим. походу ген.-полк. М. Омеляновича-Павленка
- 4. 1803 † на Соловках ост. кош. Зап. Січі — П. Кальнишевський
- 7. 1936 † письменник Василь Стефаник
- 8. 1868 у Львові засновано товариство „Просвіта”
- 9. 1963 * Борис Грінченко
- 11. 1891 † учений-лінгвіст Олександр Потебня
- 12. 1944 загинув полк. Савур-Клячківський, ком. УПА-Північ
- 13. 1963 † поет Василь Симоненко
- 14-16. 1917 І Всеукраїнський робітничий з'їзд у Києві
- 14. 1840 * Михайло Старицький
- 14. 1942 Гестапо замордувало у Львові Івана Климова-Легенду, Крайового провідника ОУН (1939-41)
- 15. 1934 Большевики розстріляли у Києві 28 українців (О. Влизько, Д. Фальківський, Гр. Косинка і ін.)
- 15. 1948 Почав виходити „Гомін України” в Торонті
- 16. 1637 битва козаків Павлюка і Гуні з поляк. під Кумейками
- 16-23. 1961 судилище над 20 членами Укр. Нац. Комітету
- 17. 1917 Ультим. Леніна УЦРаді; поч. больш. інвазії України
- 17. 1939 Розстріляли КГБ-істи поета М. Драй-Хмару
- 17. 1944 б. Стріліськ Нових загинув майор Дм. Карпенко-Яструб, командир чужонаціональних частин в УПА
- 19. 1240 Батий зруйнував Київ
- 19. 1870 † композитор Михайло Вербицький
- 19. 1918 Директорія УНР перебр. владу від П. Скоропадського
- 19. 1945 загинули в ЧССР Дм. Маївський, чл. Проводу ОУН, і ген. Дм. Грицай-Перебийніс, шеф штабу УПА
- 20. 1616 в Києві видрукувано першу книжку „Часослов”
- 21. 1930 † історик і публіцист Степан Томашівський
- 21. 1764 Катерина II зліквідувала гетьманську державу
- 21. 1944 загинув ген. секр. інформ. УГВР Й. Позичанюк-Шугай
- 23. 1873 у Львові засновано Наукове Тов. ім. Шевченка
- 23. 1932 героїчна смерть членів УВО-ОУН Біласа і Данилишина
- 26. 1918 постала Рада Нар. Мін. УНР, очолена Вол. Чехівським
- 29. 1723 † в тюрмі в Петербурзі наказ. гет. Павло Полуботок
- 31. 1637 у Варшаві закатовано провідника козацького повстання Павлюка (Павла Бута)
- 1924 засн. Спілку Визвол. України, очолену С. Єфремовим

Зіновій КРАСІВСЬКИЙ

ПОВСТАНЕЦЬ УПАВ

Останній набій і обірване: сл-а-в-а...!
Карпати здригнулися, ліс застогнав.
Ридали смереки в вечірніх загравах:
Упав молоденький повстанець, упав!

Зліталися хмари обмити герою
Оббризане кров'ю святою чоло.
Ярило коня зупинив за горою
І низько схилив на прощання шолом.

Збігались на тризну Стрибогові вої
І несли свої завивання-плачі.
Зійшов помолитись над юним героєм
З небесної висі Молодик вночі.

А ніч, як годиться, склепила повіки.
З плечей її плащ на героя упав.
Перун прогримів йому славу навіки:
Повстанець життя за Вітчизну віддав!

Усе сумувало, лиш мутні потоки
З Карпат понесли до району намул,
І ллється той бруд на ворожі лотоки,
І множить порожній озлоблений гүл.

ВІТАЙ, НЕЗАЛЕЖНА УКРАЇНО!

1991

АЛЬМАНАХ „Гомону України” 1992

НА ІСТОРИЧНОМУ ШЛЯХУ ДЕРЖАВНОСТІ

„Я якщо будете жити в любові між собою, і Бог буде з вами, і підгорне під вас ворогів ваших, і будете мирно жити. Та коли будете в ненависті жити, в сварках і міжусобицях, то й самі загинете, і землю батьків і дідів своїх погубите, яку здобули трудом великим”.

Князь Ярослав Мудрий

„Не стане мені на Україні нога ні одного князя або шляхетки, а схоче котрий хліб їсти — нехай війську Запорозькому буде послухний”.

Гетьман Богдан Хмельницький

„Я кличу Всемогутнього Бога у свідки і записягаюся, що не заради високих почестей, не задля багатства або яких інших цілей, а задля вас усіх, що є під моєю владою, задля жінок і дітей ваших, для добра матері нашої, бідної України, для користі всього народу українського, для піднесення його прав і вольностей хочу я за допомогою Бога так чинити, щоб ви з жінками вашими і Отчизна не загинула ні під москалями, ні під шведами”.

Гетьман Іван Мазепа

„Народе України! Твоєю силою, волею, словом утворилася на Українській Землі вільна Українська Народня Республіка. Здійснилася давня мрія Твоїх батьків, борців за волю й право робочого люду!..”

З IV Універсалу Української Центральної Ради, 9/22 січня 1918 року

„Волею українського народу, Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує відновлення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України”.

З Акту проголошення відновлення Української держави у Львові 30 червня 1941 року

А К Т

ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року

- продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні,
- виходячи з права на самовизначення, передбаченого статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами,
- здійснюючи Деклярацію про Державний суверенітет України,

Верховна Рада Української Советської Соціалістичної Республіки урочисто

П Р О Г О Л О Ш У Є

н е з а л е ж н і с т ь України та створення самостійної Української держави — України.

Територія України є неподільною і недоторканою.

Від нині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України.

Цей акт набирає чинності з моменту його схвалення.

24 серпня 1991 року

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

ВИСЛІД
референдуму, який відбувся в Україні
1 грудня 1991 року

О б л а с т ь	В і д с о т о к
Вінницька	95.4
Волинська	96.3
Дніпропетровська	90.4
Донецька	83.9
Житомирська	95.0
Закарпатська	92.1
Запорізька	90.7
Івано-Франківська	98.4
м. Київ	91.9
Київська	95.5
Кіровоградська	93.9
Кримська	54.2
м. Севастопіль	57.1
Луганська	83.9
м. Львів	97.5
Львівська	97.5
Миколаївська	89.4
Одеська	85.4
Полтавська	94.9
Рівненська	95.9
Сумська	92.6
Тернопільська	98.7
Харківська	86.3
Херсонська	90.1
Хмельницька	96.3
Черкаська	96.0
Чернігівська	93.7
Чернівецька	92.8

НОВИЙ ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ

Президент України Леонід Кравчук

(1 грудня 1991 року за Леонідом Кравчуком, як президентом України, проголосувало 61.6% населення.

За Вячеславом Чорноволом — 24.3%

За Левком Лук'яненком — 4.5%

За Володимиром Гриньовим — 4.1%

За Ігорем Юхновським — 1.9%)

ПРИВІТАННЯ УКРАЇНИ

Український Народ!
Громадяни України!

З невимовною радістю і гордістю в імені Організації Українських Націоналістів вітаємо український народ, усіх громадян України, з історичною перемогою ідеї державної самостійності України у референдумі 1 грудня 1991 року.

Після довголітніх жакіть неволі з кінцевим розп'яттям на Чорнобильському хресті, ця перемога була зумовлена Прометейським духовним зусиллям і титанічною політичною напругою українського народу, усіх громадян України. Своїм волевиявленням наш народ знову заманіфестував імперським поневолювачам і цілому людству своє історичне прагнення і право стати господарем на власній землі і рівноправним членом сім'ї вільних націй світу.

У це знаменне волевиявлення наш народ втілив священний гін до незалежності численних поколінь, боротьбу і жертву життя мільйонів борців за волю України усіх часів, а серед них десятки тисяч членів Організації Українських Націоналістів і воїнів Української Повстанської Армії. Цим волевиявленням громадяни України зародили надію і поклали тривкі основи для побудови кращого майбутнього своїм дітям, онукам і ненародженим землякам.

За болючими словами сучасного українського письменника-шістдесятника цей референдум був „Страшним Судом”, „референдумом на хресті історії”. Як влучно, референдум на хресті УКРАЇНСЬКОЇ історії... Але такою була Богом дана доля України, щоб це останнє її випробування народ України перетворив у свою світлу перемогу — воскресіння.

Тепер українська нація, випивши чашу горя і наруті до дна, переможно зійде із мученицького хреста своєї історії — Голгофи. А цей хрест невольницької ганьби стане символом її величчя, її Богоугодності, її гуманності і її історичного призначення у багатогранному розвитку людства.

Настав час гоєння історичних ран України та єднання задля неї усіх її громадян — тих, які сказали „так” Україні на цьому „Страшному суді — референдумі” і тих, які під впливом довголітньої ворожої пропаганди сказали „ні” або здержалися. Благородна Україна прийме, як завжди, у своє материнське лоно усіх своїх синів і дочок.

Настав час єднання з Україною цілого її народу, усіх її земель і країв та великої діаспори в ім'я відбудови Батьківщини, побудови і закріплення нашої спільної, самостійної, соборної, неподільної, міцної, багатой, народоправної української держави.

Україна сказала світові своє остаточне слово, а народи їй простягають свою дружню руку.

Настав час Україні стати обличчям до світлого майбуття.

Так нам, Боже, допоможи на цьому новому історичному шляху нашого народу!

Слава Україні!

Провід
Організації Українських Націоналістів
Слава Стецько, Голова

Понеділок, 2 грудня 1991 р.

З А Я В А канадського уряду

Прем'єр-міністер Канади Браєн Малруні заявив, що Канада вирішила визнати Україну як незалежну державу.

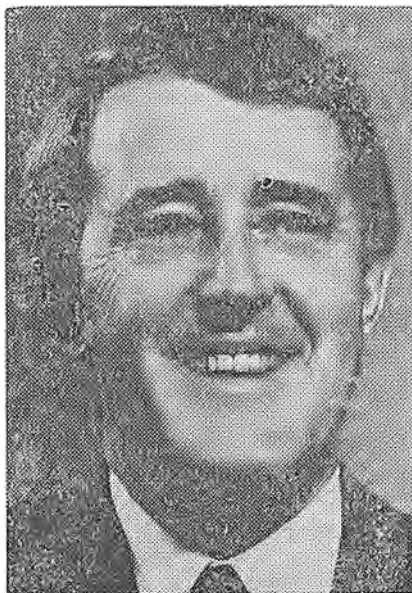
Він зазначив, що канадські спостерігачі повідомили, що в Україні відбувся референдум вільно і демократично. Важливе і переважаючою більшістю підтверджене голосування засвідчило сильне бажання українців мати незалежну державу.

Канада незабаром почне переговори про встановлення дипломатичних відносин з Україною.

Частиною цих переговорів буде бажання Канади упевнитися щодо задекларованих інтенцій України, що ядерна зброя є під безпечним контролем аж до часу її знищення; будуть виконуватися існуючі міжнародні домовлення про контроль над зброєю, роззброєнням та інші міжнародні угоди; буде респектований кінцевий Гельсінкський Акт, Паризька хартія та інші документи про безпеку і співпрацю в Європі з особливим наголосом на повагу людських прав і охорону національних меншостей, які проживають в Україні.

Прем'єр-міністер Браєн Малруні підтвердив, що офіційна делегація з Канади в наступних днях поїде до Києва, щоб закомунікувати становище Канади і почати процес переговорів.

2 грудня 1991 року

Прем'єр-міністер Б. Малруні

Канцелярія прем'єр-міністра
Браєна Малруні

Мапа України в державних і етнографічних кордонах.

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА ДЛЯ ПОБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

(Думки до п'ятдесятиріччя створення УПА)

Беручись за опрацювання теми про відзначення п'ятдесятої річниці від створення Української Повстанської Армії під командою ген. Романа Шухевича-Тараса Чупринки, насувається питання — під яким кутом писати: чи дати стислий історичний огляд генези УПА, її дій, зусиль, подвигів і наслідків (це буде спогадочний підхід), чи показати героїзм, славу, жертвенність, відвагу, відданість, завзятість старшин і вояків УПА (це буде виховний підхід), чи звернути увагу на цю річницю з наміром розв'язання проблеми військової сили як переважного чинника в боротьбі за побудову української держави? Саме цьому третьому підходові до теми присвячена ця студія.

Гін численних народів до повного й всестороннього самовизначення у власних національних державах під сучасну пору не менший, ніж він був у минулих десятиліттях чи в минулому столітті. Дійшло до об'єднання Німеччини завдяки перевазі мілітарних зброєнь Західніх держав у пов'язанні з постійно зростаючою економічною силою, що довело до провалу сателітного режиму в ДДР (східня Німеччина). Польща відзискала національну суверенність не лише завдяки силі руху „Солідарність” і польської Церкви, але й завдяки існуванню польського війська. І Польща, і Мадярщина, і Чехо-Словаччина у змаганні за свої суверенні державні права дуже рішуче вимагали від Москви якнайскоріше забрати свої окупаційні війська з їхніх територій, бо щойно тоді вони будуть насправді незалежні. Якщо б Росія настоювала на залишенні в цих країнах своїх військ, то це було б допровадило до того, що війська сателітних країн були б обернули свою зброю проти окупанта. У Румунії армія відіграла рішальну роль у поваленні режиму Чавшеску. В Афганістані рішальним чинником у боротьбі між націоналістами і про-російськими комуністами є мілітарна сила. Яскравим і переконливим доказом домінуючої ролі війська у міжнародніх взаєминах є недавня війна з Іраком. Наочним доказом рішальної ролі військової сили є взаємини Ізраїлю з сусідніми арабськими народами. Литва, Латвія, Естонія

і Грузія стійко вимагають, щоб Москва забрала з їхніх земель свої війська, бо поки це не станеться, вони вважають себе окупованими країнами. Молдова, Грузія і Вірменія далеко поступили в змаганні за власні незалежні держави, бо під різними формаціями створили власні збройні сили. Визволення поневолених сербами в Югославії народів немислиме без рішальної ролі військової сили кожного з них. На основі повищених даних можемо підсумувати, що всюди військовий чинник є одним із рішальних у державному будівництві.

А як є в Україні? В Україні діє національно-визвольний рух із сильними традиціями збройної боротьби ОУН-УПА, що велася в 1940-их і 1950-их роках. Але, на жаль, є теж угруповання, які тримаються пацифістичної концепції визволення, тобто беззбройної, безвійськової зі сподіванням, що українці в советській армії перемінять цю армію в українську національну армію. На питання: котрий шлях є правильний — беззбройний чи при співучасті збройних сил — відповідь залежить від того, як хто розуміє ворога, себто російських імперіалістів. Хто переконаний, що суто мирним, еволюційним, парламентарним шляхом російські імперіалісти звільнять Україну з-під своєї окупації, той ігноруватиме ролю мілітарної сили. Хто переконаний, що окупанти мирним шляхом не заберуться з України, той вестиме заходи творення українського визвольного війська. Якщо історія і наведені вгорі приклади про ролю військового чинника, щось можуть нас навчити, то висновок повинен звучати так: без військової сили Україна не стане реальною суверенною і незалежною державою. З поступовим ростом державницького думання провідних кіл України зростатиме усвідомлення, що необхідно організувати зовсім незалежне українське військо для оборони української держави. Цей процес кристалізації української самобутньої військової теорії (доктрини) йде поволі, бо українська військова спадщина відома щонайбільше одиницям, а треба б її вивчати у високих військових академіях. Різні окупанти України завжди найперше винищували українську державницьку націоналістичну еліту, а зокрема військову еліту та військове знання, знаючи, що беззахисний нарід легко тримати в колоніальній ярмі. Існуючий вакуум української військової еліти й військового знання, потрібного для української держави, треба заповнити прискіпшеним темпом, зокрема при нагоді відзначування п'ятдесятиліття постанови УПА. Побіч засвоєння наймо-

дернішої військової технології, необхідно використати історію українського війська, що розкриє гео-політичне положення України, її історичну долю та ролі і характер українського війська впродовж віків.

Історичний огляд українського війська

Дивно, що у великій двотомній історії партизанських і повстанських воєн ("War in the Shadows; the Guerrilla in History", опрацьований Р. Б. Аспрей, Нью-Йорк, 1975) найдавнішою записаною подією є боротьба наших прапредків Скитів проти інвазії перського короля Дарія в 512 році п. Хр.! Скитські нерегулярні партизанські відділи перемогли в Карпатах наймогутнішу тодішню імперську армію!

Подібною до скитської стратегії була стратегія Антів, які не знаменувалися мілітаризмом, але в обличчі різних агресорів (готи, гунни, авари, болгари, мадьяри і інші) вживали оборонну стратегію малих воєн, опрацьовану в знаному в тих часах творі візантійського імператора Маврікія (582-602) під назвою "Artis Militaris". Анти були на історичній сцені біля чверть тисячоліття, але не відомі якісь особливо великі війни, що їх вони вели. Протилежною до антської стратегії була стратегія гунів за часів Аттілі — великого масштабу завоювання і війни. Багато-значною сучасною згадкою про Антів є роман Івана Білика п. з. „Меч Арея”, виданий 1972 р., за що Білик був переслідований московськими окупантами, бо він звеличував українську військову силу на Придніпрянщині!

Епоха Київської Русі-України, що тривала біля пів тисячоліття (від половини IX до пол. XIV століття), багата на військову історію. Вона напевно займе майбутнім історикам тисячусторінковий том. Починаючи від князя Аскольда і Дира через вел. кн. Олега Віщого, Ігоря, св. Ольгу, Святослава Завойовника до Володимира Великого, а далі від Ярослава Мудрого, Ізяслава I, Всеволода, Святополка-Михайла до вел. кн. Володимира Мономаха і Мстислава — у володінні кожного з них першорядну роллю відігравала військова сила. Після періоду ослаблення приходить відродження могутності за Ярослава Осмомисла, Романа, Данила, Василька, Льва I, Юрія I, Андрія і Юрія II Болеслава. За цей довгий період українські війська приміювали різні роди стратегії — офензивної, дефензивної, регулярних воєн і малих повстансько-партизанських воєн. Май-

же все, самі володарі були полководцями і стратегами, мали військові штаби, різні роди війська, а військова еліта відігравала поважну роль в керівництві державою.

Коли ж ця наймогутніша українська держава була знищена разом із її військом, то нарід попав у неволю окупантів-завойовників (литовців, поляків, татарів, москалів). Але невдовзі, бо вже від кінця XIV століття, появляється національно-визвольний рух під назвою „козаки”, з якого виділяється організована формація Запорізьких Козаків або Запорожців — своєрідний визвольний військовий орден. Українське козацтво майже всеціло придержувалося повстансько-партизанської стратегії, за винятком періоду гетьманської держави після визвольних війн 1648 року, себто після національної революції гетьм. Богдана Хмельницького. Під кінець гетьманської держави, козацтво знову повертається до повстанської стратегії боротьби, завершеної героїчною Коліївщиною під командирами Гонтою і Залізняком.

Початки модерного українського війська

Найвизначнішим пропагатором української військової сили в 19-му столітті був Тарас Шевченко, який популяризував зокрема героїчні подвиги Козаччини в поемі „Гайдамаки” та поезії на козацькі теми. Шевченко скартав Богдана Хмельницького за його военний союз з Московщиною. Ще перед Шевченком, Василь Капніст, Іван Котляревський і т. зв. Полтавський гурток козацьких традиціоналістів намагалися відновити українські військові формації, але москалі не допустили до цього, розуміючи, що за тим прийшло б до відродження українського націоналізму. Все таки, з цих кіл Тарас Шевченко черпав свої революційні ідеї, як теж із ідей націоналізму, що ширилися по всій Європі в 1840-их роках і засягнули українські землі, що були під окупацією австро-угорської імперії. Почали формуватися відділи „національної гвардії”, „селянська оборона”, „баталіон руських гірських стрільців”. Але ці зародки українських озброєних відділів були скоро ліквідовані австрійською владою.

Перший, хто взявся за реалізацію ідей Тараса Шевченка, був Микола Міхновський, який проголосив за свою життєву ціль змагання за відбудову української держави. Його твір „Самостійна Україна” розпочинається словами: „Кінець XIX

віку визначився з'явищами, що характеризують новий зворот в історії людськості... акт великої історичної трагедії, званої 'боротьбою націй', вже почався і закінчення наближається. Ті з'явища — це **збройні повстання** зневолених націй проти націй гнобителів... українська інтелігенція стає до боротьби за свій народ, до **боротьби кривавої і безпощадної... Війна провадитиметься усіма засобами...** Ми відродилися з ґрунту наскрізь напоеного кров'ю наших предків, що лягли в боротьбі за волю України". Микола Міхновський, капітан царської армії, поклав основи під сучасну стратегію національної революційної боротьби. В 1903 р. він заініціював при Українській Народній Партії окремий таємний відділ під назвою „Оборона України", як зародок революційно-повстанського війська. До його команди входили: старшина Жданович, д-р Іван Липа, пор. Іван Луценко. На жаль, за винятком цих кількох осіб, в українському громадському світі під російською окупацією ніхто не був зацікавлений творенням українського війська аж до 1917 р.

На Західно-Українських Землях під австрійською окупацією, д-р Кирило Трильовський заснував ще 1900 року руханкове товариство „Січ" що обережно почало піднімати питання відродження українських військових традицій минулих епох і плекання військового духу. 1911 року з ініціативи студента Івана Чмоли постає відділ „Пласту" з таємним завданням зацікавити молодь українською військовою справою. До цього гурту належали: Олена Степанів, В. Кучабський, П. Франко, О. Квас, Р. Сущко. Історик українського війська Степан Ріпецький ствердив: „Традиція і пам'ять про наше військо та його боротьбу — були в нас дуже віддалені від історичної дійсності. Проблема військовості, військової професії, військового знання, творення власного війська і т. ін. не існували в нас взагалі навіть у сфері чистої теорії. Ми вважали, що ця сторінка державно-суспільного життя є монополем тільки займанських держав".

Йдучи за Миколою Міхновським, Дмитро Донцов виступив у липні 1913 р. на Другому Всеукраїнському Студентському З'їзді у Львові з доповіддю, в якій він наголосив боротьбу за українську державу і заявив: „засоби для досягнення цієї спільної мети цілком природно — це **мілітарне виховання** і організація молоді та систематичне політичне виховання народу в дусі програми сепаратизму". Міхновський і Донцов започатку-

вали тезу, що для відновлення української держави необхідною буде власна національна військова сила.

1913 року почав появлятися у Львові перший український військовий журнал п. з. „Відгуки”. У ній проводилася теза: „Нині творім мілітарну силу, готовість і рішучість духа. Нині до зброї, а завтра у похід!”

У березні 1913 р. організується у Львові з ініціативи д-р К. Трильовського товариство „Січові Стрільці” під керівництвом д-р Володимира Старосольського. Осінню того ж року формується Стрілецький Курінь під командою Семена Горюка. В січні 1914 р. твориться відділ „Січові Стрільці II” під командою Романа Дашкевича. 28 червня 1914 р. відбувається у століття від дня народження Тараса Шевченка величавий здвиг у Львові під кличем „Вставайте, кайдани порвіте!” Маршували тоді тисячі членів „Січей” і „Соколів”, в тому окрема група 500 Українських Січових Стрільців, озброєних і в одностроях.

З вибухом Першої світової війни сформувалася у Львові в серпні 1914 р. Українська Боева Управа і формувався легіон УСС за зразком австрійської армії. На терені австро-угорської імперії постало 1914 р. з ініціативи Д. Донцова, В. Дорошенка, М. Меленевського та ін. товариство Союз Визволення України. У „Віснику СВУ”, Дмитро Донцов відновив тезу Міхновського, що українське військо мусить творитися на основі концепції власних сил народу, а не як додаток до заприязнених держав, незалежно від потреби шукання за союзниками. В статті „Перед новими завданнями”, з лютого 1915, Дмитро Донцов писав: „Не сміємо забувати, що чужа поміч не звільняє нас від обов’язку числити на самих себе, не лишень в першій мірі, але уважати власні сили наші виключно певною постійною та незмінливою підставою успіху... Сподіватися, що могутні союзники схотять і могли б зостатися на все союзниками в нашій боротьбі тому, що є ними нині, — значить будувати на пливаючій бистро ріці, як на твердим непорушнім ґрунті... Наше значення як міждержавного чинника залежить прямо та безпосередньо саме від власної нашої сили... Лише коли будемо сильні самі, могли бмо сподіватися помочі від других. Бо народам не дає ніхто помочі, як дається з милосердя милостиню жебракові — а помічну руку подається народові, який сам проявить свою силу і тим докаже рацію свого життя, своїх стремління та домагань”.

Коли ж почало визрівати в українських провідників усвідомлення потреби власного війська, то концепція творення незалежних національних збройних сил зіткнулася з концепцією творення українського війська в рамках чужої держави. Цим другим шляхом пішли організатори легіону УСС. Все таки УСС здобули великий досвід ведення регулярної війни, розгорнули військове виховання у ширших колах народу, зрозуміння ролі війська у боротьбі за державу, здобули героїчні бойові чини (Маківка, Лисоня) та підготували кадр старшин, підстаршин і воїтів для пізніших формацій УГА і Січових Стрільців.

У березні 1917 р. впав царський режим у російській імперії і був замінений т. зв. Тимчасовим урядом Керенського. В Києві українські самостійники на чолі з М. Міхновським закликали негайно відновити українську державу і зразу творити українське військо незалежно від російської окупаційної влади. На військовій нараді 29 березня 1917, схвалено резолюцію: „Негайно приступити до організації власної національної армії, яко могутньої своєї мілітарної сили, без якої не можна й помислити про здобуття повної волі України”. Зорганізовано Український Військовий Клуб ім. гетьм. П. Полуботка та почалося формування Першого Українського Козачого імені Б. Хмельницького полку.

Але коли сформувалася Українська Центральна Рада, то соціалісти-федералісти перебрали в ній владу й рішили творити українське військо лише при умові, що російський уряд погодиться на те, на що він, очевидно, не погодився. Тоді соціалісти взялися до „українізації” війська російської регулярної армії, себто старалися формувати відділи, зложені з українців, які далі були частинами російської армії. Зате Міхновський заініціював Перший Всеукраїнський Військовий З'їзд, що відбувся 19 травня 1917 року, на якому 700 делегатів репрезентували півтора мільйона українців. А на Другім Всеукраїнським Військовим З'їзді (18-23 червня 1917), 2500 делегатів репрезентували 1.7 млн. українських вояків і старшин. Проте УЦРада не спішилася з формуванням українського війська, а, навпаки, на чолі з талановитим демагогом Володимиром Винниченком вела пропаганду про зайвість власного війська. Знов же націоналісти з полком ім. гетьм. П. Полуботка провели вночі 17-18 липня захоплення влади в Києві. Але УЦРада виступила проти

цього перевороту, і росіяни зліквідували українську військову формуцію.

У другій половині 1917 р. після розгрому російських військ німцями у т. зв. офензиві Керенського, перестала фактично існувати російська мілітарна сила. „Українізувалися” кілька корпусів і дивізій, що нараховували щонайменше півмільйона українців. Але після большевицького перевороту та інвазії України комуніст-російськими ордами, ніхто з цих „українізованих” відділів не став на захист України, бо їх знищила большевицька революційна пропаганда та пацифістично-федералістичні гасла українських соціалістичних партій. „Українізація” не велася на основі ідей українського націоналізму, а на основі поборювання українського націоналізму. Тож не було для цього війська ніякої мотивації ставати до оборони української держави. Міхновський мав малий гурт одностайців і не мав всенародньої націоналістичної організації, яка підняла б маси до боротьби за УССД. В січні 1918 р. Четвертий Універсал УЦРради стали боронити півтори тисяча людей, в тому Курінь Січових Стрільців (Є. Коновалець), Гайдамацький Кіш (С. Петлюра) і Студентський Курінь (Омельченко), що майже весь загинув у бою під Крутами. Окремо виступила проти большевицької агресії селянська формація Вільне Козацтво, основане на романтичній традиції козацтва. Щойно під кінець зими 1918 р. почала формуватися регулярна українська армія.

Під час трирічної війни в обороні Української Держави (1918-1920) діяли різні військові формуції, зокрема УГА, Корпус Січових Стрільців, і інші частини Дієвої Армії УНР, але також діяли нерегулярні повстансько-партизанські відділи. До другої категорії бойових дій включаємо Листопадовий Зрив, повстанські відділи, які приєднувалися або відходили від регулярної армії УНР, Зимовий Похід (ген. Омелянович-Павленко), Другий Зимовий Похід (ген. Ю. Тютюнник).

Визвольна збройна боротьба за УССД

Під кінець 1920 р. перестала існувати регулярна армія УНР, а на початку 1921 — УГА. Але вже тоді розпочалася підпільна, визвольна, збройна боротьба проти польських і російських окупантів. Влітку 1920 р. створено з кол. військовиків УГА і Армії УНР, зокрема зі старшин Січових Стрільців, Українську Військову Організацію, яку очолив полк. Євген Коновалець.

На Придніпрянщині розгорілася протибольшевицька повстанська боротьба, яку очолили Повстанський Штаб ген. Ю. Тютюнника (1921) і Центральний Повстанський Комітет під керівництвом Григорія Чупринки, сот. Івана Андруха і сот. Миколи Опоки (обидва члени УВО). Надхненником УВО був сам полк. Коновалець. Він виріс на стратега боротьби нації за свою державність. Коновалець уважав, що військо є необхідним складником цієї боротьби, хоч рівночасно міжнародня політика, визвольна внутрішня політика й виховання народних мас у революційно-визвольному дусі є не менше важливими відтинками боротьби.

УВО в основному виконувала кадрово-вишкільну й пропагандивну роботу. Полк. Коновалець не передбачував, що УВО саме буде спроможна в скорому часі визволити Україну. УВО формувала свою тактику за зразками партизансько-підпільної діяльності, а стратегічною її ціллю була підготовка регулярної визвольної армії. Полк. Коновалець заявив в одному листі до приятелів з лютого 1921 р., що в даний час він не вірить в успіх визвольного повстання. Наголос він ставить на мобілізацію народу до майбутньої боротьби у відповідний час. Але Коновалець зазначив: „всяка угодова політика була би для нас убійчою”. У черговому листі він пригадує: „наш основний принцип — створення одної України”. А це вимагає боротьби проти різних ворогів.

Член-співосновник УВО, сот. Осип Навроцький, дещо пізніше писав: „Ми створили військову організацію. Війна ще не скінчилася, а навіть якщо скінчиться, нам треба зберегти військові кадри, щоб вести далі боротьбу проти обидвох окупантів і мати на всякий випадок готову військову силу”.

З бігом років, полк. Є. Коновалець зі своїми найближчими співробітниками сформував визвольну концепцію, що складається з таких елементів: а) боротьба власними силами народу, а не орієнтація на посторонніх „визволителів”, в) боротьба в Україні мусить вестися за всяких умов; перервану боротьбу на довший час тяжко відновити, г) визвольну боротьбу ведемо рівночасно проти всіх окупантів, а не йдемо з одним проти другого, г) у визвольній боротьбі необхідний збройний чинник.

У 1824 р. військова література збагатилася цікавою книжкою ген. Всеволода Петрова п. н. „Суспільство й військо; соціально-історичний нарис”, виданою в Празі. Ген. Петрів ува-

жає, що національна армія необхідна для втримання національної держави, але не легкою є розв'язка питання як таку армію створити народом, що є поневолений. Він дає вартісні історичні приклади, що від початків існування спільнот, збройний елемент відігравав важливу роль в їхній екзистенції та розвитку.

У другій половині 1920-их років УВО делцю міняє свій характер із суто військової підпільної організації на революційно-політичну і військову організацію, що включає щораз більше невійськовиків, головно студентської і селянської молоді націоналістичного напрямку. Про нову програму читаємо в заяві УВО з 1928 року наступне: „УВО, що поставила собі за завдання пропагувати загально-національний зрив Українського Народу проти займанців і, як організація, що переводить конкретну підготовку цього зриву на західних українських землях, йде й мусить йти з усіма шарами народу й серед них поширювати свої ідеї”.

Дволінійність розвитку української військової думки спонукала полк. Коновальця написати весною 1928 р. статтю п. н. „Військовий вишкіл”, у якій він переносить на дальший плян пропозицію ген. Омеляновича-Павленка про творення українського війська в українській державі, а закликає звернути всю увагу на організування збройної сили під час визвольної боротьби. Коновалець хвалить статтю сот. Ріка Ярого „Військове виховання” за те, що автор застановляється над питанням як організувати збройну силу для здобуття держави.

Синтеза практичних військовиків та ідеологічно-мотивованої молоді привела до заснування Організації Українських Націоналістів. Склад делегатів основуючого конгресу віддзеркалював роль військовиків. На 30 учасників, 11 були старшинами українських армій, 9 студентів і 10 професіоналістів і старших політичних діячів. На 40 доповідей, 5 було на військові теми, а дальших 5 теж заторкували військову проблематику. У своїй заключній промові обраний голова Проводу ОУН, полк. Є. Коновалець, заявив: „Як учить нас досвід цілих українських поколінь, можемо досягнути Самостійну Соборну Національну Державу **тільки революційним**, ніколи не еволюційним шляхом”. У Постановах Конгресу визначено: „**Лише військова сила**, що спиратиметься на **озброєний народ**, готовий уперто та завзято боротися за свої права, зможе звільнити

Україну від займанців та вможливити упорядкування Держави". В іншій Постанові сказано: „В обставинах ворожих займанщин підготовку **українських народних мас до збройної боротьби**, а зокрема підготовку організаторів і вишколених провідників, перебере окремих військовий осередок”.

Про потребу мілітаризації народу писав в органі ОУН „Розбудова нації” (за грудень 1928) сот. Андрій Фовицький („До питання військового вишколу”). А в органі УВО „Сурма” (за жовтень 1930) у статті „Перманентна революція” пропонується організувати визвольну (теж збройну) боротьбу цілого народу, що однак може протягатися на довгі роки.

Весною 1929 р., полк. Коновалець скликав нараду високих старшин-націоналістів, за участю 4 генералів (М. Капустянський, М. Омелянович-Павленко, В. Курманович і А. Кравс) і 3 полковників (Р. Сущко, К. Плохий, М. Сціборський). Але виявилось, що ці люди думають категоріями регулярних армій, а не революційно-повстанської боротьби. Проте рішено видавати спеціальний журнал під назвою „Військові вісті”. У питанні відношення УВО до ОУН, полк. Коновалець перерішив у сторону молодих революціонерів, щоб з’єднати обидві ці формації в одну і проводити мілітаризацію всього членства ОУН, а не втримувати окрему організацію військовиків, віддільно від ОУН, як суто політичної організації.

Концепцію Коновальця почали реалізувати крайові провідники: сот. Юліян Головінський, Степан Охримович, Іван Габрусевич.

Орган УВО „Сурма” у числі за травень 1929 р. помістив передову під заголовком „Наш шлях — національна революція”. У статті читаємо: „підготовляймося якнайсторіше до війни. Лише національна **революція й війна** зможе нас забезпечити перед культурним, економічним й політичним знищенням, може нам принести волю та державну незалежність”. Тут маємо поєднані два напрями військової політики: стремління до визвольної війни регулярними формаціями, які мусіли б формуватися у котрійсь заприязненій державі, і підготовка визвольної революції військом, зорганізованим в Україні в підпільних умовах.

Військовим референтом у Проводі був ген. Микола Капустянський, який схилявся до першого напрямку творення визвольного війська. Зате до Крайової Екзекутиви ОУН на За-

хідньо-Українських Землях увійшли Зенон Коссак як бойовий референт і Михайло Колодзінський як референт військового вишколу, які схилилися до другої концепції. Вони почали реалізувати директиву полк. Коновальця про мілітаризацію ОУН. На кожному організаційному щаблі були військові референти, тобто в Окружних Екзекутивах, у Повітових Екзекутивах і навіть у Районових Екзекутивах.

Визвольні процеси в тридцятих роках розвивалися в той спосіб, що Військова Референтура в Проводі працювала незмінно за напрямною підготовки регулярного війська, а військові референти в КЕ ЗУЗ, а від 1935 р. також у КЕ Північно-ЗУЗ, схилилися до концепції формування повстансько- партизанського визвольного війська. Цю концепцію названо від згаданої вгорі статті „дєрманентною революцією”.

У 1931 році вийшла 32-сторінкова брошура ген. М. Капустянского п. н. „Військове знання”, в якій автор подає загальний опис тогочасного стану військової науки й технології, але не пропонує для визвольного руху конкретної стратегії, тактики й зброї. У „Сурмі” за липень 1931, є зате вартісна стаття „Військове самонавчання”, яка закінчується висновком: „Нам незабаром уже треба буде звести бій за Самостійну Соборну Українську Державу. А тому то **військова підготовка є нашим категоричним імперативом**”. У „Сурмі” за серпень-вересень 1932, є обширна стаття п. н. „Партизанка”, що зовсім нагадує структуру й тактику УПА. Це не дивно, бо читачі та автори таких статей були 10 років пізніше командирами і штабовими старшинами УПА. Дещо пізніше виходить з друку 192-сторінкова книжка п. н. „Війна й революція”, в якій подається різні способи ведення збройної боротьби поневоленого народу.

У 1920-их роках військовою ділянкою нашої визвольної боротьби займалися колишні члени українських армій. У 1930-их роках ця ділянка перейшла в руки молодшого покоління, вихованого в ОУН. Особливе призначення за мілітаризацію ОУН належить групі молодших крайових старшин: Михайлові Колодзінському, Романові Шухевичеві, Дмитрові Грицаєві, Олексі Гасинові, Василю Сидорові, Зенонові Коссакові і ін. На одній нараді КЕ ОУН у 1934 р. вирішено, що коли б поляки розпочали нову пацифікацію на Українських Землях, то ОУН творитиме оборонні повстанські відділи. А військовий референт в КЕ на ПЗУЗ, Василь Сидор, вже в 1936-37 рр. сфор-

мував військові відділи на Поліссі й Волині. У другій половині 1930-их рр., військова референтура Проводу ОУН опрацювала й розповсюдила підручник „Загальний курс військового вишколу”. Підполк. М Колодзінський опрацював у 1935-37 рр. замітну студію п. н. „Українська військова доктрина”. Колодзінський підпорядковував військову ділянку політичній рації і вважав, що українська армія постане під час революційно-підпільної боротьби. Ця студія Колодзінського мала великий вплив на організаторів УПА в 1940-их роках.

В 1937 р. вийшла в Парижі вартісна праця сот. Івана Гончаренка п. н. „Нація в війні; сучасні погляди на війну”. Основна теза автора: без могутньої військової сили Україна не стане державою. Гончаренко схиляється до концепції озброєння цілого народу та всенародньої визвольної боротьби. Військо — це професія і мистецтво, необхідний складник державного суспільства.

У 1938 році заходами військової референтури Проводу ОУН вийшли дві чергові книжки-збірники на військові теми: „За збройну Україну” і „Війна й техніка”. У статті „Модерна війна й наші завдання”, ген. Капустянський твердить, що „наша военна доктрина буде по своїй істоті національно-революційною” і „ми маємо надію, навіть певність, що наші збройні змагання та революційні чини швидко притягнуть під українські стяги маси українських вояків. І ми спроможемося створити сильну армію. Все було б добре з твердженням генерала, якщо б вороги наших ворогів поставилися прихильно до концепції Української Держави. На жаль, жодна держава не була готова творити на своїй території українську визвольну армію. Автор статті промовчує це питання, а тим самим уникає всеціло приділитися по стороні творення повстанської армії власними силами ОУН.

У другому згаданому збірнику є стаття Буріна п. н. „Воєне значення й стратегічне положення Закарпаття”. Стаття вартісна тим, що піднімає роллю стратегії й гео-політики в державному будівництві. Ці теми були майже ігноровані українськими політиками за винятком полк. Коновальця.

Коли почала формуватися держава Карпатської України на переломі 1938-39 років, то знов вийшли на поверхню дві концепції творення там війська: приклонники творення регулярної армії (ген. Капустянський, ген. В. Курманович, полк. Р. Суш-

ко) стрималися від ведення відповідних заходів, коли довідалися, що Німеччина є проти творення української держави на Закарпатті. За це прихильники революційної концепції взялися до енергійного творення Карпатської Січі на чолі зі штабом, очоленим підполк. М. Колодзінським, що включав пор. Р. Шухевича, хор. З. Коссака, пор. О. Карачевського, пор. Г. Барабаша, пор. Ю. Лопатинського та ін. Із цього короткотривалого історичного епізоду залишився героїчний визов ворогам шефа штабу М. Колодзінського: „В словнику українського націоналіста немає слова 'капітулювати'. Сильніший ворог може нас у бою перемогти, але поставити нас перед собою на коліна — ніколи!” Створилася легенда героїв Карпатської Січі, революційного війська Крут Закарпатських.

Під впливом героїчної боротьби в обороні Карпатської України, революціонізація настроїв на Західньо-Українських Землях досягла високого напруження напередодні вибуху Другої світової війни, так що була поширена думка підняти проти-польське повстання. Однак німецько-польська війна у вересні 1939 р. була блискавичною, а тому була змога зорганізувати лише де-не-де повстанські відділи. Революційно-повстанську акцію підготувала і нею керувала Крайова Екзекутива ОУН на ЗУЗ, зокрема крайовий провідник Володимир Тимчій, військовий референт Дмитро Грицай і організаційний референт Володимир Гринів. 17 вересня, советсько-російські війська рушили на ЗУЗ зі сходу. Єдиний серйозний повстанський курінь під назвою Поліське Лозове Козацтво сформовано на Берестейщині від імені КЕ ОУН на ПЗУЗ, керованою І. Скоп'юком і А. Закоштурем, під командою Вовківчика і Грози. Менші відділи виступили в різних повітах Галичини.

Відновлення Української Держави і революційного війська

10 лютого 1940 р. прихильники концепції національної революції в ОУН покликали Революційний Провід ОУН, очолений Степаном Бандерою, оскільки дотеперішній Провід після загибелі полк. Євгена Коновальця (травень, 1938) відійшов від цієї концепції. Військовим референтом став сот. Роман Шухевич, який зорганізував Військовий Осередок в складі старшин: Дмитра Грицай, Олексі Гасина, Василя Сидора, Осипа Карачевського, Степана Новицького і ще кількох. Всі ці старшини були одного покоління й виховні на засадах стратегії й такти-

ки національної революції. Військовий Осередок зразу видав працю полк. М. Колодзінського „Українська воєнна доктрина”, у вступі до якої видавці підкреслюють, що вони розуміють роллю війська як нерозривної частини всієї боротьби за УССД.

У грудні 1940 р., РП ОУН видав Маніфест, в якому читаємо: „Тільки через повний розвал московської імперії і шляхом Української Національної Революції та збройних повстань усіх поневолених народів здобудемо Українську Державу та визволимо поневолені Москвою народи”.

У квітні 1941 року відбувся Другий Великий Збір ОУН (герший мав назву „конгрес”). На нім схвалено наступні Постанови: „1. Для здійснення своїх цілей ОУН організує й вишколює власну військову силу. 2. Завдання військової сили ОУН є: а) зорганізувати й перевести збройну боротьбу ОУН за перемогу Української Національної Революції й здобуття Української Держави; б) бути ядром Української Армії в Українській Державі... 4. Завдання Військового Штабу й військових осередків ОУН в часі зриву є зорганізувати збройну силу Революції та керувати військовими акціями на землях. 5. У збройному зриві, ОУН організує й веде до боротьби всіх українців без огляду на їх політичні переконання...” І далі: „8. Ввесь порив великих ідей українського націоналізму та вся сила динаміки Української Революції знайде своє втілення в українській революційній армії, яка постане в боротьбі цілого озброєного народу, дасть йому силу й перемогу та понесе ідеї Української Революції — свободи народам — поза межі Рідної Землі”. Це нарис повстанської народної армії, а не регулярної державної армії.

Зразу після Другого ВЗ ОУН розширено Військовий Осередок у Крайовий Військовий Штаб, який очолив сот. Дмитро Грицай. КВШ зумів через свої зв'язки з деякими німецькими старшинами, які протиставилися расистській політиці Адольфа Гітлера, вишколити й озброїти два відділи по 400 людей під загальною назвою Дружини Українських Націоналістів. Всі старшини і вояки ДУН склали присягу на вірність Україні й ОУН.

Рівночасно Крайовий Провід на ЗУЗ, себто під російською окупацією, під керівництвом Івана Климова приготував військові кадри. Військовим референтом там був пор. Василь Сидор.

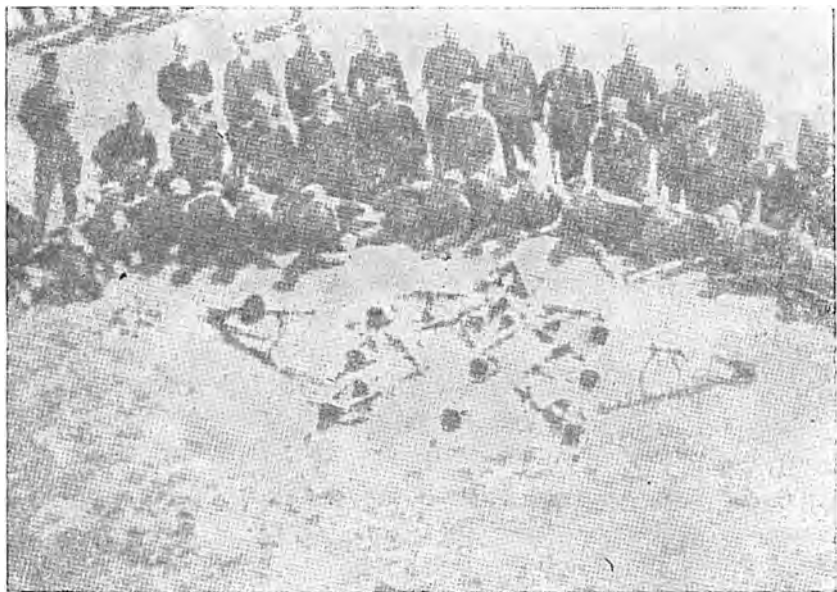
22 червня 1941 р. розпочалася німецько-російська війна. Провід ОУН був рішеним реалізувати заповідь полк. Є. Коновальця ще з 1929 р.: „ми маємо до вибору: або бути творцями, або жертвами історії”. Провід пішов шляхом творення історії. На теренах під російською займанщиною до збройної боротьби виступило біля десяти тисяч бойовиків ОУН, які визволили кілька місцевостей, роззброїли кілька відділів Червоної Армії, здобули запаси зброї й амуніції. Зі заходу з німецькою армією вирушили два відділи ДУН під командою майора Є. Побігущого і сот. Р. Шухевича.

30 червня проголошено відновлення Української Держави з ініціативи ОУН під проводом Степана Бандери. Сформовано Українське Державне Правління, головою став Ярослав Стецько. До УДП увійшли ген. Всеволод Петрів — міністер військових справ, сот. Р. Шухевич і пор. Олекса Гасин — державні секретарі в міністерстві військових справ. КВШ при Проводі ОУН не став головним штабом при міністерстві військових справ, бо показалося, що німці є проти творення української держави. Тому КВШ залишився у підпіллі при Проводі ОУН. В узгодженні з міністерством військових справ в УДП, КВШ організував у Мостах Великих на Львівщині підпільну старшинську школу під керівництвом сот. Б. Грицяя, і три підстаршинські школи — в Поморянах під кер. пор. В. Івахова, в Рівному під кер. полк. Л. Ступницького і біля Радехова під кер. пор. Осипа Карачевського. Ще вула організована військова школа з наказу ОУН у Луцьку під кер. пор. Вірлика, яку перемінено після знищення німцями української держави у т. зв. Господарський Курінь, що весною 1943 р. перейшов до УПА. Полк. Л. Ступницький організував у Рівному явний полк. п. н. „Холодний Яр”, що пізніше також включився до УПА.

Із мобілізованих кадрів ОУН до збройної боротьби з большевиками сформовано Українську Народню Міліцію, підпорядковану міністерству внутрішніх справ в УДП. Їх організатором був член Проводу ОУН Іван Равлик. Ця українська державна міліція проіснувала до вересня 1941 р., коли окупаційна німецька влада заходила підпорядкувати її своїй контролі. Згодом, у 1943 р., кілька тисяч цих міліціантів-оунівців включилося до УПА.

Коли виявилосся, що німці заходяться ліквідувати українську державу, команда ДУН заявила, що не трактуватиме німців більше як союзників. Їх роззброїли, але на індивідуальній

базі, старшини й вояки кол. ДУН погодилися вступити до спеціального батальйону для поборювання большевицької партизанки на Білорусії. Там вони придбали цінний досвід у веденні партизанської боротьби.

Тризуб свободи збудований з упівської зброї — грізний для Москви.

У вересні 1941 р. відбулася в Україні Конференція Проводу ОУН, на якій схвалено директиву, щоб ціла Організація приготувалася до повстанської війни проти німецьких окупантів, як і проти большевиків. Всією підготовкою керував КВШ при допомозі сітки військових референтів при крайових, обласних і районних проводах ОУН. Члени і симпатизи ОУН були зобов'язані відбуди військові курси. На початку 1942 р. зорганізовано постійну випікільну базу в Долинщині п. н. Школа військових кадрів ОУН „Тигри”, яку перейшли тисячі людей.

Зимою 1941-42, крайовий провідник на ПЗУЗ, Дмитро Клячківський, почав переформовувати ОУН у „збройне підпілля”. Його військовим референтом був Сергій Качинський. Завданням „збройного підпілля” було боронити, де можливо, населення від нападів німецьких контингентових експедицій, від польських і большевицьких банд і партизанів.

З місяця в місяць ОУН росла в силі по всій Україні. Німецький міністер Геббельс записав у своїм щоденнику під да-

тою 6 березня 1942: „Повстанська загроза збільшується з дня на день. Повстанці опановують цілі області, вживають терор. Національні рухи сильніші, ніж ми передбачували. Це відноситься до балтійських країн і України”.

У квітні 1942 р. відбулася Друга Конференція ОУН, яка „враховує близьку можливість збройної боротьби за українську державність у слухний час”, себто збройну боротьбу проти німецьких окупантів, які в той час завоювали більшість Українських Земель. „Щоб енергія народу не вилилась у партизанщину, але оформилась у широкий всенародний рух, який забезпечить повну перемогу... свою політику ми будемо на творенні й розбудові власних революційно-політичних і військових сил”. Національна Революція — це концепція тотальної „нерегулярної” війни цілого народу. Збройний чинник тісно пов'язаний з іншими родами боротьби — економічної, психологічної, культурної, пропагандивної, соціальної. Згідно з цією концепцією ОУН була рішена рівночасно вести двофронтову війни — проти гітлерівсько-німецьких і комуністсько-російських імперіялістів.

Отож ОУН почала кулями реагувати на ворожі напади, убивства, знущання, здириства, грабунки. Стріли збройного підпілля ОУН падали все частіше. Тоді Крайовий Провідник на Північно-Західних Землях видав доручення творити Самооборонні Кущові Відділи (СКВ) розміром роя чи чоти, зложені з місцевих людей, які хапалися за зброю, коли треба було боронити мирне беззахисне населення. Після відходу ворога, члени СКВ поверталися до своїх щоденних занять. Влітку і восени 1942 р. постало безліч таких СКВ на Поліссі і Волині. На Придніпрянщині діяли окремі боївки ОУН, які винищували агентів НКВД і гестапо та особливо жорстоких адміністраторів „Райхскомісаріату Україне”. На ЗУЗ в той час ще панував релятивний спокій, себто окупаційна адміністрація безпосередньо поборювала лише ОУН, але супроти населення, яке ще в червні 1941 р. вітало німецьке військо, ще не застосували метод масового невільництва, mimo того, що були назначені дуже високі контингенти доставки харчових продуктів і йшла систематична експлуатація земельних багатств і різних продуктів.

На ВЗУЗ поширено військову референтуру в Проводі до розмірів КВШ. Під кінець літа 1942 р. Крайовий Провід на ПЗУЗ звернувся до Проводу ОУН з пропозицією, що відділи СКВ доцільно поширити, щоб вони могли відбивати наступи

більших відділів, а то й створити мобільні збройні відділи, які можна перекидати в різні околиці, де виникне потреба дати більшу збройну допомогу місцевим СКВ. Тоді Військова Референтура в Проводі, очолена сот. Романом Шухевичем, доручила двом старшинам — пор. В. Сидорові і пор. Юліянові Ковальському — об'їхати терен для простеження найкращих місць, де можна б створити постійні випадові бази для військових відділів ОУН. Ці старшини об'їхали всю Північну Україну і ствердили, що на Чернігівщині і східній Житомирщині вже закоренилася большевицька партизанка. Але є ґрунт для формування повстанських баз ОУН на Рівенщині, Ковельщині, Берестейщині і західній Житомирщині.

На тій підставі Провід дав доручення почати організувати відповідні випадові бази для відділів ОУН. Із ЗУЗ перенесено на ПЗУЗ групу старшин, між ними Василя Івахова і Василя Сидора. Невдовзі військовий референт на ПЗУЗ Сергій Качинський („Остап”), син священика УАПЦ, сформував у Дивинському районі на Берестейщині першу сотню революційної ОУН, яка складалася з самих поліщуків. Услід за нею твориться в листопаді в сусідній Луччині друга сотня ОУН під командою пор. Івана Перегійняка („Довбешки”, „Коробики”). В околицях Колків-Степані формується третя сотня під командою хор. Яреми, а в місяці грудні організуються далші сотні — команди Дороша в Пустомитських лісах і команди Крука на Крем'янецьчині. Всі ці сотні разом із відділом СКВ підлягають Крайовому Військовому Референтові ОУН на ПЗУЗ пор. Василю Івахову „Росові”, дотеперішньому комендантові підстаршинської школи ОУН у Поморянах, який прийшов на місце Качинського. При Військовій Референтурі діяв КВШ, і на тій підставі член Проводу ОУН Осип Дяків („Горновий”) називає його „першим Шефом Штабу УПА”. І саме ті різні військові відділи ОУН дали початок славетній пізніше Українській Повстанській Армії, що майже 15 років вела завзяту й героїчну збройну боротьбу за волю для українського народу і відновлення УССД.

В 1947 році, Українська Головна Визвольна Рада проголосила постанову, що формальним Днем оснування УПА треба відзначувати день 14 жовтня (1942), що співпадає зі святом Покрови Божої Матері, святом запорізьких козаків. У своїй студії про УПА, історик проф. Лев Шанковський твердить, що „УПА — історична конечність... це неминуча ланка в історич-

Пам'ятник воїнам УПА на оселі „Київ” в Оквіл, біля Торонта.

ному ланцюгу подій, це закономірний етап у житті українського народу". Ген. Роман Шухевич, коли став головним командиром УПА, прибрав собі псевдонім „Тарас Чупринка", чим хотів наголосити саме цю історичну тяглість і неминучість повстанської революційної боротьби, бо „Тарас" є ім'ям найвизначнішого українського революціонера — Тараса Шевченка, а „Чупринка" це прізвище Григорія Чупринки, повстансько-революційного діяча початку двадцятих років. У цьому контексті історичної закономірності і тяглості є той факт, що шефом штабу УПА-Північ (1943-44) був полковник Л. Ступницький, кол. командир бригади Волинської Групи Української Повстанської Армії у Другому Зимовому Поході, 1921 р.

Від формування перших сотень ОУН, які дали початок УПА, промине 1992 року пів століття. Із цих сотень розвинулася всенародня **армія**. Свою історичну місію УПА ще не виконала тому, що живі її учасники мусять допомогти сформуванню тепер, у дев'ядесятих роках, могутню українську національну військову силу, яка причиниться до побудови і закріплення Української Самостійної Соборної Держави.

„А Я ПІДУ, ЩОБ БІЛЬШЕ НЕ ВЕРНУТИСЬ”

Клись-то стане, що й мене не стане,
Нічо не вдієш, світ уже такий,
Але й тоді душа не перестане
Тебе кохати, краю дорогий!
Мене не буде, але мої діти
Так, як і я, кохатимуть тебе,
Так, як і я, тобою будуть жити
І питимуть безмежжя голубе.
А я піду, щоб більше не вернутись,
А я піду, щоб більше не прийти,
І тільки верби журно будуть гнутись,
І мій одвічний спокій берегти.

(Олесь Доріченко)

Ніч. В кімнаті тиша. На дворі осінній вітер виводить тужливу мелодію, а дощові краплини на склі вікон неначе сльози матері... Мої думки летять в минуле, молодість, боротьбу...

Переплелись у дивному сплетінні: любов і ненависть, надія й зневіра, сила і слабкість, життя і смерть...

Бачу своїх друзів: молодих, гарних, життєрадісних... Такими вони залишаться завжди, бо відійшли „щоб більше не вернутись". Їхні кості розсіяні по всій Україні, пісках Азії, сибірській тайзі та вічній мерзлоті крайньої півночі... Що вони думали, чим жили, коли несли в офірі своє життя на вівтар Батьківщини? Де брали силу на ту самопосвяту, той героїзм, якими здивували весь світ?..

На всі ці питання можуть дати відповідь тільки вони. З глибини десятиліть, через страшну темряву тоталітаризму, вони промовляють до нас... Слухайте... Уважно слухайте... Говорить молода мати, дружина січового стрільця... Її воля сповнилася, чотирнадцятилітнім підлітком син промовив „Мамо, благослови!"... Вона благословила його... Ось так народжувалось самозречення, сомопосвята, свідомість того, що в тій страшній боротьбі можна врятувати український нарід, тільки ціною власного життя. Без гучних слів йшли вони на смерть, бо вже тоді вірили в сьогоднішнє наше відродження. Вірили в Українську Самостійну Соборну Державу!

Вслухайтесь у слова: надрайонового провідника ОУН Надвірнянщини, Григорія Сулими-Вацеби із с. Радча і його дружини, медсестри і машиністки надрайонового проводу Марії Калини-Бабінчук із с. Старий Лисець біля Івано-Франківська.

Збагніть чистоту їх почуття, силу духа, незламну віру і далекоглядність, тоді зрозумієте, що весь той бруд, який вилили і ллють вороги на наші визвольні змагання, на світлу пам'ять впадших героїв, не залишить по собі найменшого сліду. Правду не вбити! Вона — немов ніжне сонячне проміння, — пробила льодяний панцер большевицького терору із мороку забуття, ясним вогнем запалала на небосклоні нашого відродження.

Люди вберегли партизанську донечку-сирітку, вона, разом з чоловіком, виховує повстанських внуків, які, не вагаючись, виконують дідівський заповіт, понесуть його до прийдешніх поколінь, бо без минулого, не може бути майбутнього. Тільки той народ, який шанує своє минуле, гордиться ним, буде мати майбутнє!

Дорогі друзі! Наближається п'ятдесята річниця створення УПА, будьмо гідні пам'яті героїв, полеглих за волю України! Настав час останнього змагу! Пам'ятаймо, що єдиною, найміц-

нішою нашою зброєю є ЄДНІСТЬ і ПРАВДА, вони сильніші від ворожої ненависти й ворожих гармат!

Орест Дичковський
Всеукраїнське Братство УПА
ім. ген. Р. ШУХЕВИЧА-Т. ЧУПРИНКИ

ЧОГО Я ХОЧУ

Дивлюсь на невдалі кроки свого сина, що непевними ногами міряє хату. І думаю:

— Чого я б хотіла для нього?

Всі матері мріють про найкраще для своїх дітей.

Багатство, славу, могутність, усе те мати лише своєму синові держить.

Що ж я хочу, сину, для тебе?

.....
Чи бачиш?

Он там, той широкий, пахучий, могилами вкритий степ?

Колишуться трави, пишаються квіти на ньому.

Знаєш, чому?

Бо поливані кров'ю. Дідів твоїх, сину...

Поливані... щоб краще росли, щоб синів рідних втішали.

Чи чуєш?

Шумить... ні, добре послухай, не шумить, а тужну думу розкаже тобі він-дід старий..

Про Долго-Волю Вітчизни

розкаже тобі найкращі сни...

Що снили Їх Діди твої.

За ті сни — попила кров...

За ті сни — гасло життя...

За ті сни — було горе і біль, була нужда і жах...

Була наруга — усього, що дороге — святе...

.....
Бачу...

Їдуть сірі ряди за рядами...

Порохом вкриті, утомлені...

Рветься душа — болить...

А однак...

Я хочу бачити тебе там...

Ти не знаєш, не знатимеш ніколи, чим ти є мені!

Не зміриш глибини мого болю...
Не зчислиш тих ночей, що не спала для тебе...
Не знатимеш.
Не знатимеш, як я знаю — чому слухала дихання твого по ночах...
Чому біль твій був моїм болем. Радість твоя — моїм щастям...
Чому мова твоя невдачна, ніби найкраща музика для мене...
А однак — однак.
Я хочу... Я хочу, щоб ти слідами Дідів своїх пішов...
За мій біль і труд... За жакливі моменти непевності про своє життя — найкращою нагородою були б мені слова:
— Мамо, благослови!
Я йду за Україну й для України!

Анна Дичковська

КОХАНА ДОНЮ — МОТРЕНЬКО!

Хто знає, чи судьба дозволить мені бачити ще Тебе в житті, бо в таких жорстоких днях, як ми живемо сьогодні, то дуже важко. Куди не повернешся, скрізь чатіє на тебе ворог...

Кохана дитино! Прийшовши до Тебе на четвертому тижні Твого життя, сидючи на стриху в сні, крізь щілини падаючого світла хочу залишити Тобі від мами кілька рядків дрібного рукопису.

Кохана Мотренько, якщо підростеш і добрі люди додержать Тобі оцей листок, тоді прочитай його уважно і зрозумій мамине наболіле серце і душу... Мотренько, в таких тяжких умовах як Тебе носила я, було дуже важко, а описувать годі. Коли Ти будеш жити і будеш читати історію нашої боротьби з найжорстокішим ворогом українського народу, то в не одній статті знайдеш подібне... Тоді подумай, і Твоя мати з тобою так...

Ти прийшла на світ на святій землі, де ще до сьогодні не було ноги окупанта. Мотренько, Ти так нагло з'явилась, що ми не сподівались ще Тебе. І тільки батенько ще з одним другом обслуговували все те, що повинна жінка... Мотренько, кохана дитино, які жорстокі і гіркі дні для мене і всіх, але для

мене, коли опам'яталась від тяжких болів і побачила Тебе живеньку, на хвилину забула за все горе, так легко було на душі і серці...

Але не довго я тішилась Тобою, бо на четвертім дні Твого народження батько з хлопцями забрав Тебе від мене і поніс в село на виховання. Кохана донечко, чи можеш собі у'явити Ти, як тяжко було мені віддавати Тебе в незнане... Не було що інше робити, колиба, холодно, молока нема, ну, ще й в партизанці з дитиною, це не можливо. Я кричала, била всіх, грозила пімстою, та тільки в душі. Бо коли подумала, що це кривда тільки для мами, привела нерви трохи докупі, помолилась та віддала Тебе в опіку Всевишньому і чужим людям...

Українські жінки в УПА.

Але то ще не закінчене, ми самі собою не розпоряджаємо, на четвертому тижні життя нам прийшлось іти в незнане і ми змушені Тебе залишити цілком, навіть не дуже то знаним людям. Що буде з Тобою і нами — того не знаю. Донечко, кохана, серце з жалю за Тобою замикається, та не дає віддиху... Коли Ти така маленька, що з Тобою годі іти і нічого іншого зробити, так що мусиш липатися без батька і неньки.

Якщо Всевишній дозволить дочекати весни і ми будемо живі, все схочимо бачити свою дитину, тоді подумаємо і Тебе

до себе, або ми до Тебе прийдемо. А коли нас не стане, то... Дорогенька донечко, Твій батько і мати в боротьбі за вільну Україну, якщо житимеш, тоді подумай, що Ти щаслива, бо напевно будеш вже вільною у вільній державі, до якої Твої батьки докладали цеглини до її будови.

Мотрунцю, по мені лишається дідो, бабка і тетки — Ганька, Рүзька, Славці, Олеська, Бронечка і Надүся, але всі вони на засланні в Сибірі (Караганда).

Тому маєш таке ім'я, бо найкращим другом моїм була людина, яка називалась Мотря (Демків Домна), її я кликала „Матусю”.

Кохана донечко, якщо читатимеш цей хаотичний листок, не посмійся з мене, бо я така розбита і прибита горем, що насправду не можу себе привести до порядку. Коли будеш читати, то залиши собі його надалі в пам'яті від нещасливої мами. Якщо ще я жива буду, то все тягтиму Тебе до себе.

Цьوماю міцно та благословляю на щасливу путь.

Постій

25 вересня 1950 р.

Мама

СЛАВА УКРАЇНІ!

Дорога моя дитинко, Мотренько!

Якщо доля не судила Тобі в житті бачити свого батька, то прийми від нього кілька слів писаних до Тебе на четвертому тижні після твого народження.

Коли будеш читати той лист, мене тоді може не буде на світі, але ти зрозумієш його і зрозумієш ті обставини, в яких ми знаходимось сьогодні. Знай, Ти прийшла на світ в час найжорстокішої боротьби українського народу північної Москви (?). Вже шостий рік у нерівній боротьбі з большевицьким окупантом день у день кладуть свої голови за ідею Української Самостійної Соборної Держави (УССД) найкращі сини українського народу — українські революціонери і повстанці. Їх вже тільки горстка, а між ними Твій батько і мати... Докладаємо надлюдських зусиль, щоб зберегти свою екзистенцію та продовжити боротьбу... Ліс наш батько, а ніч — мати, але і вони не дають повної запоруки безпеки і треба ховатись під землю...

В таких обставинах одної серпневої ночі, в темному, глухому лісі прийшла ти на світ... Не було коло Тебе ані лікарської помочі, ані баби-повитухи... В простій партизанській колибі прийшла Ти на світ, але пам'ятай, місце це — це святина партизанська і вона ще не осквернена окупантською ногою. **Ти прийшла на світ вільною, а не рабом!**

Четвертого дня забрав я Тебе від хворої матері, ридаючої, і відніс у село чужим людям під опіку.

Сьогодні ми прийшли відвідати Тебе, відвідати може останній раз в житті, бо ми відходимо в інший терен і тільки Всевишній знає, чи колись Тебе ще побачу...

Складаю на Твоєму чолі батьківський поцілунок і благословляю Тебе. Хай Всевишній збереже Тебе в своїй опіці і дозволить зажити на волі, якої ми так прагнемо. Останні мої слова до Тебе — це заповіт: Добро Нації — найвищий наказ! Для неї Ти віддаш свою силу, розум і життя так як я складаю свою голову на її жертівнику. Якщо Ти зрадиш український народ, **то я вже проклинаю Тебе**, а мій дух не дасть Тобі спокою ніколи.

Прийми останній гарячий поцілунок...

З боєм серця я лишаю Тебе...

Прощай!...

Твій батько

25 вересня 1950 р. Автентично. Написано на трьох поздовжніх аркушах половинного формату синім чорнилом. 20. 08. 90 р.

Михайло Зеленчук
хорунжий УПА

СМЕРТЬ КОМАНДИРА МИКОЛИ ТВЕРДОХЛІБА-ГРОМА

Як уже нам відомо, перший раз Довбуша схопили зрадою живим 15 вересня 1951 року. Під час допиту на місці під маскою СБ Довбуш виявив зв'язки, через які можна вийти на Грома. Зрозуміло, що чекістам дуже потрібно було скла-

нити Довбуша до співпраці. То вже на другий день після арешту його і Хмару повезли в Київ.

Там на різних рівнях проходили розмови в тому напрямку, що всі біди й економічні невдачі — це через збройну боротьбу. „Люди бояться належно працювати на всіх ділянках, щоб бандерівці не повбивали. Як підпілля ліквідуємо — все піде скорими темпами до світлого майбутнього. І ви повинні нам допомогти в цьому”, — заявив голова Президії Верховної Ради Гречуха.

Він запевнив, що ніхто не буде суджений, хто допоможе ліквідувати підпілля і Довбуш з Хмарою у принципі погодилися з затаєною надією, що під час операцій можна буде втекти від ворога.

Після повернення з Києва була створена група захоплення „Деркача”. Скрупульозно готувались до „зустрічі” на зв’язку 4 жовтня 1951 р. Підготування ускладнювалося тим, що зв’язок був намічений на високій, безлісній горі Нидеї, де море повзучої альпійської сосни (джарапу) і далеко ліс, де могли скритися оперативні групи з собаками. Було розроблено два варіанти і основний полягав у тому, що як на зв’язок прибуде Берест і районний тереновий провідник „Тарас”, то „Деркача” і „Береста” брати живими, а „Тараса” і решту, скільки буде, убивати на місці, щоб ні в якому разі ніхто не втік.

А тим часом події розвивалися зовсім інакше. Інша група провокаторів, в якій для маскування тримали беззвучного окружного „Куряву”, готувалась на зв’язок до крайового провідника „Гомона”. Тут основну роллю грав „Шварно”, який керував групою, що мала зустрітися із зв’язківцями від „Гомона” і далі діяти в залежності від того, які відомості почерпнуть від зв’язківців.

День зустрічі був десь наприкінці вересня. „Шварно” також цілий час думав утікати від ворога, і він рішив це зробити на зустрічі із зв’язківцями від „Гомона” й таким чином безпосередньо повідомити Гомона про велику провокаційну акцію. В його групі були всі знані підпільники, яких також хвиля захопила у вир зради.

Зустріч відбулася точно і без всяких підозрінь зі сторони „гомонівців”.

Шварно закликав „своїх” у сторону і твердо заявив: „Досить творити злочин проти своїх друзів. Тут ми повинні все

виявити і тікаймо хто куди може. Негайно повідомляти всіх підпільників і людей у тих районах, де ще не сягнула чорна зрада”.

Ото ж Шварно докладно розповів зв'язківцям, щоб передали Гомону як започаткувалась і як проходить ліквідація збройного підпілля, хто з керівних кадрів потрапив живим і хто ще нічого не знає про цю зраду.

Звідтіля всі вийшли без пригод, а ворог у відповідь на другий день блокував терен Богородчанського району тисячами військ, щоб не дати вислизнути втікачам.

Шварно за ніч зумів пройти в безпечні терени і зразу ж написав альярмове комюніке і цивільними людьми порозсилав у села, де знав, що діють підпільники. Таке комюніке одержали і ми. Але трудно було повірити у його правдивість. Там говорилося таке: Йде краєм страшна провокація чорної зради: до рук ворога попали живими окружний „Курява”, надрайонний „Хмара” і „Довбуш”, районні „Дуб”, „Явір”, багато боївкарів і всі вони в тій чи іншій мірі пішли на співпрацю з ворогом. Десятки загинули на зв'язках. Не виходьте на ніякі зв'язки, повідомляйте про це „Грома” — „Гомін” уже знає. Ми також були у ворога, але втекли, щоб врятувати хоч те, що можна — „Гомона” і „Грома”. Вересень 1951 р. Хорунжий Шварно. (Шварно загинув тієї ж осені в Галицькому районі, потрапивши на засідку).

Після цього випадку Хмара із своєю групою, „Дуб”, „Залізник” його брат також утекли і більше року скривалися на свою руку (Хмара загинув 7 квітня 1953 р. в с. Лосєва, біля Надвірної).

Отже ми думали, що це комюніке — це чергова ворожа затія, бо як можна було собі пояснити, що такі з крові й кости вояки-революціонери, як Хмара, Довбуш і другі можуть щось таке робити. Але все ж таки на зв'язок 4 жовтня ми не пішли. Тим більше, що тимчасом безслідно зчезли з терену „Берест” і „Тарас”.

На всякий випадок ми відвідали цивільний зв'язок у Рафайлові. Там чекала нас записка, написана рукою „Довбуша”. Я вивчав кожне слово, кожну букву, чи щось не так, але все було так. В ній вказувалося, що у зв'язку з посиленими операціями ворога на зв'язок 4 жовтня не міг прибути. Назначую зустріч 12 жовтня через цих людей. Дім, де був зв'язок, був

1 км від села. В цьому проміжку плів потічок, через який був місток. Тут ми вдих і заховалися ще за дня, щоб на сумерки бути там. Я ще не довіряв, щоб Довбуш був з чекістами. Дивимося — ідуть. Перший, другий, третій... 5-й ішов „Довбуш”, всіх було 6. Через деякий час загавкав собака і я собі подумав — вже розставились і тоді підійшли до хати. Скоро дівчина за домовленістю почала голосно кашляти і шукати нас. Ми, переконавшись, що вона одна, покликали її. Дівчина вже декілька років співграцювала з нами й привикла до нас: чому не підходите ближче до дому, Довбуш уже чекає вас?

— Скільки з ним є хлопців? — питаю.

— Три, він і ще два незнайомі.

Я розпитав за кожне слово, що він говорив, як він стояв, чи ті два були близько біля нього і т. п., а тоді кажу: „Анно, дуже уважно мене вислухай, але наперед наберися мужности, бо від цього буде залежати доля Вашої родини і Твоя”.

— Що таке?

— Довбуш у руках ворога. Ми бачили як вони йшли. Їх усіх — 6, чотири в засідці, а два з ним. Ти мусиш зіграти роль, що ти нічого не знаєш, шукала, шукала нас і не знайшла і, лаючись, прийдеш додому. Якщо зможеш, перевір чи він не прив’язаний до другого шнуром через рукав лівої руки.

Дівчина виконала завдання добре. Він сварився, що сталося, що мене нема і, присвічуючи ліхтариком, накрившись плащпалаткою, написав другу записку з новою датою за три дні. Коли відходили, то потиснув її руку.

Аж тепер ми точно переконалися, що Довбуш у руках і попередили про це наших людей по селах. Опісля Довбуш говорив, що він там плянував зробити замах. Він знав, що нас прийде 2-х, 3-х. Одного несподівано уложить він сам своїм металевим „лепесом”, а ми, побачивши таку ситуацію, повинні вдарити, або накинутися на другого — і все. 4 інших були 50 м. у засідці.

Більше на ніякі зв’язки ми не йшли. Зробили хатину на найвищих горах „Полянський” і там, маючи лямпове радіо, на сніговій воді перезимували 1951-1952 рр.: „Дуб” — Верхоляк Дмитро, Анна Попович і я.

Весною 1952 р. ми пішли в терен і довідалися, що Довбуш зимою втік від ворога і шукає через родину зв’язку з нами.

Тимчасом я пов’язався і зустрівся з Громом і здав доклад-

ний усний звіт з обстановки на нашому терені. Грім тоді базувався на Рожнятівщині — Осмолода — Сивуля.

Уважно вислухавши, Грім дав наказ піти в терен, віднайти Довбуша, заарештувати й привести до нього.

Також було вирішено повідомити всіх, хто уцілів після провокації, прибути на відправу (збори) 12 липня 1952 року на горі Межинидеї.

Виконуючи наказ Грома я віднайшов Довбуша, зустрівся з ним і сказав, що він з нами має піти до Грома, але не арештував. Його жалюгідний вигляд і розпач душі за все, що сталося, якось вплинули на нас, що ми йшли разом, як і колись, у добрі роки.

12 липня 1952 року на свято Петра й Павла зранку стягувалися з усіх усюдів рештки по 2-3 підпільники на Межигавурську, щоб взяти участь у останній, може, відправі, яку мав провести командир УПА, а нині референт СБ ОУН Карпатського Краю — Грім і старий сотник армії УНР, майор УПА, нині окружний референт пропаганди ОУН „Сокіл” — Кость Петер.

Коли ми надійшли із Довбушем, то біля вогнища великим колом, одні сиділи, другі стояли, загартовані часом і трагічними подіями командири і боївкарі підпілля УПА-ОУН. Побачивши нас — всі піднялися. Я підходжу до Грома, всі клацають закаблукками „на струнко” і я зголошую: „Друже командир, зголошую свій прихід із сотником Довбушем”. Всі на мить завмерли. Довбуш, опустивши голову, стоїть біля мене... Грім старається зрівноважитися, але це йому не вдається. Зголосіть, сотнику! — каже Грім. Довбуш підходить, ще раз стає „на струнко” і трагічним голосом зголошується. Громові капають сльози, майор Сокіл плаче і всі довкола заплакали. Ніхто ще не бачив такої тяжкої відправи... такої трагічної атмосфери.

Грім і Довбуш сам на сам відійшли в сторону, а Сокіл проводив відправу. Кожний керівник осередку одержав нові вказівки й інструкції. Підпільні зв'язки як такі ліквідуються. Зв'язки між окремими групами можуть відбуватися тільки за посередництвом довіреного нам населення.

Біля цього вогнища згадалось, як то в 1943, 1944 роках успішно організувалися підстаршинські школи, перші відділи, вишкільні сотні, які в скорім часі вирости в курені й загони. А весь терен засягу дій ОУН-УПА був насичений підпільним

збройним людом і все це зорганізовано в дисципліновану структуру станиць і кулців, які несли повсякденну службу в забезпеченні продуктами, медикаментами, зброєю, амуніцією і поповненнім УПА, які були тилом і кадрою УПА. Все діяло так справно, як годинниковий механізм. Здавалося, що ми можемо вести підпільну боротьбу в Карпатах ще десятки років. І на 7-му році боротьби упала на нас така чорна зрада.

Упала на наше збройне визвольне підпілля страшна трагедія — пішов командир на командира, провідник на провідника, побратим на побратима, боївкар на боївкаря. Всюди на зв'язках полилася кров зради, падали герої, потрапляли в пазурі чекістів на тяжкі муки есбісти й провідники, лицарі — революціонери священної боротьби за визволення.

Все це нині, біля цього вогнища усвідомлюється, все це нині зважується, в чому наші помилки, як зробити, щоб якнайдовше пронести наш прапор боротьби. І на закінчення цієї відправи Грім сказав: „Друзі! Ворогові не вдалося за одним помахом знищити нас фізично. Але він як гідра роз'ятрена на легкій добичі докладає всіх зусиль до цього. Деспот з Кремля сичить люттю на нас і перед нами ще більші випробування. Кожна наша листівка, кожна відозва, кожна наша поява на терені дратує окупантів, що ми ще існуємо, що боротьба продовжується, а з другого боку радує і тішить наш пригноблений терором народ. Звертаюся до вас усіх доложити вміння і винахідливість продержатись якомога довше наперекір лютотому й нещадному ворогові і на славу нашій воюючій і нескореній Україні.

Дорогі друзі! Бойові побратими! Всі усвідомлюємо, що ця відправа наша — історичного значення. Що від нині боротьба піде іншими методами, іншим трибом.

І не знаємо коли і який буде кінець нашій збройній боротьбі. Але знаємо ми і свято віримо, що Україна незборима, що Україна розірве кайдани і стане Самостійною Незалежною Державою.

Хай вам усім щастить.

Хай вам допомагає Бог!

А на закінчення може вже останній раз проспіваето разом тимн

„Ще не вмерла Україна”
„Струнко!”

На цій відправі прощено Довбушеві його вчинок, який суперечив присязі, однак функцію надрайонного знято і призначено в групу „Деркача” з пониженням до звичайного боївкаря.

Через рік літом 1953 р. Грім з дружиною перейшли із Рожнятівського району на постійне перебування у наш Надвірнянський район.

Після докладного вивчення терену було вирішено будувати підземну криївку на схилі гори Березовачка. Місце було добре тим, що вода була підземна, без ніяких ознак потічка. Вона пробивалась із землі і через кілька метрів ховалася у землю. В криївці мало жити 6 осіб: Грім з дружиною, Довбуш з Попович Анною, я — „Деркач” і „Яркий” — Ярослав Обрубанський. В цьому складі ми почали будувати осідок. Ольга — дружина Грома і Анна Попович цілий час будівництва стояли з двох сторін на стійках, а вечорами варили їжу на примусах. Треба віддати належне жінкам-підпільницям, дружині Грома Ользі Герасимович-Твердохліб і Анні Попович, які разом з нами — чоловіками стійко переносили всі труднощі підпільного буття. Бувало Ольга по тижневі сама одна жила серед далеких гір, даючи змогу виконувати іншу роботу боївкарям, своїм охоронцям. Будівництво йшло відкритим способом: розчистили на 3-4 м. глибини яму, зав'язали з кругляків стіни, основою 3-4 м., зробили подвійну стелю, щоб сніг не топився, зробили коридорчик і комору на продукти, на зберігання бензину, інструментів та інших речей. Кімната була приблизно 3х4 м., в протилежному від входу куті був проведений вивід вентилятора (люфтівник), а вхід повітря був у коридорі, біля виходу. Треба сказати, що ґрунт складався із суцільного грубого каменя, який легко пропускав повітря і ніколи не відчувалося задухи. В цьому ж місці попри стіни були зроблені поверхні причі для спання, серед кімнати був столик і лавки, де ми їли і працювали. Коридорчик закінчувався туалетом, туди ж зливалися помий з кухні, а тверді відходи зберігали в скрині до весни. У верхній частині коридору була зроблена криничка, вода з якої жолобком стікала в туалет і далі просочувалася між каміннями у підземелля. В кінці коридору на 3-4 м. був вихід типу отвору 60х60 см. Вверх вихід прикривався „дучкою” (це скриня на завісах, наповнена землею і мохом відповідно до місцевого терену).

Робили ми криївку дуже тихо, без жодного стукну, пил-

ку завивали у рушник, сокирою майже не користувалися. На початок вересня 1953 р. криївка була готова і настільки добре замаскована, що вівчар ходив з вівцями через криївку і нічого не помічав. В цьому місці хочу висловити належне жителям хутора „Рівня”, особливо двом родинам, від яких ми мали всі продукти, розвідку і все, що потрібне було. Грім завжди говорив, що цих добрих людей треба нагородити найвищими нагородами. У найтяжчі трагічні часи боротьби вони жертвували своєю безпекою і безстрашно допомагали нам всім, чим могли.

Так ми стали на зиму з 1953 на 1954 рік. На цілу зиму був розроблений план занять. Треба сказати, що для безпеки ми мусли замінити день на ніч. Отже коли на дворі ранок, тоді в нас ніч і ми лягаємо спати. Коли надворі вечоріє, ми встаємо, варимо їсти, проводимо заняття і так цілу зиму. Ми мали радіо, трохи книжок, писали спогади і так жили. До обіду три години були заняття з таких дисциплін: історія загальна, історія Польщі, Росії, Румунії, тобто наших окупантів, історія України, історія дипломатії, психологія товпи, загальна психологія, логіка, основи красномовства, а також способи діяльності СБ (тут завжди для закріплення після занять проводилося індивідуальне читання протоколів зізнань агентів НКВД-МГБ), структура і методи роботи МГБ. Після обіду вільні заняття, кожний за своїми потребами і можливостями займався самостійно по програмі „Олега”.

Находила весна 1954 року. Довбуш цілий час наполягав, щоб налагодити зв'язок із групою Хмари.

Ми знали, що Хмара після втечі то тут то там був у терені, я за дорученням Грома зустрічався з Хмарию літом 1952 року після відправи, але Хмара не захотів піти до Грома і діяв повністю на свою руку.

Довбуш добре жив із „Дубом” (районний Яремчанського району Антон Вацюк) і дуже його „тягло” до Дуба на зв'язок. І після того, як ми своє бліде від підземелля тіло трохи припалили на сонці й дістали людський вид, Грім рішився на те, що пішов зі мною на терен с. Рафайлів (тепер Бистриця), а Довбуша і Яркого („Яркий” — Обрубанський Ярослав, с. Делятин) відпустив на зв'язок до Дуба у с. Лоева, на господарстві Івана Романюка.

Було домовлено, що всі ми мали повернутися до криївки до 15 травня. У випадку як на 15 травня Довбуша і Яркого не

буде, то в криївці мали прийняти це як стан тривоги і на деякий час до в'яснення покинути криївку. Одначе коли ми прийшли з терену до криївки 14 травня і не застали Довбуша, то Грім запевнював нас, що він має добре передчуття і не зби-

Біля криївки командира Грома. В центрі: Зіновій Красівський і Михайло Зеленчук. Серпень 1991 р.

рається покидати криївку. Не хотів виходити з криївки і коли 15 і 16 не було ні Довбуша, ні Яркого. Навпаки, 16 травня в неділю він післав мене у с. Зелену дістати кислої капусти, цибулі та ще дечого купити і 18-го рано прийти на осідок. Я піднявся нагору з криївки і кажу до Попович, яка сиділа на криївці — „може підеш зі мною у село?” А вона відповіла, що не піде, бо снівся поганий сон. І я пішов сам.

Ввечері зустрівся з нашим чоловіком, поговоривши про новини, я дав проші на купівлю рибних і м'ясних консервів, просив приготувати капусту, діти в день мали принести дещо поїсти, а ввечері знову ми мали зустрітись. З тим я пішов досипляти ніч. Ніч була досить холодна, я загорнув голову у куртку і так задрімав. Сниться мені сон, що дівчина, подібна до мавки, паде з неба біля мене, взяла мене рукою за плече, розбудила і каже: „Скоро йди на свій осідок”. Я пробудився. Довго не думаючи, закинув автомат на плече і йду скоро до криївки. Перейшов я відкриту гору на другий бік, а на протилежному узбіччі вже була наша криївка. До криївки вже цілий час ліс і отже нема чого опішити, я сів, і закурив. День видавався дуже погідний, сонце тільки що зійшло, ще по-весняному червоне і я міркую собі, що це за сон такий снівся. І тільки я піднявся іти далі, як біля криївки затріскотіли автоматні черги. Стрілянина продовжувалася пару хвилин і затихла. Потім пролунали два чи три приглушені вибухи гранат. Все! Бункер упав, думаю собі. Ось закидують гранатами. Приїв Яркий або Довбуш. Потім пролунали два пістолетні постріли так як з бочки — і тишина. Я подумав собі: Грім з дружиною пострілялися, а Попович взята живою. Так воно і сталося.

Нині Анна Попович кожен раз подає іншу картину, але одне є незмінним. Коли вони почули на криївці гуркіт, то дружина Грома Ольга пішла дивитись хто це, трохи підняла дучку і тоді просвистіли кулі понад головою, почалась стрілянина. — Що, ми вже готові? — запитав Грім і пішов до дучки вияснити хто привів. Костенко дозволив Довбушеві обізнатися. Грім, упізнавши голос Довбуша, запитав: „Як ви ся там чуєте, сотнику?” Довбуш відповів: „Так як коза, прив'язана на заріз” (за словами Анни Попович, по-чоловікові Матвейко, с. Залісся, Золочівського р-ну Львівської обл.).

За теперішньою версією Попович, там облога продовжувалася цілий день, велися переговори про здачу Грома і аж над вечір вони пострілялися. Одначе, Яркий, який біг повідомляти,

що Довбуша нема і під час перших пострілів був недалеко від криївки, також чув пістолетні вистріли не далше, як 15 хвилин від початку. Так приблизно розглядалася справа і на суді.

Попович твердить, що Ольга застрілилася і зразу померла, а Грім довго мучився і просив Попович, щоб його дострілила. Анна говорить, що Грім після вистрілу, як прийшов до себе, то згадав, що Деркач пішов у село і просив її, щоб не всипала (не сказала) куди він пішов, аби його не вбили.

Відділ УПА святкує Великдень в Карпатах. 1946 рік.

Ось так загинув командир 4-ї військової округи УПА-Захід, майор УПА Грім — Микола Твердохліб, уродженець с. Петрилів, Тлумацького р-ну.

Події з Довбушем розвивалися так: коли вони пішли в терен, то пару днів походили разом, а потім Довбуш відпустив Яркого до дружини у Делятин і 14 травня вечером вони мали зустрітися біля нафтової вишки у с. Пасічна.

Зустріч з Дубом мала відбутися 12 травня. Довбуш прибув до с. Лоева 11 травня вечером і, викликавши господиню дому, старався в'ясувати чи Дуб і Хмари брат Іван не можуть бути знову провокаторами. Вона сказала, що вони на стриху чекають на нього і запевнила, що вони не зрадники, що вона гарантує своєю головою, що вони чесні. Після таких запевнень

Довбуш рішив зустрітися. 12 травня вони зустрілися, їх було троє, Довбуш — один. По короткій схватці Довбуш був зв'язаний. Господиня, узнавши про таку трагедію, взяла на себе відповідальність і з тої розпачі кинулася у криницю й загинула.

Костенко знав, що Довбуш зимував з Громом, тому зразу ж почав тиснути. Довбуш згадав про 15 число, як останній реченець, і на всякий випадок міркував, що Яркий 14-го приїде на зв'язок і як його не буде, піде на осідок повідомити Грома про небезпеку. А тим часом Яркий рішив чекати на другий день, тобто 15 травня і аж тоді пішов на осідок. Але 16-го вдень не ризикував перейти присілок Зеленицю, зачекав до вечора, перейшов присілок, заночував і раненько пішов на осідок, не дійшовши 500 м., як почалася стрілянина.

Довбуш тримався до 16-го, ранком признався і показав на карті місце. Тоді почалася підготовка і 16 травня уночі група чекістів із зав'язаним Довбушем поїхали у гори і до світанку прибули на місце трагедії. Дальше події розгорталися, як описано вище.

За рік, знову ж таки за допомогою зрадників-провокаторів з використанням наркози вдалося взяти мене, Яркого і Архипа в Надвірнянському р-ні, „Дуба” — Верхоляка Дмитра і „Остапа” — Іванківа Степана в тодішньому Солотвинському р-ні. З 9 по 16 лютого 1956 року відбувся суд над нами усіма — 9 осіб. Вирок такий: чотири на розстріл, решта на різні терміни. Мені, Верхолякові і Обрубанському замінили розстріл на 25 літ лагерів, а Довбуша — розстріляли.

Ось так трагічно закінчилася боротьба останніх повстанців-революціонерів у Карпатському Краю.

14 липня 1991 року
м. Івано-Франківськ

Володимир Макар

„ПРОКЛІН ЦИГАНКИ”

Наголовок цього спогаду може мимоволі викликати у читача враження, що мова тут буде про якусь романтичну істо-

рійку, прикрашену видумками автора, який, мовляв, сам любується різними сенсаційними небилицями...

Отже, ні! Вся дальша подана тут історія — це згідний з дійсними подіями спогад з часів Другої світової війни, що охоплює 1941 і 1942 роки, з трагічним закінченням.

З п'ятьох учасників описаних тут подій, загинуло тоді ж чотири, а залишився при житті — з Божої волі — тільки один. І саме тому уважаю своїм обов'язком розповісти і про цей фрагмент з часу чергового етапу нашої збройної боротьби після проголошення Акту 30 червня 1941 року.

Про проголошення згаданого Акту в місті Сокалі, Львівської області, в неділю, 6 липня 1941 р. є написаний мною окремий спогад п. н. „НА ШЛЯХУ ДО ДЕРЖАВИ”, який був надрукований згодом у збірнику спогадів Ярослава Стецька „АКТ 30 червня 1941 року” та в 2-му томі регіонального збірника „НАДБУЖАНЩИНА” (1988 р.) і — зовсім несподівано для мене — передрукований у часописі „ГОЛОС З-НАД БУГУ”, що появляється тепер у Сокалі, в ч. 76(171) з датою 27 червня 1991 року.

Вибух німецько-московської війни 22 червня 1941 р. застав мене у Сокалі як учасника літнього курсу учителів Сокальського і Радехівського районів Львівської області. Я був тоді учителем на мазурській колонії „Ржешовіце” біля с. Бишева, що його большевицька адміністрація вилучила з Сокальського повіту, а прилучила до Радехівського. Акція переселення біля 40 українських родин (понад 120 осіб) з прикордонної смуги над Бугом, з мого батьківського села Поториця, відбулася на початку квітня 1940 року, після того, як з „Ржешовіцької” мазурської колонії, в часі морозної сніжної погоди на початку лютого того ж року вивезли всіх колоністів в околиці Білого моря (Архангельськ) — „пасти білих ведмедів”. Та акція охопила тоді всіх польських колоністів на „визволених” теренах Західної України, а число їх сягало кількесот тисяч осіб...

На новому мазурському поселенні опинилось кругло 35 поторицьких дітей у шкільному віці, а учителя для них не було. Люди запропонували мені взяти на себе той обов'язок. А я в той час ще вигоював свою ампутовану (9 жовтня 1939 р. в Бересті над Бугом) перестрілену німцями ногу. Я радо погодився бути учителем, тим більше, що це дало змогу моїй ро-

дині (сестра, її чоловік і двоє дітей) зайняти вигідне помешкання у призначеному на школу будинку. Потрібні формальності в „РайВНО” (Районний Відділ Народньої Освіти) в Радехові були швидко і прихильно поладнані. Про свою працю, і взагалі про життя нашої громади, може згадаю обширніше в дальших спогадах.

Весною 1941 року я поїхав до Львова, щоб замовити собі протезу. Майстерня знаходилась на одній з вуличок, недалеко храму св. Юра. По готову протезу я мав зголоситися в часі шкільних ваканцій, тобто в липні або серпні того ж критичного 1941 року.

Про другу поїздку до Львова годі було й думати в перших тижнях липня. Інші, далеко важливіші справи й обов'язки забирали багатьом із нас дослівно увесь час. (Див. спогад „На шляху до Держави” і ін.).

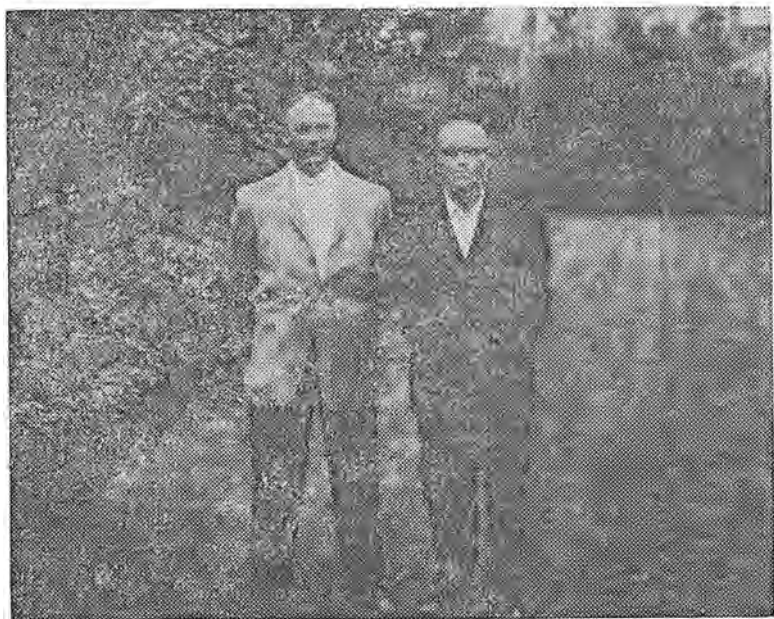
На початку серпня 1941 р. до Сокаля приїхав мій незабутній друг ІВАН КЛИМІВ, який перейшов до історії під своїм славним псевдонімом „ЛЕГЕНДА”. З ним ми разом перебували в тюрмі у Сідльці до розвалу Польщі, з ним я мав велику шану і приємність зустрічатися і співпрацювати теж в часі большевицької окупації, коли він, разом зі своїм найбільшим і невідступним соратником Влодком ЛОБАЄМ-„ВУГЛЯРЕМ”, виконував важкі й небезпечні обов'язки Провідника ОУН на всіх окупованих Москвою теренах Західньої України. Згадані друзі, незважаючи на постійні небезпеки, вміло розбудовували організаційну підпільну сітку ОУН та підготовляли революційні кадри до збройної дії у передбаченому недалекому часі. (Тоді теж, весною 1941 року, я мав несподівану нагоду зустрінутися на нашій колонії з ДМИТРОМ МИРОНОМ-„ОРЛИКОМ”).

З Іваном ми зустрінулися в Сокалі на початку серпня 1941 р. з великою радістю. Іван приїхав зі Львова невеликою автомашиною, і вже по кількох днях мусів повертатися назад до Львова, до своїх обов'язків члена революційного Уряду України. В Тимчасовому Державному Правлінні, якого голова Ярослав Стецько вже був арештований німцями, Іван Климів-„Легенда” займав пост реф. кадрів.

Івась запропонував мені долучитися до нього і проїхатися до Львова його автомашиною. Я з радісною вдячністю прийняв цю пропозицію. В той час я міг ходити тільки на двох милицях.

На другий день рано, мабуть, 5 серпня, ми зустрінулися біля його автомашини. Тут я познайомився з двома його това-

ришами спільної поїздки. Шофером був молодий, високий, пристойний і ввічливий юнак — ЛЕВ ОПАРІВСЬКИЙ, рідний брат ЯРОСЛАВИ БАНДЕРИ. Другий, може 30-літній чоловік, середнього росту, широкоплечий, з серйозним виразом обличчя, дуже стриманий і мовчазний, у напіввійськовому одязі. „Напевно східняк”, — подумав я. Коли ми віталися, Івась подав мені його ім'я, напевно приbrane, якого я не запам'ятав, а згодом, на самоті, сказав мені, що це недавній лейтенант совєтської армії, який при першій нагоді перейшов „до нас”. Ця вістка мене дуже захопила, але я стримався від розмови на ту тему.

Володимир Макар і Володимир Лобай — „Вугляр”.

Згодом, коли вже Українська Повстанська Армія діяла на всю силу на великих просторах України і до наших підпільних осередків надходили звіти не тільки з праці підпілля ОУН, але й про дії УПА, з прізвищами-псевдонімами славних командирів УПА, я не раз думав про те, котрий з них може бути тим нашим супутником в автомашині Івася Климова-„Легенди” в нашій дорозі зі Сокаля до Львова в серпні 1941 року... На підставі різних натяків у розмовах і з вісток друкованих у наших підпільних виданнях, я набрав переконання, що це був славний командир сотні УПА „СІРОМАНЦІВ”, а пізніше курєня УПА,

псевдонім „ЯСТРУБ”. Це був ДМИТРО КАРПЕНКО, родом з Полтавщини, про якого складено м. ін. пісню:

„Гей, чи ж то не Яструб,
Бистролетний, степовий,
Високо у синє небо знявся?
Гей, чи ж не Карпенко,
Гей, у світ подався?...”

Ця пісня, з нотами, поміщена м. ін. у 12-му томі „Літопису УПА” (Третя Подільська Воєнна Округа УПА „ЛИСОНЯ”, стор. 108-109). Там же подані найвидатніші його подвиги й перемоги над німецькими і московськими енкаведистськими окупантами. Впав командир „Яструб” під час наскоку на райцентр Стрілиська Нові, восени 1944 року. Тоді ж був нагороджений Золотим Хрестом Бойової Заслуги УПА (Першої Кляси).

(Тут мушу додати, що досі я не мав нагоди перевірити правдивості цього мого здогаду).

Ми вирушили вчвірку з Сокаля в дорозу вже після полудня. Того дня ми мали доїхати тільки до рідного села Климових — Сільця Белзького. Їхали не поспішаючи. Але вже за моїм селом Поторицею, коли ми в’їхали в ліс, зміркували, що наша автомашина не дуже надійна, бо часто псувалася і застрягала у вибоїнах лісової доріжки. Тому надалі ми трималися вже тільки „битої цісарської” дороги.

Над вечером ми вже були в Сільці і були свідками зворушливої зустрічі Івася Климова з молодшою сестричкою Марусею. Вони обое були вже круті сироти. Як згадує у своїх спогадах Влодко Лобай (див. „Бойові Друзі” т. I.), три старші його брати повмирали по черзі на сухоти, молодший брат Гриць, визначний провідний член ОУН, загинув мученичою смертю в часі загальної голодівки всіх українських політичних в’язнів у всіх тюрмах Польщі, у „Бригідках” у Львові 1 липня 1938 р. (Не від речі буде тут згадати, що в часі тої ж голодівки, в тюрмі в Равічу над німецькою границею, загинув на початку липня 1938 р. визначний провідний член ОУН Володимир НИДЗА, син робітника зі Львова). Наймолодша Климів Маруся, залишившись сама одна по смерті всіх рідних, після поновного приходу „советів”, була теж арештована і засуджена на каторгу в Сибір...

На вістку про приїзд Івана-„ЛЕГЕНДИ”, почали сходитися різні його односельчани. Іван з усіма щиро вітався й обміню-

вався з кожним бодай кількома реченнями. Коли у хату вдерся один старший чолов'яга з пляшкою торілки і штучно-радіним окликом „Слава Україні!”, Іван віднісся до нього холодно і випросив його геть з хати, пояснюючи присутнім, що це не-давні́й большевицький вислужник, з яким буде „окрема роз-мова”.

Дмитро Мирон — „Орлик”

Ми с'як-так переночували, а на другий день вранці рушили шосе на Львів. Перед виїздом із села Івась ще вступив на цвинтар і гаряче молився на могилі матері.

Ми наближались до кульмінаційної точки описуваної істо-рії, яка в моєму переконанні стала фатальним стимулом перед-часної мученичої смерті двох з нашої компанії: ЛЕВКА ОПА-РІВСЬКОГО та ІВАНА КЛИМОВА.

При під'їзді до Жовкви, в малому ліску, пару кілометрів від міста, затримала нас група циганів. Ми висіли з авта, щоб трохи розважитись. До нас відразу підбігла середнього віку циганка, пропонуючи кожному з нас виворожити його дальшу долю. Я й інші були не від того, але Іван рішуче відмовився і звелів нам усім сідати до авта. Що його заставило так посту-

пити, годі вгадати. Знаю тільки, що Івась був фанатичним християнином, так як і безстрашним борцем. На циганів дивився як на чортівських виплодків. Поглянувши на нього страшними очима, циганка пробурмотіла якісь страшні незрозумілі для нас слова, головню на адресу Івася, та зробила якісь знаки руками і пальцями. При тому гляділа на Івана з такою злобою і ненавистю, що я аж здригнувся від дивної тривоги. Це справді було якесь чортівське прокляття.

Не встигли ми ще проїхати сто метрів, як вже затримав нас якийсь гестапівський старшина. Йому зіпсулося авто, то ж він відразу забрав наше. Хоч Левко Опарівський доброю німецькою мовою переконував його, що й наше має чималі дефекти, гальма не діють і т. д. — нічого не допомогло, бо інших авт, які б їхали з півночі, довго не видно було. Ми зробили місце німакові в авті і проїхали з ним ще з два кілометри до Жовкви. Німак звелів затриматися біля автогаражу, якого власником був його добре знайомий поляк. Тут ми висіли і німак сказав:

„Авто ваше забране. Залишіть його у гаражі, а за пару днів прийдіть по відбір. А поки що, можете йти за мною до військової кантини, або — куди хочете...”

Поляк, власник гаражу, увесь час приємно усміхався, притакуючи у всьому німакові, а звертаючись до нас, розставляв руки і здвигав раменами, мовляв, „Я тут нічого не пораджу...”

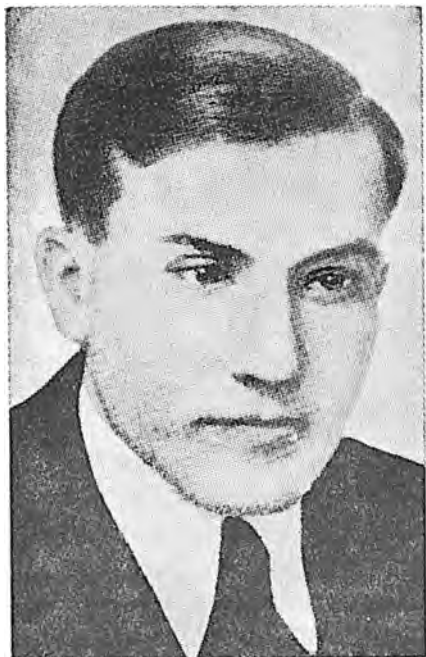
Ми всі були до краю пригноблені тією дурною пригодою. На додаток, яких 5 хвилин після „заарештування” німаком нашого авта, попри нас немов з чийогось наказу, почали шмигати десятки авт, багато кращих від нашого... Хотілося мені сказати пару терпких слів на адресу Івася, який перешкодив нам бодай десять хвилин поготорити з циганами, і ми не мали б тої біди...

Та на тому лихо не закінчилося.

Мене залишили на нічліг в одного „українського поліциста”, який виявився поляком. Решта друзів якимось „на папець” дісталися до Львова. Іван Климів залишив поліцаєві повний кошик яєць, які взяв з дому на власний прожиток у Львові.

Як я згодом довідався, по кількох днях Левко Опарівський, взявши собі до помочі знаного „увіста” Влодка Ординця, повернувся до Жовкви і вони обидва разом пробували викрасти

своє авто з польського гаражу. Випхали його якимось на хідник, але ніяк не могли його застартувати. Тут їх знов „накрили” й арештували.

Іван Климів — „Легенда”

З Влодком Ординцем я познайомився ще в 1937 році в тюрмі у Равічу над німецькою границею, куди відправляли здебільша засуджених на вироки більші як 5 літ, українців за приналежність до ОУН. Я був засуджений в 1936 році на 7 літ, отже опинився теж у Равічу. (Їхав тоді з нами Осип Мащак, і ще кількох). В Равічу ми познайомилися з Влодком Ординцем, членом УВО, який брав у 1920-их роках участь у нападі на пошту у Львові; далі — Олесем Бунієм, засудженим за участь у вбивстві Тадеуша Голувка у Трускавці, та чимало іншими. Про долю Влодка Ординця згадано у книжці Любомира Гірного п. н. „На стежках історичних подій” (Нью-Йорк, 1979 р.): „вдачею великий добряга... засуджений за напад на пошту при вул. Глибокій у Львові в 1928 р.,... член Похідних Груп ОУН 1941 р., вояк УПА, в 1944 р. розстріляний в запіллю кагебістами...”).

Для Левка Опарівського пригода в Жовкві закінчилася смертю. Його тримали у Львові до листопада 1942 р. і в часі

катівської акції Вірзінга розстріляли разом з іншими 27-ма українськими „закладниками”, у відплату за застрілення Дмитром Маївським гестапівського старшини на одній з конспіративних квартир ОУН у Львові.

Пару днів пізніше, точніше, 4 грудня 1942 р., той сам катюга Вірзінг закатував на своїй головній квартирі на вулиці Пелчинського ІВАНА КЛИМОВА-„ЛЕГЕНДУ”.

Чи не був це фатальний наслідок чортівського „прокльону циганки”, як це я плянував назвати короткий спогад про ту справу?.. Це не вигадка!

**

У Львові, в серпні 1941 р.

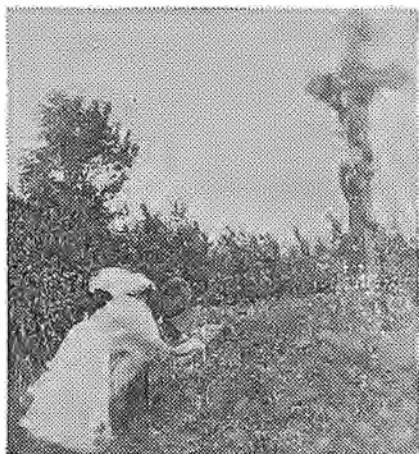
Жалко було б не використати цього „Прокльону циганки” для ще кількох спогадів з того часу, бо я не дуже певний, що ще буду могли більше писати.

У Львові мною заопікувалися давні друзі ще з тих „добрих польських” часів. Одним з них був мгр Роман Коцко з Бишева і його співробітники. Вони примістили мене на одній „запасовій квартирі”, завезли мене до робітні протез, де довелося пару днів торгуватися з несовісним керівником-поляком, який перебрав цілу робітню від багато привітнішого „советського” українця, з яким я мав до діла півроку раніше. Отже я мусів далі рухатися по світі на милицях.

Побував я тоді в домі „Дніпро” на вул. Руській, де приміщувалася головна квартира ОУН і Державного Правління. Там мав я приємну нагоду стрінутися й особисто познайомитись з п-вом Миколою і Дарією ЛЕБЕДЯМИ та з багатьма іншими друзями, знайомими з польських в’язниць і з концтабору в Березі Картузській (1934-35 рр.).

Саме в той час, 15 серпня 1941 р. відбувався у Львові величавий похорон бл. п. ВОЛОДИМИРА РОБІТНИЦЬКОГО, одного з обласних провідників ОУН на Волині, якого привезли до Львова як важко хворого до шпиталю на лікування, і тут він пару днів тому помер. Йому справили величавий похорон. Організатором похорону був пізніший перший головний командир УПА на Волині і Поліссі (в 1942 році) — ДМИТРО КЛЯЧКІВСЬКИЙ — „КЛИМ САВУР”, з яким я познайомився в домі

„Дніпро”. Це була справді багатотисячна українська національна маніфестація. Я не мав відваги включитися у сформувану у четвірки величезну похідну колону шанувальників, бо не був певний, чи зможу на милицях подолати немалу віддаль від Ринку до Янівського цвинтаря. Тому пошкүтильгав я хідником, теж гүсто заставленим тисячами цікавих людей. Тут я мав нагоду прислуховуватися до розмов і коментарів, переважно польської публіки.

**Україна вклоняється героям УПА.
С. Остриня 19.5.1991 р. Молода пара
кладає квіти до пам'ятника воїнам
УПА.**

Домовину з тілом покійного, покриту прапорами синьо-жовтим і червоно-чорним, несли на раменах вісім друзів. Я запам'ятав такі завваги публіки:

„Попатш, попатш! Тилю їх замордувано, а ще тилю їх позостало!”... („Поглянь, поглянь! Стільки їх помордували, а так багато ще їх залишилося!”). А другий: „Ти мислиш, же в тей трумне лежи небощик? О, не! То тільки така маніфестація. Та трумна — то символъ вшистких, цо згінєвлі альбо білі замордовані!” („Ти думаєш, цо в тій домовині лежить мерлець? О, ні! То тільки така маніфестація, а домовина, то символ тих усіх, цо згинүли або бүли замордовані!”). І т. д. і т. п.

Серед цивільної публіки на тротуарах всім впадала в очі група 5 або 7 високих гестапівських старшин, які уважно до

всього приглядалися, фотографували, робили записки, обмінювалися коментарями, але до нічого не вмішувалися.

Я таки щасливо дійшов на милицях до цвинтаря і був там до кінця похорону. Пригадувалися мені численні походи на той же цвинтар за часів студій у Львівському університеті (1929-1932), тобто до часу арештувань, заслання до Берези Картузької і врешті вирок... Зокрема згадалися прощі тисячних мас до викритої на Янівському цвинтарі спільної могили наших Героїв — бл. п. Дмитра Данилишина і Василя Біласа.

По похороні друг Клячківський сам зробив мені докір: „Ех, шкода, що ви не пішли на ваших милицях у поході разом з усіма.... Це теж піднесло би велич нашої маніфестації...”

Я теж жалів, що не довірив своїм силам і видержливості та не міг дати і свого внеску у ту незабутню маніфестацію. Роблю це тепер оцим коротким спогадом.

**
*

Пару днів пізніше я повернувся до Сокаля, на тятарівці, що стягала з пасажирів доволі високі оплати. На рогачці в Кристинополі (Червоноград) треба було „купити” німецького вартівника пляшкою горілки, щоб перепустив нас „додому”. В Сокалі чекало на мене мое крісло секретаря Української Міліції в недавньому будинку НКВД, звідкіль нас усіх за пару тижнів чемно випросили гестапівці. Тоді я пішов працювати до Українського Допомогового Комітету, зорганізованого і керованого дуже енергійним діячем НЕСТОРОМ РІПЕЦЬКИМ. Я очолив відділ Суспільної Опіки, що мав обов’язок піклуватися зразу українськими втікачами з полону, а далі — матеріальною допомогою для соток і тисяч українських дітей з Наддністрянщини, знищеної тієї осені небувальними зливами і повінню. Пару місяців пізніше (квітень 1942) я вже був у підпіллі, щоб рятуватись від певної смерті з німецьких рук. Та це вже окрема спогадова історія.

(Закінчив писати 30 вересня 1991 р.)

о. митрат Іван Хома

СИМВОЛ ЖИВУЧОСТИ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ Й УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

„Невмируща пам'ять і слава належиться тим, що ціле своє життя віддали для туземного і вічного добра свого народу, що в посвяті і жертві духовних і тілесних сил горіли і трудилися для нього". Тими словами починав свою промову в 1937 році Блаженніший Йосиф на відзначенні з приводу 300-річчя від смерті митрополита Йосифа Велямина Рутського. „З подивом глядить кожний на пориви їхнього духа, — продовжував Блаженніший, — на їх лет і відвагу, і клонить голову перед їх безмежною любов'ю". Ті пропам'ятні слова, сказані більш як 50 років тому, перед численною і вибраною аудиторією у Львові під проводом великого митрополита Андрея, примінюємо нині до тодішнього промовця Блаженнішого патріярха Йосифа у 100-ліття від його народження.

В історії Христової Церкви в Україні — це світла і героїчна постать, яка завершила перше 1000-ліття нашого християнства великим вкладом в розбудову нашої Церкви. Це безстрашний пастир, організатор релігійно-церковного життя, вчитель, духовний батько і оборонець рідної Церкви і народу, зокрема в часі переслідування, своїми довголітніми терпіннями і каторгою в советських тюрмах і лагерьх. Одним словом — в історії нашої Церкви це поява небуденна.. Велич її стає ще більшою, коли глянути на неї в історичній перспективі.

В цьому, XX-му сторіччі, Боже Провидіння післало Українській Католицькій Церкві двох визначних і світлих церковних мужів, що мусіли йти тернистим шляхом і в геройський спосіб виявили свою вірність Христовій Церкві та українському народові. Це найперше Слуга Божий митрополит Андрей і його наслідник на престолі галицьких митрополитів — Блаженніший патріярх Йосиф.

Вперше стрінулися ці дві великі постаті в Заздрості або Струсові 1902 році(?) під час візитації митрополита Андрея, а потім в 1911 р. у Львові при вступнім іспиті до Духовної Семінарії й обидва рази митрополит Андрей поставив молодому юнакові це саме питання: „що це є спільнота святих"? Нема записаної відповіді юнака, але, напевно була добра, бо митрополит не тільки прийняв того надійного юнака до Духовної

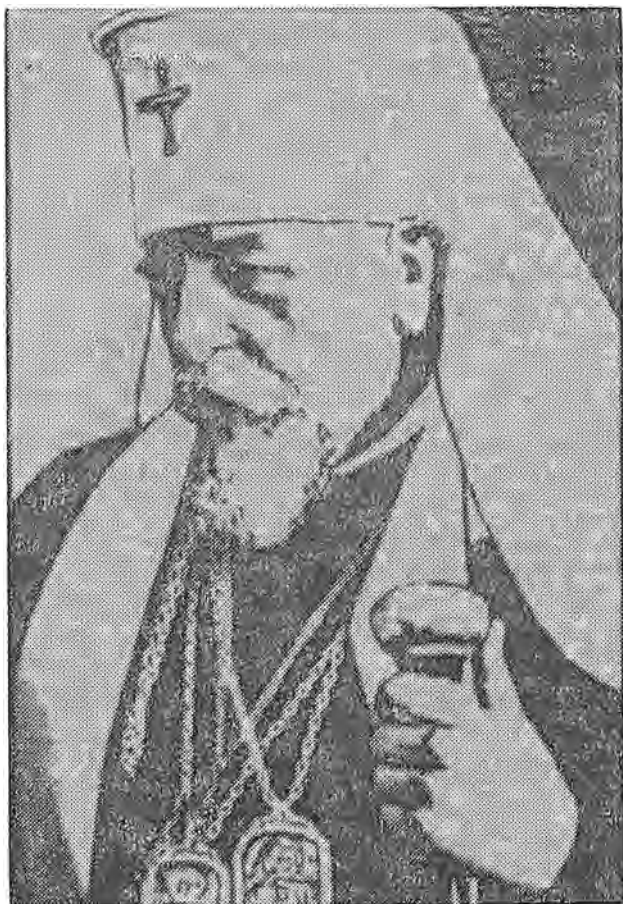
Семінарії, але незабаром (1912) р.) вислав його на вищі філософічно-богословські студії до Інсбруку в Австрії і до Риму.

Принадігну відповідь на вищезгадане питання дав нам сам Блаженніший Йосиф у своїх проповідях з 1969 і 1970 років, кажучи, що „в Церкві Христовій — це питання належить до таїнств, це сильна і тісна сполука між ангелами і святими, що в небі славлять Бога і радуються, з тими, що є в чистилищі і між нами на землі, які ведемо щоденні змагання за славу Божу, за добро ближнього, за краще і вічне життя... Є це сильна і таємнича сполука фізична і духовна, що сполучає нас з усіма умерлими... (Та сполука ніколи не може бути розірвана. Вона є не тільки природною в тому розумінні, що вони тілом і кров'ю та природним духом сполучені з нами, але вона є надприродною ласкою, надприродною сполукою, якої не дасться розв'язати, розбити, жодними людськими силами, бо вона оперта на надприродній основі...). Вони — навчав Блаженніший — не відійшли у небуття, не порвали всіх зв'язків з нами, не відійшли вони безслідно, бо лишили тут між нами свій труд і дорібок, вони відійшли до Господа (переставилися) від нас і сповняють свою дальшу місію. Вони стають перед Господнім престолом і продовжують свою ще успішнішу молитву за нас... Це єдина радісна думка і вираз підйому, яким прощаємося з Покійними”.

„Вибрало його і вело Боже Провидіння дивними дорогами та належно приготувало до великого післанництва” і тоді, в 1912 році, коли митрополит Андрей вислав його на вищі філософічно-богословські студії до Інсбруку, і тоді, тобто 30 вересня 1917 року, коли той же митрополит, як „царський в'язень”, зараз по звільненні з царської тюрми, клав на його голову святительські руки, уділяючи йому ієрейських свячень в старинній угнівській церкві.

В 1920 році вони стрінулись в Римі, коли митрополит Андрей вибирався в довгу подорож по Європі і Америці, де Блаженніший Йосиф завершував свої студії, посвячуючи всю свою увагу головній і найтяжчій темі східньої богословії — таїнству Пресвятої Тройці, і свої студії завершив працею про походження Святого Духа — про начало дихання у Пресвякій Тройці. Тією працею він „дійшов до вершин, які в майбутньому не легко буде переступити, а його аргументація є чудесною... і я не вагаюсь назвати його одним з найсильніших сучасних богословських умів... його вклад в богословський розвиток УКЦ

був з певністю рішучий і незаступимий..." (Осс. Р. 14. 6. 87). До того вершка дійшов Блаженніший Йосиф в 1922 році, маючи 30 років і повернувся до рідного Львова.

Патріарх Йосиф Сліпий

Подорожі вступив на Конгрес до Велеграду і про свої думки з конгресу написав у „Ниві”. „Велеград, — писав він, — столиця колишньої моравської держави... Нині він малий, тихий і замислений, бо його печуть давні — тяжкі думи... З'єднання у вірі й оновлення релігійного життя Слов'ян — ось це думи, які вложили в його душу (Велеграду) святі апостоли Слов'ян.. Ми, українці католики, становимо на Сході найчисленнішу вітку католицької Церкви і хоч-не-хоч спочиває на

нас відповідальність за майбутній напрям і розвиток християнсько католицького Сходу.

Може ми найліпше й найбільше можемо зрозуміти нез'єдинений християнський світ, передусім нез'єдинену Православну Україну і взагалі східню Слов'янщину. Ми зберегли східній обряд, східні традиції, ми зв'язані з усім християнським Сходом тисячами ниток культурної, релігійної, ідеологічної і звичаєвої традиції. Отже нашим обов'язком було звернути якнайбільшу увагу на відродження у нас католицької науки, на створення української богословської науки з особливим узягдненням богословських питань, зв'язаних зі Сходом, щоб „науковими працями знайти Захід зі Східньою Церквою та її теологією і таким чином в сім'ї народів Вселенської Церкви забрати в науці голос та дати свідоцтво своєї культурної виробленості”. При різних нагодах Блаженніший Йосиф згадував, щі від митрополита Андрея зазнав я „стільки добра і прихильности та від його брата о. Климентія” (XIII, 151).

У вищенаведених рефлексіях з Велеграду і здобутих за кордоном богословських студіях є зміст його майбутньої програми праці, зокрема виховної праці, яка тривала 20 років, коли митрополит Андрей поручив йому Богословську Академію і виховання нових, молодих священників. І до них він звертався, кажучи: „Може і нині, коли глядите на ці безкраї, астрономічні простори, на сколихане море достиглої пшениці, будиться охота до посягати і праці, але покищо ще не той час, щоб могли ви починати. Бо щоби там прийти, треба здобути велике знання, набрати духовної сили і перейнятися наскрізь Христовими засадами віри. Треба здобути високе богословське образумання і потрібну святість душі. Щойно з таким підготуванням і з такою силою духа можна ставати за плугом” (Твори XII, 23).

Восени 1939 року митрополит Андрей серед повені комунізму, пригтовляючись на мученичу смерть за свою Церкву, вибрав свого наслідника, і цей вибір потвердив папа Пій XII, а священникові, що їздив з письмом митрополита в тій справі до Риму, сказав: „Ліпшого кандидата над о. ректора Сліпого — не було”. В Празник Непорочного Зачаття, 22. XII. 39, митрополит Андрей разом з єпископами Будкою і Чарнецьким уділили архиерейських свячень Блаженнішому Йосифові. І Блаженніший Йосиф старався оправдати це велике довір'я митрополита Андрея і про це згадує у своїх записках з 1975 року:

„В покликанні до духовного стану я бачу виразно Божий голос і Божу руку впродовж усього життя... Зокрема Голос Божий наказував мені стати наслідником святого і геніяльного Сл. Б. митрополита Андрея в найтяжчих умовах руїни нашої Церкви, передусім в тюрмах і таборах на Сибірі, Полярії, Мордові і Далекому Сході. Очевидно, не місце тут переповідати всі події і катування, але за одно дякую Богові, що я старався і в найтяжчих умовах не сплямивши доброго католицького імені нашої Церкви і свою скромну особу...”

Коли 22. VI. 1941 р. вибухла німецько-советська війна, то НКВД мало не вбили Блаженнішого Йосифа. Вони витягнули його, разом з іншими зі св. Юра, роздерли рясу і поставили під мур і так тримали 2-3 години зі скорострілами за плечима. Вкінці прийшов якийсь старшина і відпустив їх... Боже Провидіння тоді врятувало йому життя. А довголітній тернистий шлях Блаженнішого Йосифа почався 11. IV. 1945 р.

11 квітня 1945 р. ув'язнено всіх наших владик на чолі з митрополитом Йосифом. А світ, навіть католицький світ, святкуючи закінчення Другої світової війни і перемогу над нацизмом, забув про „Перших Закованих”. Єдиний Апостольський Престіл, Енцикліками папи Пія XII, з 1945 і 1953 року та промовою з 1952 року став в обороні УКЦ і виразно нап'ятував московського патріарха Олексія як співвинного у ліквідації нашої Церкви.

Коли наш сучасний світ знав і писав потім про мученичий шлях кардиналів: Степінаца — хорвата, Міндсентія — мадяра, Вишинського — поляка і Берана — чеха, аж до найменших подробиць, то про нашого ісповідника-мученика Йосифа і його співбратів — знав дуже мало і, на жаль, мовчав. На це навіть прилюдно жалівся „Архипастир скитальців” 14. 6. 53 р. перед тисячами вірних різних національностей в чудотворній марійській місцевості Альтетінг у Баварії та у своїй доповіді осудив ту гробово-могильну мовчанку — „Тотшвайген” — західнього світу про мартирологію Української Церкви.

Факт мучеництва УКЦ, поставлення її поза законом та насильне її винищування, не викликали у вільному світі такого відгомону, як того можна було сподіватись. Ми боляче відчували ту мовчанку про „Перших Закованих”, ми не раз думали собі, що спільний протест вільного світу міг би, в деякій мірі, полегшити долю Блаженнішого Йосифа і долю цілої

УКЦ. На жаль, вільний світ залишив Блаженнішого Йосифа у його Гетсиманії страдань — самотного й опущеного.

„Самотного й опущеного” тільки вільним світом, бо з ним було його стадо. Очі всіх наших переслідуваних, гнаних і голодних братів та сестер були звернені в його сторону. В своїх думках і молитвах вони були разом з ним. В його світлому прикладі вони черпали свою велику моральну силу, бачачи, що „Добрий Пастир душу свою кладе за вівці свої”. Приклад митрополита-каторжника вливав в їхні душі надприродну силу, що допомагала їм нести спільно важкий хрест аж до переможного кінця. Караючись 18 років по советських тюрмах і лагерьх митрополит-каторжник давав свідоцтво справжнього християнства, зразок безстрашного пастиря, своїм злидненим життям в'язня вказував і на те, що поза матерією і її брутальною силою, якою користується безбожницька система і її звироднілі ватажки існує також незнищимий і невмирущий дух.

Боже Провидіння так зарядило, що первоієрарх найстаршої і колись відомої всьому світові київської митрополії, замість свого митрополичого осідку у Львові, карався від 1945 р. до 1963 р. по советських тюрмах і лагерьх, по сибірських тайгах і тундрах, де між мільйонами каторжників треба було чоловіка Божого і апостола, що своїм зразком християнського життя і геройською поставою супроти безбожної влади та своїми кайданами, проповідував Христову Євангелію краще і голосніше, ніж зі свобідного амвону собору св. Юра, і вивів свою Церкву на недосяжні висоти, героїства, мучеництва і святости.

З нагоди 70-ліття від дня його народження, після 17-літньої неволі, тобто в лютому 1962 році Блаженніший писав: „Про свою долю не буду Вам оповідати, бо вона така сама як багатьох з Вас... Нас ламали, та не зламали, бо з нами був Дух Святий. Ми заковані, але не скорені... Сибір почув стогін і нарікання, але і піднесену молитву до Бога... Це, що зі мною сталося, справді вийшло на користь Євангелія”.

Чотири судові процеси і засуди

Покищо не маємо документів з процесів і засудів Блаженнішого Йосифа та його відповідей суддям, що переводили процеси завжди при замкнених дверях. Але маємо два інші важливі документи, тобто відписи так званих двох „ Жалоб”. Це

довгі оскарження, які Блаженніший написав в київській тюрмі, в ізоляторі, на свій день народження 17. 2. 1961 р., виснажений до краю 16-літньою каторгою. Одне оскарження звернене до першого секретаря комуністичної партії в Україні, а друге до українського советського уряду. Можна припускати, що відповіді суддям на чотирьох процесах були подібні до змісту „Жалоб”.

„Ви, Радянський Український Уряд, — писав Блаженніший, — маєте претенсії до Папи, що Він ваш ворог. Добре, то зробіть так, щоби Він був вашим другом... Перестаньте переслідувати греко-католицьку Церкву і нищити загалом релігію, а тоді відносини безумовно зміняться на краще... Прохаю зрозуміти, що католицька вселенська Церква існує вже на українських землях від I століття, а Ви 44 роки, — несповна півстоліття. Вона перша боронила бідняків і всіх покривджених не фізичною, але моральною зброєю... Мені предкладали не раз і не два, в Москві і навіть тут в Міністерстві в Києві, і то за великі винагороди, виступити проти Папи... Але я уважав і тепер не змінив своєї думки, що це попросту одчайдушність... Ми, греко-католики, є такими громадянами Радянської України, як і Ви... але Папа нам не ворог. Я навіть в душі не думаю виходити з Радянської України, але хочу тільки добитись права для української греко-католицької Церкви, яке вона вже мала (див. Известия, грудень 1945) і яке їй право належить на основі Конституції, а нині воно потоптане... Я тепер добре розумію, чому в Москві провід міністерства так бажав мати мою „Історію вселенської Церкви на Україні і загалом в Радянськiм Союзі”.

„Церква бачила вже не один початок і не один кінець держав і народів, установ і форм правління і всіх їх пережила і не одну ще перемену в суспільно-державнім і народнім житті переживе. Ніяка моральна, духовна сила всіх віків і всіх народів не може навіть у приближенню міряться з цим найсильнішим об'явом людської історії і культури” (Твори III-IV стор. 178).

„Ви знаєте добре, що мене арештували ніччю, ніччю привезли до Києва, ніхто не знав де я дівся. Вірні хотіли зложити мільйон рублів заставу, щоби мене випустили на свободну стопу. Мене судили тайно ніччю при замкнених дверях, ось тут недалеко Вашого теперішнього кабінету, без адвоката і оборонця... Мені небагато лишається до життя, але прийміть до відома,

що я безборонний каторжник-в'язень і терплю знущання і то невинно майже 20 літ. Хіба це не досить!.. Ще не так то дуже давно мені говорили видні комуністи... тут таки в міністерстві: „Если би ви не митрополит, ви би здесь не сидели”. Значиться, я сиджу за справу Церкви, за яку ви хочете мене наново обвинувачувати.

Перестаньте переслідувати українську греко-католицьку Церкву, лишіть вірним свободу бути греко-католиком або нез'єдиненим-православним, якщо їм так подобається. А тоді, полишивши таку повну свободу, побачите вислід, чи нарід хоче греко-католицької Церкви, чи ні, і справа скінчена.

Деякі з Вас чекають аж ми всі греко-католики повмираємо. Але це даремні сподівання. Українська греко-католицька Церква за кордоном скріпилася і зросла... отже наразі нема вигляду на її загибель! А тут будемо вмирати ми, будете вмирати і Ви, а греко-католицька Церква перетриває в катакомбах безбожницьке лихоліття...

Зокрема щодо Вас, Гр. Міністер, то Ви безбожник і яка Вам рація поборювати католицизм, а боронити православія, Ви ж в ніщо не вірите і Вам навіть якось не випадає виступати в ролі апологета і оборонця Московської патріархії і московського православія... Нема нині розумного комуніста не тільки на Україні, але і в Радянськім Союзі, що хотів би повторити акти з 1945 і 1946 року. Вони задорого коштували Радянський Союз, а зокрема Радянську Україну. Скільки трупів і скільки це нашкодило державі і тут і за кордоном. Не дивно, що багато провідних комуністів признає відкрито і то не тільки в Москві, але і в Києві: ми поповнили похибку — нас обманули. Очевидно, для добра держави треба це направити, а направити похибку приносить кожному тільки честь і славу! І направити її легко! Радянська Україна признає ще католицьку Церкву, отже признає і українську католицьку Церкву.

Ви можете не відчувати жодного тягару, а мене все те болить і кожне шорстке слово. Я вже представив, що ми не в Академії Наук на рівних правах, і що ми неспівмірні величини під кожним оглядом. Ви Міністер, а я каторжник без жодних прав. Я науковець, а не політик, а митрополит, а Ви не науковець, а політичний керівник з фізичною силою в руках. З позиції сили, як кажуть, не вмію говорити. А крім того я приходжу з тюрми і вертаюсь в тюрму, виїхав з тюрми і заїхав до тюрми. І так вже, Слава Богу, 17 літ і завжди під автоматами... Я їхав

до лікаря недужий, не спавши ніч, на лікування, а Ви перейняли мене на своє „исправление”. Кілька годин зариваючої, прикрої, не так дискусії, як оборони від смерти, це навіть для кожного здорового науковця виснажуюча праця, не то для мене хирляка, чи по-лагерному — доходяги.

Патріярх Йосиф вписується в книгу почесних гостей у міській управі Торонта. Стоїть зліва: мейор В. Денісон. Липень 1968 р.

Я переконався, що і Ви і Московське і Київське КГБ не здаєте собі справи, що то таке тюрма і лагер, бо в них Ви не сиділи, а якщо хто і попав, то не вертав вже на своє давнє місце. Мені не раз говорили ув'язнені слідчі, прокурори і військові офіцери: ми не припускали, що тюрма і лагер такі страшні! Їм не одному розчерешили голову... Ви маєте моїх десятки томів слідства... мені товкли вже ці аргументи буквально роками на слідствах і інших розмовах, що єдино правильною є православна нез'єдинена Церква на Україні. Але то в найкращому випадкові наївність перевертати історію до гори ногами”.

Вкінці у відповідь на всі ці спокуси відступництва Блаженніший Йосиф уважав за вказане ще й написати своє визнання віри й зложив це визнання до довірених рук, на випадок, що з фізичним знищенням його особи большевицька влада схотіла б ширити перед світом брехню про його заломання в католицькій вірі. З початком жовтня 1961 року о. Василь Величковський (від 1963 р. єпископ) давав о. Василеві Сапелякові у Львові записаний зошит (приблизно 40 сторінок), кажучи: „Це є ІСПОВІДЬ ВІРИ митрополита Йосифа Сліпого”.

В тих тяжких обставинах, які тяжко нам зрозуміти, він перейшов незламно тортюри і страждання і з такою великою силою духа та з таким величезним капіталом духовности, що цим збагатив всіх нас. На століття залишаться не тільки в скарбниці духовности українського народу заслуги непохитної вірности та служіння Богові і народові серед найтяжчих умов, спокус, терпінь, тортур і жахів, але також Вселенська „Церква береже мов свій скарб ці заслуги, казав папа Павло VI (25. 2. 65 р.) і що вже вписала в свою найкращу історію: терпіння, ісповідництво, героїчність, вірність, яку світлий Владика виказав за Христову віру”. Для нас він залишиться як символ живучости української Церкви й українського народу, як виховний дороговказ для української молоді в її трудах та змаганнях за Христову Правду і волю Батьківщини. Як свідок непереможности й божественности Христової Церкви.

Про послання Блаженнішого з каторги є мова в книжці „Шляхами каторги”, а також про поміч співкаторжникам.

Хоч сам жив майже двадцять років під тягарем тюремних і лагерних знущань, Блаженніший Йосиф своїми терпіннями і своєю геройською поставою ободрював своїх вірних, і тих, що з ним співстраждали на Сибірі і тих, що жили в катакомбах

в Україні. Про це свідчить один з найвидатніших самвидавних документів сімдесятих років, що був поширюваний в Україні, а три роки тому виданий друком на Заході п. н. „Грані культури” Степана Говерлі. „Вже три десятиліття Українська Католицька Церква живе в підпіллі... — сказано в цьому документі — виняткова стійкість, жертвна посвята пастирів Української Католицької Церкви, які разом з віруючими понад третину століття по-мученицьки, немов перші християни, несуть і збирають національну віру... великий авторитет українського духовенства, його органічна єдність з народом, готовість віддати себе в ім'я збереження національної Духовності, праобразом і символом якої став Його Святість Патріярх Києво-Галицького Патріярхату Йосиф Сліпий та Клір Української Католицької Церкви... Тому Москва... прагне придумати, знищити Церкву, фальсифікує її діяльність, не припинює гоніння, погромів... але та Церква живе і на порозі нового високого відродження, а рішучий її крок, навіть жертви, в сприятливі історичні моменти, в періоди народнього збудження приносять не згасання, а життя, ріст, піднесення і мають виняткову вартість, бо наближають нас до Великої Меті...

Українська Католицька Церква протягом століть була бастіоном його самобутності, захисником національних інтересів та апостолом нашої суверенності на світових перехрестях політичних інтересів, особливо в новітні часи, в епоху діяльності Митрополита Шептицького та Кардинала Сліпого...” (ГОВЕРЛЯ Степан, Грані Культури. Лондон, 1984, стор. 92-95).

„Терпіння і непохитна в них постава, — писав один визначний мирянин, — зломали ворога і він був змушений звільнити Вас. Це найбільш промовисте і говорить про все. Вашою поставою гордий весь український нарід і радіє Вашим звільненням”.

Всевишній зберіг його нам і прислав до нас з каторги до столиці Вселенської Церкви у час важливий і багатий подіями — час II Ватиканського Собору. Був це особливий знак Божого милосердя для нашої Церкви в час її тяжкого переслідування в Україні. Оправді: „щаслива та година, коли Ісус Христос кличе від сліз до сердечної радості” — як писав папа Іван XXIII.

„Боже Провидіння зволило дати нам Вас, Блаженніший Архiereю, на Батька й Первоіерарха Української Католицької Церкви, — писали в 1972 році ієреї, уродженці Канади, — в часах трудних, і в невідрадных обставинах нашої Церкви і на-

роду, коли велика частина нашого народу страждає на рідних землях, а розсіяна вітка по широкому світі, прагне скріплення віри й духу єдності. Ви, Блаженніший Владико, принесли нашій Церкві і Народові освідомлення ідентичності, скріплення віри, духу любови, з'єднання в обряді, й надію завершення структури Української Церкви — Патріархатом”.

Приємно було тоді 80-річному Блаженнішому Йосифові, по 10-ти роках виснажуючої праці і труднощів читати таке письмо, в якому вони висловлювали свої глибокі переконання і побажання.

А нас навчав:

„Мій народе, стань уже раз собою! Позбудься своєї вікової недуги сварів і чварів, вислугування чужим:...

Отрясися зі своїх вікових недочетів, стань на свої ноги в Україні і на поселеннях... піднеси свою голову, випростуй свої рамена...

Покажи свою силу і вдячність, бо шануючи своє минуле, ти ростеш у своїй могутності і славі!

Нехай просвічує нас нашу дальшу путь в єдності і єдиномислії дух Отців наших — рівноапостольського Володимира нашого хрестителя, дух Йосафата і Рутського, дух митрополита Андрея...

Нехай буде ім'я Господнє благословенне за все!

Нехай труди нас усіх для слави Божої враз із терпіннями братів наших будуть світлом для світу і для поколінь наших.

Будьте печаттю мого апостольства... (1 Кор). ...Будьте моїми послідовниками! Бережіть спадщину, яку я одержав від моїх світлих попередників. Бережіть її. Не віддайте її в руки лукавих людей. Не сплямте її чужиною! Перенесіть її ненарушеною у вільну нашу Церкву, у вільну нашу Україну.

Ці слова хай будуть для вас висловом моїх поучень, піднесення на душі і моєї любови до вас, моє духовне стадо, мій дорогий український народ, якого я є сином і якому я старався весь свій вік служити”.

Прекрасна і зворушлива була картина у вересні 1963 року в Римі, перед другою сесією Вселенського Собору. Величала процесія: 2500 єпископів з цілого світу в світлих ризах і митрах ступала площею св. Петра до базиліки на інавгурацію другої сесії Ватиканського Собору.

В тій соборовій архиерейській процесії вирізнялась група 17 українських владик своїми східними архиерейськими ризами

і митрами, що оточувала свого архипастиря-ісповідника-мученика і супроводжала його до Петрової базиліки на Вселенський Собор. Йдучи побіч свого ісповідника-мученика, на тілі якого ще не загоїлись рани з тюрем і лагерів, зокрема ушкоджена нога, на яку дещо налягав, владика мали щастя відчуті, що разом з Блаженнішим Йосифом вони творять ієрархію одної нашої Церкви в Україні і на поселеннях, в діаспорі. Українські

Прем'єр-міністер Канади П'єр Трудо, патріарх Йосиф та митрополит Максим Германюк. Червень 1968 р.

архиереї відчули, що між ними є той, що приносить заохоту, що приносить Боже Благословення, що приносить їм запоруку остаточної перемоги нашої Церкви, а водночас приносить на Собор голос страждального народу в Україні і в лагερях-гулагах, голос героїської Церкви і голос українського народу, де б єпископи гляділи на нього, як на чергову жертву, мільйонних жертв українського народу, які нищив колись царський, а тепер комуністичний режим. Гляділи також на нього як нову жертву ненависти і змови Кремля і московського патріарха проти УКЦ. Того пропам'ятного місяця вересня 1963 р. в поході 2500 єпископів, при участі десятків тисяч паломників, оточений рідними єпископами ступав задуманий архипастир-каторжник і ніс на своїх руках, донедавна скнутих кайданами, благословення рідної Церкви. Коли під час походу-процесії його жезл вдаряв в камінь хідника, то його голова час-до-часу підводилась і зір, його глибоко синіх, гарних, добрячих, батьківських очей, здавалося, летів понад голови всіх в далечінь, в Україну, а його думка линула до тих тюрем і гулагів, де він ще недавно довгі роки карався і бачив, немов на фільмовій ленті, всіх страждальників: владик, священників, монахів, монахинь та всіх найкращих синів українського народу, що разом з ним несли важкий хрест переслідування. Безстрашний пастір ішов до собору і ніс на своїх раменах важкий хрест мучеництва нашої Церкви і народу, а у своїм серці ніс стовп і благання зраненої української душі, щоб на гробі первоверховного апостола-мученика Петра зложити цю жертву і разом з цілим єпископатом Вселенської Церкви молити милостивого Бога за краще майбутнє свого стада та волю рідного народу.

Маючи перед собою 2500 єпископів з цілого світу Блаженніший Йосиф у пропам'ятній першій промові (11. X. 1963) виявив немов програму своєї дальшої дії у закріпленні нашої Церкви і почав говорити від імені цілої української Церкви в Україні і в діаспорі, пригадуючи, що Україна брала участь на попередніх Соборах і що він сам міг прийти на Собор завдяки молитвам цілого українського народу, завдяки старанням української ієрархії і Апостольського Престолу. „Мене уповноважують, — казав Блаженніший, — мої світлі попередники, що брали участь на перших Вселенських Соборах...” Свою промову почав словами св. Івана Золотоустого, коли він повернувся із заслання: „Благословенний Бог у Пресвятій Трійці з Пречистою Дівою Марією і всіма Святими за чудесну можливість бра-

ти участь у цьому Священному Соборі”, а закінчив, щоб Києво-Галицьку митрополію піднести до гідности ПАТРІЯРХАТУ! Після того дослідники історії і промовці ставили собі питання — коли в умі Блаженнішого викристалізувалася ідея оформлення нашої Церкви Патріярхатом? Дехто писав, що, мабуть, під час ув'язнення.

Патріярх Йосиф на оселі Співки Української Молоді „Веселка” біля Торонта.

Тимчасом це сталося раніше. З цією ідеєю Блаженніший Йосиф виступив вже в 1936 р., коли за благословенням Сл. Б. митрополита Андрея зорганізував у Львові Унійний З'їзд, в якому взяло участь понад 200 священників, настоятелі монашеских чинів, під проводом митрополита, і трьох наших владик. Унійний З'їзд прийняв та ухвалив таку IV-ту резолюцію: „Всі ідеї митрополита Рутського, отже й ідея Київського Патріярхату є нині корисні для розвитку українського християнства і запорукою його розвитку”.

Цю коротку історичну резолюцію Блаженніший Йосиф розвинув три місяці опісля (31. 3. 37) у своїй доповіді: „Митрополит Йосиф Велямин Рутський і його доба” (Див. Твори III-IV, том). Він згадав, що серед важких умовин вступав Рутський на київсько-галицький митрополичий престіл. Найперше грозила Москва, що розрослася у сильну державу, а сусід з заходу хо-

тів златинчити Україну. Щоб вирвати нарід з важкого положення, треба було надлюдських сил. Митр. Рутський почав від реорганізації чернецтва. Після того пішли старання над движенням освіти. Закладав школи, семінарії і для тих шкіл виїжднав у Римі привілеї ті самі, які мали єзуїтські школи, що вважались тоді найкращими.

„За основу науки взяв митрополит Рутський східніх Отців Церкви і українські твори, увів рідну мову до шкіл, щоби розбудувати національну свідомість, щоби бачили всі, що ми є справжні українці”.

За працею над шкільництвом пішла праця в митрополії. Скликав собори, усував надужиття, їздив сам по безмежних просторах своєї митрополії: до Вильна, до Києва, на Волинь, на Поділля, до Львова, всюди піддержував дух й оживлював віру.

„Ця гарячкова праця викликала подив у кожного, бо ледве чи хто з такою посвятою віддавав себе для Церкви й народу. „Умру як віл у ярмі”, — говорив він ще не довго перед своєю смертю... Рутський стояв одинцем. Одначе глибоко пересвідчений, що його становище самотньо правильне і слухне...” Він виїжднав в папи Урбана VIII в 1624 р. заборону українцям переходити на латинський обряд. Це був подвиг на ті часи, якого нині ніхто не в силі оцінити. Він урятував українську націю перед цілковитим винародовленням.

— Вкінці — казав Блаженніший Йосиф в 1937 році у Львові — митрополит Рутський запропонував нашим православним братам далекоюсяглий плян — створити Київський патріархат у єдності з Римом і пропонував цю гідність митрополитові Петрові Могилі, заявляючи готовість йому підчинитись. Український патріархат, — казав тоді Блаженніший, — мав об'єднати цілий нарід, зберегти обряд і національну культуру, а опертий на Апостольський Престіл, як могутній чинник в Європі, мав стати кріпкою остоею перед обрусінням і спольщенням. Тим знайдено б довір'я найширших мас і промоцено б шлях українському державництву. На жаль, плян не знайшов зрозуміння у козаків і не вдався.

Зокрема прошу звернути увагу на останні речення, в яких представлений далекоюсяглий плян митрополита Рутського і Блаженнішого Йосифа.

Київський патріархат з Петром Моголою у єдності з Римом

мав: об'єднати цілий нарід, зберегти обряд і національну культуру, опертий на Римський Апостольський Престіл, як могутній чинник в Європі, мав стати кріпкою остоею перед обрусінням і спольщенням. Тим знайдено б довір'я найширших мас і промоцено б шлях українському державництву.

Папа Іван Павло II поцілунком руки патріярха Йосифа прощає його у дорогу Вічності.

Це казав більш як 50 років тому Блаженніший у Львові, чверть століття перед Собором, маючи благословення великого митрополита, ієрархів та згоду духовенства світського і монашого.

Це, що Блаженніший твердив 8 років перед ув'язненням, це ще більше наголошував після 18-літньої каторги, кажучи: „Патріярхат єдиний може нас урятувати. Я завтра можу замкнути очі, але мені важливо, щоб мій нарід жив!” Не йшлося йому про свою особу, але про добро нас усіх.

І митрополит Рутський і Блаженніший Йосиф дали незаперечне свідоцтво, що українська католицька Церква є душею українського народу і хоч вона сама у найважчих часах, обезсилена й зчервоніла мученичою кров'ю, високо держала прапор України. „Великим промахом було відкинення пропозиції митрополита Рутського і Могили в справі патріярхату. Якщо був би признаний тоді український патріярхат, як нині виглядала б Церква на Сході — 40 мільйонів католиків і московський патріярхат був би обмежений у своїй силі” — слова Блаженнішого.

Довершивши деяких важливих діл для нашої Церкви в Римі, зокрема оснування УКУ, монастиря Студитів, собору св. Софії, Блаженніший Йосиф в червні 1968 р. вибрався в найдовшу візитаційну подорож українських поселень по всіх континентах.

На початку цієї візитації за океаном в імені українських ієрархів, духовенства і вірних вітав Блаженнішого митрополит Максим, кажучи: „Наша радість тим більша, що тим первоієрархом є Ваша найдостойніша особа, наш геройський ісповідник віри Христової Церкви і незламний борець за суверенні права свого українського народу.

З Вашими відвідинами, Блаженніший, Ви нам у Вашій особі принесли болючий стогін страдаючої України і тріюфальний клич нашої української католицької Церкви та нашого українського народу.

У Вашому голосі ми чуємо матірний привіт для нас (від) нашої страждальної, але незламної Батьківщини — України, а на Ваших руках геройського страдника в її обороні, ми бачимо її матірне для нас благословення”.

Коли візитація закінчилась в жовтні 1968 р. в Австралії і Новій Зеландії і прийшов час на повернення до Риму, то люди що перед тим тривожились чи Блаженніший зможе відбутися таку довгу і тяжку візитацію, писали: „Тепер, коли Ваша візитація нашої Церкви в усьому новому світі закінчилась, ми передусім дякуємо Богу, що дав Вам стільки сили дати раду тим величезним трудам відвідин наших єпархій і парафій. Якщо йдеться про Америку, то ще до того в такі вогні спеки. В тому насправду рука Бога, яку мусить відчутися і найбільш байдужа людина”.

„Ваша поїздка по країнах вільного світу дуже посунула вперед здійснення цієї історичної програми. (Тріюфальний похід на американському континенті і спонтанні та могутні маніфестації в користь справи патріархату). Ви вернулися до Ватикану з підтримкою всієї української католицької Церкви поза межами рідної землі, і всього зорганізованого українського громадянства і то не тільки католицького віровизнання”.

...Усюди, де Ви з'явилися, тисячі української громадськості, без різниці партійної приналежності й віровизнання, виявляли потужну хвилю своєї релігійної і національної солідарності. Був це тріюмф Христової Правди, тріюмф живучості нашої Церкви і Нації. Ці тріюфальні вияви є доказом, що

увесь український народ йде з Вами і за Вами. І весь цей народ плакав тут і в Україні, коли довідався про його смерть...

**Українська земля прийме тіло свого Сина, Ісповідника Віри
Блаженнішого патріярха Йосифа.**

І закінчую словами-молитвою, якими молились полонники з Англії. Пом'янувши його з такими думками віри про смерть, можемо кликати до нього, наслідуючи слова його древнього попередника на київському престолі ІЛАРІОНА, в яких він чудово збагнув містерію смерті в новій Христовій добі благодаті: „Скажи нам, в чому сила Твоєї віри, якою долав Ти своїх гнобителів, слідчих і спокусників? Скажи нам, слугам і чадам Твоїм, учителю наш, звідкіля в Тебе тая сила була, що протиставилася могутнім цього світу і Ти виходив переможним з допитів, залякувань, погроз, тортур і приманливих та підступних обіцянок ворога? Скажи нам як нам молитися і призивати Святого Духа, якого Ти був сильним почитателем, як Ти це робив, щоб і ми могли встоятись мужньо на наших постах, на яких нас поставив Господь тепер і в майбутньому, щоб продовжувати змаг за волю нашої Церкви і Народу...”

Денис Мужилівський

ДО 80-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ЯРОСЛАВА СТЕЦЬКА

У 1992 р. сповнюється 80 років з дня народження Ярослава Стецька — провідного націоналістичного діяча, голови Українського Державного Правління, голови Проводу ОУН, голови ЦЕ АБН та плідного публіциста.

Життя людини розвивається під знаком тих історичних процесів, які окреслюють дану епоху. Людина діє в більшості під впливом подій довкілля — чи це під їх диктатом, чи в явній опозиції до них. Усі ці процеси проходять в контексті екзистенціального твердження Ортеги і Гассет, що писав „я є я і мої обставини”.

Коротка життєписна нотатка про Ярослава Стецька вимагає відовіщення пам'яті про ті історичні події, які заторкували Україну та решту Сходу Європи в часі його життя і дії. Лише так можна зрозуміти чому він, і сотні тисяч, а то й мільйони українців пішли шляхом пожертвування себе самих, своїх приватних мрій і інтересів для добра і осягнення ідеї Української Самостійної Соборної Держави. Життя Стецька окреслює певну історичну епоху і тому треба розглядати його в тіснім зв'язку з історичними подіями.

Дитинство і молодість

Ярослав Стецько народився 19 січня 1912 р. у Тернополі в родині о. Семена і Теодозії з Чубатих Стецьків. Тоді більша частина української території знаходилася в складі російської царської імперії. Усі давні вольності були лише тужливим спогадом про славне минуле, а експлуатація українського народу доходила до неймовірних розмірів. У російській імперії українцям відмовлено навіть права на національну назву, а указ Олександра II змагав припечатати долю українського духу на віки.

Галичина і Північна Буковина були в складі Австро-Угорської монархії, а Закарпаття — під безпосередньою мадярською зверхністю. У подвійній монархії Габсбургів становище українців, хоч далекі від ідеального, сприяло розвитку національного життя, а українська фракція в цісарсько-королівському

парляменті обстоювала національні інтереси. Це і призвело до того, що Галичина — колыска Стецька, стала українським Піємонт.

Стецько належить до покоління, що родилося в Західній Україні в 1906-1913 рр. До цього покоління належать і Степан Бандера, і Роман Шухевич. Вони окреслять історію України в ХХ ст. під знаком поглиблення національної свідомості і дійового вияву цієї любови до Рідного Краю через націоналізм. Від 20-их років націоналізм почав охоплювати все ширші і ширші прошарки українського населення — зокрема молодь — і перетворився в нову силу, що зроджена з найкращих традицій українства стала на прю з ворогами нашої державности і самого існування нашого народу.

Цей процес — зокрема характерний для Західної України, набрав особливої швидкості від 1914 р. Вибух Першої світової війни та упадок європейської політичної системи дозволили українцям, на короткий час, здійснити на попелі імперій національну незалежність. Зречення Миколи II царського престолу і відмова великого князя Михайла дали початок політичним процесам, що завершилися Четвертим Універсалом 22 січня 1918 р. Жертва українського студентства під ґрунтами була початком культу новітнього героїства.

Проголошення Західної Української Народньої Республіки того ж року дасть підставу Актові 22 січня 1919 р. Давня мрія стала дійсністю, але не на довго, бо молода держава, ослаблена не завжди правильними внутрішньо-політичними діями, без зовнішньої допомоги, і, що головне, без загально мобілізуючої провідної верстви, одержимої національною ідеєю, не могла встоятися. Визвольні змагання 1917-21 рр. закінчилися невдачею. Ситуація після версальської та ризької умов була для України трагічною. Територія була поділена між Советською Росією, Польщею, Румунією і Чехо-Словаччиною. Це і зображено в повідомленні про I Конгрес Українських Націоналістів з 1929 р.:

„Боротьба української нації за незалежність у рр. 1917-20 скінчилася поразкою. Поневолення України змінило лише форму. Кількість окупантів української нації збільшилася”.

Визвольні змагання — це життєві обставини в яких проходило дитинство Ярослава Стецька. Піднесення народу через проголошення своєї Держави — частина спогадів. Життєві

обставини, які витворили військові події, які розвивалися на українській землі до 1921 р., були тією первісною життєвою школою, що виловлює твердість характеру, гарт духу. Приклад пошуків ідеї Української Держави позначився з дитинства в поколінні, до якого належав Стецько — може і цей фактор дозволив пізніше видержати проби підпільного життя, концтаборів і постійної тривоги і небезпеки.

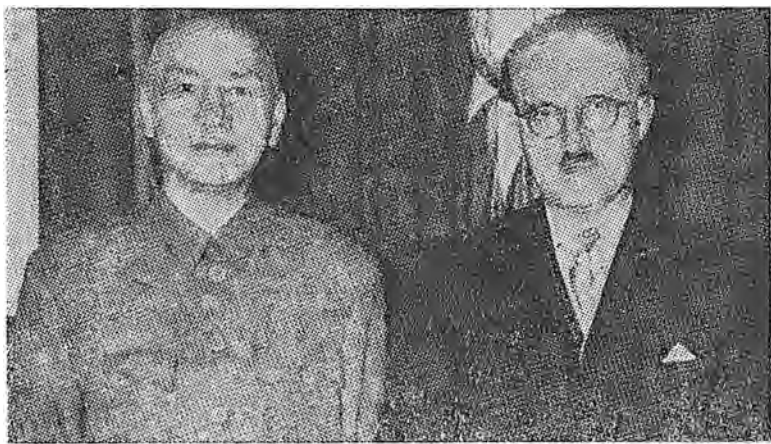

Ярослав Стецько після матури.
1929 р.

Серед тієї національної трагедії — поновленої окупації ворогом українських земель — пройшли студентські роки Стецька. Після гімназії в Тернополі прийшли студії з історії філософії та права в університетах у Львові та Кракові. Уже в 1929 р. прийнято його в ряди Організації Українських Націоналістів, яка була створена на вже згаданому I-му Конгресі Українських Націоналістів у Відні в днях 28 січня до 3 лютого того ж року.

Як член ОУН, відзначився зразу своєю відданістю і природними здібностями. Його основні завдання проходили по ідеологічній праці. Від 1931 р. виконував завдання головного редактора „Бюлетеня Крайової Екзекутиви ОУН на ЗУЗ” та „Юнака”. „Бюлетень” був присвячений насамперед проблемам крайової боротьби та іншим актуальним крайовим питанням у світлі ідеології й тактики ОУН та появлявся цикльостиловим виданням як місячник, хоч часто виходив як двомісячник. Матриці друкувалися у Львові під наглядом редакційної колегії, відтак їх перевозили до законспірованої криївки і там відбивалися. Головна криївка для друкування цикльостилових

видань ОУН містилася спершу в с. Завадів коло Стрия, під контролею Степана Охримовича, опісля в с. Конюхові біля Стрия, під наглядом Олексі Гасина. „Юнак” почав появлятися таким самим способом, як і „Бюлетень”, і в той самий час. Він був цілковито присвячений ідеологічно-політичному вишколові юнацтва ОУН, а час від часу появлялися в ньому також статті з ділянки військово-бойового вишколу.

**Ярослав Стецько з президентом національного Китаю
ген. Чан-Кай-Шеком. 1955 р.**

У половині 1932 р. та без огляду на свій молодий вік, Стецько перебрав відповідальний пост політично-ідеологічного референта при КЕ ОУН. У червні 1933 р. брав участь у Конференції ОУН в Берліні, на якій знову доручено йому ідеологічно-політичний сектор праці.

Львівський процес

Студії Ярослава Стецька переривали тричі арешти польською поліцією. Четвертий арешт відбувся перед великим львівським процесом проти членів КЕ ОУН та інших членів ОУН, що почався у Львові 1936 р. Якщо брати до уваги не окремий атентат на Б. Перацького, а всю діяльність ОУН того періоду, цей процес можна розглядати як завершення Варшавського процесу. У Львівському процесі на лаві підсудних, крім Стецька, були: Степан Бандера, Роман Шухевич, Володимир Михайло Янів, Ярослав Макарушка, Олександр Пашкевич, Ярослав

Спольський, інж. Богдан Підгайний, Іван Малюца, д-р Богдан Гнатович, Володимир Коцмобас, Осип Мащак, Роман Мигаль, Євген Качмарський, Іван Ярош, Роман Сеньків, Катря Зарицька, Віра Свенціцька, Анна Дарія Федак, Осип Феник, Володимир Івасик, Іван Равлик, Семен Рачун.

Львівський процес був характерний мужньою поставою підсудних та обставиною, що на форумі суду польська окупаційна влада беззастережно визнала право для українських підсудних говорити українською мовою. Тому всі підсудні вже не були лише мовчазними демонстрантами, як на Варшавському процесі, а зізнавали й складали відповідні заяви, використовуючи навіть право останнього слова підсудного. Замість оборони прав української мови, тут приводом для демонстративних виступів підсудних проти польського окупанта стало питання державної приналежності. Коли на початку суду кожному з підсудних, під час запиту про особисті дані, ставлено запитання про його державну приналежність, підсудні демонстративно заявляли: „Українська”. Коли ж голова суду та прокурор намагалися висміяти таку відповідь поясненням, що, мовляв, її треба розуміти так, що підсудні вважають себе за громадян УРСР, то підсудні уточнювали свою відповідь так: „Моя державна приналежність у принципі українська, а тимчасово польська”. А Степан Бандера, крім цього, на запитання про його ставлення до військової служби, відповів, що він є членом Української Військової Організації.

У своєму слові Ярослав Стецько заявив, що під час слідства він ні до чого не признався, але тут, перед судом, добровільно признається, що він був членом ОУН і керівником ідеологічної референтури, як член Крайової Екзекутиви ОУН, та редактором „Бюлетеня КЕ ОУН на ЗУЗ”, „Юнака” і „Юнацтва”. Далі він твердив, що „ідеалом людини є національно-суспільний ідеал”. Національно-суспільну працю не вважав за заслугу окремих осіб, але за обов'язок кожної людини. При кінці свого слова заявив, що „зміслом мого життя було, є і буде: Україна вільна, Україна без холопа і без пана. Я вірю в перемогу”.

Ярослава Стецька засуджено на 5 років тюрми, але в зв'язку з амністією в Польщі, кару зменшено на половину. У 1938 р. Стецька звільнено і у вересні того ж року ПУН перекинув його до Західної Європи, де зайнявся продовженням підготовки т. зв. Римського Великого Збору та ідеологічною працею.

На шляху до 30 червня

Ситуація, яка настигла в ОУН після вбивства полк. Євгена Коновальця, була причиною, що 10 лютого 1940 р. покликано до життя Революційний Провід ОУН, що затверджено на II Великому Зборі ОУН з квітня 1941 р. Цей Великий Збір окреслив себе як започаткування „нового етапу дороги до тих же самих найвищих і незамінних ідей українського націоналізму, що за них боролись ми весь час. Другий етап боротьби не значить заперечення першого й перекреслення першого. Це дальший конечний ступінь вперед. Без досвіду минулої боротьби він не був би можливий. Нове політичне положення, відмінності умовин революційної праці й далекосяглі наслідки нашої роботи вимагають політичного озброєння й найдоцільнішої тактики боротьби”. Революційний Провід був проводом Степана Бандери, а його заступником був Ярослав Стецько.

Конференція АБН в Торонті. 1981 рік.

Тимчасом сталися глибокі політичні зміни в укладі сил в Європі. З початком Другої світової війни 1 вересня 1939 р. більшу частину українських земель, що входили до складу Польщі, зайняв російсько-большевицький окупант. З розв'язанням усіх суспільно-політичних формацій, єдина політична сила, що залишилася з народом, була ОУН. Продовжено боротьбу з колосальними людськими втратами. У „Маніфесті Організації Українських Націоналістів” з грудня 1940 р. чітко заявлялося, що „ми, українці, підносимо прапор нашої боротьби за свободу народів та людини” і „боремося за визволення українського

народу та всіх поневолених Москвою народів. Боремося проти московського імперіялізму всіх видів, а зокрема проти більшовизму, що довів національно-політичний, релігійний, культурний, соціальний і господарський гнет до крайніх меж”.

Політичні вказівки з травня 1941 р. передбачали плян дії на випадок військової конфронтації між нацистською Німеччиною і большевицькою Росією, що вважалося неминучим. Позиція ОУН перед гітлерівською Німеччиною була ясна. Епопея Карпатської Січі була першим збройним протестом проти плянів „нової Європи”. Ідеологія нацизму вже була відкинена в „Бюлетені КЕ ОУН на ЗУЗ” у 1934 р., а Я. Стецько оприлюднив в 1940 р. статтю під псевдонімом Зиновій Карбович, в якій перестерігав перед німецькою колоніальною політикою.

Пожвавлена організаційна, ідеологічна і політична підготовка оправдалася, коли 22 червня 1941 р. почалася німецько-російська війна. У перших рядах фронту, між військовими частинами посунули на Схід рейдові групи ОУН, з метою добратися до Києва і там проголосити відновлення Української Держави. Уже в поході Ярослав Стецько зорієнтувався, що Київ не можна буде досягнути в скорому часі і таким чином дійшло до Проголошення Відновлення Української Державности у Львові, у вечірніх годинах 30 червня 1941 р. Присутні на національних зборах обрали Ярослава Стецька головою Уряду, при чому було ясно, що цей державницький акт відбувається без згоди і відома німецького наступаючого окупанта.

Події котилися прискішеним темпом. 5 липня було затверджено членів Державного Правління, а 6-го покликано до життя Раду Сеньйорів. Перед неминучістю арешту німецькими властями, 8 липня Я. Стецько рішив відвідати свою маму, яку не бачив кілька років. При дверях помешкання відбувся замах на нього, хоч неуспішний. 10 липня Стецька депортували до Берліну, де перебував під поліційним наглядом. 15 вересня 1941 р. арештували німці вдруге, а 24 січня 1942 р. відвезено від тюрми на Александерштрассе 10 в Берліні, до концентраційного табору в Саксенгаузен, де перебував до 28 вересня 1944 р.

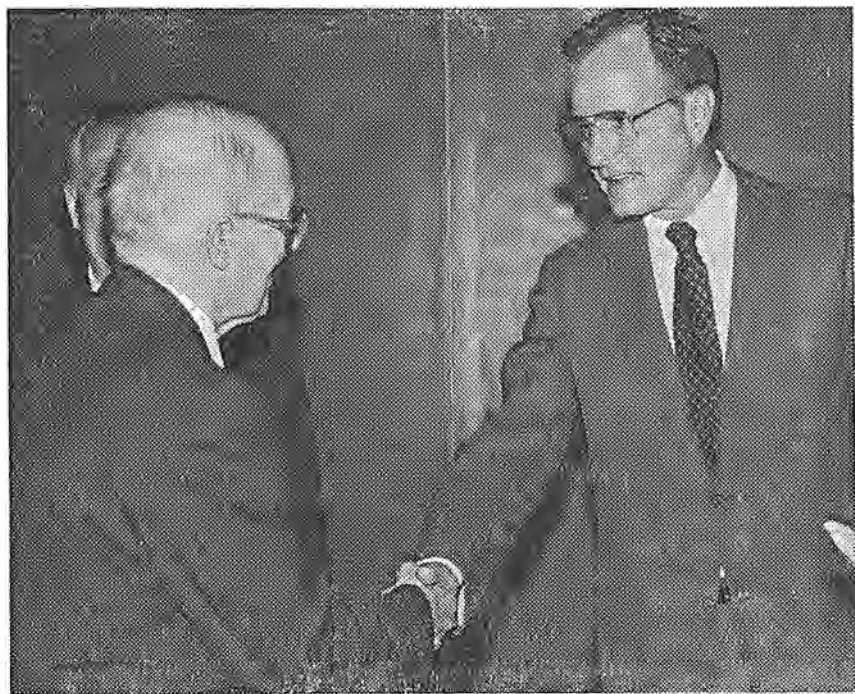
Тимчасом, в обороні ідеї Української Самостійної Соборної Держави, з ініціативи революційної ОУН розгорілася завзята боротьба народу з окупантом. УПА вела криваві бої з окупантами в безприкладно жертвенній дії. Німці намагалися вже після відступу перед большевицьким наступом прихилити на

свій бік ОУН і в пошуках такої співпраці зроблено ряд звільнень, у тому числі Бандери і Стецька. Але такі намагання були даремними. Стецько перейшов зразу в підпілля та його шлях простягся через Краків, Братіславу, Відень, Прагу. У дорозі до Баварії, не далеко від границі, був важко поранений пострілами з літака. Цей випадок позначив виїмково важко його фізичний стан на все життя.

Після частинного виздоровлення, після закінчення війни переїхав зі своєю дружиною і невтомною співробітницею Славою до Мюнхену, де мешкав до кінця свого життя.

Муж політичної дії

Нові обставини, витворені цілковитою окупацією України московсько-большевицьким імперіялізмом, чи — наприклад Лемківщина — його сателітними урядами, вимагали нових форм боротьби. Ярослав Стецько зразу присвятив свої сили

**Конференція АБН У Вашингтоні. 1983 рік.
Ярослав Стецько вітається з тодішнім віце-президентом, а теперішнім президентом ЗСА Джорджем Бушом.**

дії на міжнародному полі, а особливо при з'єднанні інших поневолених російсько-більшевицьким імперіалізмом народів. Так, на базі Першої конференції поневолених народів Східної Європи та Азії під большевицькою окупацією, що відбулася під охороною УПА в листопаді 1943 р., відбулася 16 квітня 1946 р. в американській окупаційній зоні Німеччини Конференція, на якій відновлено АБН на Заході.

Від дня створення АБН до своєї смерті, Ярослав Стецько був незмінним головою цієї формації. Він позначив своєю думкою і своєю дією працю АБН на протязі 40 років, присвятивши левину частину своїх зусиль для того, щоб здійснилися принципи АБН, що так влучно висловлені в словах „Воля народам — Воля людині!”

Шлях його дії пішов далекими, новими дорогами. У березні 1958 р. взяв участь в підготовчій конференції, яка відбулася в Мехіко, з метою створення Світової Антикомуністичної Ліги, до президії якої входив від її створення.

З метою консолідації антикомуністичних сил та шукаючи нових союзників для української справи, Ярослав Стецько підготував і досягнув створення Європейської Ради Свободи на конференції, що відбувалася в Мюнхені від 30 червня до 2 липня 1967 р. ЕРС — це координаційний центр дії установ і організацій, що борються проти комунізму та російського імперіалізму, як також проти інших тоталітаризмів.

У своїй праці для приєднання прихильників для української справи Ярослав Стецько відвідав різні країни, як Національний Китай, В'єтнам, Австралію, Тайланд, Туреччину, Канаду, Мехіко, Гватемалу, ЗСА, Францію, Велику Британію, Італію, Іспанію, Португалію, Японію, Корею, Філіппіни, Мальту, Данію, Швецію, Бельгію, Голландію, Аргентину, Бразилію та інші.

У 1968 р. на Четвертій Великій Зборі ОУН обрано Ярослава Стецька головою Проводу ОУН.

Без сумніву, вершком його політичних успіхів була зустріч з президентом Рональдом Регеном у Білому Домі в 1963 р. Тоді президент Реген заявив, що „ваша боротьба — є наша боротьба, ваші ідеали є нашими ідеалами”.

Ярослав Стецько присвятив АБН сорок років плідної праці. У тім часі світ усвідомив небезпеку російсько-більшевицького імперіалізму і хоч Стецькові не суджено дожити остато-

ного краху тієї злопам'ятної системи — хоч перемога над російським імперіялізмом ще далека — він приготував шлях іншим.

Ідеолог

Ярослав Стецько вже з молодих років замислювався над складними питаннями боротьби за волю й майбутність народу. Його перші визначніші статті на ідеологічні теми появились коли він став членом КЕ ОУН на ЗУЗ.

Ярослав Стецько. 1985 р.

Ті часи були позначені в процесі ідеологічного оформлення ОУН усвідомленням прав народу, а воно кристалізується в щоденному житті, через виховання у родині і суспільстві. Це були роки дискусії про провідну верству. Стецько вірив, що націоналістичний рух найкраще може змобілізувати сили народу на всіх ділянках життя.

У своїй молодості Стецько обороняв філософію націоналістичного індивідуалізму, філософію, що була побудована на індивідуальнім почині, який робиться на користь національної спільноти. Як зазначає В. Косик, „він твердив, що український націоналізм побудований на синтезі вартостей та що його характеризує гармонія між волонтаристичним ідеалізмом у філософії й ідеалістичною життєвою практикою”.

У сотнях статей Ярослав Стецько розвинув концепцію для стратегії визволення поневолених народів, вважаючи, що визвольні національні рухи — єдина реальна альтернатива атомній зброї, що і підтвердили події.

Стецько бачив чітко хто є ворогом України — ним є большевизм, як „синтеза російського імперіялізму і марксизму”. У виступах ясно представлялася його оцінка марксизму, як суттєвої негачії ідеї свободи. Відкидаючи волюнтаризм Ніцше, його думки стояли під знаком волюнтаризму і іdealізму, при чому в боротьбі вирішальний момент становила не сама боротьба, а ідея, яка її зроджувала. Волюнтаризм, героїка чеснот — це характеристики провідної верстви, яка заслуговує на назву такої.

Стецько — це ідеолог визвольного націоналізму, як „визвольної революції народів, які є під большевицькою займанщиною”. Гуманістичний світогляд, скріплений релігійністю його характеру, довів до того, що Стецько впровадив формально християнство, як складову частину націоналістичної ідеології. По суті — світоглядові концепції Стецька особливо близькі соціальній доктрині Церкви.

Заповіт Ярослава Стецька

5 липня 1986 р. у Мюнхені упокоївся Ярослав Стецько. Уже важко хворий, одержав вістку про чорнобильську трагедію. Його похорон на Новій частині лісового цвинтаря перетворився в маніфестацію болю і пошани. Свідомість величини втрати притноблювала всю націоналістичну родину і тих, яким не чужа боротьба за долю України.

Питання — яке постає, це питання про заповіт Стецька. Його заповіт скривається в його спадщині — чи це публіцистичний, чи це політичний дії. Він є дороговказом для молодих поколінь — здобути самостійність та відродити державність, а відродивши її — затвердити і забезпечити. Це шлях, яким ішли, ідуть і йтимуть ті, яким суджено бути гідними синами і доньками Української Нації.

Аріядна Шум

ВЕЛИКІ ТВОЇ ЖЕРТВИ, УКРАЇНО!

Ще в 1963 році Василь Стус писав про свою візію України, що встає до волі:

Сто років, як сконала Січ.
Сибір. І соловецькі келії,
І глупа облятає ніч
Пекельний край і крик пекельний.
Сто років мучених надій,
І сподівань, і вір, і крові
синів, що за любов тавровані,
сто серць, як сто палахкотінь.
Та виростають з личаків,
Із шаровар, з курної хати
раби зростають до синів
своєї України-Матері.
Ти вже не згинеш, ти двожилава,
земля, грабована віками,
і не скарать тебе душителям
сибірами і соловками.
Ти ще виболюєшся болем,
ти ще роздерта на шматки,
та вже крута і непокірна,
ти випросталася для волі,
ти гнівом виросла. ...

... ..

Стус орудує поетично постійною цифрою 100, щоб визначити давність дати руїни Запорізької Січі (Нова Січ, або Покровська, була знищена московським військом в 1775 році), і дає виразний натяк на мучеництво останнього її кошового, Кальнишевського, або „батька Кальниша”, як його називали запорожці. Стус дає поетичний образ козацьких та селянських повстань, а також довголітнього мучеництва українського народу в „пекельнім краї”, в котрім навіть „надії є мучені”, а „сини тавровані за любов”. Україна „ще роздерта на шматки”, ще „виболюється болем”, але вже „випросталася до волі” і „гнівом виросла”. Закінчує вірша Стус оптимістичною нотою, яку дали

йому Шевченкові слова, які мають силу і в 100 років, і в 200 років після руйни Січі:

... .. Тепер
не матимеш од нього снукоюю,
йому ж рости, й рости, допоки
не упадуть тюремні двері.
І радісним буремним громом
спадають з неба блискавиці,
Тарасові провісні птиці —
слова шугають над Дніпром.

Гнів, яким виросла Україна, постав від свідомости кривд, що вона зазнала від ворогів. Гнів дає людям велику силу! В „Гайдамаках”, Шевченко цілком свідомо в уста благочинного вкладає молитву — „Молітесь, братія, молітесь!”, в якій з титанічною силою викладає образ теперішнього лиха України, за яке мусить прийти кара. Відразу він запевняє, що „крюгом святого Чигрина сторожа стане з того світу...”, але кличе, щоб люди не дали матері „в руках у ката пропадать”. Тоді вияснює історичний момент „Од Конашевича і досі Пожар не гасне, люде мруть...”. Далі описує горе жінок, дітей, всіх людей. Шевченко поетично оспівує горе України, але потім переходить до конкретних прикладів того, що нам зробили ляхи:

Молітесь діти! страшний суд
Ляхи в Україну несуть —
І заривають чорні гори.
Згадайте праведних гетьманів:
Де їх могили? де лежить
Останок славного Богдана?
Де Остряниця стоїть
Хоч би убогая могила?
Де Наливайкова? нема!
Живого й мертвого спалили. ...
... ..

Шевченко далі веде свої роздуми, далі наводить приклади і колишньої слави, і потворної кривди, яка діється чесним козакам, бідкається над браком бойового духу в сучасників „не в батька діти”. Але варто застановитись над тим фінальним акордом вичислювання мучеників: „живого й мертвого опалили”. Шевченко жив традицією Гайдамаків, вони ще були

в нього чимось живим, дуже близьким. Він бігав тими стежками, якими ходили Гайдамаки, обіймав пні тих дерев, під якими вони спочивали. Шукав їхніх могил. І не міг знайти, бо „живого й мертвого спалили”.

Тарас Шевченко. З автопортрета.

„Історія Русів” записала багато нашого мучеництва. Шевченко дуже дорожив тою книгою, бо вона, і всі свідоцтва і слави, і горя його нації підсилювали його гнів, який породив його безсмертні слова, ті „провісні птиці” за словами Стуса, що

Василь Стус

нам ворожать волю. Стус прямо нав'язує свої слова до Шевченкових слів. Але ним впроваджений образ „тюремних дверей”, що мають упасти, дуже подібний до „тюремної стіни” у вірші Лесі Українки „Хвилина розпачу”:

... ..

О горе нам усім! Хай гине честь, сумління,
Аби упала ця тюремная стіна!
Нехай вона впаде, і зрушене каміння
Покрие нас і наші імена!

В Лесиній інтерпретації є ще одна гірка правда про тих, що віддають своє життя для ідеї — її висловив у „Каменях” І. Франко — безіменність героїв. Тих, які загинули, але їхніх імен віднайти неможливо, багато більше, чим тих, чиї імена ми знаємо. Але ми стоїмо в обличчі світових катаклізмів, і все, що ми робимо для підпори встаючої на свої ноги поневоленої, „роздертої на шматки” України, незвичайно вагоме. В таких обставинах документація всього, що тільки в наших можливостях, конечна.

Жертви, які понесла Україна почавши від Переяславської катастрофи, неймовірно великі. Частинно задокументовані істориками, поетами і прозаїками ті лиха, які творила нам ворожа окупаційна влада до Першої світової війни, але тільки частинно. На жаль, віддаль часу не дає можливості перевести більш детальної документації. Але чи є можливість перевести повну документацію кривд, заподіяних Україні протягом 72 літ? Останнє сторіччя принесло зі собою нищення не лише одиниць і гуртів пов'язаних із політичними подіями (наприклад масакра в Батурині, після бою під Полтавою, а на початку нашого століття Крути і Базар), але дуже консеквентне, послідовне винищування всього субстрату українського народу під видом перше „куркулів”, а далі, просто селян. Винищування української інтелігенції доходило до абсурду, бо в час революції і зараз по ній було злочином носити окуляри, тому що це був доказ письменности, отже інтелігентства. Над голодовою облогою України 30-тих років працюють вчені, але їм дуже бракує доступу до відповідних матеріалів. Рух населення, примусові переселення, наїзд на територію України не-українських поселенців, дуже уважно замасковані документами і статистиками. Послідовне винищування українських талантів, арешти, вивози, брак контакту з родинами, часто невідома загибель, іде в парі із заманюванням чи просто вивозом на територію Московщини найталановитіших українських мистців і вчених, які опісля, очевидно, фігурують як „російські” (на заході це синонім слова „советські”). Це відноситься теж і до інших діянок, напр. до спорту. Ми не можемо гордитися нашими талановитими змагунами, бо вони здобувають золоті медалі для Москви...

Трудність в отриманні справедливості на нашу користь підсилена ще й тим, що в нас нема приятелів на заході. Є елементи нам так ворожі, що лиш чекають нагоди, аби нам щось

не повезло, і зараз же виносяться з усіма можливими напастями в сторону не лиш одиниць, але й цілого українського народу, його історії. Завдяки вороже наставленим до України університетським катедрам і науковим центрам, не кажучи вже про всі мідія, надалі Київ — то є Росія, Володимир Великий — є російський володар, що приніс християнство в Росію, і багато подібних абсурдів. Західньо-європейські та американські енциклопедії про Україну мають мало відомостей, а такі велетні мистецтва, як Архипенко, фігурують, як росіяни. Скільки праці треба вкласти в цю ділянку, щоб виправити ці величезні втрати, які поносять на сторінках книжок Україна!

Але, помимо всього діаспора втримала свою рідну мову і культуру, існують книжки історії України, друкється багато книжок ліпшої та гіршої якості, деякі видання змушують до появи подібних книжок в Україні (напр. Свята Софія, українські ікони і т. п.). А в Україні наше мистецтво і наша наука, наші бібліотеки, були послідовно нищені. Не все як слід задокументоване, на жаль, не все можливо задокументувати. Прикладів багато. Зникнення із Космача іконостасу Довбуша повинно було пройти непомітно, а помітивши його, Валентин Мороз потерпів ув'язнення. Нищення музею й бібліотек у Львові дістало розголос, та й Калинцеві довелося потерпіти за вірш про Любчика. А якими хитрощами розтягнули найбільшу в Україні бібліотеку НТШ у Львові: бунцімто передали її Академії Наук (тобто під контролю „Центру”) — Москви. Почавши від самих горезвісних перших літ революції, коли наш великий поет, і великий зрадник України, Павло Тичина, проповідував „псалом залізу” підкладанням хмизу під архіви та музеї, горіли і архіви і музеї, але лиш в Україні. Чомусь тільки бібліотека Видубицького монастиря із безцінними рукописами та стародруками мусила згоріти, а якось в Москві (хоч там же Москвичі спалили друкарню славного Федорова) в час большевицької влади архіви не горять, і вчені з цілого світу мусять їхати в Москву, щоб дістати інформації про Київ... „Захоронені” в Москві і найдорогоцінніші наші ікони: Вишгородська (на метриці тепер вона має назву „Володимирська”), Велика Панатія, яку малював київський Алімпій (з метрикою Ярославської), найкраща мозаїка зруйнованого Золотоверхого Михайлівського собору в Києві, Дмитра Солунського, і багато інших. Читачам англomовних видань про ікони відомо, що всі ці ікони, та інші українські ікони, фігурують із підписом: „Рашіян”. А де

знаходяться інші наші дорогоцінності? Ніхто не знає, куди ділась велика святість Запорозжців, образ Пресвятої Богородиці Іржавецької. Не знає нічого про неї колишній житель самого Іржавця, професор Валеріян Ревуцький, не знає про неї ні найбільший знавець середньовічних пам'яток України, професор Григорій Логвин. Пропала без вісті! Турки її пошанували в козаків, а „модерні” гүни не змилосердились. Правда, з'являються в дуже дивних руках спекулянтів ікони на американському континенті, невідомо звідки, овіяні таємницею... Великому нашому мученикові, Василеві Стусові дуже лежало на серці нищення наших історичних дорогоцінностей. В статті п. з. „Дещо з думок наших попередників” він наводить уривки зі щоденника Олександра Довженка, ті, що були вилучені цензурою при опублікуванні. Ще багато літ тому, бо під датою 21. IX. 1944 року, він пише:

„Над Десною музей-в'язниця. В старому-престарому Чернігові над Десною музей. Убогий, хаотичний і нудний, як і всі провінційальні пограбовані „змивателями золота” музеї. Єдине, що кидалося в очі, — шабля Богдана з незабутнім написом, складеним безсумнівно в агітпролі — „Шабля відомого ката України так званого Б. Хмельницького, що придүшив народню революцію на Вкраїні в 1649 році”.

Під музеєм, у льоху, під замком другий „заарештований” музей. А в ньому під замками з сургучними печатами в'язні — портрети 17-18 століть і речі. Тут гетьман і полковники, митрополити, жінки козацької старшини. Все темне од часу й темряви в'язниці. Виконані прекрасними майстрами. Наче я попав на той світ. І показалося мені, що час од часу по ночах вони виходять зі своїх рам на раду й розмовляють проміж собою, бо чого ж такі сумні й тяжко замислені обличчя на геть усіх портретах? Яка тут зв'ялила їх серце!...

Часом до льоху заходять перевіряти, чи всі в'язні є. Се визначало завжди зміну директора музею-в'язниці. Приходили в супроводі молодця з револьвером... Потім двері замикались знову, гримів замок, важкий, мазепинських часів, і знову наступала тиша. І довго дивився Богдан з Іваном один на одного, дивилися років кільканадцять, аж поки одного разу не вилетіли в повітря, розірвані на шматте нім. (?) бомбою й не щезли навіки в полум'ї...

— Пускай горят к такой матери, — сказав я своим ребятам. — Не тушите! (не гасить)

— І згоріло все?

— Все! зареготав секретар Чернігівського обкому Герой Федоров, розповідаючи мені про загибель малярства українського народу 17-19 століть”.

Надто багато погинуло мистецьких скарбів України, яких вже ніхто, ніколи не поверне. З особливою послідовністю і якоюсь пекельною ненавистю нищила большевицько-московська влада пам'ятки з часів гетьмана Мазепи, часів найвищого розвитку українського мистецтва від княжих часів. Наведений вище приклад зі щоденника Довженка це лише капля в морі. Один тільки Київ, який втратив також пам'ятки 12-го століття, втратив майже всі пам'ятки прекрасного українського мазепинського барокко. В книзі „Втрачені архітектурні пам'ятки Києва” Тит Геврик подає такий список:

ЧАСТКОВИЙ СПИСОК ВАЖЛИВІШИХ АРХІТЕКТУРНО-ІСТОРИЧНИХ ПАМ'ЯТОК, ЗНИЩЕНИХ У 1929-41 Р. (стор. 62)

Церкви. (У дужках зазначені дати будови і перебудови)

1. Золотоверха Михайлівська (1108-1113, XVII-XVIII ст.)
2. Василівська (Трьохсвятительська), (1183, 1690-1700)
3. Георгіївська (1744-52, XIX ст.)
4. Успенська Десятинна (1828-42)
5. Стрітенська (1850)
6. Собор Богородиці Пирогощі (1132, остання перебудова на початку XIX ст.)
7. Петропавлівська на Подолі (поч. XVII ст., сер. XVIII ст.)
8. Богоявленська, Братського монастиря (1690-93, 1730-40)
9. Воскресенська (друга пол. XVII ст., 1886)
10. Борисоглібська (1692)
11. Катерининська в грецькому монастирі (1739-41)
12. Миколи Доброго (1800-1807)
13. Костянтина і Єлени (1730)
14. Різдва Христового (1809-14)
15. Микільська „Слупська”, „Малий Микола” (1715)
16. Військово-Микільський собор („Великий Микола”) (1690-93)
17. Олександра Невського (1889-90)
18. Ольгинська (1839)

19. Успенський собор у Печерському монастирі (1078, 1720 рр.)
20. Щекавицька Всесвятська (1782)
21. Дерев'яна греко-католицька (19-те стор.)
22. Дерев'яна Петропавлівська на Куренівці (1759)

Золотоверхий Михайлівський собор у Києві, зруйнований більшовиками.

Дзвіниці

1. Золотоверхого Михайлівського монастиря (1716-19)
2. Петропавлівської церкви (серед. XVIII ст.)
3. Братського монастиря (друга полов. XVIII ст.)

4. Воскресенської церкви (1809)
5. Борисоглібської церкви (XIX ст.)
6. Церкви Костянтина і Єлени (1747-57)
7. Микільського Пустинного монастиря (1874)
8. Військово-Микільського собору (мон. „Великого Миколи”), (1750)
9. Кирилівського монастиря (1760)
10. Китаївського скита (монастиря), (1835)

В рубриці „Інші споруди” Тит Геврик вичисляє 14 позицій, в тім стіни й брами монастиря, Ірининський стовп із XI стор., фонтани, дома, трапезні, іконостаси, царські врата (між іншими Софійської катедри), будівлі на Хрещатику і чотири кладовища, між ними кладовище довкруги Аскольдової могили. Більшість вище згаданих пам’яток було зруйновано між 1929 і 1935 роками. Плян був дуже виразний: виморити голодом населення України, а тоді знищити всю його традицію, все її славне минуле, аби можна було сказати відважно: „не було, нет, і не будет!” Якже ж іншим є тепер Київ, той „Золотоверхий” Київ, який сіяв золотом бань на далекі простори, і про-чани, побачивши авреолу святого міста, падали навколішки і молилися. Вже самим своїм видом Київ перероджував людей, ушляхетнював людські душі. Як же гарно це описує Шевченко в поемі „Варнак”:

...

Вже на світ займалось,
 Вийшов я з ножем в халяві
 З Броварського лісу,
 Щоб зарізаться. Дивлюся,
 Мов на небі висить
 Святий Київ наш великий.
 Святим дивом сяють
 Храми Божі, ніби з самим
 Богом розмовляють.
 Дивлюся я, а сам млію.
 Тихо задзвонили
 У Києві, мов на небі...
 О Боже мій милий!
 Який дивний Ти. Я плавав,

До полудня плакав.
Та так мені любо стало:
І малого знаку
Нудьги тії не осталося,
Мов переродився...

Мабуть, нема на світі країни, яка б так щиро, так доглибинно прийняла християнську віру як Україна. І тому так жорстоко, так послідовно вороги пробують викорінити з неї християнство. Ті масові постріли всіх віруючих, про що найбільш драматично написав Хвильовий у своїй „Романтиці”, свідкування не-українців, як напр. Аврама Шіфріна про „березовий лісок” посаджений над трупами монахинь на засланні, мучеництва наших ісповідників на чолі із головами Української Католицької та Української Автокефальної Православної Церков, безперервні переслідування вірних, і далі труднощі, колоди під ноги, знущання, наруги... Що руйнування наших церков не обмежалося до горезвісних 30-тих років доказує стаття у першому номері із 1989 року журналу „Пам'ятки України” п. з. „Максим Рильський: Різнуло по серцю”. Передмову дав Віктор Вечерський. Пише він: „У 1962 році старовинний Глухів утратив свою унікальну пам'ятку — Троїцький собор... Однак ані складна доля, ані художня цінність собору не цікавили міське і обласне керівництво. 1962 року пам'ятку архітектури республіканського значення, з великими труднощами висаджували в повітря за допомогою вибухівки. На фундаментах собору спорудили автовокзал. Звичайно, все це діялося „в інтересах трудящих”. Проте нова споруда не тільки не розв'язала транспортних проблем міста, а ще й ускладнила їх. ...А про безповоротно втрачений архітектурний шедевр не нагадає навіть меморіальна дошка.„Про меморіальну дошку старались різні особи, між іншими, якийсь тов. Єрмольський у Москві. Він дістав відповідь від начальника відділу архітектури, Н. Махонька, що „щойно після закінчення всіх робіт біля розібрання Троїцького собору можна поставити питання про меморіальну дошку”. Максим Рильський, довідавшись про цю відповідь, дуже схвилювався, а „особливо різнуло по серцю холодне „после розборки” (після розібрання)”. Чи цього роду злочини супроти нашої культури колись припиняться?

Ці злочинні руйнування наших пам'яток не йшли без супроводжуючих їх вбивств наших таки живих людей. Коли відбувалося „найбільше чудо советської піротехніки“, руйнування Михайлівського собору, тодішні „чорноберетники“ добре пазили, хто протестував проти цього „чуда“, і були вони всі зігнані із цього світу. Ще таке недавно минуле пережили ми: нищення вітражу Шевченка в Київському університеті, нищення найкращих праць Алли Горської, Галини Севрук, Людмили Семиківої та їхніх друзів, терпіння, які переніс Опанас Заливаха, та всі вони — і як останній акорд трагічної симфонії — вбивство Алли Горської. Людмила Семикіна каже про смерть Алли Горської: „Садистське убивство“. А садистів, готових знущатись над усіма, хто любить Україну — не бракує. Ось про одного такого пише Довженко в згаданім попередньо опублікованім Стусом щоденнику:

Вітраж Тараса Шевченка в Київському університеті роботи Алли Горської, Опанаса Заливахи і Людмили Семикіної.

„Прийшов до мене герой-партизан з учителів. Вихвалявся, як легко і приємно йому вбивати людину, коли вона ворог. „Нічого на стоїть. Скільки завгодно. Одного націоналіста повісив я униз головою і палив його на повільному вогні і різав з нього шмаття м'яса“. ...„А він, гадюка, — очі героя засвітилися жорстоким огнем... — а він, га-

дюка, так і вмер, кричучи „Слава Україні!”. От гадина! Скільки я їх перемучив!”

Ця жахлива, макабрична сцена записана Довженком із уст самого ката доповнює описи знущань, які переносили українські патріоти в тюрмі Крем'янця, а потім далі на засланні чи по різних тюрмах, в книзі „Вівці, вовки і люди” Марії Кремінярівської, виданої дуже малим тиражем в Торонті в 1989 році. В цих споминах довголітньої каторжниці сталінського терору багато дорогоцінних документацій, які неможливо повторити в рамках короткої статті (книга має 644 сторінки). Всі свідкування про пережите (авторкою пережите, але більшістю тих, що там були НЕ пережите) мучениче перебування в тюрмі, на допитах, на етапі, на засланні, ніби на волі, між ув'язненими, куди ніде не можна було приписатись, аж до нового ув'язнення за те, що ВЖЕ раз була арештована — все воно дуже потрясаче. Але вже таких страхіть, які ми довідуємось про сорок учнів із дубенської гімназії та їх учителя, Миколу Богуславського, просто тяжко собі уявити. Коли прийшли німці до Крем'янця, відкопали їхні трупи із познаками страшних тортур: хлопцям стягали шкіру з рук живцем, т. зв. „Рукавички”, а учителеві крім цього ще страшніші муки завдавали, бо він нікого не хотів видати.

Дуже драматично описані зустрічі жінок-в'язнів з тими хлопцями, яких забрало енкаведе зі школи в Дубні прямо до автобуса, повідомляючи батьків, що учні їдуть на екскурсію до Києва. Завезли їх до Крем'янця. На сторінках 202-203 так описує авторка ці події:

„Минали дні, тижні, місяці. Одного разу на прогульці Юля побачила, що у вікні карцера, то з'являється, то зникає обличчя юнака і кожний раз іншого.

— Скільки їх там?! — прошепотіла Марті.

Марта і собі поглянула на вікно карцера. ...А Юля ходила за спиною високої Насті і все дивилась, дивилась.

— Пані Марто, то все гімназисти, в гімназійльнім однострої... Показали, що їх сорок... показали, що їх розстріляють...

— Бідні діти... — вночі видно привезли, бо вчора їх ще не було...

— Андрій там! Андрій Пугач! Я Андрія знаю!

— Він також показав хрест! І його розстріляють...

— Чому їх разом кинули в карцер? ...Хто тільки показується в вікні, показує хрест з двох патичків і показує на себе... карцер такий малий і перша „одиночка” і друга-карцер, мусять увесь час стояти, бо як посідають на підлогу, не помістяться...

Жінки дивились на тих бідних учнів, прискорювали кроки в тих місцях, звідки не видно вікна карцера і звільнювали, звідки могли бачити тих бідних дітей...”

Далі описує авторка що бачили жінки, як ходили вечером до умивальки:

„...Наглядач заметушився, пшвидко загнав жінок, що вже були надворі, знов в умивальню, щільно зачинив двері, припер їх своєю спиною і став дивитись на двері вахти. Жінки в умивальні і собі, хто до якої шпарки вткнувся, невідриваючись, дивились на вахту. Подвір'я було, як завжди, яскраво освітлене. Юля бачила найкраще: вона вже давно вгледіла кавалочок чистої шибби біля рами, до якої не пристала фарба. Бачила: ішли два енкаведисти і несли на ношах високого хлопця в розхрістаній, рваній, в темних плямах сорочці. Надворі такий холод, а він нічим не вкритий! Несуть його, а він хитає головою, то на цей, то на той бік...

Широко відчинились парадні двері в'язниці. ...підскочив ще один енкаведист і вони втрьох внесли скатовану людину в тюрму. ...”

Опісля авторка (виступає вона в споминах як Марта) довідується, що ця покатована людина то був її добрий приятель, Микола Богуславський. Він був в камері поруч із жіночою камерою, повісився, але його відрятували, щоби домучити ще страшнішими муками.

Мучеництво України росло і росло, бо якщо були свідки мук — треба було і їх ліквідувати, і так арифметика мучеництва нашого народу переходила всі логічні пропорції.

Ніхто ніколи вже не зможе усталити скільки загинуло в тюрмах, на етапах, на засланнях, на різних „роботах” або в загадкових умовах наших людей, із всіх прошарків суспільства. Хто загинув у Вінниці? Хто загинув у Дрогобичі? Хто загинув у Львові? в Самборі? в Крем'янці? в Дубні? в Києві? в Биківні? в Москві? в Кінгірах? в Мордовії і по всій території царства Сатани?

Коли на сторінках преси в Україні почали з'являтися „відважніші” слова про правду, в журналі „Україна” ч. 27 за липень, 1990 р. читаємо вперше правду про Аллу Горську. В статті п. з. „І смерть була як смолоскип” Олександр Климчук за-

Алла Горська

писав розмову друзів Алли Горської, що ділилися споминами. Людмила Семикіна (Семикінь!), Галина Зубченко, Галина Северук та Лесь Танюк згадують про Клюб творчої молоді, який

Володимир Івасюк

сходився, між іншим, і в Жовтневому палаці культури, в кімнаті номер 13. Лесь Танюк згадує таке:

„...Алла любила тут бувати, багато зробила для оформлення кімнати, досі шкода за композицією з Миколою

Кулішем у центрі, яку створили Горська і Микола Прядка: її незабаром потропили і знищили. Наче відлунували підвали Жовтневого палацу — колишні катівні НК-ВС! Ми про ці підвали знали, тільки ж говорити тоді за таке НЕ РЕКОМЕНДУВАЛИ. Втім, Горська мала причетність до перших розкриттів драми у Биківні. Року шістдесят другого-третього в Клюбі виникла комісія, котра взялася перевірити чутки про сталінські поховання. Перепитували людей, знаходили сліди, які вказували на ці страшні місця. Так вийшли на Биківню. Дісталися туди в трьох — Горська, Симоненко і я. Місце як місце, хлопчачі грають у футбол. Василь: „А ти подивись, чим вони грають”. Маленьким дитячим черепом, простреленим двічі. Алла відійшла, розплакалась, довго не могла говорити... ..”

Цвіт України гинув від большевицьких рук. Черепи викопані у Дем'яновому Лазі. 1990 р.

Скільки ще дитячих — дорослих черепів знайдуть! Прострелених, відрубаних, поторощених! Коли це все скінчиться? Пробуємо збирати відомості: спомини, документи. Так їх мало. І не для помсти, не для вишукування „винних”, як це роблять інші. Бог з ними, з тими катами! Їх Бог покарає. Нам важне знайти сліди нашого народу, куди він дівся, якими мученичими стежками він ходив — у науку для нащадків. Бо дивні дуже статистики нашого народу. Наші жінки можуть родити

дітей до 55-го року життя, пересічна українська селянська родина мала 11-12 дітей. Навіть із смертністю немовлят приріст повинен би бути великий. А тут число українців в Україні стоїть. Приріст населення йде в парі з наїздом на Україну чужих елементів. Хоча в статистиках советських є дуже багато натягань та фальсифікацій, доходять до нас і більш ймовірні статистики. В „Українським віснику” Випуск VII-VIII, весна 1974, надрукована цікава стаття Максима Сагайдака: „Етноцид українців в СССР”. Перша частина статті це „Демографічна Статистика у викритті колоніальної політики московських окупантів на Україні” (стор. 33-112), друга — „Генеральний погром” (стор. 11-147). Стаття науково обґрунтована.

А так нам зменшує ворог число наших вчених, які могли б це робити, так як і зменшує він нам число наших талантів у всіх ділянках мистецтва. „Розстріляне відродження” це не фраза. Це дуже пірка дійсність. Чим більший талант з’явиться, тим скоріше його ліквідують: на місці, або на засланні. Між найбільшими перелік тягнувся б безконечність: почавши від геніяльного Леонтовича, поетів — неокласиків, поетів — символістів (можна поставити Якова Савченка не лиш поруч — під оглядом форми, але й вище від Тичини, а про ідейність годі й говорити), Куліша і Курбаса — наші велетенські постаті експресіонізму в театрі, цілу школу Бойчука й бойчукістів. Мистців і поетів ліквідували завжди разом із їхніми творами, бо твори однаково „небезпечні”. Початий ланцюг започаткував у музиці Леонтович, а закінчив злочинно вбитий, як Горська, Івасюк.

Замучених — або, в найкращім випадку, зломаних — наших великих талантів ланцюг такий довгий, що ним би обвинув кулю земську. Не менше і замучених українських вчених. Кожна українська родина має своїх мучеників. Я знаю родину Селецьких, де діда й бабу, Йосипа й Софію, замучили, відрубавши голови, (Йосип був сільський учитель і церковний маляр) в селі Уховецьк на Ковельщині большевики, як прийшли туди у 1917 році. Одного із синів, Федора, ад’ютанта Головного Отамана, Симона Петлюри, зловило ЧеКа біля Острога і жакливо замучили в 1919 році. Другого сина, Івана, вченого метеоролога, професора київського університету, арештували в час Єжовщини, і замучили в 1937 році. Третій син, Петро, згинув у 1944 році на Сибірі, із двома відмороженими, ампюто-

ваними ногами. Внучка — дочка Івана, померла в Києві з туги за батьком, зараз по його арешті. Це тільки одна родина...

Михайло Сорока

Трагічна доля великого українського вченого, дослідника — металюрга, професора Івана Феценка-Чопівського. Українська Радянська Енциклопедія не згадує про нього, хоч це вчений світового масштабу. Народженець м. Чуднова на Волині він студіює металюргію в Києві, а також в Німеччині, Франції та Італії. При Центральній Раді він призначається міністром торгівлі і промислу, з постановням директорії — він віце-міністр, а потім міністр народнього господарства. З урядом помандрував від до Польщі, де Рада Республіки обрала його своїм головою. Проте професор вертається до наукової праці, очолює новостворену катедру металографії Гірничої академії в Кракові. Його наукові дослідницькі праці здобувають йому міжнародний науковий престиж, але він є надалі в першу чергу громадянином, і помагає всім українцям — студентам краківської Гірничої академії. Тяжко повірити, але з приходом комуністичної польської влади після війни, його ж таки студент, українець, що користав із його добродійств заки попав на високе становище, допоміг в тім, що вже немолодого, хворого професора арештували як петлюрівця і запроторили на тяжку каторжну роботу, де великий український дослідник помер, лупаючи каміння на дорогах...

Про українських вчених — замучених комуністичною владою повинні бути окремі праці. Їх дуже багато. Ми тут можемо

лишень згадати деяких, для прикладу. Один із найбільших українських географів, Степан Рудницький, що помер на Соловках в 1937 році. Кирило Студинський, філософ, історик і мовознавець, що рятівав з тюрми дочку Митрополита Іларіона, Віру Свенціцку, замучений з Петром Франком по дорозі до Києва. Роман Зубик, дослідник по економічній географії та демографії, дійсний член та довголітній діяч НТШ у Львові, підняв рішучий протест проти наказу уряду припинити діяльність НТШ в січні 1940 року. За тиждень після протесту був арештований, в лютому закатований.

У видавництві „Каменярь” у Львові в 1991 році появилася дуже цінна книжка, яка дає вже початок історії мартирології українських вчених. Це „Аксіоми для нащадків: Українські імена у світовій науці”. Збірник нарисів. Книжка цінна особливо тим, що звертає увагу на те, які великі вчені були між українцями, яка була велика їх праця для науки, і як знецінені вони або переслідувані, або знищені в „найдемократичнішій державі” СРСР. У першій статті, „З іменем Шевченка” (про НТШ) автор Олег Романів цитує думку Бернарда Шоу, що „...інтелектуальні успіхи кожної країни залежать від того, наскільки у ній розв’язане національне питання”. І тому, що національне питання не мало права існувати в Україні, ледве чи хто там знав, що попередником Рентгена був Іван Пулюй, українець, якого ім’я знають в Австрії і в Чехо-Словаччині, де він працював, і на будинках, де він жив, є меморіальні дошки. А в Україні? Там, як з’явився український вчений, який хотів залишитись українським вченим, то треба було його обов’язково вбити. Що сталося, як після Другої світової війни прийшли в Галичину східні „Брати”, свідкує цитата із „Щоденника” Довженка, поміщена на 167 сторінці, у статті про Михайла Кравчука. Пише він про Східню і Західню Україну, з великим боєм і гіркотою:

„Обнялися. Зіткнулися, притиснулися одна до одної і... Сказано було: треба ув’язнювати, гнобити, стріляти в спину, висилати, зневажати, плювати в душу, ганьбити, не прощати, нічого не простити! (передрук із „Дніпра”, 1989, ч. 5).

Про самого Кравчука, великого математика, автора понад 170 наукових робіт, якого іменем є названі многочлени в теорії ймовірностей, ми довідуємось, що через „листу-

вання із польськими запродавцями” став кандидатом на Колиму, де “Три зими і три літа каторжних відбув там, хворий і підупалий здоров’ям, а далі, з 9 березня 1942 — залишився вже на віки вічні у колимській мерзлоті поряд із поетом Михайлом Драй-Хмарою, що за кілька літ до нього спочив у тій далекій землі, поряд з тисячами інших... І не діждався своєї реабілітації через кільканадцять літ...”

Катерина Зарицька

В цій книжці є й інші цікаві сподини, наприклад про вченого, Миколу Чайковського, сина автора „На ґходах”. Він добровільно перейшов Збруч, щоб бути в Україні, але й він став жертвою сталінського терору. Його заарештували в березні 1933 року і засудили на 10 років ув’язнення.

Можна ці сумні життєписи (які можна назвати сучасними „життями святих”, і для них треба поскладати цілі „Мінеї”), тягнути в безконечність, і важко передбачити, чи листи їх скоро дійдуть до кінця.

Наше завдання докзати ворогові, що ми свідомі наших втрат, і скільки б він не старався їх закрити, ми їх віднайдемо і поставимо на світло денне перед світом. Хоч наша Свята Земля в руїні, хоч наша Свята Земля напоена кров’ю і слізьми, слова Спиридона Черкасенка до музики Кирила Стеценка з часів воскресіння Української Держави 18-19 років „Вкраїно-Мати кат сконав!” не втрачають актуальности:

До праці вільної ставай
Хто любить Україну,
Щоб повернути в пишний рай
Святу руїну!

І ще:

До праці вільнії сини
Хай доля спить лукава,
Засієм ріднії лани,
І зійде слава!

Коли воскресла українська держава на дуже короткий час в Другій світовій війні було і своє військо, і свої прекрасно графічно розв'язані гроші та поштові марки, зродилася своя дитяча література з ілюстраціями таких мистців як незрівнянний Онуфрій Судомора, поети писали і друкували свої твори, композитори творили до тих поезій нові, актуальні композиції. Самі Січові Стрільці, і навіть лишень два брати Лепкі, поет і композитор, скільки дали для української культури, хоч би лишень одне „Видиш брате мій”, без якого не можна собі уявити еміграційного смутку. Друга світова війна дала нові надії, але побут був куди тяжчий. Селянські хлопці, що віддано йшли похідними групами, аби торувати шлях до проголошення незалежності 30 червня (слід по них загинув: впали як не від большевицької, то від німецької кулі) підбирали свої слова до готових тоді популярних советських пісень. Ось так на мелодію „Катюші” співали:

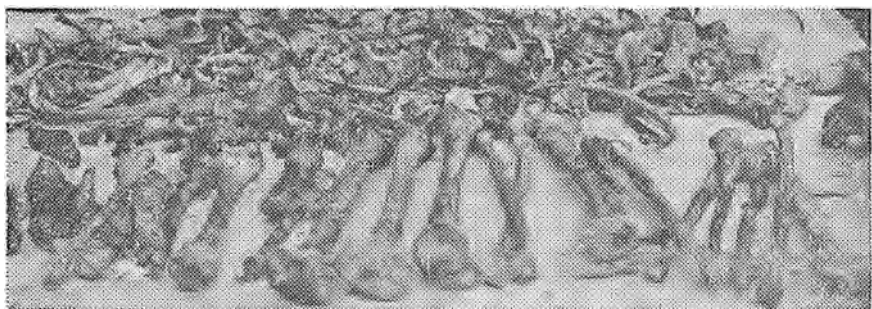
„Гомоніла гомоном Вкраїна, скаженів, лютився комунар,
трупи, тюрми, скрізь сама руїна, розходивсь червоний
Сталін-цар.

Та даремне лютитися катюго, не заллєш ти кров'ю цей
пожар!
Що горить у серці за наругу, мало кривди, мало буде кар!
За Петлюру, за вождів повстання, Коновальця пресвятую
кров,

За Соловки, каторги, заслання, за ЧеКа, за плями від оков!
Вже встає соборна Україна у гарматнім реві канонад!
Зацвіте стратована руїна, зацвіте державний творчий лад!”

Великі були надії українського народу, але обставини були неймовірно тяжкі. Геройська УПА боролася на трьох фронтах. Ті, що проголосили Українську Державу, були виарештовані

гестапо. Багато цвинтарів, не лиш Бабин Яр начинились праведним українським трупом. Лемківщина і Підляшшя догоряли під польськими підпалами. Цвіт України гинув на роботах, в концентраках, в тюрмах. Зі зміною окупанта прийшли найстрашніші утиски бдльшевицької влади. В бою загинув великий син України, Роман Шухевич, залишаючи сина на муки. Підступна рука ворога досягнула найбільшого бойового провідника наших часів, Степана Бандеру, що став символом незалежності (українську мову називають в Києві „бандерівською” — диви в книзі „Погром в Україні”, Сучасність, 1980, стор. 198), Михайло Сорока загинув на засланні — як багато інших, Катруся Зарицька була майже замучена на смерть, і незлічимо, незлічимо багато відомих і невідомих.

Кістки людей, викопаних у 1990 році у с. Яблунів.

Але Україна, як фенікс, встає із пожарища. Часи найменшої політичної відлиги доказують, як швидко культурне життя в Україні відроджується. Якби дати Україні 50 літ волі — так як вона мала 350 літ неволі, то вона, „засівши у народів вільних колі” як той „Київ наш великий”, що сіяв на далекі простори і ушляхетнював грішників, своїм прикладом дала б новий провід людству у системі „без паньства, без рабства, насильства і зрад”, показала б як можна жити в любові і шляхетній творчості. Бо Шевченкові слова мусять сповнитись.

Встане Україна!

І розвіє тьму неволі,

Світ правди засвітить,

І помоляться на волі

Невольничі діти...

(Листопад, 1991)

ДУМА ПРО КОБЗАРІВ

Чом замовкли, кобзи, кобзи голосисті?
Чом не чути, кобзи, рокіт ваших струн?
Заросли, стежини гей у полі чистім,
І не пройде ними з кобзою співун.
Ой скажи ж ти, вітре, де біліють кості
Довговусих, мудрих, сивих співунів?
Бо не знає ненька-Україна й досі,
Де лягли у землю двісті кобзарів?
Ой скажіть, тополі, може, вам відомо
Те, що невідомо вітрам у степах?
З усіма гаями перемовтесь словом:
Де знайшов свій спокій кобзарів тих прах?
Ви, старі дідівські мовчазні могили,
Хоч на мить поруште давній сүпокій —
Мовте ж слово тільки, може б ви відкрили
Те, що так сокрито в таємниці тій?
Орле мій могутній, сизокрилий орле,
Ти літаєш, орле, попід небеса, —
Може, твій орлиний зір те все огорне,
Те, що невідомо вітрам і лісам?
Таїна. По світу бродить клята кривда,
Та у неї й чорта визнаєш поготів.
І ніхто не скаже, і ніхто не віда,
Де ж поділись, Боже, двісті кобзарів?
Ой заграйте, кобзи, кобзи дзінкострунні,
Співуни кобзарські, думу заведіть,
Як у дні моєї голубої юні
Кобзарі Вкраїни зникли в одну мить.
Є багато, звісно, таємниць на світі,
Та життя навіки збереже одну.
Заспівайте ж думу, кобзарі новітні,
Про страшну, як правда, чорну таїну.

„Дзвін”, ч. 12. 1990

Дмитро Донцов

ПОРТРЕТ ПОЕТКИ

*Вітрами й сонцем Бог
мій шлях намітив.*

В наш „прогресивний” вік, у вік тріумфуючого хама, у вік отарности, нищення всього індивідуального, яскравого, сміливого, — зір з гордістю зупиняється на блискучій постаті Олени Теліги. У тих, хто її знав, в їх пам'яті завжди вона залишиться стрункою, різковирізьбленою, випнятою вгору, — вся тремтяча життям постать чарівної жінки і пророчиці, яка в свою темну епоху була на сполох.

Олена Теліга

Після Шевченка і Лесі Українки, Олена Теліга — одна з чоловічих поетів „Вісника”, відновила в нашій літературі міс-

тично-войовничий дух старого Києва. Була вона поеткою вогнених меж, на порозі нової епохи, яку вона викликала і в боротьбі за яку наложила головою. Нічого з плебейського не було в ній, нічого з скигління поезії початків ХХ ст. з їх занепадницьким сентименталізмом. Велика внутрішня сила була з неї, з її творчості, суворе завзяття, яке відблиском кидав на неї далекий, а потім такий близький, її „в боях ранений, трагічний Київ”. Жадоба блискучого і сильного життя, глибока свідомість її нації та її самої призначення, згоряючи світити в віки Божим смолоскипом — ось що вирізняло цю поетку, іноді ніжну й жіночу, а як треба, тверду і горду. Такою була вона, такою була її творчість.

Правду казали римляни, що поетом не можна стати, поети родяться. Не можна вивчитися на Шевченка, ні на Бетовена, бо твердження латинців відноситься, очевидно, до мистців взагалі. Як на пророків, сходять на них — коли вони поети з Божої ласки — Дух Святий, відкриваючи їм речі, незнані не лиш звичайним смертним, а часом — передтим — і їм самим. В шалі надхнення говорять вони про глибокі таємниці життя і смерті, і сама мова їх стає загадковою і містерійною. Їх мову, як мову Данте, або нашого Кобзаря, відшифровують потім сотки коментаторів. Думки, пророцтва тих поетів-візіонерів, їх передчуття виливаються їм неначе в трансі — на самітних проходах, в безсонні ночі, в пропасниці.

Такою поеткою з Божої ласки була Олена Теліга. Оригінальна в образах та ідеях, цілісна як рідко хто інший, елегантна у формі своїх віршів, елегантна у своїй статурі „Прудкогого Діяни” („кругом пані” — казав Шевченко), горда в наставленні до життя — вона лишила нам взір справжньої поезії в найкращім значенні слова, поезії позбавленої всього вульгарного, простацького. З’явилася вона, спалахнула і згоріла на тяжкім і сірім, потім криваво-червонім небі війни і революції, неначе блискуча зізда, лишаючи, хоч згасла фізично, яскраве світло по собі, яке палахкотітиме нащадкам.

Такий був і стиль її поезії. Ставила до себе, як до поетки, великі вимоги. Цим пояснюється невелика числом кількість поезій. Тим пояснюється, що так тяжко було її намовляти на видання збірки. Коли мала перетворити, вилити в остаточну, закінчену форму — „далекій шум незроджених поезій” своїх, шукала для кожної емоції слова, яке віддавало б її точний сенс. Кожному почуванню — мало відповідати лише одно, еди-

не слово, що пасувало до тої емоції. І того слова шукала не раз довго і вперто, не хапаючись вставити якесь інше. Мала геніяльний дар в'язати близьке з далеким, нинішнє з майбутнім, або з вчорашнім. В зерні вже бачила рослину, в цвіті — плід, в житті — смерть, в смерті — життя —

...Вечірня непрозора синь,
Далекий дим, чи вогник папіроси,
Чи черевики мокрі від роси —

десь в Карпатських горах, і їй уже ввижається похмурий ліс, полум'я багаття, тривожні зорі, мов вогнисті птиці, над темним лісом, а за ним Київ. Нагло пригадується незабутнє переживання її прекрасної п'ятнадцятої осені ще там, в Україні...

Архітектонічна будова її віршів не має того сорокато, без ясної структури і заміру, стилю, розлізлого, не скutoго одною ідеєю, який не раз вражає у інших. В Олени Теліги — шляхетність ліній, скупість, ляконізм виразу, незвикла доцільність будови. Ця будова пнеться вгору, через край, за межу, в простори, в повітря, понад мури. Рветься з нестримною силою на кам'янистий верх, на найвищий шпиль. Пнеться в далечінь, неначе напнятий лук. Стрункість ліній, пружність будови. Загальне вражіння чогось, що пориває душу від приземного, сірого, буденного, — в небо, в височину.

Подібна і кольористика її поезій. Не знайти в них „тріпотно пестливих", або „рожево мрійних" барв, часто уживаних нашими ліриками. Не знайти теж сірости брудно-рожевих чи брудно-голубих красок, які роблять такими нудно одноцвітними вірші перечулених естетів. Найбільш не терпить вона сірости! Не знайдете в ній півтонів, ані невиразних переходів від одної до другої барви. Натомість всі фарби яскраві, блискучі. Пишноцвітний малюнок з контрастових барв — не холодних, а гарячих.

Захід сонця — малює мов криваву рану. Біль — густими чорними тонами. Квіти блищать у неї неспокійним пурпуровим блиском. Почуття радості віддає золотавим, вогняним кольорам. Ці кольори не лиш дихають теплом і гарячцю, — вони іскряться мов тисячі розприсканих іскор з великого багаття, або від заграви пожежі, сяють і горять, мов чиста бронза. В цілیم малюнку вражає рембрантівська сполука чорних і ясних барв. Чорна ніч — і блиски вогню. Нічна темрява — і вогнисті блискавиці. Пізня ніч — і світло у вікні. Задимлений

морок — і полум'я пожежі. Ідилії не шукайте в неї! Не знайдете „мертвої природи”, як на вікні геранії, — „сонний символ спокійних буднів”, або як „світлий став без темних вирів і дзвінких прибоїв”. Її барви — „бунтують і кричать, і значать все — не сірим, а червоним”, тиснуть на малюнок якусь — „вогнену печать”. Трагічна смерть приходить „у заграві пожежі”. Темрява перетинається у неї — „раптовими блисками”. Радість — сповнена полум'яними барвами весняної пожежі. Сяйво сонця — є завжди сліпуче... Пурпур, вогонь, жовтогарячі або червоногарячі, іскристі, блискучі барви чогось тривожного, бурхливого, захоплюючого, величного!

Музика її поезій тримана в тих самих тонах, в тім самому стилі, що й їх кольористика, що й ціла будова. Не почуєте журливої мови потічка, ні солов'їної солодкавості. Нема й приглушених тонів. Звучать вони глибокою і сильною пристрастю, динамікою. Цілість є наче безперервна, всезростаюча аж до фінального акорду фуга тонів. Все є, — бравура, яка нагадує „Мазепу” Ф. Ліста, — дикий лет степового коня через бурхливі річки, темні яруги, через вогонь степової пожежі... То чується в музиці її поезій віддалений гуркіт гармат. То тяжкий маршовий крок тисяч ніг — марш на непевність пригод воєнних, у танець життя і смерті народів. Не раз — чуєте урочистий жалібний марш за труною героя, хвилюючий, пориваючий вгору. То знову шум орлиних крил в просторах, „літаків непогамований клекіт”, гуркіт весняної бурі. Шал щастя у вихрі танців, або передсмертної екстази на краю прірви. Її поезія, музика її виразів і слів шуміє мов п'яний хміль вина. Не раз чуєте — удари її серця мов удари молота. Мов крила вітряка — крутіж якогось радісного, несамовитого душевного підйому. Все чітке і ляконічне. То знову в музиці її вірлів лунає гуркіт холодної зливи, або скавутіння сніжної хуртовини, то гарячий сміх, розсипаний перлисто, драматизм наглих переходів. Або — калатання кличного дзвону на сполох. Все — блиск, урочистість, героїчний злет!

Дзвенить не раз — залізний свист куль, переразливий звук сурми, що ріже простори, темні і заспані. То — канонада грізного грому, то — чорний шум морського припливу. Ні зайвих нот, ані зідхань даремних. Є бунт, є крик, є динаміка, рух, захват, виклик, екстаза, трагізм.

Олена Теліга

ЛИСТ

Л. Мосендзові

Ти б дивувався: дощ і пізня ніч,
А в мене світло і вікно наростіж.
І знов думки і серце у вогні,
І гостра туга — у невпиннім зрості.

Твое життя — холодний, світлий став,
Без темних вирів і дзвінких прибоїв,
І як мені писать тобі листа
І бути в нім — правдивою собою?

Далеко десь горить твоя мета,
В тяжких туманах твій похмурий берег,
І поки — спокій, зимна самота
І сірих днів тобі покірний шерөг.

Олена Теліга

СУЧАСНИКАМ

— Не треба слів! Хай буде тільки діло!
Його роби — спокійний і суворий,
Не плутай дупу у горіння тіла,
Сховай свій біль. Зломи раптовий порив.

Але для мене — у святім союзі:
Душа і тіло, щастя з гострим боєм.
Мій біль бринить, зате коли сміюся —
То сміх мій рветься джерелом на волю!

Не лічу слів. Даю без міри ніжність.
А може, в цьому й є моя сміливість:
Палити серце — в хуртовині сніжній,
Купати душу у холодній зливі.

Вітрами й сонцем Бог мій шлях намітив,
Та там, де треба — я тверда й сувора.
О краю мій, моїх ясних привітів
Не діставав від мене жадний ворог.

*
**

Ніч була розбурхана і тьмяна.
Вітер грав і рвав напнуті струни.
Я пила самотно, аж до рана,
Темну розпач — найгіркіший трунок!

А над ранком, зором помертвілим
Розгорнувши спопелілий морок —
Віднайшла я непоправний вилом
На землі, на небі і в просторах.

Та в душі, як день слабий і сірий,
Прокидалась втіха блідолиця,
Щоб навчать мене нової віри:
У житті нічому не молитися.

Богдан Стебельський

ВПЛИВ ПОЛК. ЄВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ І ДМИТРА ДОНЦОВА НА МОЛОДЬ 20-ИХ ТА 30-ИХ РОКІВ

Постать полк. Євгена Коновальця і його нова метода боротьби за українську державність, а рівночасно переоцінка пануючих ідеологічних вартостей, є основним предметом для аналізу історичних подій українського народу в першій половині нашого століття і, можна сказати, домінує у розвитку наступних подій і в сучасності.

Не завершивши мети створених ним УВО та ОУН, вбитий на вулицях Роттердаму висланником московських окупантів, став символом визвольних змагань для усього українського народу, як був він ідеалом воїна для молодшого покоління, що перейняло боротьбу сучасників національної революції і творення державности 18-20 років.

Ідеологічна переоцінка вартостей продовжується і сьогодні, як в Україні, так теж і на еміграції. Цей процес виразно був

помітний на I-му Конгресі Українських Націоналістів, він довів до розподілу ОУН на революційну ОУН молодшої генерації націоналістів, під проводом Степана Бандери, та ОУН старшої, переважно еміграційної, згуртованої біля ПУН-у. Вже після Другої світової війни, на еміграції, постала третя фракція ОУН, очолена Миколою Лебедем, згуртована біля представництва УГВР за кордоном.

Євген Коновалець

В 1974 році появилася джерельна книга п. з. „Євген Коновалець та його доба”. Видана вона зусиллям усіх трьох фракцій ОУН. Авторами окремих праць є націоналісти, що залишилися на позиціях, прийнятих I-им Конгресом Українських Націоналістів, є колишні націоналісти, що вибули з рядів не лише ОУН, але й революційної боротьби, а також противники ОУН, що виявляли свою діяльність у легалістичних організаціях і засуджували революційну боротьбу ОУН, а зокрема ідеологію українського націоналізму, суперечну з їх політикою кон'юнктури та пристосування до обставин.

Про історичні події та постаті, що брали в них участь, коли це не публіцистика, але історія, потрібно зберігати об'єктивність не лише вибраних фактів, але теж інтерпретації тих фактів — оцінок.

Прикладом об'єктивності історика і сучасника є статті Степана Ленкавського „Націоналістичний рух на ЗУЗ і Перший Конгрес” та Осипа Бойдуника „Як дійшло до створення ОУН”. З перспективи сучасності чи дальшої еволюції поглядів пише Дарія Ребет „Націоналістична молодь і молодечий націоналізм”

і зовсім із чужих націоналістических оцінок характеризує Коновальця Іван Кедрин-Рудницький „Видатна індивідуальність”.

Про видатну індивідуальність, що стала мітичною для молодшої генерації учасників визвольної боротьби УВО-ОУН пише Зиновій Книш „Євген Коновалець в очах молодшої генерації УВО”, стор. 274: „Він ніколи до них не говорить. Ні через радіо — що тоді ще тільки в початках, ні в нелегальних виданнях, летючках, чи в „Сурмі”. Не видно його і не чути. Тільки лайка ворогів, що він заливає їм сала за шкіру. І тут починає працювати уява. А якщо вона піде в рух — тяжко її спинити. І так постають міти, творяться легенди довкола великих людей, незнаних ближче ширшому загалові. Вони утверджують віру сірої людини на низу суспільності чи організації і в'яжуть з нею її надії. Призбирюються суперлятиви, і людина підноситься на п'єдесталь”.

І справді ми дуже мало маємо документації його думок, його поглядів, його доручень. Доводиться нам конфронтувати його думки, його оцінки, як їх занотували у своїй пам'яті його найближчі співробітники чи то з часів УВО, чи згодом з контактів членів ПУН-у та крайового Проводу на ЗУЗ. Питання одначе в достовірності споминок, писаних у відступі часу половини століття, коли пам'ять затирає чіткість рисунку розмов, висловів, або коли автор з часом міняє погляди і до них пристосовує історію минулого.

За Коновальця говорять його вчинки і саме вони найкраще свідчать про його індивідуальність історичної постаті, яка була оточена в уяві молодшого покоління ОУН безмежним довір'ям. У спогадах Грицька Купецького п. з. „Там де сонце сходить” на стор. 188 є згадка про розмову на тему: „Що вище — вождь чи ідея?” І хоч автор відповідає правильно: „...що ідея вища, бо вождь є людиною, він може згинати, а ідея вічна!...” і продовжує далі: „...Але в нашому випадку... наш вождь не тільки найкращий між нами, але й набагато переростає нас усіх”.

І якщо ми змушені із-за браку інших джерел, як спогади, вказати на вплив і легендарну силу авторитету Коновальця на членство і юнацтво ОУН, з власного досвіду можемо навести, між іншим, теж і тематику, що її дискутували на сходинах юнацтва, „Чи вождь може помилятися?” Відповідь, звичайно, була негативна: „Коновалець — вождь, помилятися не може!” Очевидно, дивлячись із понять сучасної дійсності, кон'юнкту-

ристи легко припишуть це явище впливам тоталітаризму і фашизму, якого в тому часі, крім московської диктатури, ще не було.

УВО негайно після катастрофи визвольних змагань продовжувала боротьбу у різних формах на окупованих землях України. Боротьбу в частинах УВО вели вояки різних українських армій, що вважали свою участь продовженням визвольних змагань. Їх єднала військова присяга та ідея державної незалежності України. Дальші ідейні погляди не вимагали уніфікації. Члени УВО могли вербуватись з усіх національних політичних, в тому часі існуючих, угруповань.

Стан цієї солідарної акції видержав до 1923 р., як довго українці на ЗУЗ сподівалися, що Рада Амбасадорів у Парижі визнає Західню Україну самостійною державою. Передання суверенітету над ЗУЗ Польщі закрило в opinіi опортуністичних партій дальші можливості революційної боротьби. Рівночасно ленінська політика НЕП-у, а згодом т. зв. „українізації” на теренах окупованої москалями Східньої України створили ґрунт різних орієнтацій на чужі сили і на нормалізацію індивідуального життя та демократичні форми боротьби, легальні її засоби, замінюючи постуляти державної незалежності на вимоги культурної і політичної автономії. Українізаційний курс в УССР засліпив очі наївним, що повірили в тимчасову відлигу московської диктатури, яка потребувала віддиху для дальшого, ще глибшого закріплення своєї влади в Україні, засобами голоду і колективізації.

Советофільські впливи почали деморалізувати особливо кола української інтелігенції, а в селянські маси, особливо на теренах впливів редикальної партії, проникала більше радикальна і революційна інфільтрація комуністичного „Сельробу”. Не менше грізним явищем виявився старий, ще австрійської марки, сервілізм, що пристосувався в нових обставинах польської окупації, згідно теорії — „тихше їдеш, дальше будеш”.

Протиставитись тим грізним, згубним процесам могла тільки ідея примату нації, національної підметности, добро нації над класові інтереси, над особисті кар’єри, національна консолідація над партійним роздрібненням.

Досвід трагічного кінця визвольних змагань вимагав усвідомлення причин програної великої нагоди здобуття і закріплення української державности. Вимогою нової доби історії було зробити правильні висновки: очистити себе із дурману

чужих ідеологій, що спаралізували природну дію і силу нації в боротьбі за власні інтереси. Усвідомити власні національні ідеали та розбудувати власні сили, що гарантують успіх боротьби. Історія вчить, що поневолені народи можуть визволитися лише силою, як силою були завойовані.

Дмитро Донцов

Цей принцип, один із найважливіших, що став основою революційної боротьби УВО-ОУН у новій дійсності залишив нам Євген Коновалець. Цитата: „Як не буде в нас сили, не досягнемо нічого, хоч би все найкраще для нас складалося. Як же ж будемо мати силу, тоді вийдемо переможно з найгіршого лихоліття і здобудемо все, що нам треба”.

Цей принцип, що нація мусить бути підметом історії, що власні права мусить брати у власні руки, бо даром їй тих прав ніхто не дасть, ані світовий капітал, ані світовий пролетаріят, а тим більше Москва чи Польща, диктував Коновальцеві вимогу поборювати як ліві так і праві кола, що йшли на співпрацю з ворогом чи то у формі державної федерації з Москвою, чи автономії у володіннях Польщі на ЗУЗ.

У критичний для історії України момент, коли гетьман України Павло Скоропадський проголосив акт федерації з Москвою, полк. Євген Коновалець, готовий із своїм Корпусом Січових Стрільців піддержувати кожен самостійний український:

уряд, в тому теж і гетьманський, не лише відмовив послуху гетьманові, але своєю військовою силою причинився до зміни уряду, що зрадив ідею самостійности України.

Для нашої теми цікавим є факт, що після розмови з гетьманом і ще перед своїм рішенням державного перевороту Коновалець стрінувся з Дмитром Донцовим, директором, з тому часі, Українського Телеграфічного Агентства. „У розмові зі мною, писав Євген Коновалець, вони (тобто Донцов і Шерзмет — Б. С.) теж висловилися за потребу повстання...”

За спогадами Дмитра Донцова „Рік 1918 — Київ” зустрів із Коновальцем було більше. Там читаємо: „...Був у Коновальця, в його штабі. Коли я представив йому свої вражіння і думки з приводу нової ситуації, сказав мені, що він і Петлюра проти анархії, до повстання „совдепів” не допустять. Рішили, що буду сходитися з ним, але таємно”. А далше читаємо у щоденнику з датою 5 січня: „О 10-й рано у Коновальця. З ним говорив годину. Розмова була для мене надзвичайно цікавою... Прийде або большевизм, або тверда рука. Обіцяв полковник обговорити все з найбільш міродатною особою і подати йому до відома наші пляни. Думаю, що в суті річи аргументація Коновальця була така; для військової диктатури потрібно війська”.

Полковник Коновалець уважав, що найважливішою зброєю воїна є його ідеологічне озброєння, його дисципліна, а щойно потім зброя матеріальна, зброя заліза. Найкращий воїн, а ще воїн революційної армії — це тільки доброволець. Ніякий примус, крім власного „хочу”, успіху не дасть. Цим треба пояснити спротив Коновальця щодо проголошеної Директорією загальної мобілізації в Україні широких, здеморалізованих соціалістами та комуністами, мас населення. Для переведення мобілізації мало було забезпечити мобілізованих харчами і зброєю, потрібні були кадри старшин для військового та ідейного перешколення новобранців. У висліді такої дійсности Осадчому Корпусові Січових Стрільців довелося вести боротьбу не лише проти московських правих і лівих наїзників, але також, в якійсь мірі, проти внутрішнього хаосу.

І тут ми приходимо до висновку, чому полк. Коновалець, розгортаючи революційну боротьбу Української Військової Організації, організує, рівночасно, націоналістичний рух, що спонтанно вириває у 20-их роках на різних теренах України,

як продовження визвольної боротьби і як реакція на трагічні помилки в минулому. Тому ідеологічний вишкіл вже на наступному етапі УВО, серед нових кадрів із молоді, займав важливу роль. Про це є згадка Володимира Янова про двотижневий вишкіл у його статті „Зустріч з полк. Євгеном Коновальцем на тлі настроїв доби”. Про цей вишкіл є теж згадка Євгена Врецьони в статті „Мої зустрічі з Полковником”. Останній згадує характеристичну подію, на підставі якої робимо висновок про роль ідеологічного виховання в кадрах молоді УВО, а згодом ОУН.

В статті Врецьони є згадка про зустріч з близьким співробітником полк. Коновальця сотником Василем Кучабським, який, користаючи зі свого становища в УВО і викладача курсу, намагався переконати Янова і Врецьону про перевагу гетьманського руху над націоналістичним, а зокрема ролі кляси хліборобів, на якій треба будувати державність України. Коли ж при нагоді Янів і Врецьона поінформували полковника Коновальця про згадану розмову з Кучабським, полковник, який толерував особисті погляди Кучабського в особистому житті, не міг дозволити на ширення їх в організації націоналістичній, яка ставить націю над кляси, а державу над партії. Як подає Врецьона, полковник Коновалець похвалив розмовців за щирість та одвертість і сказав: „Кучабський — давній бойовий товариш, але те, що він вчинив сьогодні, перекреслює всяку дальшу співпрацю з ним. Поведінка Кучабського — це вже не політична агітація, а намовляння до дезерції”.

Коли погодитися з достовірністю цього вислову полк. Коновальця, як націоналіста, вона вповні тотожна з думками Дмитра Донцова, який каже: „...кожна кляса, яка хоче представляти націю, повинна стреміти не лише до клясово-соціальних, але насамперед до політичних цілей, до закріплення політичного й економічного панування нації в себе дома... конкретно це значить, що коли в момент, де йдеться про існування нації, хтось застерігає собі право „сецесії”, то жодні засади „права” й „справедливості” не повинні вхоронити його перед долею Кочубея”. (Націоналізм. 1926. ст 326).

Ідеологічне виховання молоді в УВО, а згодом в ОУН, ставив Коновалець в першу чергу. „Коли ми, згадує Володимир Янів, дуже наївним способом „переконували” Полковника під час однієї з розмов, що повстання на західноукраїнських землях — річ необхідна, тоді Полковник лагідним — майже бать-

ківським — способом вказував на доцільність насамперед ідеологічної праці: на konieczність включитися в т. зв. органічний сектор, щоб наситити національною свідомістю якнайширші маси”.

Яким великим авторитетом був для молодих націоналістів полковник Коновалець, показують спогади тих, що зустрічалися з ним і з ним співпрацювали. Володимир Янів пише: „Ми здобули собі довір'я Полковника. Ми тремтіли, щоб його необачним вчинком колись не захитати. Тим пильніше намагалися ми закарбувати в пам'яті ті всі поради й доручення, які ми отримали на дорогу”.

В чому таїться легендарний авторитет полковника Коновальця, що промінював і охоплював широкі кола молодшої генерації українського народу на всіх землях окупованої ворогами України. Його моральна сила, його авторитет виростили з його характеру, його світогляду, його політичної дії і чину воїна. Здисциплінований командарм Корпусу Січових Стрільців на тлі революційної анархії і самозванчих отаманів був прикладом воїна державного будівництва, принциповий самостійник і соборник; відданий ідеї примату нації і держави, відкидав орієнтацію на чужі сили. Вірив, що тільки власними силами нація може стати державною і забезпечити власне життя і розвиток. Він перший після розгрому визвольних змагань не зложив зброї, починаючи нову революційну сторінку боротьби у формі УВО.

Ми згадували раніше про зустрічі полковника Коновальця із Дмитром Донцовим ще в Києві. Знаємо з літератури, головню зі спогадів учасників подій, що Коновалець перед історичного значення рішеннями нараджувався з політичними діячами націоналістами, скажімо точніше, з самостійниками державниками. І між ними згадується ім'я Дмитра Донцова. Ким був тоді Донцов? Кажуть його сучасники.

Ось, голоси, що їх цитуємо: „...Українці починають голосно говорити, як це робить Донцов і товариші, що всяка надія на Росію — утопія, то залишається шукати рятунку тільки в сепаратизмі... Бійтесь його! Коли ви будете продовжувати вашу політику, Донцови будуть числитися не одиницями й не десятками, а сотками, тисячами, мільйонами”. (З програми П. Мілюкова в Державній Думі з 19 лютого 1914 р.).

А далі: „...Дуже важко воювати з націоналістами цього сор-

ту (як Донцов), який запропонував з'їздові революцію про самостійну Україну". (В. Ленін. „Статті и речи об Украине", Партиздат ЦК КП(б)У, Киев, 1936).

І остання цитата: „...Відірвати полудневу Русь від Росії, пірвати всякі зв'язки з нею, проголосити повний політичний сепаратизм — ось реальний і конкретний клич під теперішню хвилю після думки найбільш радикального ідеолога політичної самостійности України". („Прикарпатська Русь").

Як бачимо з наведених цитат, Донцов виринає як перший ідеологічно оформлений націоналіст-сепаратист, український державник, відмічуваний ворогами української самостійности і державности. Чому ж би не мав помітити його не менше принциповий націоналіст-самостійник і державник — полковник Євген Коновалець?

Про свої зв'язки з полк. Коновальцем згадує Донцов теж у примітках до спогадів „Рік 1918 — Київ". Там читаємо: „Полк. Євгена Коновальця я пізнав у студентські часи у Львові перед І-ою Світовою війною. Стрічався з ним по війні у Відні і Львові. За його ініціативою віддала мені „Видавничу Спілку" редактування ЛНВістника в 1922 р..." Очевидно до цього часу, як згадано раніше, були зустрічі обох мужів у Києві.

Для нас найважливіший факт, поданий Донцовим, що йому передали редакцію „Літературно-Наукового Вістника" у Львові в 1922 р., що співпадає з початком революційної діяльності УВО, отже факт напрямних ідей Коновальця, що зброя як засіб в руках революціонера є переможною лише поруч зброї усвідомленої ідеї. Цю ідею, її оформлення, приноровлену до революційних умов, найкраще дати міг Донцов, що, дякуючи допомозі і співдії Коновальця, він виконав.

Організація Українських Націоналістів ставила, ставить і буде ставити в основу своєї дії націю, її розвиток, її мету існування, а державу, як найважливішу гарантію і умови для повного її розвитку та повного духовного і матеріального її вияву.

Юнацтво УВО, а згодом в ОУН живилося ідейним і світоглядним кормом, літературою офіційною своєї організації, як „Сурма", „Розбудова Нації", Постанови Першого Конгресу Українських Націоналістів і т. п., а також літературою легального характеру.

Більшість цих видань формувалися силами провідних людей ПУН-у, в якому переважали тенденції не тільки видвиган-

ня концепції революційної боротьби, але також концепції майбутнього державного устрою України. Це друге питання, пересадно та демагогічно ставлене соціялістами в часі визвольних змагань, молода генерація в умовах ворожого терору вважала неактуальним і передчасним, а головну увагу звернула на проблему методи революційної боротьби і на революційне виховання тих, що революцію мали здійснити.

Можна було б сказати про це більш доступною мовою, а саме: Важливішим є будувати хату, як вести дискусії про уклад її устаткування, а найважливіше, що збудувати її треба власною силою і ціною великого зусилля, а не кабінетними плянами.

Цю концепцію нового покоління, концепцію боротьби, прикладом власного життя і чину передав полковник Коновалець, а словом сформував її теоретик націоналізму Дмитро Донцов.

Починаючи з 1922 р. „Літературно-Науковий Вістник” за редакцією Донцова почав нову добу в мисленні української інтелігенції, а студентської молоді в першу чергу. Донцов став провідником і реформатором політичної думки України. Створив власну концепцію націоналістичного світогляду. На його думку нація здійснює свою мету, досягає її, коли з неї виловлюється провідна верства, хай би тільки ініціативна меншість, але відома своїй меті і здібна владу взяти власною силою. Ця провідна верства України, що її вилонила українська нація, виявилася в лицарстві княжого Києва, що творило імперію, провідної верстви козацтва — Війська Запорізького, що будували держави перемогами над Жовтими Водами і під Конотопом.

Але провідною верствою не могло бути покоління, яке було ідейно сформоване Драгомановим і ведене Винниченком. Віра у дружбу з російським народом, у вселюдське „братство”, у „поступ”, закінчилася капітуляцією перед комунізмом, катастрофою в існуванні нації, її держави.

Жахлива критика, якою картав Донцов своїх сучасників за малоросійство, за сервілізм — рабство, за вислужництво чужим ідеям, за зраду національних ідеалів, за культ приватних інтересів, за культ посади за столом інтересів ворога. Картав Донцов усіх, що ради панства, ради страху і лакомства нещасного міняли віхи, сідали на плятформу кон'юнктури, гляділи куди вітер віє і туди йшли. Йшли за тим, хто був при владі, хай

і за чужою владою, проклинаючи усіх, хто своїм спротивом заколючував їм спокій. Вони, ради стану свого посідання, відмовлялися від боротьби за незалежність свого народу. Воліли йти на угоду з ворогом, оправдуючись „здоровим глуздом”, що революційна боротьба — це „лохід з мотикою на сонце”. „Реальна дійсність” стояла перед ними тим „муром, що його головою не розіб'єш”.

Цій реальній політиці і логіці опортуністів, советофілів і прихильників польсько-української згоди протиставив Донцов віру, що гори ворухить, силу волі, що заперечує існуючі факти і творить нові, власні, свою правду. Практичний розум, що відмовляє одиниці жертвувати себе на захист чи для добра нації, мусить поступитися перед волею жити для неї, бо вона найвище добро. Кожна нація — це природний, даний Богом організм, а кожна одиниця в ній — клітина, що живе не сама для себе, а живе в організмі і для організму.

Донцов був провідником — виховником! Ідейно готував на боротьбу молоде покоління, нову провідну верству, що під проводом Коновальця мала здійснити велику мету. Цього не могли піднятися покоління дев'ятнадцятого століття, діти т. зв. раціоналізму. Розумів це великий Франко, зрозумів ролю віри, ролю серця над розумом, коли писав:

Відчути треба, серцем зрозуміть!
Що темне для ума, для серця ясне — явне

І тому виринається у його велике останнє бажання:

О, якби пісню вдать палку, вітхненну,
Що мільйони порива з собою,
Окрилює, веде на путь спасенну!

Якби!... Та нам, знесиленим журбою,
Роздертим сумнівами, битим сльозом, —
Не нам тебе провадити до бою!

Філософські тези і полеміка з ворогами українського націоналізму Донцова були темою студій кожночасної появи „Літературно-Наукового Вістника”, а потім під новою назвою — „Вістника”, на всіх теренах України організованого членства і юнацтва ОУН.

Донцовське мислення вольового націоналізму знайшло свій

вислів в есеях Валентина Мороза — „Серед снігів” та „Мойсей і Датан”. Там читаємо: „Я знаю, що всі люди є рівні. Це говорить мій розум. І разом з тим я знаю, що мій нарід особливий, найкращий. Мій нарід окраса землі. Мій нарід — стріла з Божого лука. Так промовляє мое серце. Не розумно зводити голос розуму і серця до одного знаменника. Голос розуму необхідний. Але людина, в якій розум загриз серце — це шкаралупа без ядра. Розумова вищість не завжди свідчить про духову вищість”. А далі: „Батьківщина — це святість. Коли йдеться про святість, тоді логіка ні при чому. Нація найсвятіше. Нація — це синтеза усього духового, чим володіє людина”.

У спогадах Осипа Бойдуника п. з. „Як дійшло до створення Організації Українських Націоналістів” є згадка про його зустрічі з провідними кадрами Крайового Проводу ОУН, в розмовах, з якими вони називали себе „донцовцями”.

Вже на початку 30-их років провідні кадри ОУН вповні прийняли революційні методи боротьби і називають себе донцовцями для відрізнення від тактичної лінії ПУН. Про це читаємо у статті Осипа Бойдуника п. з. „Як дійшло до створення Організації Українських Націоналістів”.

Відомо нам теж, що справа нападу на пошту в Городку Ягайлонському була справою суду ПУН. У висліді слідства оскарження організаторів нападу було звільнено від вини. Очевидно, позитивну роль у тактовній розв’язці суду відіграв полк. Коновалець, що в крайових кадрах „донцовців”, бачив не лише радикальну молодь, але теж і майбутнє ОУН.

Героїчна смерть Біласа і Данилишина зворушила мільйони українців Західніх Земель України. Не відстрашила від ОУН, а приєднала тисячі нових, що були готові заступити страчених. Авторитет Організації піднявся до найвищих меж. Хребет нації випростався. Вона знову вийшла на арену світової уваги. Коновалець і Донцов морально перемогли. І хоч вождь ОУН упав у Роттердамі від ворожого набою, нація, очолена Степаном Бандерою та Ярославом Стецьком, гідно прийняла події Другої світової війни, будучи підметом незалежної, на власних силах спертої, боротьби за державність ОУН-УПА.

Володимир Маняк

ПОВЕРНУТИ НАРОДОВІ ІСТОРІЮ, А ІСТОРІЇ – ПРАВДУ

Запитання, що намість увійшло в тривожні роздуми покоління.

Болюче запитання на всі часи.

Хто винен? Чия зловорожа рука наслала голодомор на український народ?

Час визначити безпосередніх винуватців трагедії.

Директиви надходили з центру, на місцях завжди знаходилось немало сумлінних виконавців. Були серед них випадково втягнуті в авантюру, були переконані „борці з класовим ворогом”. Були серед них різні люди, а здебільша це ті, хто якимось іншим чином демонструвати свою відданість суспільству не вмів або не хотів. Розперезані, зухвалі, жорстокі, вони чинили неподобства, збиткувалися зі своїх односельців. Надихнуті високими настановами Сталіна та його опричників, переступали закон, топтали людську гідність.

Так, директивні приписи надходили централізованим порядком. Регіони різні, інструкція одна, спільна для всіх областей. Однакові знаряддя ремесла „буксирів”, однаковий стиль поводження з людьми, однакова „технологія” обшуків та екзекуцій. Хтось же винаходив усе це — і знаряддя обшуків, і „технологію”, до подробиць подібні на західньому Поділлі, у південній Таврії чи в східному українському селі на Харківщині. Цікаво — хто? Зберегти б для історії ім'я цього „винахідника”, як зберегли ім'я творця гітлерівської душоубки.

Занадто запопадливі виконавці на місцях матеріалізували інструкцію центру по-своєму, доповнювали, як то мовиться, власними нюансами. Казарменно-бюрократична система запроваджувала суспільство страху і приниження.

В роки колективізації А. П. Губа працював у Попребищенському районі на Вінничині спочатку секретарем райкому комсомолу, потім був рекомендований на роботу в органи ДПУ: „1932 рік був роком великих напружень у заготівлі зерна для держави. У наш район приїздив А. І. Мікоян, а восени — П. П. Постишев, який зібрав членів бюро райкому партії. Секретарем тоді був О. Шарко. Членом бюро був і я. Зібравши

нас, Постишев говорив так: „Треба посадити мужичка на картопельку, а хліб здати державі. Включно з насінням. Нам треба не допустити Гітлера до влади, треба допомогти німецькому пролетаріатові”.

Гітлера до влади допустили.

Далі А. П. Губа згадує: „На початку травня 1933 року мене викликав секретар райкому партії і рекомендував негайно виїхати в село Станилівку, очолити там партосередок, сільську Раду й одночасно виконувати свої обов'язки по оперативній роботі... Через кілька днів мною було арештовано директора школи Чумака — активного петлюрівця. Він проводив антирадянську агітацію, мав великий запас зерна. А картина в селі була жахливою. 40-45 процентів населення вимерло. Трупів лежали по хатах, на вулицях і ніхто їх не прибирав. Нашим найпершим завданням було очистити село від трупів”.

Постишев домігся свого, бездоганно виконуючи сталінські настанови: хліб з українського села викачали. Поміркуймо, що стояло за закликком партійного функціонера — політична наївність чи бездумна покірливість службиста, для якого наказ старшого — закон? Віра в примарну ідею світової революції і солідарність трудящих усіх країн, служіння принципам пролетарського інтернаціоналізму чи нагальна потреба врятувати людство від „сходження” фашизму? Може, все виглядало значно простіше: відібрати хліб в „українського мужичка”, а решта лише слова? Так чи інакше, а Гітлера до влади допустили. Німецький пролетар одержав з рук диктатора роботу, заробіток, житло. Німецький бавер, наляканий розвитком подій і голодом в Україні, який старанно висвітлювала тодішня зарубіжна преса, зробив свій фатальний вибір — віддав голос Гітлерові. Згодом німецький пролетар та бавер одягнув форму воїна вермахту і ступив завойовником на землю безкорисливо-жертвовного „українського мужичка”.

1933-ій — рік небувалого голодомору в Україні і рік приходу до влади нацистів у Німеччині. Трагічний збіг, що потребує пильного, докладного дослідження істориків. Гостре, болюче запитання вимагає відповіді: то ж за віщо його, „українського мужичка”, прирікали на голодну смерть?

Сьогодні багато що прояснилося. Під силою неспростованих доказів, що прозвучали в нових публікаціях, можемо з певністю стверджувати: сталінська метафора „Сталін — це

Ленін сьогодні” — була не витвором фантазії „вождя всіх чародів”, а чистою правдою. Власне, в цій величальній формулі не було ні натяжок, ні перебільшень. Вона точно відбивала тодішню реальність.

Достовірні відомості про каральний похід на Україну советських військ під проводом Муравйова (1918), безсудні полтавські розстріли (1918), що стали широко відомі після публікації листів Володимира Короленка до Луначарського; нарешті публікація секретного листа Леніна до Молотова для членів Політбюро, датованого березнем 1922 року, — освітлюють силу-силенну нинішніх утаювань історичної правди, історіографічних недовомок і перекручувань.

А правда така.

„Саме тепер і тільки тепер, коли в голодних місцевостях їдять людей і на дорогах валяються сотні, коли не тисячі трупів, ми можемо (і тому повинні) провести вилучення церковних цінностей з найшпаленішою і найнещаднішою енергією, не зупиняючись перед придушенням будь-якого опору”, — я процитував згаданий вище секретний лист Леніна. З цього недавно опублікованого в „Ізвестиях ЦК КПСС” документу (№ 4, 1990) виразно прочитується, що вождя світового пролетаріату найменше тривожили оті „сотні, коли не тисячі трупів”, керованих ним співвітчизників. Головне для нього — пограбування церковних багатств під зручною для правлячої верхівки маркою допомоги голодуючим. З убивчою одвертістю автор листа напоумлює свого адресата (а це Молотов і члени Політбюро): „Саме тепер і лише тепер величезна більшість селянської маси буде або за нас, або, у будь-якому випадку, буде не в змозі підтримувати скільки-небудь рішуче ту жменьку чорносотенного духовенства і реакційного міського міщанства...”

Історія має невідпорну здатність: рано чи пізно таємне стає явним. Так сталося з секретним листом Леніна, де сплетено в єдиний клубок співучасників антинародньої акції — ДПУ, Наркомюст, Ревтрибунал, Політбюро ленінської партії. Планиючи на наступному партз’їзді влаштувати таємну нараду партійців з участю головних працівників каральних органів, автор листа закликає до нещадности:

„На цій нараді провести таємне рішення з’їзду про те, що вилучення цінностей... має бути проведене з нещадною рішучістю і в найкоротший строк. Чим більшу кількість представ-

ників реакційної буржуазії і реакційного духовенства нам удасться з цього приводу розстріляти, тим краще. Слід саме тепер (зауважте: країну викошував голод — В. М.) провчити цю публіку так, щоб на кілька десятків років ні про який опір вони не сміли і думати”. Підпис: Ленін.

В наступному десятилітті Сталін повторив „методичні настанови” свого вчителя — тільки вже з українським селянством. І головним підручним у нього став соратник Леніна по акції 1922 року — той же-таки Молотов. А сталінських поплічників другої і третьої руки по голодомору в Україні було вдосталь: Постишев, Косіор — називай всю тодішню правлячу українську верхівку і не помилишся. Але вони — не витвір сталінської доби.

Насильницький догматичний режим уявляється як організм з потужною системою примусу. І в цьому організмі набір генів — генотип — припадає на досталінську імперію. Генетична конституція організму системи утворювалася в часи Леніна, з його безпосередньою участю формувалися глибинні ознаки системи. З його, Леніновою, участю формувався генофонд — кадри. Отже, сталінський генофонд формувався в досталінські часи. Сталін творив хіба що нову ситуацію, в якій генофонд блискуче виявляв свої ознаки. Особливо вичерпно це реалізувалося, коли чинився геноцид проти українського селянства — головного хранителя нації — в 1932-1933 роках. Плянучи український голодомор, Сталін мав на що опертися: сказати, історичний прецедент був. Отже, голод — як каральна акція або акція умиротворення, простіше — засіб упокорення народу.

Коротенький екскурс в історію. Ленінський декрет про землю проіснував рік. Почалася політика воєнного комунізму, горезвісна продрозкладка. В селянина вигрібали силою зброї чесно вироблене ним. Через рік набрала чинності постанова про соціалістичне землеволодіння, обіцянки благ селянинові, що їх продекларував ленінський декрет про землю, зійшли нінащо, точніше — ленінський декрет про землю обдурих селянина. Боротьба селянина з соввладою загострилася. До сталінської імперії ще було далеченько. Але вже відіснувала українська державність в образі двох народних республік, уже був зраджений батько Махно — в чийй долі відбилася історія українського селянства. Вже діяли „зони”, „передзонники”,

ізолятори — функціонували концтабори, обплетені колючим дротом і обставлені вежами з вартовими. Була пора ленінська, а сталінська імперія на весь голос заявила про себе хіба що в році 1929-му, нареченому роком великого перелому. В досталінській імперії виникла концепція примусової праці. Примусова праця, започаткована жовтневою революцією в Росії, спершу застосувалась до так званих кляс, потім — до селян. Протягом десятиліття примусова праця вичавлювала живі соки з українського села.

На „зелену неділю” 1920 року жителі Борисполя на Київщині та навколишніх сіл підняли повстання проти совлади, що провадила непосильну хлібовикачку. Під час придушення повстання було спалено до 500 дворів, розстріляні всі повстанці, що потрапили в полон, всі поранені в лікарні були добиті, кожного десятого мужчину в Борисполі було розстріляно, як закладника. Через чверть століття за подібні злочини проти людства і людяности нацисти сіли на лаву підсудних у Нюрнберзі.

А тепер подаю епізод з тридцять третього року в переказі Івана Невідомського з села Новоселиця тодішньої Вінницької, нині Хмельницької області:

„В селі Устянівці тричі на тиждень я, учень педтехнікуму, навчав групу неписьменних дівчат. Одного дня при вході в село мене зупинив озброєний чоловік, перевіряв документи. Як виявилось пізніше, в селі проводив облаву каральний загін. Вони оточили село, щоб забрати нібито підкуркульників, які підмовили жінок на „бунт”. Жінки забрали з колгоспу своїх коней, корів, реманент... Моїх учениць у класі не було. Сперся на підвіконня і дивлюсь на вулицю. От появились два чоловіки, озброєні карабінами. Метрів за сто перед ними людина перебігає дорогу від однієї хати до другої. Постріл. Людина падає мертва. Озброєні пішли далі. Знов чути постріли. Я в школі на партах (лавках) і переночував. Вранці дивлюся — так і лежить убитий на дорозі. Вбили чоловіка, як собаку. І ніхто за нього не відповідав, бо він „дрібний буржуа”, приватник. Так було. А тепер? Та й тепер не всі очистились від іржі сталінщини і чіпляють селянинові різні ярлики”...

Коли достигав урожай, уздовж колгоспних посівів зводили вежі. На них стояли вартові з ружницями, щоб ніхто не обрізав чи не виминав колосків. З великою обережністю голодні діти пробиралися в жито чи пшеницю, щоб добути рятівних

колосків. Замість хліба їм було обіцяно офіційно тюрму або порцію свинцю. На підставі закону від 7 серпня 1932 року, написаного власноручно Сталінім.

З промови К. Ворошилова на XVII з'їзді ВКП(б): „Необхідно перш за все раз і назавжди покінчити з шкідницькими „теоріями” про заміну коня машиною, про „відмирання” коня... Необхідно далі навчитися коня не тільки годувати й утримувати, але й раціонально його використовувати... Необхідно ко-нем користуватися стільки, скільки йому природа підпустила сил, не можна вимагати від нього більшого”.

Турбота наркома оборони про коня — зрозуміла і виправдана: кінь нарівні з мотором ще надійно служив Червоній Армії. Віддаючи належне „першому маршалу”, згадаємо ще один момент з його промови на тому пам'ятному з'їзді „переможців”: „Ми пішли свідомо на голод, бо нам потрібен був хліб, але жертвами голоду були нетрудові елементи та куркульство”.

Якби-то нарком оборони був послідовний у своєму гуманізмі та поділив великодушню свої симпатії між конем і людиною, зокрема творцем хліба, приреченим на голодну смерть. А втім, що тепер гадати, слова мовлені привселюдно з високої трибуни, зафіксовані в документах. Сьогодні їх не відкличеш назад.

„Апаратна людина”, як схарактеризував Сталіна вигна-нець — Троцький в одному з листів 1932 року до політбюра ВКП(б) заради своєї „бонапартистської могутності” не зупиниться ні перед чим, „руками ДПУ... підбирає, підчищує з істинно звірячою несамовитістю все підозріле, ненадійне, сумнівне, щоб забезпечити себе від контрударів” (журнал „Зна-мя”, № 7, 1990). Виявляється Лейба Троцький був правий на всі сто відсотків. Він був правий і тоді, коли прорікав Сталінові майбутню долю: „Його політичне банкрутство буде одним із найстрашніших в історії”. Додамо: цей справедливий присуд стосується не самого лише Сталіна, але й системи, виплеканої ним.

Сталінською волею, при потуранні найближчих попліч-ників вождя ОДПУ перетворилося на робочий орган політбюра ВКП(б): розроблялися „сценарії” для каральних інстанцій, ви-гадувались назви так званім контрреволюційним організаціям, підказувалися способи „вибивання” зізнань.

11 січня 1933 року Сталін виступив на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б) з промовою „Про роботу на селі”. Уява промовця досить жваво змалювала образ модернізованого клясового ворога. На думку вождя, „їх не треба шукати далеко від колгоспів, вони сидять у самому колгоспі”. Це — рахівник, комірник, завгосп, секретар, як каже вождь, „нинішні куркулі й підкуркульники, нинішні антирадянські елементи на селі”. Проводять саботажницьку й шкідницьку роботу, а саме: „пускають у хід демагогію і вимагають, щоб колгосп утворив для тваринництва — резерв втриє більший за розмірами, ніж цього потрібно для діла, щоб колгосп видав на громадське харчування від 6 до 10 фунтів хліба в день на працівника. Зрозуміло, що після таких „фондів” і видач на громадське харчування, після такої шахрайської демагогії господарська міцність колгоспу повинна бути підірвана, і для хлібозаготівель не залишиться місця”.

Отакі-то зловорожі дії уздрів у тодішньому колгоспному співжитті вождь народів і закликав до революційної пильності, щоб розпізнавати, викривати і нещадно винищувати новоявленого антисоветщика на селі.

Визначено точні орієнтири для клясових боїв на селі. Конкретно подані прикмети новоявленого ворога трудового селянства — рахівник, комірник, завгосп. Саме ті, незручні для реквізиції сільгосппродуктів колгоспні посадовці, що мають очі, ведуть облік, допилюють громадських гараздів. Хто-хто, а вони чи не найпаче опираються нещадній продрозкладці, всезагребущій „червоній мітлі”, яка до останньої зернини підмітала колгоспні засіки. Підлякати, придушити опір, а для того є найкоротший, добряче випробуваний на тоді шлях — оголосити рахівника — саботажником, завгоспа — петлюрівцем, комірника — підкуркульником. І вперед — на колимську золотокопальню чи в канал-армійці, щоб не були такі розумні. Приборкували, брали всіх підряд, гнали на „острови” неозорії імперії під назвою ГУЛАГ. Без суду. Без слідства. Та, власне, благословення на це лиходійство давав генсек, з високої трибуни його голосом промовляв то слідчий, то прокурор, то суддя.

Білоруський письменник Василь Биков розповідає про страждання його рідної Білорусії під час насильницької колективізації. Читаючи повісті прозаїка-білоруса, жахаєшся тим

страхінням. А Білорусія голодомору тридцять третього року не знала. Якими ж словами можна описати мучеництво України того періоду, що поклала в сиру землю сім з половиною мільйона своїх синів і дочок? Голодомор замахнувся на майбутнє нації: третина умертвлених голодом — діти, які не народили нащадків, не дали потомства. Коли я вже торкнувся Білорусії, то наведу цифри для порівняння. Незважаючи на репресії, населення Білорусії у 30-ті роки збільшилося на 11.5 відсотка, приріст українського населення за цей час на 9.9 відсотка зменшився. У березні 1990 року я представляв українських дослідників на міжнародній конференції „Україна під Сталіним, 1928-1939”, що відбулася в Торонті (Канада). Австралійський професор Віткрофт продемонстрував цифри, добуті в одному з московських господарських архівів: в тридцять третьому році загалом по Україні вмирало по 100 душ на кожну 1000 сільських жителів. У червні тридцять третього смертність по Київській області становила 300 душ на кожну тисячу сільських жителів.

Діти під час голоду в Україні спричиненого сталінським режимом.

Немалу поживу для роздумів чесного дослідника дає публікація добірки листів Сталіна до Молотова, видрукувана в журналі „Коммунист” (№ 11, 1990). Насамперед вражає підступність Сталіна в конструюванні сюжетів фальшивих судових процесів і не менш вражає, що довірником його в цих людинонена-

висницьких діях, як і в Леніна, був Вячеслав Молотов. У цих документальних свідченнях тридцятих років, що належать перу Сталіна, широко вживається лексика, апробована в документах ленінської пори советської влади, на зразок: „обов'язково розстріляти десятки два-три шкідників“, „пару-другу мерзотників треба обов'язково розстріляти“, „чи не думають пани звинувачувані визнати свої ПОМИЛКИ і добряче обплювати себе політично, визнавши одночасно міцність радвлади і правильність методів колективізації?“

Змінилися часи, залишилися цинізм і агресивність. Стиль поводження з людиною, з народом, з суспільством залишився незмінним, хіба що вдосконалився, став набагато жорстокішим.

В одному з листів до Молотова Сталін пише: „Згоден також, що по валовому збору зернових на 32 р. треба взяти 698 млн. центнерів. Не менше“ („Коммуніст“, № 11, 1990). На цьому моменті варто зупинитися докладніше. Апологети сталінського режиму, виправдовуючи запрограмований голодсмор в Україні, пояснюють: уряд змуснений був форсувати вивіз зерна за кордон, щоб перекрити зростаючі валютні зидатки на придбання зарубіжного обладнання. Нині доступні нам цифри засвідчують аморальність такого твердження: в 1930 році з зібраних 835 млн. центнерів хліба було вивезено 48.4 млн. центнерів, в 1931 році — з 695 млн. — 51.8 млн. центнерів. Порахуйте, яка частка хлібозбору експортувалася. Зрозуміло, нищівна хлібовикачка в 1932 році з України не диктувалася темпами хвалені сталінської індустріалізації.

Творцем геноциду під час Другої світової війни проти слов'ян та жидів у першу чергу називаємо Гітлера. І це вічне тавро нацизму. Але чомусь і досі сором'язливо промовчуємо, коли треба назвати великих предтеч Гітлера. За злочини в масових масштабах нацисти перейшли крізь Нюрнберзький процес. Злочини творців геноциду проти нашого народу досі не дістали належної юридичної кваліфікації на підставі норм міжнародного права. А Советський Союз, між іншим, — співучасник Міжнародної конвенції 1948 року „Про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього“, акту, що встановлює міжнародно кримінальну відповідальність осіб, винних у здійсненні геноциду. Не відомщені в законному порядку, не відплачені за катівські дії — злочинці проти людства і людяности фігурують у нашій історіографії, часом, з ликом святих або велико-

мучеників, стоять на постаментах у вигляді пам'ятників, їхні криваві імена живуть у назвах вулиць. А ми смиренно й покірливо миримось з цим. Доки триватиме така терплячість, це мовчазне потурання фальсифікації нашої трагічної історії?

Не шукаймо слів-замінників, називаймо речі своїми іменами. Геноцид є геноцид. За нормами міжнародного права один з найважчих злочинів проти людства тлумачиться досить широко: тут і винищення окремих груп населення за расовими, національними, етнічними та релігійними ознаками, тут і — умисне створення життєвих умов, розрахованих на повне або часткове фізичне знищення цих груп. А що вже казати, коли замах учинено на цілий великий народ?

Отже, геноцид — підсудний. Так було вчора. Так повинно бути сьогодні і завжди.

На підставі справжніх, а не фальшивих документів, неспростованих свідчень очевидців, на підставі всіх джерел, які викликають довір'я, — мусимо реконструювати систему визиску й терору, що знекровлювали українське селянство протягом багатьох десятиліть. Кажемо: село „постаріло”. А це ж прямий наслідок голодомору, „матеріальний” відгомін ненароджених поколінь. Кажемо: село що не рік, то підупадає. А це ж прямий вислід масових репресій, що вихорилися над українським селом, і масових депортацій, що почалися в двадцятих і не припинялися в п'ятдесятих роках. Жодне селянство в світі не зазнало такого лихоліття, таких невідзбитковних втрат, яких зазнало селянство України в ХХ столітті. Жодна історіографія в світі стільки не вправлялася в очорненні власного селянства, як це робила наша рідна українська історична наука. Ким його тільки не обзивали, штучно розділивши село на кляси.

Світ знає Нюрнберг, де сиділи на лаві підсудних гітлерівські злочинці проти людства і людяности. Підсудні чинили злочини проти чужих народів. Але світ не знає процесу над злочинцями, які чинили катівську наругу куди більшого масштабу над своїм народом. Світ мусить про це знати — у всіх страхітливих обсягах, деталях та подробицях. Можливо, варто покластися на народню ініціативу й утворити міжнародній трибунал, який би об'єктивно, чесно, безсторонньо розслідував криваві сторінки історії українського народу. Десятиліттями ми миримось з фальсифікаціями, замовчуванням, оббріхуванням історії великого народу. Якщо Україна суверенна держава,

член ООН, то це приниження для всього народу і кожного з нас зокрема. Потрібен суд честі, суд справедливості над сталінською імперією, над неосталінізмом, що дається взнаки сьогодні — над злочинами проти українського народу в XX столітті. Всенародній суд з дотриманням конституційних прав людини. З переконливою експертизою і свідченнями очевидців, з документальними матеріалами, кваліфікованим розслідуванням, з вироком компетентних і праведних спеціалістів. Але спершу слід ввести в текст українського законодавства норми міжнародного права.

Ми домагаємося повної економічної, політичної незалежності України і соціальної справедливості. Ми прагнемо відродження українського народу взагалі і головного носія українства — селянина — зокрема. Відродження можливе лише тоді, коли народ не втратив свою ПАМ'ЯТЬ. Іншими словами, історична пам'ять — запорука відродження народу. Саме тому тоталітарний режим, вічна політика „єдинонеділимства”, ідеологія славнозвісної правлячої партії так суворо контролювала минуле нашого народу, геть відкидали правду, неухильно фальсифікували історію України. Річ зрозуміла: безпам'ятка легко перетворити на раба. З безпам'ятка легко витворити аморального донощика або жорстокого погонича свого ж таки співвітчизника. З безпам'ятків виплоджувались першоклясні кати рідного народу.

Якщо в суспільстві панує історичне безпам'ятство, то простіше таке суспільство деморалізувати, запроваджувати кабалу, катівські методи управління, відновлювати випробувані попередніми правителями криваві репресивні акції. Цар Петро I кривавим терором придумив Україну. Сталося це 1708 року. Знищення Батурина, переслідування „мазепинців” в Україні і за кордоном, масові вивози козаків на каторжні роботи по спорудженню петербурзьких каналів та на сумнозвісні Соловки — це, так би мовити, „Матеріалізація” царського терору над українським народом в його, народу, історичній пам'яті. Тепер перенесімося думкою в тридцять років вже нашого двадцятого віку — „віку-вбивці” як схарактеризував його авторитетний зарубіжний історик. Ті самі катівні у вигляді спорудження безсмертних сталінських каналів, та ж сама масова депортація селян, ті ж самі Соловки. Як і Петро I, Сталін перетворив терор на засадничі моменти державної політики. Тільки

модернізував свою зловмисність, прикрасив марксистсько-ленінськими викладами.

Напевно, нам нема потреби аж надто напружувати пам'ять, щоб пригадати перебіг подій в Україні у 40-50 роках. Голод на Великій Україні і форсована колективізація в Західній Україні, чергове насильство над селянином, щоб викликати його опір і спровокувати масове кровопролиття, дати привід для масового вивезення вже західноукраїнського селянина на, так звані, будови комунізму, на спорудження тих же катівських каналів, у шахти, на золотокопальні, звідки важко було вийти живцем. Провокація з убивством Ярослава Галана і масова депортація в Сибір з Західної України головним чином селян та інтелігенції. Адже українська інтелігенція — у переважній своїй більшості — це вихідці з селян.

Додайте до цього дві світові і громадянську для одних визвольну, для других — війни, що найдовше точилися саме на наших землях, то з певністю скажете: Україна стоїть не по коліна, а по горло в крові.

Хто знає, чи не гострить „меч караючий” для України черговий кат-модернізатор уже тепер, на спаді кривавого для нас з вами двадцятого століття? Пам'ятаймо, що з нами було і як це діялося. Я не залякую минулим. Я закликаю, щоб трагічне минуле народу було завжди з нами.

Поки гострили мечі караючі на „ворогів колгоспного ладу” — чи то уявних, чи то примарних, ворог справжній, всеосяжний, неблаганний — ГОЛОД — валив селян. Але цієї погуби „не помічали” на верхніх поверхах суспільства — і „вождь народів”, і його оточення вдавали, що голоду нема. Прикро: такі умонастрої далися взнаки через півстоліття в українській історіографії. У сконцентрованому вигляді цю тенденцію замовчування простежимо в сьомому томі десяти томного фундаментального видання „История Украинской ССР” („Наукова думка”, К, 1984).

Згадаймо засадничі моменти будови революційної держави — три декрети: влада — радам, земля — селянам, мир — народам. В епоху розгугу сталінщини перший принцип став пародією на народовладдя. Що міг всеукраїнський староста Петровський, яка реальна влада була в його руках? Ніякої. Щодо другого принципу — земля селянам. 1929 року сталінським державним переворотом він був начисто скасований. На фікцію перетворився і третій принцип: мир — народам. Сус-

пільство жило у вічному напруженні, в стані боєготовности, бо більш-менш мирної ситуації ні в країні, ні в світі Сталін не домагався, не хотів, не було йому це потрібно. У суспільстві створилася ситуація вседозволености, свавілля, а фактично — безвладдя, коли понівечено всі принципи і закони. Особливо це виявилось у розправі над українським селянством.

Ще і ще раз перерахуємо розділ „Перемога колгоспного ладу” у сьомому томі „Истории Украинской ССР”. Спинуємось на рядках, писаних з патосом, гідним іншого застосування. Мажорний тон, як у переможній реляції, завищені оцінки звершених бюрократією подій, жодних сумнівів і вагань. „Нова класова політика партії по відношенні до куркулів була офіційно проголошена історичною постановою ЦК ВКП(б) від 5 січня 1930 р. „Про темпи колективізації і міри допомоги держави колгоспному будівництву” (том сьомий, с. 260). Кілька-надцятьма рядками нижче: „В січні 1930 р. ЦК КП(б)У прийняв постанову „Про міри проти куркульства”, в якому запропонував партійним організаціям негайно розпочати підготовчу роботу з бідняцько-середняцькими масами, щоб через 2-3 тижні розпочати розкуркулення”. Перегортаємо сторінку, і знову попадає в око: „Велике значення для виправлення перегинів і помилок, для дальшого розвитку колективізації мала постанова ЦК ВКП(б) від 14 березня 1930 р. „Про боротьбу з викривленням партійної лінії в колгоспному русі”. І так від сторінки до сторінки: апаратні рішення, постанови, закони, інструкції. Створюється враження, що для авторів академічного видання історія України складається з цих офіціозів та сяких-таких коментарів до них. А де ж український народ зі своєю справжньою, вистражданою історією?

На чолі класової боротьби з куркульством в Україні стояли секретар ЦК КП(б)У С. Косіор, секретар ЦК КП(б)У Харківського окружного П. Постишев, наркомзем УРСР М. Демченко, прокурор республіки В. Порайко. „У зв’язку із загостренням класової боротьби на селі, несамовитим опором куркульства ми не тільки не повинні стримувати широкий масовий рух бідности, середняків та батраків, особливо в районах суцільної колективізації, за розкуркулення, а й самі повинні організувати цей рух, допомогти йому завдати дійового нищувального удару впливу, а головне — економічним можливостям куркульського прошарку села” (Косіор С. В. Вибрані

статті і промови К., 1968, с. 301-302). Секретар ЦК КП(б)У своїми словами повторював основоположні сталінські тези. Результат не забарився: „...за роки колективізації в республіці було експропрійовано приблизно 200 тисяч господарств сільської буржуазії” („История Украинской ССР”, том сьомий, ст. 261).

Тисячі свідчень очевидців, зібраних під час підготовки Книги-Меморіалу „33-й: голод”, промовисто викривають всеосяжну, антигуманну кампанію по розкуркуленню, на неспростовних фактах доводять, якої непоправної наруги українському народові завдало це масове ультра-революційне розорення села.

„Але що, власне, знаємо ми сьогодні про реальне життя нашого народу, особливо його переважаючої „мовчазної” маси робітників і селян?” — запитує журнал „Куммуніст” в редакційному супроводі до добірки селянських листів з тридцять сьомого року. Далі читаємо: „...вияснилося, що далеко не всі сторони дійсности знаходили відображення в документації сталінського бюрократичного управління: занадто часто зафіксувалось не те, що було насправді, а те, що повинно було бути у відповідності з наказами „великого вождя” („Коммуніст”, № 1, 1990 р., с. 95).

Селянинові призначили верховода, гегемона, не питаючи його згоди. Сказали: така воля історії. І він, селянин, мусив підкорятися цій вигадці. Почали з’являтися люди в шкіряних, „чорношкірі”, як охрестив їх фолклор, і сказали: робітник голодує в Ленінграді. Це була брехня (міські жителі одержували на картки хліб і до хліба). Але селянин мусив вірити цій брехні, як багатьом пропагандистським баєчкам. І селянин під тиском, під страхом покарання мусив віддати все, до останньої крихти зі свого двору, приректи себе, свою сім’ю, своїх дітей на голодну смерть, винищити свій рід до пня. Де, коли, в якій країні могло статися таке варварство?

Переддень всеукраїнського голодомору — 1932 рік — особливо рясний на директиви й постанови. Природно, це не могло минути уваги авторів капітального академічного видання — „Истории Украинской ССР” датованої недалекоим 1984-м. Наприклад, горезвісний закон від 7 серпня 1932 року, написаний власноручно Сталіним, кваліфікується як засіб очищення колгоспів „від куркулів і інших ворожих елементів, які підривають суспільне господарство „тихою сапою” (термін належить Сталінові — авт.). Цей державний акт, на думку істориків,

став рушійною передумовою зміцнення колгоспного ладу: „7 серпня 1932 р. ЦВК і СНК СРСР прийняли закон „Про охорону власності державних підприємств, колгоспів і кооперації та закріплення суспільної (соціалістичної) власності”, за яким колгоспне і кооперативне майно вважалось недоторкальним і його підриз оголошувався державним злочином”. Керуючись цим сталінським актом, запевняють історики, „органи советської влади... виступили як активна сила в закріпленні нового суспільного ладу на селі” (том 7, с. 274). У народі цей законодавчий витвір Сталіна дістав дещо іншу оцінку — „Закон про колгоспи” або „закон про п'ять колосків”. Навряд чи світова історія знає підступніший документ: голодні діти від дванадцятирічного віку, спіймані на хлібному полі зі жменем колосків, карались тюремним ув'язненням до десяти років, а дорослим за таку провину навіть присуджувався розстріл. У голодному тридцять третьому зафіксовано тисячі жертв цього драконівського, нелюдського закону.

То хто ж винен у смерті понад семи мільйонів українських селян у 1932-33 роках?

Не просто було заподіяти суцільний голодомор у такий потужній хлібородній країні, якою була Україна. Мусили добряче поставитися організатори цього найтяжчого злочину сталінізму. Щоб відповісти на незагойне, вічно болоче запитання поколінь, треба ретельно дослідити вертикаль — од кремлівського кабінету вождя, простежити через Раднарком УРСР, ЦК КП(б)У і до найостаннішої сільради. В Кремлі вироблялася антинародня стратегія, вона йшла по „низхідній”, конкретизувалася в керівних республіканських органах Харкова (тодішня столиця України), діставала практичного імпульсу в чільних обласних установах і організаціях (обком партії, облвиконком), обростала тактичною конкретикою на рівні районів і вже безпосередньо в живому житті села набувала вигляду жорстокого, безцеремонного розгулу молодчиків. „З них (активістів — авт.) організували вербувальні комісії, буксирні бригади, „червоні свати” для роботи з одноосібниками. Ідея колективізації популяризувалась на засіданнях і злетах селян-наймитів, молоді, жінок”, — констатують історики („История Украинской ССР”, том 7, с. 266).

Якщо простежити виступи, доповіді, промови Сталіна за роки 1928-1934, то це — проповідь жорстокости, катехизис зневіри в людську мораль. Максимі генсека трансформова-

лися на місцях, зокрема в Україні, тлумачилися з урахуванням конкретних умов, своєрідно розвивалися й збагачувалися. Закони, ухвали, постанови розв'язували руки органів влади і вселяли людям страх, паралізували здатність до опору. На місцях формувалася своя опричнина, гігантський обслуговуючий апарат, що не підлягав жодному контролю народу.

Академічне видання кваліфікує репресії мало не як благодійництво, антигуманні партійно-урядові акти — як заходи піклування про добробут, про розквіт і щастя народне. Трагічні сторінки історії народу переписано на чистовик — з оптимістичним патосом, із беззастережним виправданням насильницького сталінського режиму. Упереджено-підрихтовані факти засвідчують суцільний ентузіазм у суспільстві.

Справді, тридцять років — дволикий час: ентузіазм і жорстокість, рекорди і винищення мільйонів безневинних співвітчизників. Дволикий час продовжував дволикість у людях (підозрілість, масове донощитство, безвір'я), норми людської моралі не завжди узгоджувалися з офіційними ідеологічними установками, що підігрівалися маячними ідеями світової революції. Замість етичного ідеалу народів втовкмачувалася небезпечна сталінська теза про загострення класової боротьби. Вічний закон — час жити і час умирати — був розтоптаний: умирали немовлята і вмирали молоді матері, вмирали сини і вмирали батьки. Все пішло шкереберть. Україна стала землею вдів і вдівців, сиріт й безпритульних, малолітніх старців й бездомних стариків. Села звиродніли, перетворилися на могилища.

На жаль, цього не вичитаєш у поважному історичному виданні, членами головної редакційної колегії якого є титуловані, відомі в суспільствознавстві люди. Нема гіршого, як примітивізувати історію. Складну, сповнену не тільки героїки, а й трагізму історію України, — поготів. Офіційні акти тридцятих років, якими перенасичений згадуваний сьомий том „Истории Украинской ССР”, не можуть бездоганно правити за достовірне джерело пізнання тогочасної української дійсності. Не рятують становища фрази, скомпановані за шаблоном культивської історіографії, бездоказові висновки, на зразок: „всі селяни стали рівноправними господарями засобів виробництва” (с. 279). „На результатах господарювання колгоспів відбилися також труднощі, викликані скаженим спротивом класового ворога” (с. 280). Таке компонування історичних текстів легко

було робити в часи інакомовства, замовчування правди і в темряві засекреченості.

6 грудня 1932 року виходить постанова РНК УСРС та КП(б)У „Про занесення на чорну дошку сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі”. Першими на чорну дошку були занесені села Вербки та Гаврилівка Дніпропетровської області. Лютеньки та Кам'яні Потоки Харківської, Святотроїцьке та Піски — Одеської. В цілому 86 районів України, що не виконали плянів здачі зерна, ставилися мовби поза законом. Їх керівники оголошувалися саботажниками і підлягали репресіям, в ці райони заборонялося ввозити продукти харчування і промтовари, фактично припинялася торгівля. Таким чином, люди були кинуті напризволяще, бо до того часу майже всі продовольчі запаси в них уже забрали.

Постанови РНК УСРС та ЦК КП(б)У від 6 грудня 1932 року в „Истории Украинской ССР” ми не знайшли. Як не знайшли багатьох відомих нам документів тридцятих років, що викривають війну сталінського режиму з власним народом, з українським селянством зокрема.

РЕКОНСТРУЮЄМО перебіг минулих подій. Рік 1983-й. Рік п'ятдесятиліття голоду в Україні. Світова громадськість віддає шану жертвам небувалої в історії людства трагедії. Західні дослідники — чи то щиро, з науковим інтересом, чи нехай буде так, — упереджено, але взялися за поглиблене вивчення причин і наслідків біди, що спіткала наш народ на початку колективізації. Досліджувалися документальні матеріали, які потрапили до архівів західних країн, збиралися свідчення очевидців голоду. В ЗСА було засновано спеціальну комісію конгресу по вивченню голоду в Україні, яку очолив професор Джеймс Мейс. Наприкінці 1986 року в Англії побачила світ книга Роберта Конквеста „Жнива скорботи” — глибокий історичний звіт про наше недалеке минуле. Канадські українці на чолі з Юрієм Денисенком створили документальний відеофільм про голод в Україні. В 1988 році завдяки старанням дослідників Марка Царинника, Любомира Луцка, Богдана Кордана в Нью-Йорку вийшов том документів з британських архівів про трагічні події в Україні — голод тридцять третього. Ряд документальних розробок опубліковано в Західній Європі і навіть у далекій Австралії. Одне слово, світ нуртував довкола нашої трагічної історії.

А ми вперто відмовчувалися. За сталінською традицією,

тримали в „глибокому секреті” те, що світові було відомо в деталях і подробицях. Від кого ж таїли правду — від отих „заокеанських хулітелів” чи від свого народу?

Пильність — наша зброя, закладена в людську свідомість ще за сталінських часів, вона виявилася і в роки вісімдесяті, коли в світі відзначалося п'ятдесятиліття голоду в Україні. Ми були невіддатливі, затаю повторювали в контрпропагандистських виступах: у нас голоду не було. Таку версію обстоював історик або контрпропагандист, „титүлований” суспільствознавець, хто зніс цю біду на собі, чиї рідні вимерли, а сам якимсь дивом врятувався. Як це називати? Можливо, роздвоєність особи, двоєдушність, так чи так, а історики-пропагандисти уклали контракт з власним сумлінням — на користь ідеї про непереможну ходу соціалізму. Хочемо того чи ні, а сталінізм діяв. Це тільки з трибун ХХ і ХХІІ партз'їздів його розвінчано, а насправді він глибоко оселився в душах „контрпропагандистів”, „заковиз” у їхній свідомості, давав добрячу підзарядку на бойову відсіч зарубіжним „фальсифікаторам” нашої історії, які, бачите, вигадали якийсь голод у 1932-1933 роках на квітучій тоді Україні. Безсмертний, нетлінний сталінізм не давав з'ясувати правду навіть через три десятиліття після смерти „вождя народів”. А як воно виглядає при світлі гласности?

Наведемо документ, пов'язаний з виступом на Генеральній Асамблеї ООН київського історика І. С. Хмеля (до речі, члена головної редакційної колегії вже згаданого десятитомника „Истории Украинской ССР”):

Організація Об'єднаних Націй
Генеральна Асамблея
Тридцять восьма сесія
Офіційна візита
Третій комітет

16-е засідання, яке відбулося в середу, 10 жовтня 1983 року.
(37). Представник ЗСА повторив сфальсифіковані твердження про вигаданий голод, який начеб-то мав місце в Українській ССР 50 років тому. В зв'язку з цим він (Хмель) хотів вказати на те, що цей наклеп був учинений українськими буржуазними націоналістами, які були безсилі запанувати над українським народом у 1920-х роках. Ці буржуазні націоналісти служили Гітлерові в період Другої світової війни. Потім вони переїхали

до ЗСА і, з метою виправдання своєї присутності там, поширювали цю брехню про голод. Безперечно, голод був у З'єдинених Стейтах. На підтвердження того він (Хмель) посилався на протокол Конгресу від 6 червня 1983 р., згідно з яким конгресмен Сміт з Каліфорнії заявив, що голод в країні був однією з найзлободенніших проблем, що стояли перед З'єдиненими Стейтами Америки.

Цей документ, перекладений з англійського оригіналу, не коментуватимемо, та, власне, коментар подано передніше.

ПЕРЕБУДОВА дала можливість ліквідувати „білі плями” як в історії, так і в суспільній свідомості. Не всі історики сповна скористалися з цієї можливості. Журнал „Комуніст України” в кількох останніх числах за 1989 рік надрукував серію статей — „короткий огляд історії України”. Не будемо аналізувати всі публікації, зупинимось лише на матеріалі, що стосується нашої теми — голоду 1932-1933 років. Поважний авторський склад (більшість з авторів брали участь у написанні згадуваної вже десяти томної „Истории Украинской ССР”) дає підстави стверджувати, що висловлюється не приватна авторська версія, як і чому виник голод, а пропагується концепція, так би мовити, офіційне тлумачення народньої трагедії у світлі нинішнього, перебудовного періоду.

„3 позицій нового історичного мислення”, як пишуть автори „Комуніста України”, розглядаються принципово-важливі моменти голодомору. „Втрати населення України від голоду становлять не менше 3 мільйони чоловік” („Комуніст України” № 11, стор. 47). Так наука (якщо вона справді наука) любить точність. У наведеній констатації поважні історики припустилися, принаймні, двох похибок. По-перше, відволікальний термін „населення” вжито доволіно: в тридцять третьому виміряло українське село, а місто, хоч і пробувало в непереряжках там статках (карткова система, як згадувалось передніше, давала хліб і до хліба), але вижило, втрат від голоду не зазнало. По-друге, цифра жертв — 3 мільйони — занижена майже в два з половиною рази. В Книзі-Меморіалі „33-ій: голод” на підставі демографічних обчислень, зіставлень підсумків переписів населення за різні роки, показників народжуваності та смертності, а також з допомогою інших доступних нам фактів ми постарались це довести документально.

Далі читаємо: „За абсолютними втратами УРСР була на

першому місці, за відносними — на третьому (після Казахстану і Північного Кавказу)". Дивно: професійні історики навіть у нечуваній трагедії, що знекровила великий народ, визначають місця, як у соцзмаганні. Що ж, нехай проститься їм цей відгомін минулих часів — розподіляти „призові місця", доконечне визначати переможців, відстаючих. Певно, це не той випадок, коли слід застосувати змагальну арифметику, однак нічого не поробиш — традиція важко долається. Та найсумніше в силогізованні фахівців не це.

„Чи можна назвати голод штучним? — запитують автори огляду і відповідають: — Тільки до певної міри". В Україні не було нищівної засухи, загального потопу, суцільного воєнного розору, хлібне поле республіки дало більш-менш нормальний урожай. Голод в Україні був не природним наслідком стихії, а результатом свідомих акцій адміністративно-командної системи, примусових репресивних заходів. Не залишається ніяких сумнівів, що голод було організовано. „Основна його причина — деградація продуктивних сил, викликана накладеною на колгоспи і селян-одноосібників продрозкладкою, за допомогою якої Сталін сподівався виконати п'ятирічку за три роки". Хочуть того автори огляду в „Комуністі України" чи ні, але вони вдаються до зміщення понять — наслідок видають за причину. Об'єктивно: деградація продуктивних сил, жорстока викачка всіх продовольчих ресурсів, насіннєвого матеріалу з колгоспних комор, суцільне вимітання будь-яких припасів для виживання з селянських хат — це засіб упокорення народу. Мета — створення авторитарної імперії з самодержцем Сталіним на чолі.

Страх як побоюємося, щоб нас, крий Боже, не запідозрили в надмірних сампатіях до своєї нації (а простіше — не звинуватили в націоналізмі). Отож і розмірковуючи про український голодомор тридцять третього року, наші суспільствознавці щоразу підкреслюють, що голод був не тільки в Україні. Насамперед називаються Північний Кавказ, Поволжя, Південний Урал, Казахстан. Останнім часом це вже стало ходовою тезою. Голод виноситься за межі України, розширюється його географія, і, правду кажучи, не завжди виправдана й зрозуміла ця нарочитість — навіщо? Щоб збільшити масштаби злочинів сталінізму чи зменшити втрати українського народу, нівелювати наш національний біль? Думається, тут варто говорити не стіль-

ки про географію, скільки про інше. Голодував не якийсь незначений північнокавказький народ, а переважно українці Кубані. Голод був у тих районах Поволжя (Саратовська, Сталінградська області), де компактно проживали українці. Голодували українські села в Оренбурзькій області (Південний Урал). Лютував голод у Павлодарській області (Казахстан), де масово проживали українці-переселенці ще з дореволюційних часів.

Ми зовсім не збираємося применшувати людські втрати інших народів, але можемо подати сотні свідчень очевидців, які, прорвавшись крізь щільні збройні заслони, тікали з голодної України, побували тоді в різних регіонах країни і нині в гірких своїх споминах оперують переконливими, достовірними фактами: в усіх суміжних з Україною областях (російських, білоруських) голоду не було. А от українці голодували не тільки в Україні, і їхні могили позаростали травою забуття і на прабатьківщині, і по інших близьких та далеких світах.

Так, ми не будемо ділити могили наших співжителів за національною ознакою. Але хто ж, як не ми самі, пом'янемо небіжчиків, що були колись — чи могли бути — цвітом нашого народу? Хто, як не ми?

...Так, документальні матеріали доби казарменого соціалізму ставимо під сумнів, не викликають ні довір'я, ні пошани і деякі нинішні тлумачення сталінських офіціозів. „І все ж таки в розпорядженні слідчого є історичний факт, який зберіг справжні голоси правди і терпіння, які сказані (але не почуті) в часи офіційної брехні, яка перейшла всі пори громадського життя... Це листи, якими довгий час нехтувала наша історіографія...” („Коммуніст”, № 1, за 1990 р.). Тут мовиться про листи селян, надіслані в різні урядові інстанції в далекі тридцять роки. Це — крик людських душ, листи-скарги, листи-волення. І в нашій Книзі Народної Пам'яті вони є. Їх виявили в архівах київські історики з відділу, очолюваного доктором історичних наук С. Кульчицьким. Одначе головне навантаження в Книзі-Меморіалі „33-й: голод” несуть сучасні свідчення очевидців голоду, зібрані по всіх областях України. Пам'ять людей — неоціненне джерело пізнання. Спогад до спогаду — твориться історія покоління. З історії поколінь складається історична пам'ять народу.

(Осінь, 1990)

Іван Терещенко

ТРАГЕДІЯ ЗАКЕРЗОННЯ

Вступ

В 1992 році минає 45 літ від насильного виселення решти українського населення з Лемківщини, Надсяння і Підляшшя в рамках т. зв. акції „Вісла”. В часі цієї злочинної операції виселено з рідних земель на т. зв. „Земі Одзискане” (колишні німецькі території) більше як 150,000 українців.

Частина українських етнічних земель, на підставі Ялтинського Договору з січня 1945 р., опинилась під урядуванням Польщі за лінією Керзона. Наслідком цього в межах тодішньої Польщі в 1944-1945 рр. опинилось приблизно 800,000 етнічних українців, головню в Ряшівському і Люблинському, а частинно також в Білостоцькому і Краківському воєводствах. Різні автори подають різні числа: І. Блом¹⁾ — 1,000,000; А. Щесьняк і В. Шота²⁾ — 650,000; В. Мокрий³⁾ — 1,061,000. Німецька статистика з 1940 року подає цифру 744,000 українців⁴⁾. До цієї цифри треба додати приблизно 60,000 українців з правого берега Сяну, які тоді жили в УССР, а по війні ці землі одержала Польща. Разом приблизно 800,000.

Крім цього на терені Польщі залишилися українці: жителі центральної і західньої Польщі, частина втікачів перед большевиками, вивезені в часі війни на роботи до Німеччини, які опинилися на землях признаних Польщі і не повернулись в Україну.

Слід зазначити, що до Польщі переселились в 1944-48 і 1956-57 роках деякі українці, як громадяни довоєнної Польщі з ССРСР. А. Сороковський подає їх число: приблизно 150,000⁵⁾. Також серед репатріантів до Польщі зі західних країн після війни була деяка кількість українців, між ними колишні вояки Польського Війська на заході.

Стан і міграція українського населення на терені повоєнної Польщі вимагають досліджень, зокрема тепер, коли є вільний доступ до більшості архівів.

Для порядку треба додати, що частина українців, з різних причин, поміняла свій обряд на римо-католицький. Ці, в більшості, залишилися на рідних землях. Ксьондзи це радо робили, реалізуючи тут довгохвилюву польонізаційну політику.

Польща від століть вела імперіялістичну політику щодо України. Зокрема в період 20-30 рр. ХХ ст. польський уряд намагався збільшити свій стан посідання. Плановано змінити національний склад населення т. зв. „Кресув Всходніх”, щоб на цих етнографічних українських землях була більшість поляків. Стосовано різні способи, а саме: продаж землі з поділу маєтків тільки полякам римо-католикам, населювання колоністів-мазурів на українських землях, населювання військових осадників в прикордонних повітах, заохочування українців до еміграції за кордон, змушування працівників-українців до перенесення метрик з церков до римо-католицьких костьолів під загрозою втрати праці, переведення українців-працівників державних установ до центральної Польщі, заснування різного роду проурядових організацій, в тому числі „шляхти загродової” для польонізації мало свідомого населення.

Є доступні польські документи про політику тодішнього польського уряду щодо українців. З документів міністерства внутрішніх справ, між іншим, випливає, що 5 повітів надсянських: Любачів, Ярослав, Перемишль, Добромиль і Сянік, а також 9 повітів т. зв. помосту до Львова призначено до польонізації. Перешкодою став вибух Другої світової війни⁶⁾.

Від антиукраїнської політики не відступили поляки також в період Другої світової війни. Різні польські партії і організації на терені краю, а передусім в Західній Україні, незважаючи на відмінну ситуацію, далі ведуть антиукраїнську імперіялістичну політику. Вже в 1942-43 рр. планують як збільшити свій стан посідання. Обговорюють потребу переселення після закінчення війни українців за Збруч, а також на терени центральної і західної Польщі⁷⁾. Цю заплановану ендеками і „стронніцтвом народовим” у відношенні до українців винищувальну політику перевів після 1944 року уряд комуністичної Польщі. Діялося це при певній піддержці широких кіл польського населення і римо-католицького духовенства. Тадеуш-Анджей Ольшанський у своєму рефераті на Симпозіум Народів пише: „Ми не хотіли мати серед себе українців, гірше, ми хотіли вірити, що це народ бандитів, гайдамаків і т. п.”⁸⁾.

Збройна боротьба на Закерзонні

На терені Закерзоння вже до війни діяла, як і в цілій Західній Україні, Організація Українських Націоналістів. Кліти-

ни ОУН поступово розгортались, передусім в період війни. Всі українські партії перестали діяти, залишилась тільки підпільна ОУН, яка була надхненником збройної боротьби проти окупантів.

Після усталення кордонів між Польщею і УРСР в 1945 році терени під польським пануванням в організаційній структурі ОУН названо Закерзонським Краєм. Крайовим провідником Організації Українських Націоналістів (бандерівців) став від весни 1945 року довголітній член Ярослав Старух псевдонім „Стяг”. Край поділено на три округи, які ділились на надрайони і райони, а відтак кущі і станиці. Станиця займала 1-2 села, кілька станиць — це був кущ. Під військовим оглядом терен Закерзоння становив VI військову округу „Сян” УПА-Захід. Командиром округи „Сян” був від початку до 1947 року Мирослав Онишкевич „Орест”, який виконував рівночасно обов’язки військового референта в Крайовому Проводі ОУН. Округа „Сян” була поділена на три тактичні відтинки: „Лемко”, „Бастіон”, „Данилів”. Тактичні відтинки покривались з округами ОУН.

На терені Закерзоння діяло приблизно 20 сотень УПА, боївки СБ і Самооборонні Кущові Відділи (СКВ). А. Щесьяк і В. Шота оцінюють стан УПА на переломі 1946/1947 рр. — 1,800 вояків, СКВ — 1,000⁹. Боївки Служби Безпеки в кількості 10-15 осіб діяли в кожному районі, надрайоні і окрузі, разом приблизно 200 осіб¹⁰.

Боротьба ОУН-УПА з ворогом на терені Закерзоння тривала від 1944 до 1947 року. В 1944-1945 рр. рейдували тут відділи УПА-Північ, боронячи населення Холмищини від польського терору. На інших теренах в цьому часі рейдували відділи УПА-Захід. В 1944-1945 рр. тут були чисельні гарнізони НКВД, а також польські штурмові батальйони, не рахуючи польського підпілля, всі ці формації нападали, нищили і грабували, а також мордували українське цивільне населення.

Відділи польського війська вимордували більше як 100 мешканців села Завадка Морохівська Сяніцького повіту, приблизно 40 мешканців села Терка Ліського повіту. Як подає Т. А. Ольшанський¹¹, то внутрішні війська замордували приблизно 540 мешканців Старого Люблинця, 400 мешканців Горайця. Крім війська на українські села нападали відділи польського підпілля. І так, 3 березня 1945 року відділ ВІН (Воль-

носьць і Неподлеглоць) під командуванням „Вацлава” напав і вимордував приблизно 350 мешканців села Павлокома Березівського повіту. В червні 1945 року інший відділ напав на село Пискоровичі, де замордовано 720 осіб. В селі Малковичі замордовано 124 особи. В селі Верховини Красноставського повіту відділ НС під командуванням „Шарого” замордував 194 особи, в цьому 65 дітей менше 11 років¹²⁾.

Владислав Пожога подає, що втрати українських націоналістів в 1944-1947 роках становили 5,500 осіб. Не подає, однак, чи це вбиті виключно військовими, міліцією і відділами безпеки, чи також польським підпіллям. Також цікаво знати, чи немовлята з Павлокоми, Пискорович, Малкович, Завадки Морохівської, Верховини і інших сіл також зараховує до членів ОУН?

Польські втрати в боротьбі з УПА Пожога ділить на три групи: 1) Військо, Корпус Внутрішньої Безпеки і Війська Оборони Кордонів, де загинуло приблизно 1,000 вояків; 2) Функціонери Безпеки, міліції, партії і адміністрації, всього приблизно 1,100 осіб; 3) цивільне населення, де загинуло від УПА 600 осіб. Разом приблизно 2,700 осіб¹³⁾

Неведені цифри подають поляки. І подають, що українців загинуло у два рази більше, як поляків, що заперечує польській пропаганді про терор українських націоналістів (бандерівців) супроти польського населення. До уваги треба взяти ще факт, що збройна боротьба велась тільки на українській етнографічній території.

Переселення до УССР

Згідно з договором від 9 вересня 1944 року між ПКВН (Польський Комітет Визволення Народового) тодішній наставлений Москвою польський уряд, і урядом УССР в справі переселення польського населення з України до Польщі, а українського з Польщі до УССР, вже восени 1944 р. розпочалось виселювання українців з Польщі. Спочатку переселення мало частинно добровільний характер. Виїжджало населення сіл з українсько-польського пограниччя, тероризоване польським підпіллям, а також населення сіл знищених під час фронтових дій. А. Щесняк і В. Шота¹⁴⁾ ділять переселенчу акцію на три етапи: від початку акції до 3 вересня 1945 року переселено

222,509 осіб; від 3. 09. 1945 року до 2. 08. 1946 року переселено 260,152 особи; від 2. 08. 1946 року до кінця 1946 року додатково переселено 5,950 осіб. Разом переселено 488,618 осіб¹⁵⁾.

Переселювання в 1944 році і до половини 1945 року відбувалося при допомозі місцевої міліції і органів безпеки. До переселювання-депортації від половини 1945 року вживано військо. Три фронтові дивізії і кілька полків скеровано на терени Ряшівського воєводства, нібито, до боротьби з підпіллям, а справді до депортації українського населення¹⁶⁾. Військові формації, в складі яких було багато мешканців Волині і Галичини, нападали і палили села, при чому мордували невинних людей, як згадано вище¹⁷⁾. Військові підрозділи оточували села і мешканців конвоювали на залізничні двірці. На станціях люди чекали не раз по кілька тижнів на дощі і морози на транспорт до УССР.

Проти депортації населення боронилось різними способами. З сіл при Чехо-Словацькому кордоні люди втікали до Чехо-Словаччини, де перебували по кілька тижнів. З інших сіл втікали в ліси, де пережили військову акцію. На захист українського населення стала ОУН-УПА. Впродовж 1945-1946 рр. відділи УПА знищили багато залізничних мостів і двірців. Сотні Української Повстанської Армії робили засідки на військо, а також акції на їхні гарнізони. Відплатні дії УПА в значній мірі зменшили польський терор проти українського населення і сповільнили переселенчу акцію.

Після закінчення переселення до УССР на терені Закерзоння залишилось ще більше як 200 тисяч українців.

Акція „Вісла”

Деякі польські автори приписують переведення виселення українського населення в рамках акції „Вісла” як відплатну дію за смерть генерала, віце-міністра оборони Кароля Сьверчевського, який загинув від куль УПА. За їхнім твердженням, УПА не вдалося б ліквідувати без рівночасного виселення українського населення, яке було резервуаром кадрів, давало харч і всяку іншу допомогу для УПА. Та цьому суперечить дійсність. На початку 1947 року УПА починає входити в глибоку конспірацію і зменшує свої бойові дії. Від січня до березня 1947 року від куль УПА загинуло тільки 10 осіб цивільного населення, 15 міліціонерів і функціонерів служби безпеки і 30 вояків. Це є

2% польських втрат спричинених вояками УПА в 1944-1947 роках на Закерзонні.

Також виникає питання — чому переселення відбувалось і на тих теренах, де УПА практично не діяла? Чому не переселено, наприклад, гуралів з повіту Новий Торг, де скупчення польського підпілля було більше, як УПА на українських теренах? (Діяв тут „Огень”).

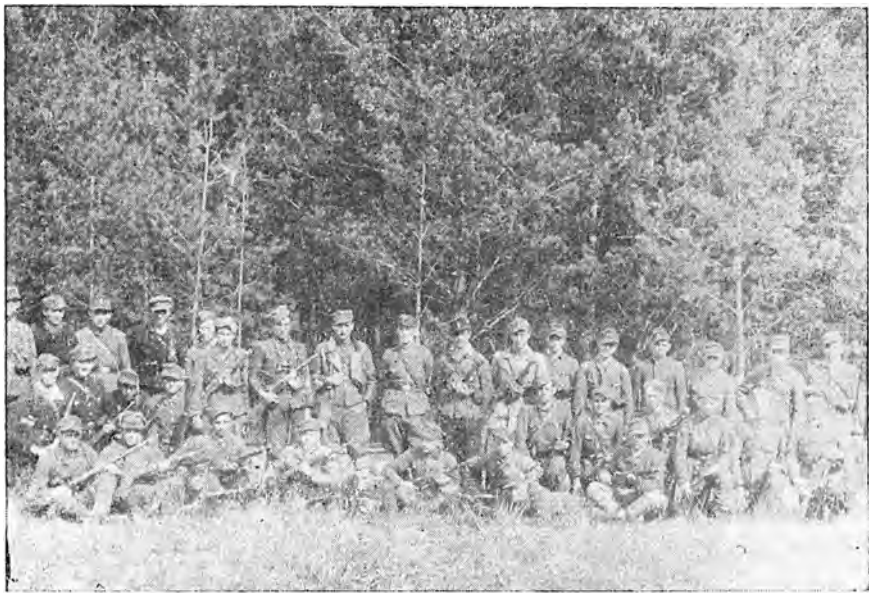
Все це вказує на те, що акція була запланована заздалегідь, а метою було — позбутись української меншости, виселяючи її на західні землі з призначенням на асиміляцію. Також польський уряд боявся, щоб Сталін не надумався і не схотів прилучити ці терени до УССР. Виселення українського населення позбавляло також українців у майбутньому домагатися віддання цих територій українській державі. Виселяючи українське населення, польський комуністичний уряд здобув від польського населення абсолютну підтримку, а також виразно поправив свою опінію.

Євген Місило — варшавський історик, подає, що вже в січні 1947 р. Генеральний Штаб Польської Армії розпочав інтенсивну підготовку до виселення українців. Військові відділи одержали наказ приготувати на місцях списки українських і мішаних подруж. Місяць пізніше заступник шефа штабу польського війська генерал Мосор приготував спеціальний рапорт для міністра оборони, де виразно подано намір виселення українців „поодинокими родинами, в розпорошенні на цілих відібраних землях, де вони скоро будуть асимільовані”. 27 березня 1947 року цей плян зреферований на засіданні Комісії Державної Безпеки, прийнято і передано до Політичного Бюра Центрального Комітету Польської Об'єднаної Партії. На наступний день, 28 березня, від куль сотні „Хріна” загинув ген. К. Сьверчевський, а вже кільканадцять годин пізніше, 29 березня, на спеціальнім засіданні Політичного Бюра постановлено „в рамках репресійної акції проти українського населення (...):

1. В скорому часі переселити українців і мішані родини на відібрані землі, поселити розпорошено і не ближче 100 км від кордону.
2. Переселенчу акцію узгоднити з урядом Советського Союзу і Чехо-Словаччини.
3. Підготування даних про українське населення в Польщі

і проекту переселення доручено тов. Стихальському і Радкевичеві. Термін — 1 тиждень”¹⁸).

Від тоді майже кожного тижня на засіданнях Бюра обговорювано українські справи. На засіданні затверджено склад командування операційної групи „Вісла”, де назначено командиром ген. Стефана Мосора. Вирішено також відкрити карний табір в Явожні спеціально для українців.

Перемищина. Чота УПА із сотенним командиром „Крилачем” (стоїть посередині). Весна 1946 року.

На думку Е. Місила, ухвала Президії Ради Міністрів з 24 квітня 1947 року як підстава до виселення, ніколи не була прийнята, або була сфальшована.

На день перед запланованим виселенням генерал Мосор зажадав уповноважень від уряду. Це запізнило акцію, яка мала розпочатися 24 квітня 1947 року. Уповноваження такі одержав генерал 25 квітня.

Вже від половини квітня 1947 року на терені Сяніцького і Ліського повітів приїжджали масово військові ешпеліони. Вони задержувались на залізничних двірцях, а військо зразу включалося в акцію, пересікаючи ліси і села. Були це елітарні батальйони війська з цілої Польщі, які приділено до комбіно-

ваних полків в складі дивізій, підпорядкованих командуванню операційної групи „Вісла”. Дивним було те, що порожні вагони не поверталися назад, а залишилися на станціях на бічних рейках.

Та все вияснилося, коли 28 квітня 1947 року, о год. 4-й вранці на українські села кинулися, мов шуліки, відділи польського війська. Відбувалось це, звичайно, так: військо окружило село, рівночасно повідомивши сільського старосту, що люди повинні збиратись, бо будуть переселені на Відзискані Землі. Дано 2-3 години, а не раз і менше часу на притотування до виселення. Після 2-3 годин населення, під сильним конвоєм війська, залишило своє рідне село, везучи на возах малу частинку свого майна. Звичайно, на один віз збиралося по 2-3 родини.

Сильні військові конвої прибували з депортованими на залізничні станції, за колючі дроти, де були стережені. Тут зразу функціонери уряду безпеки і військової розвідки з різними донощиками виловлювали і арештували підозрілих у співпраці з ОУН і УПА. Арештованих піддавали жорстокому слідству з побиттям. Деяких звільнено, а інші опинилися в тюрмах або концтаборі „Явожно”.

Перші транспорти депортованих від'їхали вже 29 квітня 1947 р. зі станції Команча і Куляшне Сяніцького повіту.

Як згадано вище, командиром операційної групи військ під назвою „Вісла” був генерал Стефан Мосор, заступник шефа генерального штабу польського війська. Його заступниками були: у справах безпеки полк. Г. Корчинський, у справах корпусу внутрішньої безпеки полк. Ю. Гібнер, у політичних справах полк. Б. Сидзінський, шефом штабу — полк. М. Хилінський. В складі групи діяв також польовий суд. Операційній групі „Вісла” підпорядковано також командирів військових округ — Люблин і Краків. Терен операції поділено на дві частини: „Р” (Ряшів) і „С” (Сянік). В склад операційної групи „Вісла” безпосередньо входили: 3, 6, 7, 8, 9 дивізії піхоти, разом 15 полків, дивізія корпусу внутрішньої безпеки, разом 3 бригади, полк саперів в складі 500 вояків, транспортний полк, який складався із 310 вантажних авт, 12-й полк піхоти і відділ міліції в складі 700 осіб як резерва командира операційної групи „Вісла”, літунська ескадра (Довглас) і 9 РО-2, 4 панцерні поїзди і інші спеціальні підрозділи. Разом більше як 20 тисяч

добре вишколених вояків, не враховуючи місцевої міліції, охорони залізниці, урядів безпеки і військ охорони кордонів¹⁹⁾.

Рівночасно згідно з договором зі советами, їхні прикордонні війська обставили щільно польсько-советський кордон. Чехо-Словаччина вже в 1945 році виставила проти УПА свої війська. Ці формування входили в склад групи „Сталь”. Групу цю перейменовано на „Теплице”. В кінці червня ця група мала 17 літаків. У вересні 1947 року командиром групи був генерал-майор Еміль Перко, а в її складі було 13,602 вояки, виключним завданням яких була боротьба з групами УПА і недопущення їх рейдів через Чехо-Словаччину на Захід²⁰⁾.

Комарницький ліс біля Перемишля. Переходова медична станція під час весняної офензиви. 1947 рік.

Акцію „Вісла” заплановано перевести двома етапами, а переведено трьома. В першому етапі тактичні з’єднання війська одержали такі завдання: дивізії Корпусу Внутрішньої Безпеки (КВБ) зліквідувати діючу в районі Тісни-Балигорода сотню „Біра”;

Шостій дивізії піхоти зліквідувати сотню „Хріна”, яка діє на південний захід від Сянока;

Сьомій дивізії піхоти знищити сотню „Стаха”, яка діє на південь від Сянока;

Восьмій дивізії піхоти знищити сотню „Крилача”, яка діє в районі сіл: Добра, Молява, Кузьмина і сотню „Ластівки”, діючу в районі сіл: Лімна, Трійця, Ямна Горішня і Ямна Долишня на північний схід від Сянока;

Дев'ятій дивізії піхоти зліквідувати сотні „Бурлаки” і „Громенка”, які оперують на південь і південний захід від Перемишля²¹⁾.

Рівночасно військо одержало завдання виселити українське населення зі свого терену.

Як бачимо, вже в першому етапі на цім терені виявилась величезна перевага війська над УПА. Дивізія КВБ нараховувала на 25 травня 1947 року 4,587 вояків, в тому 368 старшин. 4,587 польських вояків, відпочитих, вишколених і витренованих у боях проти однієї сотні УПА „Біра”, кількість якої не перевищувала 150 вояків разом з пораненими і хворими!

Польські автори, роблячи порівняння сил польського війська і УПА, подають гльобальні числа, чим фальшують правду. А. Щесьняк²²⁾ подає таку статистику: 6 тисяч українського підпілля (2,5 тисячі УПА, кількасот СБ, приблизно 3,000 членів ОУН в кущах СКВ) проти 20 тисяч польського війська. Коли порівняти, то виходить, що на одного підпілляника припадало 3,2 вояки. Для ліквідації підпілля, каже автор, потрібно співвідношення 1:10, а навіть 1:15. Беручи правдиві дані про УПА і військо на даному терені, одержуємо такі дані: район дії дивізії КВБ околиці Балигороду і Тісни — кількість війська, не враховуючи міліції, УБ, прикордонних військ, 4,587 вояків проти однієї сотні УПА, найбільше 150 вояків. Відношення: $4,587:150 = 30,6$. Це означає, що на одного вояка УПА припадало більше як 30 вояків внутрішньої безпеки! Ця дивізія мала 403 коні, 30 вишколених собак, 6 самоїздних гармат, 13 панцерних авт, 50 авт, 15 мотоциклів з причепленими кулеметами і 50 польових радіостанцій!²³⁾ Сотня „Біра” мала до свого користування кільканадцять скорострілів, крісів і машинових пістолетів.

Подібне виходить, порівнюючи інші дивізії операційної групи „Вісла” до сотні УПА. Виходячи із цього порівняння, бачимо геройство вояків УПА і вмілу тактику їхніх командирів. Польському війську, мимо величезної переваги у техніці і людях, не вдалося зовсім розбити ані взяти в полон більшого підвідділу УПА. Майже всі сотні тактичного відтинку „Лемко”,

будучи протягом травня і червня в безперервних боях і рейдах, не маючи хвилини відпочинку, голодні, без одягу, взуття перейшли кордон на чехо-словацьку або советську територію.

На терені Чехо-Словаччини групи УПА, без знання терену, не маючи мап, далі не мали відпочинку, бо тут стерегло військо групи „Теплице” з танками і літаками. Сотні, які перейшли на советську сторону, також були безперервно атаковані військами НКВД.

Перший етап акції „Вісла” тривав від початку акції до початку червня 1947 року. В цьому часі велись бойові операції майже виключно на терені повітів: Сянік, Лісько, Перемишль і частинно Любачів. Виселено за цей час приблизно 50,000 цивільного українського населення на західні землі.

В другому етапі, який тривав від початку до кінця червня 1947 р. головну увагу звернено на повіти — Перемишль і Любачів, а також Ярослав і Томашів, де до акції скеровано 6, 7, 9 дивізії, як також самодільні військові одиниці з операційної групи „Вісла”. Ці війська вели бої з УПА застосовуючи блокаду терену як також проводили виселення українського населення.

В третьому етапі, протягом липня, акції проти УПА, а також виселення населення, проведено в повітах: Новий Санч і Новий Торг в Краківському воєводстві, а також в повітах: Холм, Володава, Грубешів і Томашів Люблинського воєводства.

В часі тривання акції „Вісла” всюди впроваджено комендантську годину від 9-ї ввечері до 4-ї вранці, а також пороблено застави до міст і осель, обставлено залізничні двірці та ін., щоб запобігти всякій комунікації ОУН-УПА. У військових гарнізонах були денні і нічні патрулі, які перевіряли і арештували всіх підозрілих.

За даними А. Щесьняка²⁴⁾, операційна група „Вісла” переселила на західні землі 95,846 осіб з Ряшівського і 44,728 осіб з Люблинського воєводств. Разом: 140,574 українці. Не подано тут даних щодо депортованих українців з повітів Новий Санч і Новий Торг Краківського воєводства. Загально, виселено більше як 150,000 населення.

Явочно

Майже всі транспорти з депортованими, під ескортою вій-

ська, їхали через Освенцім, навіть ті, яких виселяли з Холму чи Грубешова. Вузлова станція, розбудована під час війни, була вихідною до одноразової відправи кількох транспортів. Це звідти, під приводом санітарної контролю, арештовано багато депортованих, яких гнали пішки під конвоем війська, до концтабору Явожно. Також в Освенцімі військові командири розкривали коверти, де було подано дальший маршрут і кінцеву станцію. В Явожні, на місці гітлерівського концтабору, який діяв до 1945 року, зорганізовано у квітні 1947 року спеціальний концтабір для українців з акції „Вісла”. Вже в перших днях акції привезено туди перший транспорт з Сянока. Ув'язнено тут 22 українських католицьких і 5 православних священників, лікарів, вчителів, майже всю українську інтелігенцію, яка щасливим збігом обставин пережила дотеперішній терор. До табору вислано всіх тих, кого тільки підозрювали у співпраці з УПА. Через табір Явожно перейшло 3,936 в'язнів, в цьому 823 жінки і кільканадцять дітей. До Явожна не скеровували членів УПА і ОУН, яких в часі акції „Вісла” судив польовий суд і, звичайно, присуджував кару смерті. Польовий суд операційної групи „Вісла” видав 133 смертних вироки, які виконано від 1 травня до 31 липня 1947 року²⁵). По закінченні акції до Явожна скеровано всіх депортованих, які повертались зі західних земель на свою батьківщину. В наслідок тортур, недоїдання, антисанітарних умов, в Явожні померло найменше 150 осіб. Концтабір в Явожні був зорганізований на большевицько-гітлерівську модель, зі сторожевими вежами, з кулеметами, подвійною колочою огорожею, до якої підключено електричний струм високої напруги, капо і т. д. Шукати в польських публікаціях відомостей про концтабір Явожно в 1947-49 рр. — це витрата часу.

На „Земях Одзисканих”

Перші транспорти з депортованими українцями почали прибувати на місце призначення на німецькі території (Земе Одзискане) вже 4 травня 1947 року. Деяких транспортували окружними дорогами по 2-3 тижні.

Директиви міністерства „Зем Одзисканих” щодо переселюваних українців передбачали:

1. Переселенців в часі акції „В” не поселявати в зоні 50 км від кордону і 30 км від воеводського міста.

2. Кількість українців не може перевищувати 10% місцевого польського населення.

3. Поселення українських родин з транспортів, з негативною опінією, не буде більше, як одна українська родина на громаду²⁶⁾.

З вище наведеного бачимо, що наміром було якнайбільше розпорошити українців серед польського населення для скорої асиміляції. Це було згідне з первісними плянами.

На кінцевих станціях військові коменданти транспортів відчиняли коверти, в яких була документація про депортованих. Подано характеристику родин, яких поділено на кілька категорій. Найбільше небезпечних поселювано в найдаліше віддалених місцевостях, де не було жодної комунікації. Поселенцями зразу займалися місцеві уряди безпеки і міліція, деяких шойно тут арештовано.

Місцеве польське населення було вороже наставлене до українців і всякими способами їх переслідувало. Переселенцям не можна було міняти без дозволу місця проживання. Всіх тих, що поверталися в рідні сторони, арештовано і ув'язнено. На терені деяких повітів (Битів) було заборонено навіть іти на друге село і до праці в лісі без спеціальної перепуски.

Як подає Губерт Мордавскі²⁷⁾ на „Земе Одзискане” прибуло з акції „Вісла” 32,461 родина, або 138,475 осіб, яких поселено в 65 повітах, тодішніх п'яти воєводствах.

Виселено більше як 150,000 в часі акції „Вісла”, а ще пізніше тільки з Люблинського воєводства переселено ще 5,000 осіб²⁸⁾. Як бачимо, між виселеними з рідних земель, а поселеними на „Земях Одзисканих” є велика різниця, більше як 12,000 осіб. Не знати тільки чи стільки арештовано, чи поселено на теренах інших воєводств?

Звичайно, українців поселювано у напівзруйнованих німецьких хатах. Деякі одержували господарства, а інших приміщувано в державних рільничих господарствах. Перші переселенці ще встигли посадити дещо картоплі і посіяти збіжжя, а ті, що прибули під кінець травня, вже не могли нічого посадити чи посіяти. Новоприбулі зустрілись віч-на-віч з голодом. Ось, що на тему матеріальної ситуації українців на терені тодішнього Гданського і Щецінського воєводства пишуть у своєму таємному рапорті з 12 серпня 1947 року командир і його заступник II Військової Округи в Бидгощі²⁹⁾.

„...Прибуле населення знаходиться в дуже важких мате-

ріальних умовах... Всі хати вимагають ремонту... У Гданським воеводстві, де перші транспорти прибули після 15 червня, нічого не посіяно, ані не посаджено... В Грифіцьким повіті з 417 родин 314 не має ані картоплі, ані зерна на пережиття зими... Загально беручи, матеріальна ситуація переселенців погана, а ще гірші перспективи, тому, що: більшість не встигла посіяти ярого збіжжя, через брак коней багато поля не засіяно, бракує фондів на відбудову хат, карткові приділи для новоприбулих невистарчаючі, повітові бюджети, mimo прибуття нових переселенців, не збільшено..."

В тих обставинах українське населення наймалось до сусідів поляків, де за півдурно, як за панщини, робило, щоб одержати кусок хліба, чи трохи картоплі.

В ще гірших умовах було громадсько-культурне життя. Було знищено всякі родинні і сусідські відносини. Деякі села розселено на терені кільканадцяти сіл в кількох повітах. Не було взагалі українського шкільництва, українська книжка була заборонена і нищена. Вірні не мали змоги ходити до своєї церкви, бо такої не було, а священники майже всі були арештовані.

Висновки

В наслідок переселення і розпорошення українське населення відчувало на собі всякі зlodіяння комуністичної польської влади. Нині, mimo всяких утисків, українці живуть і працюють. Звичайно, що протягом тих довгих років частина українців асимілювалась. Але сьогодні, коли валиться остання в світі імперія — СРСР — і Україна проголосила Акт про свою незалежність, сподіваємося на покращання життя українців і в Польщі.

3 серпня 1990 року польський сенат засудив злочинну акцію „Вісла”. Mimo старань частини послів, польський сейм не розглянув цієї справи до тепер. Однак українці в Польщі, і в цілому світі, сподіваються, що в недалекому майбутньому польські власті причиняться до загоєння ран на тілі українського населення в Польщі хоч частинним відшкодуванням за заподіяні йому кривди в часі акції „Вісла”.

ПРИМІТКИ

1. I. Blum — Udział Wojska Polskiego w walce o utrwalenie Władzy Ludowej —

- Wojskowy Przegląd Historyczny Nr 1/1959 Warszawa, str. 3.
2. A. Szczesniak, W. Szota — Droga do nikąd, Warszawa 1973, str. 213.
 3. В. Мокрий — Поляків і українців сьогодні, учора, завтра. Журнал „Зустрічі” ч. 1-2 1990. Варшава, стор. 59.
 4. R. Torzecki — Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy 1933-1945. W-wa 1972, str. 194.
 5. Andrev Sorokowski — Ukraińscy Katolicy i Prawosławni, Kwartalnik „Aneks” Londyn Nr 49/1988, str. 96-97.
 6. Wytyczne polskiej wewnętrznej polityki narodowościowej (Tezy) AAN. WSW 802. Tezy Sekretariatu MSWze stycznia 1936 r. Оpubліковано — Журнал „Зустрічі” ч. 19 (1) 1989 р. Варшава, стор. 124-125.
 7. Stanowisko polskich ugrupowań politycznych wobec kwestii ukraińskiej. (Fotokopia oryginału, przechowyується СА КС PZPR, Delegatura Rządu na Kraj, 202-III-10, K 1-4). Журнал — „Зустрічі” ч. 3-4/1990 р. Варшава, стор. 147. Tezy o kwestii ukraińskiej... „Зустрічі” ч. 3-4/1990, стор. 160-161.
 8. T. A. Olszański — Wokół Akcji „Wista” Colloquium Narodów — „Materiały z Sympozjum... Łódź 1987” Łódź 1991, str. 116.
 9. A. Szczesniak...; Droga...; str. 258-261.
 10. H. Mordawski — „Operacja Wojskowa” Tygodnik „Polityka” Nr 41 z 13/10/1990 r.
 11. T. A. Olszański — Wokół... str. 112.
 12. A. Szczesniak...; Droga...; str. 186-188.
Г. І. Шерба; „Геноцид сталінсько-берутської політики”. Журнал „Трибуна” Київ, 1990 стор. 40.
 13. H. Piecuch — Siedem rozmów z generatem dywizji W. Pozoga. W-wa 1987 str. 66.
 14. A. Szczesniak..., Droga do..., str. 231.
 15. Згідно з офіційними польськими даними, загалом виселено до СССР до кінця 1946 р. 518,219 осіб. В цьому часі з Західньої України переселено до Польщі 787,524 особи. (Rocznik Statystyczny 1947 tab. 5 str. 30, tab. 3, str. 29).
 16. A. Szczesniak...; Droga...; str. 375-376.
 17. „Наше Слово” № 36 (1781 8 вер. 1991 р. стор. 3. Raport Specjalny..., де ген. Дашкевич дає усний наказ вбивати цивільне населення.
 18. E. Misyto; „Jak PRL Rozwiązywała Kwestię ukraińską”, Tygodnik Powszechny, W-wa 11 marca 1990 r.
 19. I. Blum — Udział W. P... WPH Nr. 1/1959 str. 17-18.
A. Szczesniak... Droga... str. 433-434, str. 547.
 20. A. Szczesniak... Droga... str. 420, 451, 455.
 21. I. Blum. Udział... WPH Nr 1/59 str. 18-19.
 22. A. Szczesniak... Droga... str. 434.
 23. F. Sikorski; Kabewiaczy w Akcji „Wista” Wyd. MON. W-wa 1989 str. 57.
 24. A. Szczesniak... Droga... str. 459.
 25. Є. Місило „Явужно”, „Наше Слово” ч. 4 з 28.01.1990 р.
 26. H. Mordawski; Operacja Wojskowa — Tygodnik Polityka Nr. 4 z 13/X. 1990.
 27. H. Mordawski; Operacja...
 28. E. Misyto; Akcja „Wista”, magazyn historyczny „Mówią Wicki” Nr. 3/1991 str. 1.
 29. E. Misyto; Akcja... str. 8.

СВІТОВОМУ КОНГРЕСОВІ ВІЛЬНИХ УКРАЇНЦІВ – 25

В 1992 році сповниться 25 років від часу скликання Першого Світового Конгресу Вільних Українців, який, після восьмирічних підготувань, відбувався від 16 до 19 листопада 1967 року у Нью-Йорку. Прибуло на Конгрес 1,003 делегати з Австралії, Австрії, Аргентини, Англії, Бельгії, Бразилії, Венесуелі, Голландії, З'єдинених Стейтів Америки, Італії, Канади, Люксембургу, Німеччини, Парагваю, Франції, Чіле, Швейцарії.

В перший день Конгресу відправлялися Служби Божі в наміренні українського народу в Україні і на чужині та за успіхи Конгресу в українському катедральному храмі св. Володимира, українській католицькій церкві св. Юра та у пресвітерській церкві „Чирч оф Ковенант”.

В рамках Світового Конгресу Вільних Українців відбулися світові з'їзди, конференції, сесії та конгреси: Виховно-освітня сесія, Конгрес Вільного Студентства, Конгрес Вільної Науки, Сесія Українського Жіноцтва, Студійна Конференція Організації Державного Відродження України, Конференція членів Організацій Українського Визвольного Фронту, Пленум Центральних Органів Спілки Української Молоді, Конференція Українських Журналістів, Конференція Українських Ветеранських Організацій, Конференція Українських Кооператорів, Конференція Мирян Української Католицької Церкви, Собор Української Євангельської Церкви, Сесія дитячої літератури і шкільних підручників, Пленарне засідання українських бібліотекарів, З'їзд представників Суспільної Служби, Конференція Діячів Української Культури, З'їзд Українських Інженерів, Нарада Прихильників Державного Центру УНР.

За час Конгресу відбулося три пресові конференції з представниками української та чужомовної преси, а також відбуто дві великі антикомуністичні демонстрації.

Під час Конгресу була влаштована виставка творів українських художників, мистецька виставка жіночої творчості, показ історичної ноші, опера „Запорожець за Дунаєм” та Фестиваль української пісні і танцю.

Світовий Конгрес Вільних Українців став виявом єдності всіх українських сил для досягнення мети наших змагань: визволення України і розвитку української спільноти у країнах поселення. У „Маніфесті” про скликання Світового Конгресу Вільних Українців так визначено мету і завдання його:

1. Задокументувати перед світом непохитну волю українського народу боротися за відновлення Суверенної Соборної Української Держави.

2. Заманіфестувати солідарність української спільноти у вільному світі з визвольною боротьбою українського народу й її готовість допомогти йому всіма засобами, які вона має у своєму розпорядженні.

3. Об'єднати організаційно всіх українців, громадян чи жителів країн західного світу, щоб забезпечити тісну співпрацю між ними.

4. Устійнити шляхи для скріплення та всесторонньої розбудови всіх ділянок українського життя в країнах вільного світу.

Джон Дифенбейкер

На Першому СКВУ виступив з промовою колишній прем'єр-міністер Канади Джон Дифенбейкер, який сказав (текст промови скорочено): „Упродовж останніх десяти днів Советський Союз святкував 50-річчя Жовтневої революції. Українці у вільному світі не могли вибрати більш відповідного року, як цей, для влаштування Першого Світового Конгресу Вільних Українців. Советський Союз може пишатися великими технологіч-

ними досягненнями, але мусить промовчувати і затушовувати незадоволення десятків мільйонів вільнолюбних людей своїх республік, які опинилися під комуністичним диктаторським режимом.

Саме сьогодні добре пригадати, що Рада Народних Комісарів 15 листопада 1917 року видала декрет, який стосувався національних меншин тодішньої російської території. Умови декрету такі:

1. Усі народи Росії рівні й суверенні.
2. Усі народи Росії мають право на самовизначення, включно до відокремлення й утворення своїх незалежних держав.
3. Великодержавний шовінізм і місцевий націоналізм будуть відкинені.
4. Національним меншинам на території Росії буде дане право на вільний розвиток.

Волю народам Росії приобіцяно недатованим чеком і, головне, що дати на ньому ніколи не вставлено. Покладаючися на цей декрет, 6 грудня 1917 року відокремилася Фінляндія, а 22 січня 1918 року — Україна. Впродовж одного року від Росії відокремилася одинадцять країн, що не лише проголосили свою незалежність, а й вибрали свої уряди. З них вільні сьогодні тільки дві: Фінляндія і Польща. У республіках під советським пануванням не існує вільних виборів, нема свободи слова, заборонено вільне практикування релігії, узурповані права на самовизначення.

Це незаперечні факти, що заперечують чванькуваті слова советського прем'єра А. Косигіна у „Правді” за 20 червня 1967 року, які звучать так: „Упродовж 50-ти років свого існування Советський Союз респектував усі нації, великі й малі. Кожна нація має право встановити свою незалежну державу. Це одна з принципових засад советської політики. Підтримуючи права на самовизначення всіх націй, Советський Союз категорично засуджує намагання будь-яких імперіялістичних сил вміщуватися в інтереси інших країн”.

На цьому Конгресі часто згадується ім'я великого поета України Тараса Шевченка. Двадцять п'ять років із свого короткого життя він провів у кріпацтві, а десять — на засланні. Він найкраще розумів значення тиранії й торжества свободи. У своїй творчості він співав про недолю України — таку ж правдиву й болючу сьогодні, як і в його часи.

Незрівняний борець за свободу, Вінстон Черчіл, який у найважчі дні у 1940-41 роках під час Другої світової війни, коли Велика Британія, Канада, Австралія, Нова Зеландія та інші члени Комонвелту стояли самі, підняв вільне людство своїм безприкладним ораторством, генієм і рішучістю. У травні 1940 року він сказав, що перемога прийде, але втрати будуть колосальні і він нічого не може обіцяти тільки „кров, труд, сльози і піт”.

Трибун свободи Тарас Шевченко в поемі „Кавказ” висловив крилаті слова, що носять знак драматичної подібності до невмирущих слів Черчіла:

Не нам на прою з Тобою стати,
Не нам діла Твої судить:
Нам тільки плакати, плакати, плакати
І хліб насущний замінить
Кривавим потом і сльозами...

.....

...Ми віруємо Твоїй силі
І Слову живому:
Встане правда, встане воля...

Українці горді з своєї історії, не зважаючи на те, що в перспективі років вона була тільки розповіддю про свободу та намаганням зберегти себе національно. Воля в Україні завжди була коротким гостем. Українці втримували її на короткий час, а пізніше втрачали на цілі сторіччя. Я не помилюся, коли скажу, що українська нація може претендувати на світову першість, якщо йдеться про витривалість та наполегливість в боротьбі за свободу.

Советський Союз, будучи чемпіоном колоніального підкорення своїх народів, продовжує стояти в позі ангела-хоронителя свободи та оборонця прав інших народів, що встають з руїн. Канада й усі інші західні країни повинні постійно й наполегливо закликати ССРСР поступати згідно з принципами самовизначення поневолених народів. У 1960 році я, як прем'єр Канади, виступив на форумі ООН, у присутності Хрущова, проти тиранії, яку застосовує ССРСР в Україні, в Балтійських та інших поневолених країнах, забороняючи їм права на самовизначення шляхом вільних виборів.

Західні країни не повинні сидіти мовчки в Об'єднаних На-

ціях. Їхнє завдання — привернути світову увагу до лицемірства ССРСР, лицемірства, яким Советський Союз таврує інші країни за колоніальне поневолення, хоч одночасно сам забороняє права на самовизначення народам під своїм пануванням.

Коли йдеться про самовизначення поневолених народів, то серед членів ООН є занадто багато боягузів. Вони можуть доказувати, що порушення цього питання причиниться до великих клопотів та непорозумінь в ООН. Адже ССРСР та його сателіти висловлюються дуже вільно в Об'єднаних Націях, — то чому ж тоді свободолюбні нації не використовують цих прав? Якщо б африканський та азійський бльоки в ООН виступали проти колоніалізму в ССРСР так рішуче, немов би він був на їхніх рідних землях, то ССРСР був би змушений поступитися”...

О. митрат Василь Кущнір

Після з'їздів, нарад, сесій окремих організацій, дискусій, головою Світового Конгресу Вільних Українців обрано о. митрата Василя Кущніра, який очолив цю українську надбудову і у другій каденції.

Другий Конгрес СКВУ відбувався у готелі „Фоур Сізон — Шаратон” у Торонті, Канада, від 1 до 4 листопада 1973 року.

Відкриття Другого СКВУ відбулося дефілядою українських молодіжних організацій Торонта перед учасниками, внесенням прапорів до залі нарад та словом мгр Антона Мельника.

Другий Конгрес був знаменний тим, що вперше в історії українських Церков дві основні Церкви — Українська Католицька і Українська Православна та євангельські деномінації покликали до життя Раду Українських Церков.

Другим позитивним фактом було об'єднання трьох українських православних Церков-митрополій — УГПЦ у Канаді, УПЦ у ЗСА та УАПЦ в Зах. Європі, Австралії, Новій Зеландії і Латинській Америці, та оформлення Собору єпископів як завершення.

З українського політичного світу виступали перед учасниками Конгресу: голова Проводу ОУН — Ярослав Стецько і президент УНР в екзилі — Микола Лівіцький і видали спільно Становище до подій в Україні і світі.

Промовляв в імені федерального уряду Канади міністер багатокультурности Канади д-р Стенлі Гайдац, який також передав вітання від прем'єр-міністра Канади П'єра Трудо. Крім того були присутніми і виступали зі словом посадник Торонта Дейвид Кромбі, міністер здоров'я Марк Ляльонд, прем'єр провінції Онтаріо Вільям Дейвіс.

В часі Другого Конгресу посадник міста Етобіко Денис Флін проголосив, що міський парк, який має мати назву „Пропам'ятний Український Парк” присвячено українським воїнам, які загинули в рядах канадської армії.

Головним промовцем на маніфестації, яка відбулася у „Мейпел Ліф Гарденс”, і взяло в ній участь більше як 15,000 осіб, виголосив колишній прем'єр-міністер Канади Джон Дифенбейкер.

Учасники Конгресу заслухали привіти церковних достойників та громадських діячів, звіти: Миколи Плав'юка, генерального секретаря СКВУ (1968-69), Ігната Білинського, генерального секретаря СКВУ (1970-71), Президії Секретаріату СКВУ (1968-73), д-р Михайла Марунчака за Комісію дослідів українського життя в сателітних країнах, д-р Володимира Галана про Координаційну Раду Українських Комбатантських Організацій, інж. Миколи Семанишина про Світову Конференцію Української Молоді, д-р Михайла Сосновського за Комісію преси та інформації Секретаріату СКВУ та Верифікаційної комісії.

Крім звітів, було виголошено ряд доповідей, підведено підсумки Конгресу та винесено резолюції.

Третій Світовий Конгрес Вільних Українців відбувався від 23 до 26 листопада 1978 року у готелі „Амерікана” в Нью-Йорку.

За час роботи Конгресу відбулося сім Пленарних сесій, виголошено ряд доповідей, окремі організації відбули свої з'їзди, конференції.

Провідним гаслом Конгресу і Маніфестації, яка відбулася по його закінченні 26 листопада, було: „В обороні прав України і поневолених Москвою народів — за деколонізацію ССРСР”.

П'ять світових конгресів: Світовий Конгрес Вільних Українців, Литовська світова спільнота, Світова федерація вільних латишів, Світова естонська рада і Конференція вільних білорусів підготували спільний меморандум у справі деколонізації Советського Союзу. Хоч було заздалегідь домовлено про зустріч з генеральним секретарем ООН Куртом Вальдгаймом, однак, під тиском Москви, делегатам вище названих надбудов відмовлено у зустрічі. Та все таки, за старанням мгр Юрія Шимка, генерального секретаря СКВУ, відбулася 21 листопада 1978 року зустріч представників п'яти згаданих надбудов із головою Генеральної Асамблеї ООН, на якій мгр Юрій Шимко передав меморандум про потребу деколонізації ССРСР.

26 листопада відбулася маніфестація. Учасники Конгресу та представники інших поневолених Москвою народів, пройшли від готелю „Амерікана” до місії ССРСР в ООН. В часі демонстрації американська поліція повелася дуже брутально з демонстрантами, найжджаючи на них кінями та б'ючи палицями.

Мгр Іван Базарко і Микола Плав'юк

У висліді нарад ІІІ СКВУ обрано головою на наступну ка-

денцію Миколу Плав'юка, якого у другій половині каденції, згідно із узгодженням, заступив мгр Іван Базарко.

Від 30 листопада до 4 грудня 1983 року відбувався в Торонті, Канада, Четвертий СКВУ. Відкрив Конгрес мгр Іван Базарко, голова СКВУ. Присутні заслухали привітання від церковних достойників та громадських діячів. Були звітування уступаючої Президії Секретаріату СКВУ, Контрольної комісії, дискусія над звітами та уділення абсолюторії. Звітували також голови або представники Рад і Комісій СКВУ.

Четвертий СКВУ проходив під знаком привернення єдності в українській громаді діаспори. Цьому питанні була присвячена, в основному, Друга сесія СКВУ.

До програмової частини Конгресу належала низка доповідей, виголошених на Третій пленарній сесії. Учасниками IV Конгресу були: прем'єр провінції Онтаріо Вільям Дейвіс, посол Юрій Шимко, радний міської управи Торонта Василь Бойчук, міністер Микола Лялюк і посол Олександр Колин. На конгресовому бенкеті промовляли: адв. Петро Саварин і міністер юстиції Марк МекГвіген.

Адв. Петро Саварин

У зв'язку з IV Конгресом СКВУ 4 грудня відбулася поминальна маніфестація у 50-річчя голодового геноциду в Україні.

Головну доповідь у „Мейпел Ліф Гарденс” виголосив лідер опозиції, голова Прогресивно-Консервативної Партії Канади Браєн Малруні. Крім нього, виступив також посол до парламенту Великої Британії Степан Терлецький.

Президентом на наступну каденцію було одноголосно обрано адв. Петра Саварина з Едмонтону, Канада.

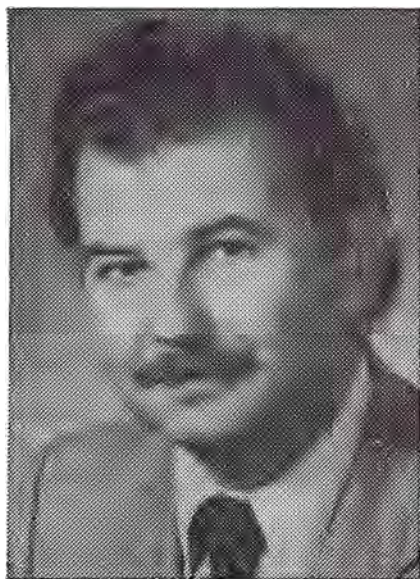
П'ятий СКВУ відбувався в Торонті, Канада, від 23 до 27 листопада 1988 року. Відкрив Конгрес голова адв. Петро Саварин. Представник федерального уряду Майкел Вілсон привітав присутніх та прочитав привітання від прем'єр-міністра Канади Браєна Малруні. П'ятий Конгрес був знаменний тим, що в ньому взяли участь „делегати” репрезентанти нескореної України: Оксана Мешко, о. Василь Романюк, Стефанія Січко, Петро Рубан та ін.

В часі Конгресу відбувалися панелі, сесії, з'їзди окремих організацій — членів СКВУ.

З нагоди Тисячоліття християнства в Україні та відбуття П'ятого СКВУ, 27 листопада відбулася багатолюдна маніфестація з виступами церковних достойників, репрезентантів провінційного і федерального урядів, громадських діячів та мистецьких одиниць Канади.

Головою Світового Конгресу Вільних Українців обрано мгр Юрія Шимка.

Мгр Юрій Шимко

Важливою подією у житті СКВУ було прийняття в члени СКВУ Об'єднання Українців у Польщі та Союзу Українців в Румунії.

Головування мгр Юрія Шимка випало у знаменний для України і українців у діаспорі час. 24 серпня 1991 року Верховна Рада України проголосила АКТ про незалежність, що уможливило поїздку делегації СКВУ на чолі з його президентом в Україну.

Оглядаючись на прийдений Світовим Конгресом Вільних Українців шлях і на пророблену багатогранну працю на відтинках політичного, громадського, наукового, церковного життя української громади в діаспорі, можна сміливо сказати, що „ми чесно йшли, у нас нема зерна неправди за собою”. Ми думками і ділами були з Україною, а про те чи „варте наше діло, то скажуть люди, скаже час”.

Олег Романишин

„БУДУЧНІСТЬ”: 40 РОКІВ СЛУЖБИ СПІЛЬНОТІ

15 лютого 1952 року — день офіційного заснування кредитової спілки „Будучність”. Для групи ентузіастів, які взялися до того важливого діла, створення „Будучности”, не було самоціллю з корисливим наміром, а проектом призначенням служити своїм членам, спільноті, і тим самим українському народові. „Будучність”, як кредитова спілка, була формально заінкорпорована 29 травня 1952 р.

Що застали основоположники кредитової спілки „Будучність” у царині кооперативного руху прибувши до Канади? Відповідь на це питання дав у своїй доповіді д-р Микола Кушпета, яку він виголосив на надзвичайних Загальних зборах „Будучности” 16 серпня 1953 року. Він ствердив, що у ці часи українська спільнота в Канаді присвятила відносно мало уваги розвитку кредитової кооперації. Свої висновки він підтвердив порівняльними статистичними даними. Під кінець 1945 року в провінції Манітобі на загальне число кредитівок — 82, було 2 українські; в Саскачевані на 123 кредитівки — 4 українські; в Альберті на 129 кредитівок — 2 українські. Разом, у цих трьох провінціях, на 334 кредитівки у цей час було 8 українських.

В 1943 році загальне число населення Манітоби становило 729,000 осіб, у тому 92,500 українців (12.5%), а французів — 51,500 осіб (7%). Мимо такої пропорції населення, українці мали 2 кредитівки, а французи — 25. Урядові статистичні дані на 31 грудня 1952 року виказують, що в Онтаріо на цей час було 750 кредитівок, з того 12 українських.

У такій радше застайній ситуації в українському кредитовому русі у Канаді, створення кредитової спілки „Будучність”, новим, динамічним громадським середовищем як ОУВФ, було поважним поштовхом до дальшого розвитку фінансово-економічної бази української спільноти у цій країні.

ПЕРШИМ офіційно зареєстрованим членом „Будучности” став мгр ВОЛОДИМИР КЛІШ 14 липня 1952 року.

Member	NAME (to be noted in by the treasurer)		
1.	Wolodymyr Klish		
Residence or Post Office Address	575 Queen W. Toronto.		
Occupation	Businessman	Division or Department	Telephone or Ex. No. EM 6-7061
Date of Birth	Feb. 13. 1913.	Husband's first name or wife's maiden name	
I hereby make application for membership in the			
Businessman Credit Union in Ont.			
Credit Union and agree to conform to its laws and amendments thereof and subscribe for at least one share.			
SIGNATURE: H. Klish — Sec'd			
This application approved by the Board of Directors and entered			
Date:	July 14. 1952.	Clerk:	[Signature]
Form FCU-150		Printed in U.S.A.	

Вписовий листок першого члена кредитової спілки „Будучність” мгр Володимира Кліша.

Президентами „Будучности” за 40 років свого існування були: мгр Володимир Кліш (1952-1980) і мгр Теодозій Буйняк (1980-).

Головними управителями були: Василь Киций (1952-1980), Ольга Заверуха (1980-1986), Наталка Ковалик (1986-1989), мгр Оксана Процюк-Чиж (1989-).

Першим приміщенням „Будучности” був будинок Т-ва „Просвіта” на Бетирст Ст. 140, де від самого початку до 1991 р.

приміщувалося головне бюро і сама кооператива. У 1981 р. „Будучність” відкрила свою першу філію на Блор Ст. Вест 2240, а у 1985 р. філії на Диксі Рд. 4196, Міссісага, і Мільнер Рд. 221, Скарборо, у домі свв. Петра і Павла. У 1991 р. відкрито філію на Карлінг Аве. 913 в Оттаві. У жовтні 1991 р. „Будучність” перенеслася до власного нового будинку на Блор Ст. Вест 2280, де приміщуються головне бюро і найбільший відділ „Будучности”. До того ж, у 1960-70 рр. „Будучність” вдержувала свої станиці в Українському Культурному Центрі на Крісті Ст. 83 і в Українському Домі ім. Тараса Шевченка на Горнер Аве. 482, Етобіко.

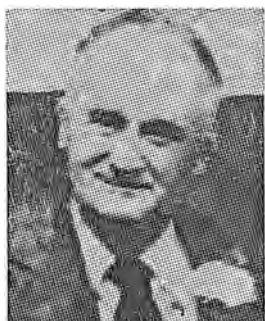

Будинок „Будучности” на вул. Бетирст 140 у Торонті.

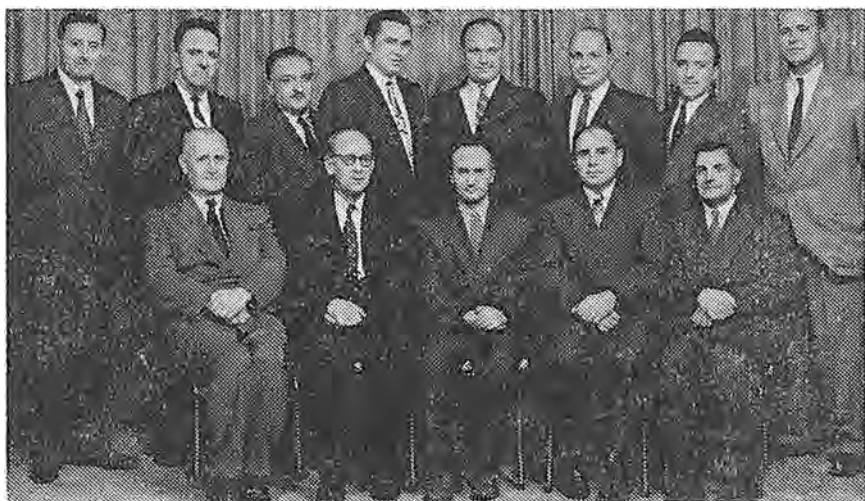
Засновники, працівники „Будучности” і члени Дирекції. Сидять зліва: В. Куций, д-р П. Шкурат, д-р Р. Малащук, мгр В. Клїш, І. Савка, д-р М. Кушпета, ред. М. Сосновський. Стоять зліва: І. Мокан, О. Матла, С. Гұла, В. Гұтор, Я. Спольський, Я. Гарасевич, В. Макар, П. Баб'як, П. Микұляк.

На кінець 1952 року „Будучність” нараховувала 86 членів і майна на \$59,998; 1962 р. — 2,657 членів і \$2,650,076 майна; 1972 р. — 4,683 члени і \$10,942,360 майна; у 1982 р. — 6,000 членів і \$40,371,527 майна; на кінець 1991 р. — 9,000 членів і

Мгр Володимир Кліш
перший і довголітній президент кредитової
спілки „Будучність”.

понад 145,000,000 майна. У 1957 р. „Будучність” досягнула свій перший мільйон доларів майна, а у 1988 р. 100 мільйонів доларів майна. Перший розподіл датків на добродійні громадські цілі проголошено на Загальних зборах „Будучности” 13 лютого 1954 р. у висоті \$325. А на Загальних зборах „Будучности” 10 квітня 1991 р. призначено на розподіл для добродійних громадських цілей \$37,000. Якщо врахувати дотації, які дирекція

Члени Дирекції, Контрольної комісії і Кредитового комітету в перших роках існування „Будучности”. Сидять зліва: д-р П. Шкұрат, д-р Р. Малащук, мгр В. Кліш, І. Савка, д-р М. Кұшпета. Стоять зліва: В. Кұций, В. Гұтор, О. Матла, С. Гұла, В. Макар, І. Мокан, П. Баб'як, П. Микұляк.

узглядное на окремі письмові прохання, то у річному відношенні „Будучність” сьогодні жертвує на громадські потреби більше як \$100,000. За 40 років свого існування кредитова спілка „Будучність” — за статистичними обрахунками — пожертвувала на громадські і добродійні цілі більше як \$2,000,000.

Мгр Теодозій Буйняк
теперішній президент кредитової
спілки „Будучність”.

Свою ПЕРШУ позику „Будучність” уділила 16. 9. 1952 р. Видавництву „Гомін України” на суму \$667, а ПЕРШУ ДОТАЦІЮ на громадські цілі Спортивному Товариству „Україна” 13. 11. 1953 р. на суму \$25 на щитик до прапора.

Слід теж згадати, що у 1955 р. „Будучність” впровадила свою чекову систему; у 1958 р. кредитова спілка одержала дозвіл від „Іншуренс Департмент” уділяти гіпотечні („моргеджеві”) позики. У 1975 р. „Будучність” приступила, разом із іншими українськими кредитовими спілками м. Торонта, до створення фінансової установи „Комюніті Траст”.

Членами-основниками кредитової спілки „Будучність” були: Павло Баб'як, Василь Безхлібник, Микола К. Бойко, Ярослав Гарасевич, Степан Гула, Остап Дзвоник, Володимир Кліш, Василь Кущий, Роман Лобай, Володимир Макар, Роман Малащук, Олександр Матла, Петро Микұляк, Іван Мокан, Степан Рошко, Ярослав Розумний, Михайло Сосновський, Ярослав Спольський, Василь Твердохліб, Петро Шкурат, Петро Яцик, Софрон Безубко, Михайло Болюх, Ярослав Вільк, Андрій Ца-

рик. Ручителями, які стверджували підписи, були Андрій Тершаковець і Михайло Смаль.

Митрополит Володимир Стернюк і працівники кредитової спілки „Будучність” у приміщенні будинку на вул. Бетирст 140.

Першими щадниками у „Будучности” в 1952 р. були:

В. Клїш, В. Макар, П. Колісник, О. Матла, ЛВУ, П. Шкурат, Я. Гарасевич, І. Мокан, С. Федішин, К. Юрійчук, Б. Гірник, М. Городецький, Р. Малащук, В. Твердохліб, А. Михайлович, О. Івах, Є. Цибульський, М. Швець, О СУМ, В. Довганюк, М. Смаль, Р. Басараб, В. Куций, КУ СУМ, С. Безубко, Н. Бабій, П. Смерек, П. Шумський, Є. Сиваник, М. Фурік, Л. Гусин, М. Кулик, М. Баб'як, Я. Розумний, П. Мельник, М. Станіславський, П. Воробець, В. Карп'юк, В. Антонович, Д. Романенчук, В. Крушельницький, С. Котелець, Т-во кол. вояків УПА, А. Шапка, Б. Опалевич, В. Хитра, І. Мочерняк, С. Мисакович, Г. Ригайло, Я. Шевчук, М. Маланяк, Р. Панчишин, Є. Габа, Я. Мочерняк, В. Ігнатович, Р. Костюк, І. Головчук, Р. Баб'як, В. Пізицький, Я. Щурик, І. Гриців, Гр. Подгурець, В. Няйко, П. Микуляк, С. Патроняк, Т. Сюрко, С. Стасишин.

Бальянс цих перших вкладів до кооперативи „Будучність” виносив на 31 грудня 1991 р. загальну суму \$20,780.

Члени дирекції „Будучности” за час 40-річного існування: В. Клїш, М. К. Бойко, С. Гула, І. Мокан, П. Баб'як, М. Гаврили-

шин, І. Савка, Т. Волошин, П. Микуляк, І. Падик, Т. Буйняк, Б. Гірник, Я. Заяць, О. Бендюга, М. Шепетик, О. Романишин.

Члени Кредитового комітету: О. Матла, Р. Малащук, В. Маркар, В. Окіпнюк, Ю. Сумик, І. Мокан, О. Заверуха, М. Кошик, С. Федунків, О. Коструба.

Після зустрічі з працівниками „Будучности”, „Гомону України” та представниками ОУВФ митрополит В. Стернюк відвідав інші українські установи.

Члени Контрольної комісії: П. Шкурат, В. Куций, Я. Гарасевич, М. Кушпета, П. Микуляк, В. Гутор, М. Бігус, А. Тершаковець, І. Вараниця, С. Гуляк, І. Козак, С. Кузь, Б. Гірник, М. Шепетик, О. Бендюга, С. Харко, О. Процюк-Чиж, В. Брехун, А. Тарапацький, М. Качала.

Члени Дорадчого комітету: Р. Цоба, І. Перегінєць, Р. Кулик, А. Тарапацький, В. Брехун, Л. Зелик.

Склад керівних органів і персоналу „Будучности” на кінець 1991 року: Дирекція: мгр Теодозій Буйняк — президент; Петро Микуляк — 1-й заступник президента, Богдан Гірник — 2-й заступник президента, д-р Олег Романишин — секретар, Михайло Шепетик — касир. Кредитовий комітет: Микола Кошик — голова, Орест Коструба — заступник голови, Степан Федунків — секретар. Контрольна комісія: Степан Харко —

голова, Михайло Качала — заступник голови, Андрій Таралацький — секретар. Дорадчий комітет: Роман Цоба, Володимир Брехун, Леся Зелик.

Офіційне підписання документів про перебрання оттавської кредитової спілки. Підписують Давид Черкевич і Теодозій Буйняк.

Відкриття оттавського відділу „Буду́чності”. Учасники відкриття: о. Володимир Шевчук, мгр Теодозій Буйняк — президент „Буду́чності”, Мак Гарб — член парламента, Оксана Процюк-Чиж — управитель „Буду́чності”, о. Роман Божик.

Управа: Оксана Процюк-Чиж — головний управитель; Ірина Качмарська — управитель відділу на вул. Бетирст; Христя Бідяк — управитель відділу на вул. Блюр; Ірина Федак — управитель відділу на вул. Диксі в Міссісага; Ірина Головач — відповідальна за відділ у Скарборо; Надя Дубик — відповідальна за оттавський відділ. Ігор Перегінець — управитель відділу позик і гіпотек; Анна Теплицька — управитель бухгалтерійного відділу; Маруся Матла — адміністратор спадкових usług і РРСП; Володимир Дзюрик — відповідальний за комп'ютерну систему.

Дирекція кредитової спілки 1991 р.: мгр Теодозій Буйняк, д-р Олег Романишин, Михайло Шепетик, Петро Микұляк, Богдан Гірник.

За словами президента мгр Теодозія Буйняка, успішний розвиток кредитової спілки „Будучність” треба завдячувати основоположникам, лояльним членам, підприємцям, дирекціям, управам і працівникам і нашим громадським організаціям. На заклик керівництва „Будучности” її членство завжди і з посвятою, з патріотизмом підтримувало свою фінансову установу.

Вони добре розуміли і розуміють, що на довшу мету це дасть не лиш особисту користь, але і забезпечить діяльність і розвиток українських громадських організацій, і тим самим допоможе українському народові на Батьківщині. „Віriamo, що уже незабаром діждемося тої хвилини, коли наша кредитова спілка зможе відкривати свої філії в Українській Самостійній Соборній Державі, щоб безпосередньо ми могли служити українському народові на Рідних Землях”, — сказав президент „Будучности”.

Зі 40-річчям цього бажає „Будучности” і Видавництво „Гомін України”.

Г У М О Р

БРЕЖНЕВ І КАЗАХ

Коли Брежнев поїхав на цілинні землі, постановив сам, без охорони, піти в поблиський колгосп, щоб несподівано перевірити як працюють колгоспники. Коли прийшов, там якраз справляли весілля. Льоня до горілки не давався два рази просити, випив солідну порцію, але колгоспники зрозуміли, що все таки добра не буде... Але спритний голова колгоспу, який не з одним начальством давав собі раду, наказав привести годованого барана, і подарував його Льоні. Взяв Брежнев барана за шнурок і провадить в район, де залипилась решта його кумпанії.

Надходить якийсь старий казах, подивився і каже:

— Де ведеш цю свиню?

— Це не свиня, а баран, — відповів Льоня.

— Не тебе питаю! — відповів з черги казах.

„ГДЕ ТАК ВОЛЬНО ДИШЕТ ЧЕЛОВЕК”

В київському трамваї їхало двоє людей.

— Кажу тобі, клята робота! — сказав перший. — Маю слідкувати за кожним кроком цього клятого ворога народу.

— Говори тихіше, — каже другий. — Мені доручили з КГБ слідкувати за тобою.

— Замовчить! — відіззався моторист. — Я весь час слідкую за вами обидвома, і можу підтвердити, що ви обидва американські шпигуни. Як тільки приїдемо на перестанок, зразу покличу міліціанта...

— Слухай товаришу! Змилуйся! Ми маємо маленьких дітей. Не роби їх сиротами.

— Нічого ваше прохання не допоможе, — відповів моторист. — Я б цього не робив, але за мною слідкує кондуктор...

1, 2, 3, 4.....

Летять три новачки-парашутисти і слухають інструкцію пілота:

— Порахуйте до десяти, смикните за кільце — і парашут розкриється.

Плигнув один. Летить і рахує:

— Один... два... три... чотири... — Впав і розбився.

Другий:

— Один... два... три... чотири... — Впав і розбився.

Третій:

— 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.

Ой, парашут забув!

ДЕЩО ПРО МІНІСТЕРСТВА

Йде засідання Чехо-Словацького парламента. Головуючий:

— Є пропозиція створити Міністерство морської флотії республіки.

Голос зі залі:

— Але ж ми не маємо жодного морського узбережжя!

— Ну то й що? Адже є в Советському Союзі Міністерство культури.

ДВОЄ БУДІВНИЦТВ

Засідає правління колгоспу. Голова:

— Сьогодні в нас на порядку денному двоє питань — будівництво сараю та будівництво комунізму. Через відсутність дощок переходимо до другого питання.

ДИЛЕМА

На одному березі річки сидять москалі, на протилежному — американці. Американці:

- У вас цукру немає.
- А у вас влада погана.
- А ми у вас президента вкрадемо.
- А у вас цукру не буде.

**

„ПЕРЕБУДОВА”

Брежнев на тому світі зустрівся з Хрущовим.

- Ти, коли був генсеком, що-небудь побудував?
- Ні, а ти?
- Я теж ні.
- Що ж вони там перебудовують?

**

ЧЕТВЕРНЯ

Народила жінка четверню: два хлопчики та дві дівчинки. Дала їм імена: Леонід, Іван, Дружба і Батьківщина. Написали Леоніду Брежневу: імена дані на честь з'їзду партії. Після з'їзду Брежнев запитує свого секретаря: „Як ці діти — чи здорові?” — „Прийшов лист, жінка пише, що Дружба — ссе, Батьківщина — плаче, Леонід кричить, а Іван мовчить...”

**

ЧИМ ЗМІГ — ДОПОМІГ

„Петрику, — пише мама синові в тюрму. — Дома город не ораний, голова колгоспу каже, що не дасть коней виорати ворогові народу...”

„Не журіться, мамо, — відписує син. — Не треба орати. Я там автомат і ще децю закопав” — заспокоює син.

Наступного дня з десяток кремезних хлопців з лопатами прийшли в город і за три дні перекопали весь, що й грудочки руками порозпушували. „Мамо, — пише в наступному листі син. — Чим зміг — допоміг...”

ЧОГО ІВАН РИБЧУК З РУШОРА ВЕРНУВСІ НАЗАД ДО ТЕТИ В КАНАДУ

Ой жив собі Іван Рибчук
З дитини в Рущорі,
Грав у фрілку по вісіліх
І в сільському хорі.

Відіграв він з спільниками
Не одну забаву.
Мав той Рибчук у Космачи
Таки добру славу.

Знали їго кожне діло
В селі й сіліраді,
Лиш не знали, що він маї
Тету у Канаді.

А то ж рочків десіть тому
Прийшов лист до хати:
Просив вуйко, тета й сестри
В гості приїхати.

„А чого би по Торонто
Та й не походити,
Та й від жінки відпочити,
Та й фусток купити?”

А перед тим, як їхати
Їго вікликали
До Косова в один заклад
Та й таке сказали:

„Ти дивисі, мой, Іване,
Не втни там дурницю.
Бо другий раз не пустимо
Тебе за границю.

Як хтос буде питатисі,
Як там, у Рущорі,
Кажі, що є повно добра
В хаті і в коморі.

А як будут заходити
Здилека, злегонько,

То ти помовч добу-другу,
Лиш кліпай дрібонько.

Бо як будеш забагато
Язиком вбертати,
Будеш тогди у фрілчину
Не рущірським грати”.

Слухав Іван ту бесіду:
„Добре-сти сказали,
Та лишне би на дорогу
Зо дві сотки дали”.

Але Рибчук був памйитний
З малої дитини,
Нагадував ту бесіду
В Канаді шоднини.

Приймав їго радо вуйко,
Тета цілювала,
Сестра жінці Іванові
Ковтки дарувала.

А Іван привіз із Рущора
Ліжники й килими,
Що дістав їх у Шеморах
За добрі килими.

Ходив Іван цілий тиждень,
Всюди роззирався,
Їх усьиких марципанів,
Пив, та не впивавсі,

Та таке тут всьо файнюське,
Бодай не казати,
Аж не хочесі з Торонто
У Рущір вертати.

Але їго ці багатства,
Ніби не дивуют,
Бо він знаї, що з Косова
Певно й тут пантрують.

Аж дес за день до від'їзду
До вуйка й до тети,
Прийшов якийс худий панок,
Сказав, що з газети.

Та до гості підступаї,
Вікіг мікрофони,
Таке Йвана питаїсі,
Що най Бог борони!

„А скажіт-но, пане Рибчук,
Як там, у Рущорі?”
„У Рущорі, — каже Іван, —
Так, як у Рущорі.

Бо є всего там доволі
В хаті і в коморі,
Нема нігде кілко добра,
Як у нас, в Рущорі”.

„А дозволена в вас, пане,
Свобода, на слово?”
Думав Іван, вітак каже
Їму гонорово:

„У нас можеш кілко хочеш
Собі говорити,
А вже як сі наговориш —
Можеш відпочити.

А вже яку волю слова
Маї моя жінка
Від бесіди в неї язик,
Як та голубінка”.

„Ну а мова ваші, пане,
Якіс права маї?”
„Які права маї мова? —
Іван сі питаї.

Такі собі, однакові,
Як у мами діти:
Хто як хоче — так говорит,
Легко зрозуміти.

Моя жінка по-стопчыцькі,

А я по-рущорськи,
А, приміром, мій кум Йосип
То по-акрешорськи”.

„Ой вижу я, пане Рибчук,
Що ви не музика,
Бо то у вас фантазія
Трохи завелика.

А скажіть ще мені таке
Наостанку нині,
Чи в вас на трьох припадаї
По одній машині?”

„Ну машини — то дурниці,
Тут нема дивного,
А знаїте кілько цвйків
У нас на одного?

„Сороківки” припадаї
По одному кілю,
А п'ют у нас на двох літру
У свьита й неділю”.

Та й на тому закінчив він
Інтерв'ю давати,
Треба було на Україну
Вже сі ріхтувати.

*
**

А вой лігла красна осінь
На гуцульські села,
Граї, граї вісілічка
Рибчукова фрела.

А то ж уна віграваї
По довгій розлці,
А Рибчукова вігулюї
У канадській фустці.

А Йван граї, вітинаї,
Згадуї Канаду,
Та й тішисі, як з тим панком
Давав собі раду.

А то ж сисе діялосі

У чіси застою,
Спливло, спливло, десіть
рочків,

Як цвіт за водою.

А вже Рибчук маї внуків,
Бо уженив сина,
Зносилаі на Рибчучці
Канадська фустина.

А недавно поштарики
Знов листок приносі,
Шо з Торонто вуйко й тета
Знов у гості просі.

І живенько Іванови
Речі слакували,
І на цей раз до Косова
Вже не вікликали.

А шо Іван став відважним
В чьис перебудови,
То подумав: „Тепер скажу
Про свободи й мови”.

І лиш ступив у Канаду —
Зачьив говорити,
Як то добре цим канадцім
У Канаді жити.

А в Рүшорі жити кьижко:
Мости повалені,
В магазині голо й пусто
Лиш двері втворені.

А свобода слова є там
В бұфеті в неділю,
Цукор дают на талони
По одному кілю.

Прокурора й міліцію
Підкупити можна,
Начальником зробитисі
Хоче нендза кожна.

Могоричі і калими

На кожному кроці,
А колгоспи та й голова,
Як більмо на оці.

Занедбали рідну мову,
Забули співати,
Навчилиі на гітарі
Та й у карти грати.

Навчилиі добре пити,
Брехати та й красти,
Ціле житьї можна красти,
Лиш сі не попасти.

Та так Іван вповідаї,
Бодай не казати,
Не встигают журналісти
За ним записати.

Ой пив Іван, гуляв Іван,
Нічо не встидавсі,
Наостанку з файнов леді
Навіть цілювавсі.

Летит літак із Оттави
Через океани...
„Ото-с добре поговорив
На цей раз, Іване”.

Так думаї собі Рибчук,
Згадуї всьо чисто
Та й слұхаї, як говорит
Новенький транзистор.

А тут якраз про Тбілісі
Москва передала,
То на Йвана аж горьичка
Від того напала.

„Е, — думаї собі Рибчук, —
Тут ше як сказати...
А чи конче мені було
Інтерв'ю давати?

Тут ше добре не вгадаїш
Куди всьо сі хилит,

Навіть мудрий на цім світі,
Буваї, сі милит...

А я таке наговорив...
Так розговоривсі...
А чого ж я такий дурний
На цей світ вродивсі?!"

І чим ближче до Парижу
Лігак підлігаї,
То тим білше Іван Рибчук
Та й переживаї.

А коли сі приземлили
В Парижу-столиці,
Іван війшов такий мокрий,
Якби із теплиці.

Дунав-гадав півгодини,
Шо маї діяти,
Вітак пішов до Канади

Квиток купувати.

„Волю я вмерти в тети,
Як той пес під хатов,
Ніж дістати по голові
Сапернов лопатов”.

А я собі заспіваю
До самого кінця,
А ви, люди, передайте
Рибчукові жінці.

Може комус ці співанка
Не так сі скінчила,
Може комус ці співанка
Не файна й не мила.

То ви ўзміт рўчку й папір,
Шос собі додайте,
Я на вас сі не ўлючу,
Лишц добре співайте.

Микола САВЧУК.

„Вісник Коломиї”

ПОДЯКА

Щира подяка від Видавництва „Гомін України” Анатолеві Бедрієві, Орестові Дичковському, Михайлові Зеленчукові, Володимирові Макареві, о. митратові Іванові Хомі, Денисові Мужилівському, Аріядні Шум, Богданові Стебельському, Володимирові Манякові, Іванові Терепенкові, Олегові Романишинові за надіслані статті до „Альманаху '92”, які ми з приємністю поручаємо нашим читачам.

Признання і подяка від Видавництва для працівника друкарні Івана Лукачова, за набір і технічне оформлення.

З подякою відзначаємо, що цьогорічний „Альманах” виявився за фінансовою підтримкою Фундації ЮБА та Дослідного Інституту „Україніка” в Торонті.

В „Альманахові” подали оголошення такі Українські Культурні Центри та Доми Молоді, кредитові спілки та фінансові установи, українські торговельні та професійні підприємства за що Видавництво „Гомін України” їм дякує та запрошує читачів користуватися їхніми послугами.

Українські Культурні Центри — Доми Молоді:

Український Культурний Центр у Велланді
Дім Української Молоді в Едмонтоні
Український Дім ім. Тараса Шевченка в Етобіко
Український Центр у Лондоні, Онтаріо
Український Дім „Дніпро” в Ошаві
Український Народний Дім в Оттаві
Український Чорноморський Дім ім. Степана Бандери у Ст.
Кетеринс
Український Культурний Центр — Торонто

Кредитові спілки і фінансові установи у Канаді і ЗСА:

1-ий Український Федеральний Щадничий Банк „Певність”
у Чикаго
Кредитова спілка „Будучність” у Торонті
Кредитова спілка „Союз” у Торонті
Українська Народня Каса у Монтреалі
Кредитова спілка св. Покрови у Торонті
Українська кредитова спілка

Українська Федеральна Кооперативна Каса „Самопоміч” у Чикаго

Коміюніти Траст компани Лтд.

Українська Народна Поміч

Кредитова спілка „Поступ-Віра”

Капітан Сіті Сейвінг енд Кредіт Юніон Лтд.

Українські торговельні та професійні підприємства:

Українська Книгарня „Вест Арка”

„Рочестер Фирнечер Галеріс”

„Фючер” — Українська пекарня і ресторан

„Сентрал Альберта Міт Ко. Лтд.”

„ЮБіЕй Трейдінг Ко. Лтд.”

Українська будівельна фірма „Коструба енд Сонс Інк.”

„Сіпко Фючер Фюелс і Сіпко Енерджіс Лтд.”

Український Громадський Центр ім. свв. Петра і Павла

„Фірчук’с Текстайлс Лтд.”

„Ем енд Ді Мітс”

Українська друкарня „Тризуб”

„Майкут Гардвейр Стор”

Українська Фірма Опалювальної Оливи — „Трайидент-Альберта Фюел Ойл”

„Бейбі Пойнт Ріл Естейт Лтд.”

Крамниця добірних м’ясних виробів „Ем. енд Ес.”

„Дженіс Фловер Шоп”

Українська Книгарня „Арка Лтд.”

„Орбіт Ко.”

„Сентрал Продактс енд Фудс Лтд.”

Українська Фірма „Скіра енд Асошіейтс Лтд.”

„Астро Травел Сервіс”

„Блор Травел Ейдженси”

„Я. Онищук енд Ко. Лімітед”

„Нортс Квін Авто Партс Лтд.”

„Маркет Драгс Медікал”

„Стів Слободян Констракшен”

Українська Книгарня в Едмонтоні

„Депендебл Іншуранс Брокерс Лтд.”

„Лейденс Фюнерал Говм Лтд.”

„Лернер енд Асошіейтс” — адвокат Петро В. Криворук

ЛІТОПИС УПА

— серійне книжкове видання документів, матеріалів і наукових праць до історії Української Повстанської Армії, — це — на сьогодні — чи не найбільше і найактивніше того роду підприємство української спільноти у вільному світі. Це видавництво має вже за собою повних 17 років існування, а тим самим інтенсивної дослідно-видавничої праці: плянове збирання, наукове досліджування, опрацювання і публікування документів та перевірених матеріалів, в тім тяж спогадів.

За минулих 17 років появилося до сьогодні 21 том цінних видань, а далші 3 або й 4 томи появляться впродовж 1992 року.

Ось короткий перелік вже виданих томів:

Томи 1, 2 і 5 стосуються боротьби УПА на Волині і Поліссі; чч. 3 і 4 — під назвою „Чорний Ліс” це ще передрук унікальних видань з перших років завзятої боротьби УПА на підступах до Карпат; чч. 6 і 7 — УПА в світлі німецьких документів 1943-48 рр.; томи 8, 9 і 10 — присвячені діяльності УГВР; тт. 11 і 12 — Тернопільська воєнна округа УПА („Лисоня”), в тім цінні спогади учасників; тт. 13 і 14 — УПА в Перемишчині, денники і документи; т. 15 — спогади к-ра відділу особливого призначення „УПА-Схід”; т. 16 — Підпільні журнали (ОУН-УПА) Закарпатської України 1945-47; т. 17 — Англomовні видання українського підпілля 1946-47; т. 18 — Карпатська Воєнна Округа „Говерля”, т. 21 — УПА в світлі німецьких документів, кн. третя.

Всі ці книги видані на високому академічному рівні. Про велике значення „Літопису УПА” для історії українського народу, особливо про його збройну визвольну боротьбу нашої доби, переконається кожний по прочитанні бодай одного тому.

Ми щиро вдячні всій українській громаді за дотеперішню підтримку нашої праці. Просимо й про дальшу поміч у різних формах. Зокрема розраховуємо на зголошування нових передплатників та ФУНДАТОРІВ дальших томів „Літопису УПА”, з яких першим був св. п. ОЛЕКСА ГОЛОВАЧ, другим СТЕПАН ГАВРИЛЮК з Йонкерсу, Н. Й., третім НУСЯ і ТЕОДОР БЕШ, Онт. Особливо очікуємо фундаторів на видання запланованих двох томів п. н. „РОЛЯ ОУН В ІСТОРІЇ УПА”. Віримо, що разом виконаємо поставлене собі завдання — видання імпазантного комплексу 50 томів „ЛІТОПИСУ УПА”.

АДРЕСА ВИДАВНИЦТВА:

ЛІТОПИС УПА

P. O. BOX 97, STA. "C"

TORONTO, ONTARIO, CANADA

M6J 3M7

ДЕРЖАВНІ СВЯТКОВІ ДНІ КАНАДИ – 1992

● Новий Рік — 1 січня ● Велика П'ятниця — 24 квітня
● Великодній понеділок — 27 квітня ● День Вікторії —
18 травня ● День Канади — 1 липня ● День Праці —
7 вересня ● День Подяки — 12 жовтня ● День прослави
поляглих — 11 листопада ● Різдво Христове — 25 січня

АМЕРИКАНСЬКІ ДЕРЖАВНІ СВЯТА – 1992

● Новий Рік — 1 січня ● День народження Мартина
Лютера Кінга — 20 січня ● День народження Джорджа
Вашінгтона — 17 лютого ● День прослави поляглих — 25
травня ● Свято самостійності — 4 липня ● День Праці
— 7 вересня ● День Колумба — 12 жовтня ● День во-
єнних ветеранів — 11 листопада ● День подяки — 26 листо-
пада ● Різдво Христове — 25

ОГОЛОШЕННЯ

УКРАЇНСЬКІ КУЛЬТУРНІ ЦЕНТРИ – ДОМИ МОЛОДІ

за поазбучним порядком місцевостей

Під сучасну пору майже кожна більша місцевість числен-
ніше заселена українцями в Канаді, ЗСА і інших країнах у світі,
мають свої власні приміщення для втримання і розвитку
культурно-освітньої праці, а також для розваги.

Щоб забезпечити існування і дальший ріст українських
громад, а через те і ЦЕНТРІВ, завжди пам'ятаймо про них і
винаймаймо їхні залі на всі okazji.

ПОДОРОЖУЮЧИ В КАНАДІ ВІДВІДУЙМО НАШІ ЦЕН-
ТРИ І ЗАОХОЧУЙМО СВОЇХ ПРИЯТЕЛІВ І ЗНАЙОМИХ ВІД-
ВІДУВАТИ ЇХ.

ПАМ'ЯТАЙМО, ЩО ВИНАЙМАЮЧИ ЦІ ЗАЛІ, МИ ПОМА-
ГАЄМО СОБІ, А ПІДТРИМУЮЧИ ЦЕНТРИ І ТИХ, ЩО ОГО-
ЛОШУЮТЬСЯ В АЛЬМАНАХУ „ГОМОНУ УКРАЇНИ” І ПРЕСІ,
МИ ПІДТРИМУЄМО СЕБЕ І ЇХ.

СЛОВОМ І ДІЛОМ ДОКАЖІМ НАШУ ЗРІЛІСТЬ!!!

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР

У ВЕЛЛАНДІ, ОНТАРІО (1966)

БОГДАН ПЕТРУСИК — голова

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛЮ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE

40 McCabe Ave.

Welland, Ont.

L3B 5H8

або телефонуйте:

(416) 735-0741

ДІМ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

ІМ. ГЕН. РОМАНА ШУХЕВИЧА-ТАРАСА ЧУПРИНКИ
В ЕДМОНТОНІ, АЛБЕРТА (1973)

ПЕТРО БОЙКІВ — ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

КОНЦЕРТИ

ВИСТАВИ

БЕНКЕТИ

ЮВІЛЕЇ

ВЕСІЛЛЯ

ЗАБАВИ і товариські зустрічі.

ВВІЧЛИВА І СОЛІДНА КУХОННА ОБСЛУГА!

ЕДМОНТОН — місто світової слави Українських Танцювальних Ансамблів „ШУМКА”, „ЧЕРЕМОШ”, суміського „ДУНАЙ” і хору „ВЕРХОВИНА” а у Вегревілі недалеко Едмонтону можете оглянути найбільшу у світі ПИ-САНКУ!

ПРИ ТОМУ, НЕ ЗАБУВАЙТЕ ВІДВІДАТИ УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ МОЛОДІ!!!

Пишіть:

UKRAINIAN YOUTH UNITY COMPLEX

9615 — 153 Ave.

Edmonton, Alta

T5E 6B1

ТЕЛ.: (403) 478-4881

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ

ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
В ЕТОБІКО, ОНТАРІО (1963)

МИХАЙЛО ДУДАР — ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛЮ НА:

● КОНЦЕРТИ	● БЕНКЕТИ
● ВЕСІЛЛЯ	● ВИСТАВИ
● ЮВІЛЕЇ	● ЗАБАВИ

і товариські зустрічі.

На Ваше бажання і за Вашим смаком приготуємо харчі і напої на гостину з повною обслугою.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN SHEVCHENKO HOME

482 Horner Ave.

Etobicoke, Ont. M8W 2B7

або телефонуйте:

(416) 255-6249

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР

У ЛОНДОНІ, ОНТАРІО

побудований власними силами та працею членів

- Об'єднує більшу частину української громади Лондону
- Дає приміщення: відділові Конгресу Українців Канади, Курсам українознавства, Молодіжній танцювальній групі, Українській Кредитовій Спілці, відділам Ліги Визволення України, Об'єднання Жінок ЛВУ, СУМ та іншим організаціям
- Вдержує Комітет Харитативної Служби
- Влаштовує культурні та товариські імпрези
- Піддержує морально й матеріально всі акції спрямовані на добро української справи.

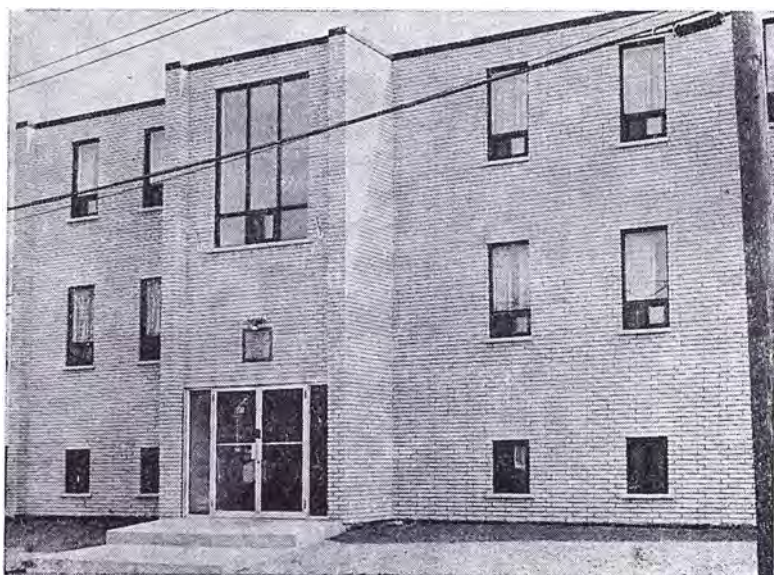
L O N D O N U K R A I N I A N C E N T R E

247 Adelaide St. S. London, Ont. N5Z 3K7 Tel.: 686-9811

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ „ДНІПРО”

В ОШАВІ, ОНТАРІО (1955)

ОЛЕГ ПЕРУН — ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

концерти, бенкети, вистави, весілля, ювілеї і товариські зустрічі.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ.

За дальніми інформаціями пишть на адресу:

**UKRAINIAN CULTURAL CENTRE
“DNIPRO”**

**681 DNIPRO BLVD.
OSHAWA, ONT. L1H 5N6**

або телефонуйте на ч.: (416) 728-1551

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНІЙ ДІМ СТОЛИЦЯ КАНАДИ ОТТАВА

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ В СТОЛИЦІ КАНАДИ
в якому приміщуються:

- ✳ Кредитова Спілка „Будучність”
- ✳ відділ ЛВУ і Осередок СУМ

В УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДНЬОМУ ДОМІ ПРИМІЩУ-
ЮТЬСЯ КІМНАТИ НА:

- ✳ сходини, концерти і інші імпрези українських організацій як НТШ, ПЛАСТ, КУК
- ✳ вистави, ювілеї, прийняття і т. п.

UKRAINIAN COMMUNITY CENTRE

911 CARLING AVE.
OTTAWA, ONTARIO
K7Y 4E3
TEL. (613) 772-7075

УКРАЇНСЬКИЙ ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДІМ

ІМ. СТЕПАНА БАНДЕРИ
У СТ. КЕТЕРИНС, ОНТАРІО (1962)

ВАСИЛЬ МИХАСЬКІВ — голова

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ ДО ВІНАЙМУ НА:

* КОНЦЕРТИ	* ВЕСІЛЛЯ
* БЕНКЕТИ	* ЮВІЛЕЇ
* ВИСТАВИ	* ЗАБАВИ і т. п.

На Ваше бажання і за Вашим смаком приготуємо харчі на гостину.

ХАРЧІ І НАПИТКИ З ПОВНОЮ ОБСЛУГОЮ!
ЦЕНТРАЛЬНА ОХОЛОДЖУВАЛЬНА СИСТЕМА!

Коли відвідуватимете „півострів Ніягара”: водоспад Ніягара — „Сьоме диво світу”, „Фестиваль цвітіння садів” або приїдете за овочами, вступіть до нас, радо вітатимемо!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN BLACK SEA HALL INC.

455 WELLAND AVE.
ST. CATHARINES, ONT.
L2M 5V2
TEL.: (416) 682-6531

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР – ТОРОНТО

У ТОРОНТІ, ОНТАРІО (1956)

СТЕПАН ПЕЛЕХ — ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ НА:

● КОНЦЕРТИ	⊗ ВЕСІЛЛЯ
● БЕНКЕТИ	⊗ ВИСТАВИ
⊗ СВЯТКУВАННЯ	⊗ ЗАБАВИ і т. п.

— НА ВАШЕ БАЖАННЯ І ЗА ВАШИМ СМАКОМ ПРИГОТОВЛЯЄМО ХАРЧІ НА ГОСТИНУ.

— ХАРЧІ І НАПИТКИ З ПОВНОЮ ОБСЛУГОЮ

— ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ

Дуже вигідний доїзд підземкою і автобусами.

КОЛИ ВИ У ТОРОНТІ, НЕ ЗАБУДЬТЕ ВІДВІДАТИ!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE TORONTO

83-85 CHRISTIE STR. TORONTO, ONT.

M6G 3B1

TEL.: (416) 531-3610

ВДЕРЖУЙМО ТРАДИЦІЮ ЩОРІЧНИХ КОНЦЕРТІВ
НА ПОШАНУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА!

УКРАЇНСЬКІ КРЕДИТОВІ СПІЛКИ І ІНШІ ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ У КАНАДІ І ЗСА

Під сучасну пору в Канаді і ЗСА існує певне число українських фінансових установ, які від часу поселення українців на північно-американському континенті зросли у багатомільйонові підприємства, а декілька із них переступили **СТОМІЛЬЙОНОВУ** границю.

Безперечно, у цьому заслуги всіх нас: тих, які у минулому мали візію, відвагу і віру у свої сили основувати такі інституції і тих, які ставали членами, вкладали свої ощадності і позичали гроші, забезпечуючи нас усіх фінансовою силою.

Українські кредитівки є найбільш жертвенними фінансовими установами на різні цілі: стипендії студентам, українську пресу і культурно-освітні цілі.

Отож, ставайте членами, вкладайте свої ощадності у кредитівках, які оголошуються в Альманаху „ГУ” і нашій пресі, заохочуйте Ваших дітей і знайомих ставати членами, щоб ми могли далі фінансово рости, бо

НАША СИЛА У НАС САМИХ!

ЧЕРЕЗ ОЩАДНІСТЬ ДО КРАЩОГО ЗАВТРА!

1-й УКРАЇНСЬКИЙ ФЕДЕРАЛЬНИЙ ОЩАДНИЧИЙ БАНК «ПЕВНІСТЬ»

ВСЕСТОРОННЯ БАНКОВА ОБСЛУГА

ЩАДІТЬ І ПОЗИЧАЙТЕ ТА ПОЛАГОДЖУЙТЕ ВСІ СВОЇ БАНКОВІ ПОТРЕБИ У НАЙБІЛЬШ ЖЕРТВЕННІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ФІНАНСОВІЙ УСТАНОВІ.

Користайте із наших послуг:

ПРИЙМАЄМО особисто і поштово ощадності та термінові і звичайні депозити, як також високопроцентовані пенсійні конта.

УДІЛЯЄМО на догідних умовах різного роду позички.

ПРОПОНУЄМО різного роду убезпечення, як також провадимо висилкове бюро т. зв. „ПЕКАО”.

ВКЛАД І ВИБІР готівки 7 днів у тижні при допоміжі електронічних машин.

РАДО СЛУЖИМО нашим членам порадами у всіх фінансових справах.

Ощадності забезпечені федеральним агенством до висоти 100 тисяч дол.

1ST SECURITY FEDERAL SAVINGS BANK

932 - 936 N. Western Avenue Chicago, IL 60622 (312) 772-4500

2166 Plum Grove Road Rolling Meadows, IL 60008 (708) 991-9393

DRIVE UP CASH STATION® WALK UP

820 N. Western Avenue Chicago, IL 60622 (312) 276-4144

КРЕДИТОВА СПІЛКА БУДУЧНІСТЬ

Від початку заснування у 1952 році Кредитова Спілка Будучність служить людям для їх фінансового забезпечення і стабільності.

Як дотепер, так у майбутньому Будучність наполегливо продовжуватиме брати участь у розвитку української спільноти

**ОТОЖ, ПРАЦЮЙМО РАЗОМ! МИ МАЄМО ВСІ ДАНІ
ДЛЯ ЦЬОГО!**

**Кредитова Спілка Будучність — це наша родина, наш
український успіх!**

- Автоматичне депозитування платні, вогнетривалі скриньки
- Моргеджі, лінія кредиту, персональні і автомобільні позики
- Безплатні обслуґи за електрикӯ, газ і телефон
- Безплатні чеки з Вашим прізвищем і адресою

2280 Bloor Street West, Toronto, Ontario M6S 1N8, 763-6883

140 Bathurst Street, Toronto, Ontario M5V 2R3, 363-1326

4196 Dixie Road, Mississauga, Ontario L4W 1M6, 238-1273

221 Milner Avenue, Scarborough, Ontario M1S 4P4, 299-7291

913 Carling Ave., Ottawa, Ontario K1Y 4E3, 722-7075

Розраховуйте на Будучність, щоб відкрити новий і кращий шлях, який допоможе Вам досягнути Вашу намічену фінансову майбутність.

ПОНАД 40 РОКІВ РОСТУ

КРЕДИТОВА СПІЛКА «СОЮЗ»

За останніх 40 років Кредитова Спілка «СОЮЗ» пожертвувала на добродійні цілі українській громаді понад один мільйон доларів.

Кредитова Спілка «СОЮЗ» запрошує Вас стати членом і бути співучасником збільшеної допомоги громаді.

Ваша Кредитова Спілка має великий вибір фінансових послуг. Звертайтеся до нас з усіма Вашими фінансовими потребами.

SO-USE CREDIT UNION

2299 Bloor St. W. Toronto, Ont. M6S 1P1	(416) 763-5575
2267 Bloor St. W. Toronto, Ont. M6S1P1	(416) 763-5575
406 Bathurst St. Toronto, Ont. M5T 2S6	(416) 363-3994
31 Bloor St. Oshawa, Ont. L1H 3L9	(416) 432-2161
26 Eglinton Ave. W., Ont. L5R 3E7	(416) 568-9890

УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ КАСА В МОНТРЕАЛІ

*Це фінансова установа,
що дає своїм членам найкращі умови:*

- ★ в Українській Народній Касі Ви одержите найвищі відсотки від своїх ощадностей
- ★ УНКаса уділяє гіпотечні і звичайні позички на догідних умовах
- ★ вклади з уділами до висоти \$2,000.00 є заасекуровані на кошт УНКаси, тому користайте з услуг своєї установи.

Урядові години Централі:

понеділок до середи . від 10 до 6 ввеч.
четвер і п'ятниця ... від 10 до 7 ввеч.
субота від 9 до 12 в пол.

Центрاليا:

3250 Beaubien Est, Montreal, P.Q. H1X 3C9, tel.: 727-9456

Філія:

3960 St. Laurent Blvd. Montreal, P.Q. H2W 1Y3, tel.: 845-8365

Філія Роземонт:

**Будинок церкви Успіння Божої Матері
6185—10E. Ave., Rosemont, P.Q. H1Y 2H5**

Філія Ляшін:

**Будинок церкви св. Василя Великого
875 Provost Str., Lachine, P.Q. H8S 1M8**

КРЕДИТОВА СПІЛКА

St. Mary's (Toronto) Credit Union Limited

832 Bloor St. W. (near Shaw St.), Toronto, Ont. M6G 1M2

Tel.: 537-2163

Урядові години:

пон. - сер. від 9:30 - 5:30 по пол.

чет. - п'ят. від 5:30 - 7:30 ввеч.

суб. від 10:00 - 1:00 по пол.

У цих годинах Кредитова Спілка приймає всі аплікації на позички.

ФІЛІЯ СВ. МИКОЛАЯ

4 Bellwoods Ave.

Toronto, Ont., M6J 2P3

Tel.: 360-8355

Урядові години:

пон. - п'ят. від 11:00 - 6:00 ввеч.

- БЕЗКОШТОВНЕ КОРИСТУВАННЯ ЧЕКАМИ
- ВИСОКІ ВІДСОТКИ
- ПРИЄМНА ОБСЛУГА
- ДЕПОЗИТИ ЗАБЕЗПЕЧЕНІ ДО \$60,000
- ЖИТТЄВА АСЕКУРАЦІЯ ОЩАДНОСТЕЙ ДО \$2,000

У ВАШИХ ФІНАНСОВИХ ПОТРЕБАХ, ЗВЕРТАЙТЕСЯ
З ПОВНИМ ДОВІР'ЯМ ДО КРЕДИТОВОЇ СПІЛКИ СВ.
МАРІЇ!

«Наше завдання
допомагати Вам і Вашій родині,
Нашій громаді,
та піддержувати українську культуру»

Українська Кредитова Спілка

Користайте з наших фінансових услуг:

- Позички на всі потреби
- Відкритий кредит на Ваші видатки
- Термінові депозити
- Перші і другі моргеджі
- Ощадні конта
- «R.R.S.P.» і «R.R.I.F.»
- Шість автоматичних касирів*
- Телебанкова услуга
- «Український Дотик»
- Українська кредитова картка «MasterCard»
- Стипендії для студентів
- ...та багато більше!

Звертайтеся до найближчого відділу:

UKRAINIAN CREDIT UNION LIMITED

295 COLLEGE STREET, TORONTO	922-1402*
2397 BLOOR STREET W., TORONTO	762-6961*
3635 CAWTHRA ROAD, MISSISSAUGA	272-0468*
225 THE EAST MALL, ETOBICOKE	233-1254*
247 ADELAIDE STREETS S., LONDON	649-1671*
38 JACKSON AVENUE, OSHAWA	571-4777
1093 OTTAWA STREET, WINDSOR	256-2955*

SERVING THE UKRAINIAN COMMUNITY

КРЕДИТ КАРТКА "VISA" У КАСІ САМОПОМІЧ

УКРАЇНСЬКА
ФЕДЕРАЛЬНА КООПЕРАТИВНА КАСА
„САМОПОМІЧ”
ЧІКАГО

2351 West Chicago Ave. Chicago, Illinois 60622, (312) 489-0520

FOR COURTEOUS FRIENDLY SERVICE

2271 BLOOR STREET WEST, TORONTO, ONTARIO, M6S 1P1

COMMUNITY TRUST COMPANY LIMITED

HEAD OFFICE

2271 BLOOR ST., W. TORONTO, ONT. M6S 1P1
(416) 763-2291

400 DUNDAS ST., E. MISSISSAUGA, ONT. L5A 1X5
(416) 615-8293

MORTGAGE DEPT.

568 ANNETTE ST., TORONTO, ONT. M6S 2C2
(416) 763-7333

Приймає вклади і ощадності, платить найвищі відсотки,
уділяє особисті і гіпотечні позики, приймає і реєструє
пенсійні плани.

Полагоджує всі банкові операції
Завідує спадками і довіреннями (Траст)

ЩО ДАЄ УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА ПОМІЧ?

Створена піонерами в 1914 році,
убезпечено-громадська
УКРАЇНЬСЬКА НАРОДНА ПОМІЧ
у Америці й Канаді
пропонує:

- Вигідне життєве убезпечення, у тому ощадно-пенсійне; є дуже вигідна „поліса”-грамота із одноразовою виплатою — на все життя; надзвичайно вигідне убезпечення для дітей і молоді, як засіб відкладання грошей на коледж
- Пресовий орган „Українське Народне Слово” — безкоштовно
- Стипендії для студентів, членів УНП — безповоротно
- Вигідні позички на будову народних домів, молодіжних осель, храмів Божих, українських клубів та ін.
- Для почуття, що Ви є членом десятитисячної родини і народної установи, яка всебічно допомагає українській людині — родині — спільноті — науці — і культурі та нескореній Україні.

Про докладні інформації запитуйте секретарів Відділу УНПомочі або пишіть на адресу в Америці і Канаді:

Ukrainian National Aid Ass'n
925 N. Western Avenue
Chicago, Ill. 60622
USA

Ukrainian National Aid Ass'n
140 Bathurst Street
Toronto, Ont., M5V 2R3
Canada

СВІЙ ДО СВОГО! — В ЄДНОСТІ СИЛА!

КРЕДИТОВА СПІЛКА

„ПОСТУП—ВІРА”

ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ ТА КОРИСТАЙТЕ З НАШИХ ПОСЛУГ
ВИМІНА ЧЕКІВ — ОПЛАТА МІНІМАЛЬНА

Урядові години:

Від понеділка до четверга: 10 ранці — 5:30 по пол.

В п'ятницю: 10 ранці — 6:00 ввечері

В суботу: 9:30 ранці — 12:00 в полудне

“PROGRESS-VERA” CREDIT UNION LTD.

627 Selkirk Avenue, Winnipeg, Manitoba R2W 2N2

Tel.: 586-9604

CAPITAL CITY SAVINGS

Capital City Savings and Credit Union Limited

Ukrainian Branch

10850 - 97 Street

Edmonton, Alberta

T5H 2M5

Phone (403) 429-1431

Український відділ

Полагодимо всі Ваші фінансові справи

УКРАЇНСЬКІ ТОРГОВЕЛЬНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ПІДПРИЄМСТВА І МИ

Від давніх часів торгівля між містами, племенами, народами і державами — відігравала важливу роль у їх формуванні і забезпеченні добробутом, політичними впливами і потрібною економічною силою для дальшого існування і розвитку.

Від того часу такий спосіб думання не змінився.

У сучасному світі менші торговельні підприємства з'єднуються, або утворюються торговельні ринки вільних народів такі як: Європейський Вільний Ринок чи договір Вільної Торгівлі між Канадою і ЗСА.

Розуміючи вагу торгівлі у всіх її аспектах — українці у вільному світі не відставали і заснували цілий ряд різномірних підприємств, яких частина оголошується в Альманаху „Гомону України” і пресі.

Між оголошеними знайдете:

- КНИГАРНІ з великим вибором української тематики, українською і іншими мовами — книжок, журналів, газет, картин, касеток і грамофонних платівок — ХАРЧ ДЛЯ УМА І ДУХУ;
- ГУРТІВНІ, ХАРЧОВІ КРАМНИЦІ РОЗДРІБНОГО ПРОДАЖУ І РЕСТОРАНИ, які доставляють готові харчові продукти або спеціалізуються у виробництві і приготуванні українських традиційних м'ясних і мучних виробів та страв — ХАРЧ ДЛЯ ТІЛА;
- ОДЯГОВІ, ВИСИЛКОВІ КРАМНИЦІ, які забезпечать Вас і Вашу родину в Україні відповідним одягом — ЩОБ ЗАХИСТИТИ ВІД ХОЛОДУ ВЗИМКУ;
- КОРОТКО — користуючись цими оголошеннями, Ви можете: купити землю, побудувати дім або підприємство, асекувати, ogrіти, устаткувати, заповнити полиці книжками, прикрасити стіни картинами українських мистців, а харчі — „ТАК ДАЛЕКО, ЯК ВАШ ТЕЛЕФОН!”

ОДНАЧЕ, КОЛИ Б ВИ БУЛИ БУДЬ-ЧИМ НЕВДОВОЛЕНІ
З ЯКОСТИ ТОВАРІВ І ОБСЛУГ ТИХ ПІДПРИЄМСТВ

— СКАЖІТЬ ЦЕ ЇМ!

АЛЕ, ЯКЩО ВИ ВДОВОЛЕНІ — СКАЖІТЬ ІНШИМ !!!

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

WEST ARKA BOOK & GIFT STORE

власники

ОЛЬГА і АНДРІЙ ЧОРНІЇ

і син АНДРІЙ

- Книжки, журнали, газети, платівки і друкарські машинки.
- Різьба, бандури, вишивки, полотна і нитки до вишивання.
- Обруси і полотна з українськими vzorami по гуртовому і роздрібному продажу.
- ⊗ Біжутерія, кераміка і кришталі.
- Висилка пачок до всіх країн.

GIFTS — BOOKS — THREAD — PANAMA — RECORDS —
NEWSPAPERS — TYPEWRITERS — UKRAINIAN
HANDICRAFTS

2282 Bloor St. W. Toronto, Ontario
M6S 1N9

Tel. (416) 762-8751

НАЙБІЛЬША У СВІТІ УКРАЇНСЬКА КРАМНИЦЯ МЕБЛІВ І ДОМАШНЬОГО УСТАТКУВАННЯ,

ЯКА СЛУЖИТЬ УКРАЇНСЬКІЙ ГРОМАДІ ВІД 1953 РОКУ.

ВЛАСНИКИ МИРОН ГЕРУС З РОДИНОЮ

запрошують Вас

**ВІДВІДАТИ КРАМНИЦЮ, ЩОБ ПЕРЕКОНАТИСЯ, ЩО
ТУТ НАЙБІЛЬШИЙ ВИБІР МЕБЛІВ І НАЙКРАЩА
ЯКІСТЬ. ЗАЙДІТЬ І ОГЛЯНЬТЕ ШІСТЬ НОВИХ ГАЛЕРІЙ
— НОВИЙ СПОСІБ ВИСТАВИ МЕБЛІВ
У ТОРОНТІ І ОКОЛИЦІ.**

Rochester

FURNITURE GALLERIES

**1995 DUNDAS ST. E., MISSISSAUGA, ONT. L4X 1M1
(1 KM WEST OF HIGHWAY 427)**

624-4411

& CAFÉ

УКРАЇНСЬКА ПЕКАРНЯ І РЕСТОРАН

THE FUTURE BAKERY AND CAFE

1. 735 QUEEN ST., W., TORONTO,	368-4235
2. 483 BLOOR ST., W., TORONTO,	922-5875
3. ST. LAWRENCE MARKET, TORONTO,	366-7259
4. 2199 BLOOR ST., W., TORONTO	769-5020

ПЕКАРНЯ ВИПІКАЄ:

НАЙКРАЩІ І ЗДОРОВІ ХЛИБИ, СОЛОДКЕ ПЕЧИВО,
МАКІВНИКИ, МЕДІВНИКИ І ІНШЕ ДОМАШНЄ ПЕЧИВО.
ДОСТАВА ДО КРАМНИЦЬ!

РЕСТОРАН ПРИГОТОВЛЯЄ:

ЩОДЕННО СВІЖІ І СМАЧНІ СТРАВИ: СУПИ, М'ЯСИВА,
КАРТОПЛЯНІ ОЛАДКИ („пляцки”), ГОЛУБЦІ,
„ФЛЯЧКИ”.

Ресторан відкритий кожного дня
від год. 7:00 вр. — 11:00 ввеч.

і обслуговує

СНІДАНКИ, ОБІДИ І ВЕЧЕРІ

M-C DAIRY CO. LTD.

212 MAVETY ST. — TORONTO — TEL. 766-6711

ВЛАСНИКИ: РОДИНА ВЖЕСНЕВСЬКИХ

УКРАЇНСЬКА ФІРМА М'ЯСНИХ ВИРОБІВ
В ЕДМОНТОНІ

CENTRAL ALBERTA MEAT CO. LTD.

12165 FORT ROAD
EDMONTON, ALBERTA

479-1714 — Телефон — 477-1714

ПОРУЧАЄМО ШАНОВНИМ ПОКУПЦЯМ СМАЧНІ
ЕВРОПЕЙСЬКІ І КАНАДСЬКІ М'ЯСНІ ВИРОБИ,

такі як:

ЧАСНИКОВА КОВБАСА, КІЛЬКА РОДІВ ШИНКОВИХ
КОВБАС, САЛЯМІ, САЛЬЦЕСОНИ, ПАШТЕТИ,
ДОМАШНЬОГО ВИРОБУ ШИНКИ, ВУДЖЕНИНУ І Т. П.

ЗАВЖДИ МАЄМО НА СКЛАДІ
ВЕЛИКИЙ ВИБІР СВІЖОГО М'ЯСА.
ДОСТАВЛЯЄМО ЗАМОВЛЕННЯ ДО ХОЛОДИЛЬНИКІВ!

Питайте за нашими товарами в крамницях по цілій Аль-
берті, або зайдіть до нашої власної крамниці під повище
поданою адресою і переконайтеся самі про великий ви-
бір товарів, помірковані ціни та ввічливу обслу́гу.

ДОСТАВЛЯЄМО ДО КРАМНИЦЬ

ПО ГУРТОВИХ ЦІНАХ

ОБ'ЄДНАНІ УКРАЇНСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА

UBA TRADING CO. LTD

ГОЛОВНЕ БЮРО ТА ГУРТІВНЯ:
300 DWIGHT AVE., TORONTO, ONTARIO M8V 2W7

Tel. 252-2246 - 47 - 48

**ТОВАРИ ПРОДАЄМО ТІЛЬКИ ГУРТОМ
ДО КРАМНИЦЬ.**

МАЄМО НА СКЛАДІ:
Споживчі товари, тютюнові вироби, солодоші, косметику,
патентовані ліки.

ВІДДІЛИ ГУРТІВНІ:

UBA – Cash & Carry

138 Euclid Ave. — Tel. 366-2324

41 Drummond St. — Tel. 252-2120

21 Prescott Ave. — Tel. 656-1921

3543 Danforth Ave. — Tel. 698-1868

* * *

ВІДДІЛИ UBA ПІД НАЗВОЮ:

HAYDEN MACDONALD (OSHAWA) LTD.

750 FAREWELL AVE., OSHAWA, ONT.

Tel.: 686-2644 & 733-4647

CASH & CARRY — OSHAWA, Tel. 433-1188

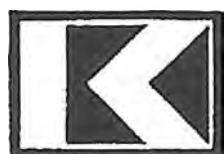
WELLINGTON WHOLESALE LTD.

335 PINEBUSH RD.

CAMBRIDGE, ONT. N1T 1B2

Tel.: 1-519-653-2680

**УКРАЇНСЬКА
БУДІВЕЛЬНА ФІРМА**

**KOSTRUBA
& SONS INC.**

846 LEXICON DR.

Mississauga, Ontario

L4Y 2P8

● **БУДОВИ ФАБРИК**

● **ВИНАЙМИ ФАБРИК**

Tel.: (416) 890-0196

OVER 30 YEARS OF SERVICE

**SIPCO FUTURE
FUELS**

SIPCO
ENERGIES LTD.

Автоматична доставка оливи до домів

24-годинна необхідна обслуга

Пляни обслуги і частин

Безплатний CO₂ тест ефективности

Оливні і газові горні (форнеси)

Повітряне охолодження

Форсоване повітря і гарячоводні котли (бойлерс)

Наволотувачі і відволотувачі

Електричні очищувачі повітря

Свої рахунки можете платити безкоштовно у

Community Trust Co., 2299 Bloor St. West

C.O.D. DELIVERY SAME DAY

RESIDENTIAL • COMMERCIAL

Phone (416) **232-2262**
83 Six Point Road, Toronto, Ontario, Canada M8Z 2X3

Phone (416) **233-4820**

УКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ ЦЕНТР
ДЛЯ СЕНЬОРИВ ІМ. СВВ. ПЕТРА І ПАВЛА
СКАРБОРО, ОНТАРІО

👉 Розкішні приміщення 👈

👉 Дружня атмосфера 👈

УКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ ЦЕНТР для СЕНЬОРИВ — це люксові приміщення для сеньорів з численними вигодами і обслуговуваннями. Тут можете вибрати вповні самостійне життя

— АПАРТАМЕНТ,
або

забезпечитися помешканням, опікою і харчуванням
— РЕЗИДЕНЦІЯ.

В одному чи другому приміщенні будете

ВИ — ПАНОМ У СВОЇЙ ХАТІ!

Заїдьте, телефонуйте або пишіть на адресу:

STS. PETER AND PAUL RESIDENCE

221 MILNER AVENUE, SCARBOROUGH, ONT. M1S 4P4

(416) 291-3900

Fitchuk's

Head office: 610 Queen St. W., Toronto, Ont. M6J 1E3

Tel: (416) 364-5036

Fax: (416) 364-3864

ПАЧКИ В УКРАЇНУ

- Новий і вживаний одяг
- Електроніка 220 вольтів
- Харчові продукти

ЕЛЕКТРОНІКА

— Відеокамери
220 вольтів — Bi Ci Arc
— Касетні радіо
PAL/SECAM or MULTISYSTEM

ПРИЛАДИ (апаянсес)

— Curling Irons
220 volt — Blenders, Mixers
— Toasters, Irons
— Coffee Markers

О Д Я Г

Wrangler

610 Queen Street West
Toronto, Ont. M6J 1E3
Tel. (416) 364-5036
Fax (416) 364-3864

293 Ottawa Street North
Hamilton, Ont. L8H 3Z8
Tel. 549-2005

WINNIPEG TEXTILES
992 Main Street
Winnipeg, Man. R2W 3P7
Tel. 586-7094

ПИТАЙТЕ ЗА ГУРТОВИМИ ЦІНАМИ НА:
хустини, текстильні вироби, електроніку

M&D MEATS

**РОЗПОВІДЬ
ПРО РОДИННИЙ УСПІХ,
ДЕ МОЖЕТЕ НАБУТИ НАЙСВІЖІШІ
ПРОДУКТИ ПО НАЙКРАЩИХ ЦІНАХ**

- ПІДНОСИ ХАРЧІВ НА ВЕЧІРКИ
- ПОНАД 75 РІЗНОМАНІТНИХ ВИДІВ
ЕВРОПЕЙСЬКОГО М'ЯСА
- ГАРАНТОВАНО М'ЯКА, ДОБІРНА ЯЛОВИЧИНА
- СВІЖА СВІЙСЬКА ПТИЦЯ — СВІЖА СВИНИНА —
ЕВРОПЕЙСЬКИЙ ХЛІБ

451 Simcoe St. S. Oshawa	723-1602
250 Taunton Rd. E. Oshawa	571-1446
1794 Liverpool Rd. Pickering	831-7961
1818 Dundas St. E. Whitby	434-8454
1413 King St. E. Oshawa	432-3554

Губиться мова... Тратиться Народ...

ДРУКУЙТЕ ПО=УКРАЇНСЬКИ!

ВИКОНУЄМО ВСЯКІ ДРУКАРСЬКІ РОБОТИ:

*Наша спеціальність - гравіровані весільні запрошення
з українськими взорами.*

Trident Associates Printing
P. O. Box 614
Buffalo, New York 14240

Українська Друкарня
„ТРИЗУБ“[®]
у Бюфало, Нью Йорк

Phone: 716-691-8404

UKRAINIAN PRINTERS

Personal and Commercial Printing:

Our Specialty:

Engraved wedding invitations with Ukrainian designs.

We Ship — U. S. and Canada

☞ **Canadian Office** ☞

TRIDENT ASSOCIATES PRINTING

85 Lakeshore Road St. Catharines, Ontario L2N 2T6

—☞ BY APPOINTMENT ONLY ☞—

Phone: 716-691-8404

JENNIE'S FLOWER SHOP

ВЛАСНИКИ — БОГДАННА І ІВАН ІГНАТОВИЧІ

Tel. 766-0813 — 3316 Dundas St. West (at Runnymede)

Toronto, Ontario M6P 2A4

MAYKUT HARDWARE STORE

Gifts • China • Paints • Plumbing & Electrical Supplies

682 QUEEN ST. W. - TORONTO, ONTARIO - PHONE 363-1520

Коли хочете купити домашнє знаряддя, то заходьте до нас.

Продаємо по поміркованих цінах

Ніна і Тарас Парченко

УКРАЇНСЬКА ФІРМА ОПАЛЮВАЛЬНОЇ ОЛИВИ

TRIDENT-ALBERTA FUEL OIL

260 JANE STREET, TORONTO M6S 3Z2

- Доставляємо оливу для домашнього і індустріального вжитку
- Встановлюємо нові форнеси, центральні охолоджувальні системи, нові економічні бирнерс і помидифайрс для зволоження повітря
- Даємо високоякісну персональну обслу́гу
- Власник — М. Паньків є кваліфікованим механіком з 35-річним досвідом

24-ГОДИННА ОБСЛУГА!

ТЕЛЕФОН: 763-5312

BABY POINT REAL ESTATE LTD.

RESIDENTAL — COMMERCIAL — MORTGAGES

421 Armadale Ave., Toronto, Ontario M6S 3X7 Tel.: 763-2548

Власник фірми:

МИХАЙЛО ГЕНЯГА

Відомий українській громаді продавець нерухомостей на протязі довгих років. У потребі купівлі чи продажу нерухомости, запрошуємо зайти до бюро або зателефонувати: 763-2548.

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

Arka Ltd.

575 Queen St. W. Toronto, Ont. Tel. 366-7061
M5V 2B6

М о ж н а н а б у т и :

книжки, журнали, часописи,
шкільне і бюрове приладдя,
різьби, вишивки, нитки, панаму,
платівки, друкарські машинки,
обручки, заручиневі перстені.

КРАМНИЦЯ ДОБІРНИХ М'ЯСНИХ ВИРОБІВ

M. & S.

915 MAIN STREET

WINNIPEG, MANITOBA

Tel. 942-4924

Властитель
СТЕПАН ЯНКІВСЬКИЙ

ORBIT Co.

10219—97 STREET
EDMONTON, ALBERTA
T5J 0L5

Висилаємо оплачені посилки і бандеролі до 20 кілограмів ваги, як також автомобілі. Маємо великий вибір відео камер, відео магнетофонів і магнетофонів.

Гарантуємо товари по найнижчих цінах.
Розсилаємо по цілій Канаді, пересилка безкоштовна

Дзвоніть на тел.: 422-5693

CENTRAL PRODUCTS

&

FOODS LTD.

"Famous Products"

МАРКА ЗНАНОЇ КОВБАСИ

630 NAIRN AVENUE, WINNIPEG, MAN. PH. 667-3855

Президент С. ЯНКІВСЬКИЙ

Управитель Я. ДЕРЖКО

УКРАЇНСЬКА ФІРМА
SKIRA & ASSOCIATES LTD.
CONSULTING ENGINEERS

ВЛАСНИКИ:
ЗЕНОН СКИРА і РОМАН КЕРКУШ
3464 Semenyk Crt., Suite 100
Mississauga, Ontario
L5C 4P8
Tel. (416) 276-5100

УКРАЇНСЬКЕ БЮРО ПОДОРОЖІ

Р. ГРИЦИНІ

ASTRO TRAVEL SERVICE

2206 BLOOR ST. WEST
TORONTO, ONTARIO M6S 1N4
Tel.: 766-1117
IONA SQUARE
1585 MISSISSAUGA VALLEY BLVD
MISSISSAUGA, ONTARIO
Tel.: 270-4111

ПЕРШЕ УКРАЇНСЬКЕ БЮРО ПОДОРОЖІ
МАРКІЯНА КОГУТА І ІГОРЯ КУРИЛОВА

BLOOR TRAVEL AGENCY

1190 BLOOR ST. WEST, TORONTO,
TEL.: 535-2135 & 535-2136

ОРГАНІЗУЄ:

- * Спроводжування рідних на постійне перебування або на візити
- * Продажі квитків на всі літунські та корабельні лінії
- * Репрезентуємо наступні добре знані компанії:

**Air Canada, Lufthansa, Swissair, Air France,
KLM, Canadian Airlines.**

НЕ ЙДИ, НЕ ШУКАЙ ЧУЖИХ СОБІ БЮР,
БО НАЙКРАЩЕ ОБСЛУЖИТЬ „АГЕНТСТВО БЛЮР”!

Y. ONYSCHUK & CO. LIMITED
INSURANCE PROFESSIONALS SINCE 1948

2477 Bloor Street West, Toronto, Ontario M6S 1P7

ПОЛАГОДЖУЄМО АСЕКУРАЦІЮ УСІХ РОДІВ

- для домовласників, рентівників, підприємств
- життєву, хворобову, групову
- дожиттєву платню різних родів, RRSP, RRIF.

TEL.: 767-5408

НАЙБІЛЬША В КАНАДІ УКРАЇНСЬКА ФІРМА
ЗАПАСОВИХ ЧАСТИН ДО ВСІХ МАРОК АВТОМОБІЛІВ
ТА ВЖИВАНИХ АВТ

NORTH QUEEN AUTO PARTS LTD.

70 North Queen St., Toronto, Ont.

Тел.: 233-5801

Факс.: 233-8159

Бласники:

РОДИНА СЕМБАЙ

АДВОКАТ ПЕТРО В. КРИВОРУК

LERNER

— A — N — D —
A S S O C I A T E S
B A R R I S T E R S & S O L I C I T O R S

80 Dufferin Avenue
P.O. Box 2335
London, Ontario
N6A 4G4
(519) 672-4510

Scotia Plaza, P.O. Box 210
40 King St. W. 19th Floor
Toronto, Ontario
M5H 3Y2
(416) 867-3076

MARKET DRUGS MEDICAL

SUPPLIES AND PHARMACY

ESTABLISHED 1965

10203 - 97 Street, Edmonton, Alberta T5J 0L5

Telephone (403) 422-1397

HOME HEALTH CARE CENTRE

**Canes, support hose, safety bathroom equipment, spencer
support garments, electrotherapy.**

Великий вибір речей для старших віком людей.

Власники: Мирослава і Борис Фербеї

СТЕПАН СЛОБОДЯН

STEVE SLOBODIAN CONSTRUCTION

**carpentry, bricklaying, tuckpoint aluminum siding, glass
block-windows, roofs, plumbing, patios, sidewalks**

247 N. ORCHARD, BENSENVILLE, ILL.

Tel.: 860-5488

FREE ESTIMATES

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

в ЕДМОНТОНІ

Наталка Мельничук

Єлена Шарабун

Іванна Усик

**Від 1914 року полагоджуємо Ваші книжкові потреби.
Також маємо великий вибір приборів для українських
строїв, писання писанок, платівок і касеток.**

UKRAINIAN BOOK STORE

P.O. Box 1640 10215 - 97 Street Phone: (403) 422-4255

Edmonton, Alberta, Canada T5J 2N9

А С Е К У Р А Ц І Я

**ЖИТТЄВА — АВТА — ХАТИ — ПІДПРИЄМСТВ
ТА ІНШЕ**

**DEPENDABLE INSURANCE
BROKERS LTD.**

4195 Dundas St. W. Suite 333, Etobicoke, Ont. M8X 1Y4

ІВАН ЦЕРКОВНИК — ПРЕЗИДЕНТ

Telephone: 234-5260

Leyden's & BOW VALLEY Crematorium
FUNERAL HOME LTD. (Owned and Operated by LEYDEN'S Funeral Home Ltd.)

"Chapel of Remembrance"

Services at Prices to Accommodate
Families in all Financial Circumstances

Offering Various Cremation Services
to Meet Your Personal Needs

304 - 18th Avenue S.W., Calgary — 228-4422
Clareholm — 625-3212

WHOLLY CANADIAN FAMILY OWNED & OPERATED
Serving Calgary Area Since 1930

ПРЕДСТАВНИКИ „ГОМОНУ УКРАЇНИ”:

за поазбучним порядком місцевостей:

W. Wiwcharuk
58 Collingdon Dr.
Brantford, Ont. N3S 3E2

A. Kolomijczuk
5324 — 40 Ave. N. W.
Calgary, Alta. T3A 0X4

Mr. H. Dron
2325 W. Rice Street
Chicago, Ill. 60622

W. Walkiw
9222 — 116 St.
Edmonton, Alta
T6G 1R1

M. Hlawka
87 Gainsborough Rd.
Hamilton, Ont. L8E 1E4

A. Malko
885 Queens Blvd.
Kitchener, Ont. N2M 1A8

Ukrainian Publishers
200 Liverpool Rd
London, NI-ILF, ENGLAND

S. Medynskyj
121 Tavistock Rd.
London, Ont. N6J 1Z5

M. Andruchiw
3960 St. Lawrence Blvd
Montreal, Que. H2W 1Y3

I. Romaniuk
466 St. Anthony Ave.
Winnipeg, Man.
R2V 0S3

D. Kocan
R. R. #6
Bowmanville, Ont.
2072 #2 H-wy
L1C 3K7

M. Boychuk
342 Vancouver Ave. N.
Saskatoon, Sask. S7L 3P6

I. Kardasz
47 Densgrove Dr.
St. Catharines, Ont. L2M 3M1

D. Babiak
575 Morris St.
Sudbury, Ont. P3B 1C3

W. Kachnycz
836 Simpson St.
Thunder Bay, Ont. P7C 3K4

“West Arka”
2282 Bloor St. West
Toronto, Ont. M6S 1N9

“Arka”
575 Queen St. W.
Toronto, Ont. M5V 2B6

I. Fedoni
141 Wilson Rd.
Welland, Ont. L3C 2T5

M. Mostowyj
1150 Parent Ave.
Windsor, Ont. N9A 2E5

У всіх справах передплат, оголошень і купівлі уділів (шерів)
просимо звертатися до наших представників

або прямо до Видавництва:

“Homin Ukrainy” (Ukrainian Echo) Publ. Co. Ltd.
140 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada M5V 2R3

З М І С Т

	Стор.
Календарієм та історичний календар	8
Вітай, незалежна Україно!	
Зіновій Красівський. Повстанець упав	32
Анатоль Бедрій. Про необхідність українського війська для побудови національної держави	33
Орест Дичковський. „А я піду, щоб більше не вернутись”	53
Анна Дичковська. Чого я хочу	55
Михайло Зеленчук. Смерть командира Миколи Твердохліба-Грома	59
Володимир Макар. „Проклін циганки”	70
О. митрат Іван Хома. Символ живучості української Церкви й українського народу	81
Денис Мужилівський. До 80-річчя від дня народження Ярослава Стецька	100
Аріядна Шум. Великі твої жертви, Україно!	111
Віктор Рафальський. Дума про кобзарів	132
Дмитро Донцов. Портрет поетки	133
Олена Теліга. Лист (уривок)	137
Олена Теліга. Сучасникам	137
Богдан Стебельський. Вплив полк. Євгена Коновальця і Дмитра Донцова на молодь 20-их та 30-их років	138
Володимир Маняк. Повернути народові історію, а історії — правду	150
Іван Терефенко. Трагедія Закерзоння	171
Світовому Конгресові Вільних Українців — 25	186
Олег Романишин. „Будучність”: 40 років служби спільноті	195
Гумор	205
Подяка	212
Оголошення	214
Представники „Гомону України”	255